દીબાચા.

સુબહાનલ્લાહ ક્યા સાનેઅ હયે કે જીસને એક મુઠી ખાકસે ક્યા ક્યા સુરતેં ઓર મીટીકી સુરતેં પૈદાકી બાવજુદ દો રંગકે એક ગોરા, એક કાલા, ઓર યહી નાક કાન હાથ [illegible]ંવ સબકો દીયે હયેં તીસપર રંગ બરંગકી શકલેં જુદી જુદી બનાઇ, કે એકકી સુરત [illegible]સે દુસરેકા ડેલડોલ મીલતા નહીં કરોંડો ખલકતમેં જીસકો ચાહીએ પેહછાન લીજીએ આસમાન ઉસકે દરયાએ વહદતકા એક બુલબુલા હયે ઓર ઝમીન પાનીકા બતાસા લેકીન યે તમાશા હયે કે સમંદર હઝારોં લેહરેં મારતા હએ પર ઉસકા બાલ બીંકા નહી કર સકતા જીસકી યે કુદરત ઓર સકતહો ઉસકી હમ્દો સનામે ઝબાન ઈનસાનકી ગોયા ગુંગી હયે કહે તો ક્યા કહે બેહતર હયે કે ઇસ બાતમેં દમ ન મારે ચુપકા હો રહે.

નઝમ.

અરશસે લે ફરશ તક જીસકા કે યે સામાન હયે,
હમ્દ ઉસકી ગર લીખા ચાહે તો કયા ઈમકાન હયે.
જબ પયમબરને કહા હો મૈંને પેહછાના નહીં,
ફેર જો કોઈ દઅવા કરે ઉસકા બડા નાદાન હયે.
રાત દીન યે મેહરો માહ ફીરતે હયેં સુનઅત દેખતે,
પર હર એક વાહેદકી સુરત દીદએ હયેરાન હએ.
જીસકા સાની ઓર મુકાબીલ હયે ન હોવેગા કભુ,
અયસે યકતાકો ખુદાઇ સબ તરહ શાયાન હયે.
લેકીક ઈતના જાનતા હું ખાલીકો રાઝીક હે વો,
હર તરહસે મુજપર ઉસકા લુત્ફ ઓર એહસાન હે.

નઅત.

ઔર દરુદ ઉસકે દોસ્તપર જીસકે ખાતીર ઝમીન ઓર આસમાનકો પૈદા કીયા ઓર દરજા રીસાલતકા દીયા.

નઝમ.

જીસમે પાકે મુસ્તફા અલ્લાહકા એક નુર હયે,
ઈસલીએ પરછાઇ ઉસ કદકી ન થી મશહુર હયે.
[illegible] કહાં ઈતના જો નઅત ઉસકી કહું,
[illegible] [illegible]સ્તુર હએ.

ઓર દરદ ઉસકી આલપર સલવાત સલામ ઓર જો હંયે બારા ઇમામ અલેહીમુસ્સલામ.

નઝમ.

હમ્દ હક ઓર નઅત અહમદકા યહાંકર ઇનસીરામ,
અબ મંએ આગાઝ ઉસકો કરતાહું જો હૈમનઝુર કામ.
યા ઈલાહી વાસ્તે અપને નબીકી આલકે;
કર યે મેરી ગુફતગો મકબુલે તબએ ખાસો આમ.

સબબ તઅલીફ કીતાબ.

મનશા ઇસ તઅલીફકા યે હયે કે સન ૧૨૧૫ (એક હજાર દોસો પંદરા) બરસ હીજરી ઓર અઠારાસે એક સાલ ઇસવી મુતાબીક એક હજાર દોસો સાત સને ફસલી કે અહદમેં અશરફુલ અશરાફ મારકવીસ વેલેઝલી ગવરનર જનરલ લાર્ડ મોરનીંગટન સાહેબ કે જીનકી તઅરીફમેં અકલ હૈરાં ઓર ફહમ સરગરદાં હયે જીતને વસ્ફ સરદારોંકો ચાહીએ ઉનકી ઝાતમેં ખુદાને જમ્આ કીએ હંયે ગરઝ કીસમતકી ખુબી ઇસ મુલ્કકી થી જો અયસા હાકીમ તશરીફ લાયા જીસકે કદમકે ફૈઝસે એક આલમને આરામ પાયા મજાલ નહીં કે કોઇ કીસુપર ઝબરદસ્તી કર સકે શેર ઓર બકરી એક ઘાટ પાની પીતે હંએ. સારે ગરીબ ગુરબા દુઆ દેતે હયેં ઓર જીતે હયેં ચરચા ઇલમકા ફૈલા સાહેબાને ઝીશાનકો શોક હુવા કે ઉરદુકી ઝબાનસે વાકીફ હોકર હીંદુસ્થાની યોંસે ગુફતો શુનુદ કરેં ઓર મુલકી કામકો બ આગાઈ તમામ અંજામ દેં, ઇસ વાસ્તે કીતની કીતાબેં ઇસી સાલમેં બમુજબ ફરમાયશકે તઅલીફ હુઇ

જો સાહેબ દાના ઓર હીંદુસ્થાનકી ઝબાન બોલનેવાલે હંયે ઉન્કી ખીદમતમે ગુઝારીશ કરતા હું કે યે કીસ્સા ચહાર દુરવેશકા ઇબ્તદામે હઝરત અમીર ખુસરૂ દેહલવીને ઇસ તકરીબસે કહા કે હઝરત નીઝામુદીન ઓલીઆ ઝરી વ ઝરબખ્શ જો ઉન્કે પીર થે ઓર દરગાહ ઉન્કી દીલ્લીમે કીલેસે તીન કોસ લાલ દરવાઝે કે બાહાર મટીઆ દરવાઝેસે આગે લાલ બંગલેકે પાર હયે. ઉન્કી તબીયત માંદી હુઇ તબ મુરશદ કામીલકા દીલ બહેલાને કે વાસ્તે અમીર ખુસરૂ યે કીસ્સા કહેને ઓર બીમારદારીમે હાઝીર રહેતે અલ્લાહને ચન્દ રોઝમેં શફા દી તબ ઉનોને ગુસલ સેહતકે દીન યે દુઆ દી કે જો કોઈ ઇસ કીસ્સેકો સુનેગા ખુદાકે ફઝલસે તનદુરસ્ત રહેગા.

બાગો બહાર
યાને
ચહાર દરવેશ.

સુરૂઅ કીસ્સેકા.

અબ અગાઝ કીસ્સેકા કરતા હું ઝરી કાન ધરકર સુનો ઔર મ્રનસફી કરો સૈરમેં ચાર દુર વેશકી યું લીખા હૈ ઔર કેહતે વાલે યું કહાહૈ કે આખે રૂમ કે મુલ્કમેં કોઇ શહેનશા થાકે નૌસેરવાન કીસી અદાલત ઔર હાતીમ કીસી સખાવત ઉસક ઝાતમેંથી નામ ઉસકા આઝદ બખ્ત ઔર શહેર કુસતુનતુનીઆ જીસકો ઇસ્તિમ્બોલ કેહતે હૈ ઉસકા પાએતખ્ત થા ઉસકે વ- ખ્તમેં રઇઆબાદ ખઝાના મઅમુર લશકર મુરફ્ફા ગરીબ ગુરબાં આસુદાએયસે ચૈનસે ગુઝ- ાન કરતે ઓર શેસીસે રેહતેકે હરએક કે ઘરમેં દીન ઇદઓર રાત શબ રાતથી ઓર જીતને ોરચીકર જેબ કતરે સુબ્હ ખીઝ ઉઠાઇગીરે દગાબાઝથે સબકો નીસ્તો નાબુદ કરકર નામો ન ામ ઉનકા અપને મુલકભરમેં ન રખ્યા સારીરીતે દરવાજે ઘરોંકે બંદન હોતે ઓર દુકાને બા ઝારકી ખુલ્લી રેહતી રાહી મુસાફીર જંગલ મૈદાનમેં સોના ઉછાલતે ચલે જાતે કોઇ ન પુછતા કે તુમ્હારે મુહમેં કીતને દાંતહૈ ઓર કહાં જાતે હો ઉસ બાદશાહકે અમલમેં હઝારો શહેર થે ઓર કઇ સુલતાન મઅલબંદી દેતે અયસી બડી સલતનપર એક સાઅત અપને દીલકો ખુ- દાકી યાદ ઓર બંરગીસે ગાફીલત કરતા આરામ દુનયાકા જો ચાહીએ સબ મૈજુદથા લેકીન ફરઝંદકે ઝીંદગાનીકા ફલ ઉસકે કીસમતકે બગાનથા ઇસમેં ખાતીર અકસર ફીકરમંદ રહેતા ઓર પાંચો વખતકી નમાઝ કે બઅદ અપને કીસ્સેમેં કહેતા અયઅલ્લાહ મુજ આજીઝકો તુને અપની નાયતઇ સબ કુછ દીયા લૈકીન એકે અંધેર ઘરકુ દીવા ન દીયા યહી અરમાન જીમેં બાકી હય કે મેરા નામ લે ઓર પાની દે કોઇ નહી ઓર તેરે ખઝાને ગેબમે સબ કુછ મોજુદ હે એક બેટા જીતા જાગતા મુજે દે તો મેરા નામ ઓર ઇશ સલતનતકા નશાન કાયમ રહે ઇસીઉમ્મીદમે બાદશાહકી ઉમર ચાલીશ બરસકી હો ગઇ એક દીન શીસ મહેલમેં નમાઝ અદા કરકર વઝીફા પડ રહેથે એક બારગી આઇ નેકી તરફ ખ્યાલ જો કરતે હે તો એક સુફીદ બાલ મુછોમેં નઝર આયા કે માનીંદ તારે મુકેશકે ચમક રહા હે બાદશાહ દેખકર આબરીદાહુએ ઓર થંડી સાસભરી ફીર દીલમે એક આલમદા ઝેરો ઝબર કીયા ઇતના મુલ્ક જો લીયા અબ તેરે કીસ કામ આવેગા આખીર એ સારા માલો અસબાબ કોઈ દુસરા ઉડા દેગા તુજે તો પૈગામ મૌતકા આ ચુકા અગર કોઇ દીન જીએભી તો બદનની તાકાત કમ હોગી ઇસ્સે યે બઅલુમ હોતા હે કે મેરી તકદીરમે નહી લીખા કે વારીસ છતર ઓર તખ્તકા પૈદાહો આ- એક રોઝ મરનાં હે ઓર સબ કુછ છોડ જાના હે ઇસ્સે યહી બેહતરહે કે મૈહી ઉસેછો- ? બાકી [illegible] ેયકી ચાહ‌ે [illegible] —એહ બાત અપને દીલમે ઠેરાકર પાઇ હે. [illegible] કે કોઇ આજસે મેરે પાસ ન આવે

સબ દીવા ને આમમે આયા જાયા કરે ઓર અપને કામમેં મુસતઅદ રહે યે કેહકર એક મકાનમે જા બેઠે ઓર મુસલ્લા બીછાકર ઇબાદતઈલાતીમેં મશગુલ હુવે સીવા... ઓર આહ ભરનેકે કુછ કામ તથા ઇસીતરેહ બાદશાહ આઝાદબખ્તકો કઇદીન ગુઝરે શામકો રોઝા ખોલનેકો વકત એક છોહારા ઓર તીન ઘુંટ પાની પીતે ઓર તમામ મુલ્કમે ખબર હોગઈ કે બાદશાહને બાદશાહતસે હાથ ખીંચકર ગોશા નીશાની ઇખતીઆરકી ચારો તરફ ગમીનો ઓર મુફસદોનેસર ઉઠયા ઓર કદમ અપને હદસે બડહાડા જીસને ચાહા મુલ્ક દબાલીયા ઓર સરઅંજામ સરક શીકા કીયા જહાં નહીં હાકીમથે ઉનકે હુકમમે ખલકે અઝીમ વાકેઅ હુવા હરએક સુબેસે અરઝી બદ અમલકી હુઝુરમેં પાહુચી દરબારી ઉમરા જીતનેથે જમ્અ હુવે ઓર સલાહ મસલહત કરને લગે આખીર યે તજવીજ ઠેરી કે નવાબ વઝીર આકીલ ઓર દાના હે ઓર પાદશાહકા મુકરરબ ઓર મોઅતમીદ હે ઓર દરજેમેભી સબસે બડાહે ઉસકો ખીદમતમે ભેચલેદેખે વો કયા મુનાસીબ જાનકર કહેતા હે સબ ઉમદા વઝીર અમીર કે પાસ આયે ઓર કહા પાદશાહકી યે સુરત ઓર મુલ્કકી વો હકીકત અગર ચંદે ઓર તગાફુલ હુવા તો ઇશ મહેનતકા મુલ્ક લીયા હુવા મફતમેં જાતા રહેગા ફીર હાથ આના બહોત મુશકીલ હે વઝીર પુરાવના કદીથ નમક હલાલ ઓર અકલમંદ નામભી ખીરદમંદ ઇસ્મ બામુ સમાયા બોલા અમરચે પાદશાહને હુઝુરમે આનેકો મનએ કીયાહે લેકીન તુમ ચલો મેભી ચલતાહું ખુદા કરે બાદશાહકી મરઝી આવે જો રૂબરૂ બુલાવે યે કહકર સબકો અપને સાથ દીવાને આમતક લાયા ઉનકો વહાં છાંડકર આપ દીવાને ખાસમે આયા ઓર બાદશાહકી ખીદમતમેં મેહેલી કે હાથ કહેલા ભેજા કે યે પીર ગુલામ હઝરહે કઇ દીનોસે જમાલે જહાં આ નહી દેખા હુઝુરમેં દવારહુકે અકનઝર દેખકર કદમબોસી હાસીલ કરૂં તો ખાતીર જમઅ હો, યે અરઝ વઝીરકી બાદશાહને સુની અઝબસકે કદામત ઓર ભાર ખ્વાહી, ઓર તદબીર ઓર જાનીસારી ઉસકી જાનતેથે ઓર અકસર ઉસકી બાત માનતેથે, બઅદ તઅમ્મુલકે ફરશામાં ખીરમંદકો બુલાલે બરે જબ પરવાનગી હુઇ, વઝીર હુઝુરમેં આદાબ બલજાયા ઓર દસ્તાબસ્તા ખડા રહા, દેખા તો બાદશાહકી અજબ સુરત બન રહી હે ઝારો ઝાર રો રહેહે ઓર દુબલાપેસે આંખોમેં હલકે પડગયે હેં, ઓર ચેહેરા ઝરદ હોગયા, હે ખીદમદકા તાબ નરહી, બેઈખમીયાર દોડકર કદમો પરજા ગીરા. બાદશાહને હાથસે સર ઉસકા ઉઠયા ઓર ફરમાયા, લોમુઝેદેખો ખાતીરજમ્અ હુઇ અબ જાવો, ઝયાદા મુઝે ન સતાવો તુમ સલતન ન કરો, ખીદરમંદ સુતકર ધાડ મારકર રોયા, ઓર અરઝકી ગુલામકો આપકે તસદદુર ઓર સલામતોસે હમેશા બાદશાહત મયસ્સર હે લેગન જહાંપનાહકી ચકબયક ઇસ તરેહકી ગોશાગારીસે તમારા મુલ્કમેં તહલ્કા પડગયાહે ઓર અંજામ ઇસકા અચ્છા નઝર આતા નહી યે કયાખ્યાલ મીઝાજે મુબારકમેં આયા અગર ઇસ ખાનાઝાદ મોરસીકોભી મહરમ ઇસ રઝકા કીજ્યે બેહતર હે. જો કુછ અકલ નાકીસમે આવે ઇલતીમાસ કરે ગુલામકો જો યે સરકરાઝીયાં બખશી હે નરી દીનકે વાસ્તે કે બાદશાહ એસો આરામ કરે, નમકપરવરદે તદબીરમેં મુલકકી રહે ખુદા ન ખાસ્તા જબ ફીકર મીઝાજે આલીકે લાહક હુઇ તો બંદહાય બાદશાહી કીસદીન નામ આવેગે ! બાદશાહને કહા સચ કહેતા હે, પર જો ફીકર મેરે જીકે અંદર હે સો તદબીરસો બાહેર હે, સુન અય ખીરદમંદ મેરી સારી ઉમર ઇસી મુલ્કગીરીકે દરદ સરીમેં ગઇ અબ પેચાસ્નો સાલ હુવા ગએ મૈતબાકી હે સે ઉસકાભી પૈગામ આયા સ્યાહ બાલ સુફેદ હો ચુકે વો મસલ હે ... સોએ અબસુબ કોભી ન જાગે અબ તલક એક બેટા પેદા ... જો ... ની ...

ખ્ત ઉદાસ હુવા, ઓર મેં સબ કુછ છોડ–બેઠા જીસકાજી ચાહે મુલ્કમે યા મામલે મુ
… … નહી બલતે કોઇ દીન યે ઇરાદાં રખતાહું કે સબછોડ છાડકર જંગલ ઓર પા-
હાડુમેં નીકલ જાઉં, ઓર મુંહ અપના કીસીકો ન દીખાઉં; ઇસી તરેહયે ચંદરો ઝકી જીદગી
બસર કરૂં, અગર કોઇ મકાન ખુશ આયા તો વહાં બેઠકર બંદગી અપને મઅબુદકી બજા લા
ંગા શાય, આકેબત બખેરહો ઓર દુનિયાકો ખુબ દેખા કુછ મઝા ન પાયા ઇતની બાત ઓ
કર ઓર એક આહ ભરકર બાદશાહ ચુપ હોરહે ખીરદમંદ ઉનકે બાપકા બઝીર થા જબ
ી શાહઝાદે યે તબમે મોહબ્બત રખતા થા અલાવા દાનાઓર નેક અદેશ થા કેહને લગે ખુ-
ી જનાબસે નાઉમીદ હોના હરગીઝ મુનાસીબ નહીં જીસને હઝરા હઝરાઓલમકો એક હુક-
પેદા કીયા તુમહે ઓલાકદની ઉસકે નઝદીર કયા બડી બાત હે કીબલએ આલમ ઇસ
તસવ્વર બાતીલકો દીલસે દુર કરે નહી તો તમામ આલમ દરહમ હોજાવેગાઓર યે સલતનત
ફીસ કીસ મહેનત ઓર મશકતસે તુમ્માર બુઝરગોને ઓર તમને પેદા કી હે એક ઝરાંમે
હાથસે નીકલ જાએગી ઓર બે ખબરીસે મુલ્ક વીરાન હોજાએગા ખુદા ન ખ્વારના આખર
બદનામી હાસલ હોગી ઉસપરભી બાઝ પુરસ રોઝકયામતકી હુવા ચાહે કે તુજે બાદશાહ બ-
નાકર અપને બંદોકો તરેહ વાલેયાથી તુ હમારી રહમતસે માયુસ હુવા ઓર રયતકો હેરાન
વપરેશાન કયા ઇસ સવાલકા જવાબ દોગે પસ ઇબાદતભી ઉસ રોઝ કામ ન આવેગી ઇસ
વાસ્તે કે આદમીકા દીલ ખુદાકા ઘરહે ઓર બાદશાહ ઓર ફકત અદલ કે વાસ્તે પુછે જાએગે
આલમકી બેઅદમી મઆફ હો ઘરસે નીકલ ઇજાના ઓર જંગલ ફીરના કામ જોગીયોકા ઓ
ફકીરોંકાહે નકે બાદશાહ હોકા તુમ અપને જોગા કામ કરો ખુદકી યાદ ઓર બંદગી જંગલ
ડારપર મૈદક નહી અપને યે બૈત સુની હોગી.

બૈત.

ખુદા તુમ પાસ, તું ઢુંઢે જંગલમે; ડંઢોરા શેહરમે, લડકા બગલમે.

અગર મુનસફી ફરમાઇએ ઓર ઇસ ફીદવીકી અરઝ કબુલ કીજીએ તો બેહતરયું હે
કે જહાંપનાહ હરદમ ઓર હર સાઅન ધ્યાન અપના ખુદાકી તરફ લગાકર દુઆ માંગાકરે
ઉસકી દરગાહસે કોઇ મહરૂમ નહીં રહા દીનકો બંદોબસ્ત મુલ્કકા અદાલત ગરીબ ગુરબાંકી
ફરમાવે તો બદે ખુદાકો દામને દોલતકે સાએમે અમ્નો અમાનસે ખુશ ગુઝરાન રહે ઓર
બાતકો ઇબાદત કીજએ ઓર, દુરદ પયમબકી દુહે પાકકો નીયાઝ કરકર દરવેશ ગોશાનશી
મુતવકલોસે મદદ લીજીએ ઓર રોજ રાતી બપતીમ અસીર અયામદાર મોહેતાજો ઓર રાંડ
બેયા એકો દરદીજીએઅપસે અછે યામો નેક નીવતોંકી બરકત્તસે ખુદા ચાહે તો ઉમ્મીદ ક
વી હે કે તુમ્હારો દીલકે કમસદ ઓર મતલબ રાબ પુરે હો ઓર જીસ વાસ્તે મીઆજે
આલી મુકરદદર હો રહાહે વો આરજુ બર આવે ઓર ખુશી ખાતીર શરીરકો હોજાવે પ
પરવરી ગારકી ઇનાયત પર નઝર રખયે કે વો એકદમમેં જો ચાહત્તાહે સો કરતાહે બારે
ખીરદમંદ વઝીરકી અપસી અરઝ મારૂઝ કરનેસે આઝાદબખ્તકે દીલકો ધાર સબંધી, ફર-
માયા અચ્છા તુજે કહેતા હે ભલા યેભી કરદેખે આગે જો અલ્લાહકી મરઝીસે સોહેગા જબ
બાદશાહકે દીલકો તલ્લીહુંઇ તબ વઝીરસે પુછાકે ઓર સબ અમીરા હમીર કરલે ઓર કી-
સતરહ હે ફિસન અરઝકી કે સબ અરકાને દોલત ટીબલએ આલમક જાનો માલેકો દુઆ ક
તે હે આપકી ફીકરસે સબ હેરાનો પરેશન હોરયે હે જમાલે મુબારક અપના દીખલાઇયેતો
ી ખાતીર જ … ચે પુસ વકત દીવાને આમમેં હાઝ યેસુનકર બાદશાહને હુકમ
… ગ … ફ … હોકે હાઝીર રહે ખીદમદબવઅદાસુન

કર ખુશ હુવા ઓર દોનો હાથ ઉઠાકર દુઆ દી કે જબ તલક યે ઝમીનો આસમાં બા તુમ્હારા તાજો સખ્ત કાયમ રહે ઓર હજારસે રૂખસત હોકર ખુશી ખુશી બાહેર નીકલા ઓર યે ખુશ ખબરી ઉમરાવોસે કહી સબ અમીર હશી ખુશી ઘરકો ગયે સારે શેહેરમેં આનંદ હો ગઇ, રઇયત પ્રજા મગન હુએ કલ બાદશાહ દરબારે આમ કરેંગા સુબ્હોકો સબખાનાઝદ અલા અદના ઓર અરકાને દોલત છોટે બડે અપને અપને પાએ ઓર મરતબે પર આકર ખડે હુએ ઓર મુનતઝીર જલવેએ બાદશાહ કે રહે જબ પેહર દીન ચડા એક બારગી પરદા ઉઠા ઓર બાદશાહને બરઆદમ હો કર તખ્ત મુબારક પર જુલુમ ફરમોયાં નોબત ખાનેમે શાદીયાને બજને લગે સભાને નજરે મુબારક બાદકી ગુજરાની ઓર મુજરેગા હુઇ સબ દીલકો ખુશી ઓર ચેન હુવા જબ દો પહેર હુવે બરખાસ્ત હોકર અંદર મહેલ રાખી હુવે સાનો સજા ન ફરમાકર ખ્વાબગાહમે આરામ કીયા ઉસ દીનસે બાદશાહને યહી મુકરર કીયા કે હમેશાં સુબ્હોકો દરબાર કરનાર ઓર તીસરે પહેર કીતાબકા શુગલ યાવીરદ વઝીરા પેરના ઓર ખુદાકી દરગાહ મેં તોબા અસતગફર અપને મતલબકી રૂઆ માગણી એક રોજ કીતાબ મેંભી લીખા દેખા કે અગર કીસી સખ્સકો ગત યા ફીકર અયસી લાહકહોકે ઉસકા ઇલાજ તદબીરસે ન હોસકે તો ચાહીયે કે તકદીર કે હવાલે કરે, ઓર આપ ગોરસ્તાનકી તરફ રજુ અકરકે દરૂદ તુફેલ પેગમબરકી રૂહકો ઉનકો બકસે ઓર ફીપને તઇનીસ્તો નાબુદ સમજ કર દીલ કો ઇસ ગફલ તે દુનીયા વિશે હુશિયાર રખે ઓર ઇબરતસે રોવે ઓર ખુદાકી કુદરતકો દેખે કે મુજકો આગે કયસે સાહેબે મુલ્કકો ખઝાના ઇસ ઝમીપર પેદા હુએ લેકીન આસમાનને સબકો અપની ગરદીશમેં લાકર ખાકમેં મીલા દીયા જયસા યે કહેવત હે.

દોહરા,

ચલતી ચકી દેખકર, દીયા કબીરા રોએ.
દો પાટણ કે બીચ આ, સાબીત ગયા ન કોએ.

દેખ એ સીવા એક મીટીકે ઢેરકે ઉનકા કુછ નશાન બાકી નહી રહા ઓર સબ દોલતે યે દુનીયા ઘરબાર આલ ઓલાદ આશના દોસ્ત નોકર ચાકર હાથી ઘોડે છોડકર અકેલે પડે હોવે સબ ઉનકે કામ કુછ ન આયા બલકે અબ કોઇ નામભી નહી જાનતા કે યે કોન થે ઓર કબરકે અંદરકા અહવાલ મઅલુમ નહી કે કીડે મકોડે ચુટી સાપ ઉનકો ખા ગએ યા ઉનપર કયા બીતી ઓર ખુદાશે કયસી બની યે બાતે અપને દીલમેં સોચકર સારી દુનિયાકો પેખનેકા ખેલ જાને તબ ઉસકે દીલકા ગુનયા હમેશ શગુફતા રહેગા કીસ હાલતમેં પઝ મુરદા ન હોગા યે નસીયત જબ કીતબમેં મુતાલેઆકી બાદશાહકો ખીમચંદ વઝીરકા કેહના યાદ આયા ઓર દોનોકો મુનાબીક પાયા યે શોક હુવા કે ઉસપર અમલકરેં લેકીન સવાર હોકર ઓર બીડભાડ લેકર બાદશાહકી તરહસે જાના ઓર ફીરના મુનાસીબ નહી બેહતરયે હે કે લીબાસ બદલ કર રાતકો અકેલે મુકબેરોમ યા કીસી મરદે ખુદા ગોશનસી ખીદમતમેં જાયા કરૂં ઓર સબક બેદાર રહું શાયદ ઉનમરદાને ખુદાકે વસીલેમે દુનિયાકી મુરાદ ઓર આકબતકીન જાત્ત મયસ્સર હોવે બાત દીલમેં મુકરર કરકે એક રોઝ રાતકો મોટો જાડે કપડે પહેન ફરકુ છ રૂપીએ અશરફી લેકર ચુપકે કીલ્લએ બાહેર નીકલે, ઓર બઇદાનકી રાહ લી જાતે જાતે એક ગોરસ્તાનમે પોહચે ને હાયત સીદક દીલશે દુરદ પડ રહેથે, ઓર ઉસવકત બાદતુદ ચલ રહી થી બલકે આથી ટહા ચાહાએ એક બારંડી બાદશાહ દરસે [illegible] મઝર અબ આનીદ સુબ્હે કેતરે કરેશન હે, દીલમે

ની ખાલી હીકમતસે નહી યે તીલસુમ હે કે અમદ ફીટ કરી ઓર ગંધક ચીરાગી મે આસપાસ છીરક દીજીએ તો કીસીકી હવા ચલે ચીરાગ ગુલ ન હો ગયા કીસી વલીકા ચીરાગ હે, ... હે. જો કુછ હો સોહો ચલકર દેખા ચાહીએ, શાયદ ઇસ શખ્શકે તુફૈલ મેરેભી ઘરકા ચીરાગ રોશન હો; ઓર દીલકી મુરાદ મીલે યે નીયત કરકે ઉસ તરફકો ચલે જબ નજદીક પોહચે દેખા કે ચાર ફકીર બેનવા કફનીયાં ગલેમે ડાલે ઓર સરઝાનુ પરધરે આલમે બહોસી મે ખામોશ બેઠે હો ઓર ઉનકા યે આલમ હે જયસે કોઇ મુસાફીર અપને મુલક ઓ કામસે બીછડકર બેકસીઓર મુફલસીમે ગીરફતાર હોકર હેરાન રેહજાતા હે ઇસી રેહસે યે ચારો નકશ દીવાર હો રહે હે, ઓર એક ચીરાગ પથર પરધરા ટમ રહા હે, ચીઝ હવા ઉસકો નહી લગતી ગાયા ફાનુસ હસકા આસમાન બના હે. કે બેખતરે જલ આ ઝાડ બખ્તકો દેખતેહી હનીક આયા, કે મુકકર વરી આરઝુ પન મરદાને ખુદાકે કદમકી બરકતસે બર આવેગી ઓર તેરી ઉમ્મીદકા સુખા દરતખ્ત ઉતકી તવજ્જાસે હરા હોકર ફલેગા ઇનકી ખીદમતસે ચલકર અપના અહવાલ કહે, ઓર મજલીસકા શરી કહો, શાયદ તુજપર રહમખાં કર દુઆ કરે જો બેનીયાઝકે યહાં કબુલ હો, યે ઇરાદા કર કર ચાહાકે કદમ આગળ ધરે વહી અકલને સમજાયા કે અય બેવકુફ જલદી નકર ઝરા ચલકર દેખ લે, તુજે કયા મઅલુમ હે કે યે કોનહે, ઓર કહાંસે આએ હે ઓર કીધર જાતે હે કયા જાનેયે દવે હેંયા ગૌલબીયા બાની હે, કે આદમીકીહી સુરત બનકર બાહમ મીલ બેઠે પે બહર સુરત જલદી કરના ઓર ઇનકે દરમ્યાન જાકર મુખીલ હોના ખુબ નહી. અભી એક ગોશમે છુપકર હકીકત ઇન દુર વેશાંકી જાનના ચાહીએ. આખીર બાદશાહને યહી કીયા કે એ દકાને મે ઉસ કાન કે ચુપકા જા બૈઠા કે કીસુકો ઉસકે આનેકી આ હટકી ખબર ન હુઇ અપના દયાન ઉનકી તરફ લગાયા કે દેખએ આપસ મે કયા બાતચીત કરતેહે ઇતને કાફન એક ફકીરકો છીંક આઈ. શુક ખુદાકા કીયા, વો તીનો કલંદર ઉસકી આવાઝસે ચૌક પડે ચીરાગકો ઉકસાયા દીપતો રોશ ન થા અપને અપને બીસતરેપર હકકે ભરકર પીને લગે, એક ઉન આઝાદોમેંસે બોલા અય યારા હમ દરદો રફીકાને જહાં ગરદ હમચાર સુરતે આસમાનકી ગરદીશસે ઓર લૈલોનહાર કે ઇનકી લાબસે દરબદર અકબસર એક મુફત ફીરે અવહમ્દોલીલ્લાહ કે તાલેઅકી મદદ ઓર કીસમતકી યા વરીસે આજ ઇસ મકામપર બાહમ મુલાકાત હુઇ. ઓર કલકા અહવાલ કુછ મઅલુંમ નહી, કે કયા પેશ આવે એક જો રહે. યા જુદા જુદા હોજાવે રાત બડી પહાડ હોતી હે અભીસે પડપડ રેહન ખુબ નહી, ઇસસેયે બેવક્તર હે કે અપની અપની સરગુઝીસ્ત જો ઇમ દુનીયામે જીસપર બીતી હો બસરતકે જુઠ ઉસમે કોડીભર નહો, બયાન કરે તો બાતોમે રાત કટા જાય. જબ થોડી શબ બાકી રહે તબ વોટપોટ રહેંગે સભાને કહાં યા હાદી જો કુછ ઇરસાદ હોતા હે હમને કબુલ કીયા પેહેલે આપહી અપના અહવાલ જો દેખા હે યા તુમપર ગુઝરા હે શુરૂઅ કીજ એ તો હમ મુસ્તફી દહો.

સૈર પેહેલે દુરવેશકી

પેહલા દુરવેસ દોઝાનું હો બૈઠા ઓર અપની સૈરકા કીસ્સા ઇસ તરહસે કેહને લગા યા મઅબુદ અલ્લાહ ઝરા ઇધર મુતવજ્જા હો ઓર માજરા ઇસ બસરોં પાકા સુનો.

રૂબાઈ.

થ સરગુઝીસ્ત મેરી, ઝરા કાન ધરો સુનો,
મજકો ફલકને કર દીયા, જેરો ઝબર સુનો;
દે પેશ ... હે. શીદત મેરે તઈ,

ઉસકા બયા કરતાહુ, તુમ સરબસર સુનો.

અબ મારાં તરી પૈદાશય ઓર વતન ખુઝરગોંકા મુલ્કે યમન હૈવાલીદ ઇસ ... નીકલી મલેકુત્તુજાર ખ્વાજા અહમદ નામ બડા સોદાગર થા ઉસ વકતમેં કોઇ સહીમ ... બેપારી ઉનકે બરાબર ન થા અકશર શહેરો મેં કોઠયાં ઓર ગુમાસ્તે ખરીદો ફરોખ્ત કે વાસ્તે મુકકર થે ઓર લાખો રૂપ્યા નકદ ઓર જીનસ મુલ્ક મુલકી ધરમેં મોજુદથી, ઉનકે વહાં દો લડકે પેદા હુએ એક તો યહી કફની જો કફની સલા પેહને હુએ મુરશદોકી હજુરીમે હાઝીર ઓર બોલતા દુસરી એક બહેન જીસકો કીબલા ગાહને અપને જીતેજી ઓર સહેરકે સોદાગરે બચેસે શાદી કર દી થી અપને સુસરાલમેં રેહત્તીથી અરઝ જીસકે ધરમેં ઇતની દોલત ઓર એક લરકા ઉસકે લાડ પ્યારકા કયા ઠીકાના હે મુજ ફકીરને બડે ચાઓ ચુડસે માં બાપકે સાએમે પરવરીશપાઇ ઓર પડના લીખના ઓર સીપાહ ગરીકા કસબ વફન સોદાગરીકાભી કહાતા રોજનામચા સીખને લગા ચૌદ બરસ તક નેહાબ્ત ખુશી ઓર બેફીકરમેં ગુઝરી કુછ દુનયાકા અંદેશા દીલમેં ન આયા અચબયક એકહી સાલમેં વાલેદૈન કઝાએ ઇલાહીસે મરગ એ અજબ તરેહકા ગમ હુવા જીસકા બયાન નહી કર શકતા એક બારગી યતીમ હો હોય કોઇ સરપર બડા ખુદા ન રહા ઇસ મુસીબત નાગહાનીસે રાતદીન રોયાં કરતા ખાનાપીના સબ છુટ ગયા ચાલીસદીન જ્યું ત્યું કરકર કટે, ચેહેલુમને અપને બેગાને છોટે બડે જમ્અ હુએ જબ હાતે હાસે ફરાગતોલ હુઇ સબને ફકીરકો બાપકી પધડી બન્ધવાય ઓર સમજાયા દુનયામેં સબકે માબાપ આયે હે ઓર અપને તઇભી એક રોજ મરના હે પસ સબર કરો અપને ધરકો દેખો અબ બાપકી જગંબર તુમ સરદાર હુએ અપને કારોબાર લેન દેનસે હોંસ્યાર રહો તસલ્લી દેકર વે રૂખસ્ત હુએ ગુમાસ્તે કારબારી નવકર ચાકર જીતને થે આનકર હાઝીર હુએ નઝરે દી, ઓદ બોલે કોઠી નકદ જીનસકે અપની નઝર મુબારકસે દેખ લીજએ એક બારગી જો ઉસ દોલત બનને તે હા પર નીહાગ પડી આંખે ખુલ ગઇ દીવાખાનેકી તયારીકો હુકમ કીયા કરશો ને કરશ ફરશ બીછાકર છત પરદે તકવ્લુફકી લગા દી ઓર અચ્છે ખીદમતગાર દીદાર નવકર રખે સરકારસે રીઝ સુકબરકટી પોશાકે બનવા દી ફકીર મસનદપર તકયા લગાકર બૈઠા વૈસેહી આદમી ગનડે ફાકડે મુફતપર ખાને પીને વાલે જુટે ખુશામદી આકર આશના હુએ ઓર મુસાહેબ બને ઉનસે આઠ પેહર સોબત રેહને લગી હર કહીકી બાતે ઓર ઝટલલે વાહી તબાંહો ઇધર ઉધરકી કરતે ઓર કહેતે ઇસ જવાનાકે આલમમે કેતગીકી શરાબગુલ ગુલાબ ખીંચવાએ નાઝનીન મઅશુકોકો બુલવા કર ઉનકે સાથ પીજએ ઓર એશકીજએ ઝરઝ આદમીકા સેતાન આદમી હે હરદમ કે કેહને સુનનેસે અપનાભી મીઝાઝ ભયેક ગયા શરાબ ઓર નાચ ઓર જુવેકા ચરચા શુરૂઅ હુવા ફીર તોયે નવબત પોહચી કે સોદાગીરી ભુલકર તમાસબીની ઓર દેનેલેનેકા સાદા હુવા અપનેન વકર ઓર રફીકોને જબયે ગફલત દેખી જો જીસકે હાથ પડા અલગ કીયા ગોયા લુટ મચાદી કુછ ખબર નથી કીતના રૂપ્યા ખરચ હોકા હે કહાંસે આતા ઓર કીધર જાતાં હે માલે મુફન દીલબેરહમ ઇસફજુલ ખરચી કે આગે અગર ગંજકારૂનકા હોતા તોભી વફા ન કરતાં કંઇ બરસકે અરસેમે એક બારગી યે હાલત હો ગઇ કે ફકત ટોપી ઓર લંગોટી બાકી રહી દોસ્તે આસના જો દાંત કાટે રોતી ખાતેથે ચમચાભર ખુન અપના હરબાતમેં ઝબાનસે નીસા કરતે થે કાફુર હોગએ બલકે રાહબાટમેં અગર કહી ભેટ મુલાકાત હો જાતી તો આંખે ચુરાકર મુંહ ફેર લેતે ઓર નવકર ચાકર ખીદમતગાર ય અને ઇયેત ખાસ બરદાર શાંબીત ખાંના સબછો ડકર કીનારે લગે કોઇ બાતકા પુછનેવાલા ન રહી જો કહેયે કયા ... હુવા શીવાયગમ ઓર અરસોસકે કોઇ રફીકીન ઠેરા અબ

...ન મુકકી ન લાસકા લાચાર બેહયાઇકા ખુરકા મુહપર ડાલકર ચેક
...નસ ચલ એ લૈકીન પશરગકીલમેં આતીથી કે દીબલ્લગાહ કીફાવતકે બ-
અ: ન બેહન... સુલુક કીયા ન ખાલી ખત લીખા બરકે ઉસને દોએક ખતખુતુમ બાત
મ નેરસી ઓર ઠસ્તીયાકકે લીખે ઉનકાભી જવાબ ઇસ ખ્વાબ ખરગોશમે ન ભેજા ઇસ થર-
ીંદગીસે જીતોન ચાહતાથા પર સીવાય ઉસ ઘરકે ઓર કોઇ ઠીકાના નજરમેં નડેરા જાુતુ પયાં
. ખાલી હાથ ગીરના પડતા હઝાર મેહનતસે વે કઈ મનઝીલે કાટકર હમનશીસકે શહેરમેં
જાકર ઉસકે મકાનપર પોહંચા વોમાં જાઇ મેરા યે હાલ દેખકર બલાએ લે ચોર ગલે મીલકર
હોતરોઇ તેલ કાલે માસ ઓર ટકે મુજપરસે સદકે કીએ કેહને લગી અગરચે મુલાંકાતસે દી
બહોશ ખુશ હુવા લેકીન ભયા તેરીગે કયા સુરત બની ઇસકા જવાબ મે કુછ દે ન સકા
ાખોમેં આંસુ ડબડબાકર ચુપકા હો રહા બેહનને જલદી ખાશી પોશાક સીલવાકર હુમ્માામમે
ભેજા નહા ધોકર નએ કપડે પોહને એક મકાન અપનેપાસ બહોતી અચ્છા તકલ્લુંફકા મેરે રેહે
નેકો મુકરર કીયા સુબોહકો સરબત ઓર લોઝયાત હલવા સોહન પીસ્તા મગ્ઝી નાસ્તેકો ઓર
તીસરે પહોર ઇવે ખુસ્કોતર ફલ ફલારી ઓર રાતદીન દોનો વક્ત પુલાવ નાનકલયા કબાબ તો
હફા તોહફા મજેદાર મંગવાકર અપને રૂબરૂ મીલાકર જાતી સબ તરહ ખાતીદારી ડરતી મઇને
વૈસી તસદીઅકે બઅદજો યે આરામ પાયા ખુદાકિ દરગાહમેં હઝાર હઝાર શુકર બજા લાયાકઇ
મહીને ઇસફરા ગતમે ગુઝરેકે પાવ ઉસ ખીલવતસે બાહેર ન રખ્ખા એકદીનવો બહેનજોબજાએ
ાલેદા કે મેરે ખાતર રખતીથી કેહને લગી અય બીરન તું પરી આંખોકી પુતલી ઓર માબાપકી મુઇ
ીટીકી નશાંની એ હે તેરે આનેસે મેરા કલેજા થંડા હુવા જબ તુંજે દેખતી હું બાગબાગ હોતીહું તુને
'જસે નેહાલ કીયા લેકીન મરદોકે ખુદાને કમાયેકે લીએ બતાયાહે ઘરમે બેડે રેહના ઉનકો આઝીમ
નહી જો મરદ નીખટુ હાટર ઘર સતાહે ઉસકો દુનિયાકે લોગ તઅના મેહની દેત હેં ખુસુસ
ઇસ શેરકે આદમી છોટે બડે બે સબબ તુમ્હારે રેહેનેપર કેહેગે અપને બાપકી દોલત દુનિયા બર
બાદ કરને બેહનવી કે ટુકડો પર આ પડાયે નીહાયત બે ગૈરતી ઓર મેરી તુમ્હારી હસઇ ઓ
રમાપાકે નામકો સબબ લાજ લગનેકા હે નહી તો મૈ અપને ચમડેકી જાુતીયાં બનાકર તુજે પે
હનાઉં ઓર કલેજેમેં ડાલ રખ્ખુ અબ યે સુલાહ હે સફરકા કરદ કરો ખુદા ચાહેતો દીન ફીરે
ઓર ઇસહે રાની ઓર મુફલસીકે બદલે ખાતર જમઇ ઓર ખુશીહ સીલહો યે બાત સુનકર મુ
જેભી ગેરતઆઇ ઉસકી નસીહત પસંદકી જવાબ દીયા અચ્છા અબતુમ માકીજગાએ જો કહોસો કરૂં
યે મેરી મરઝી પાકર બેહનને ઘરમેં જાકર પચાસ તોડે અસરફીકે અસીલ ઓરલોંડયોકે હાથોમેલી
ચાકરમેરે આગેલા રખ્ખી, ઓર બોલી , એક કાફલા સોદાગરોકા દમીસ્કકો જાતા હે તમ ઇન
રૂપ્યોજીનસ તીજારતકી ખરીદ કરો, એક તાજર ઇમાનદારકે હવાલે કરકે દસ્તાઅવેજ પકડી લીખ
વાલો ઓર આપભી કસ્દ દમીસ્કયા કરો વહાં જબ ખૈરીયતસેજા પહોંચો, આપન્અ મુનુફાસમજ
મુજલાં આપ બેચયો મેં નકદ લેકર બાઝારમેં ગયા અસબાબ સોદાગરીકા ખરીદ કર કર ઓ
ર બડે સોદાગરકે સીપુર્દ કીયા વવીસ્તો ખ્વાદસે ખાતર જમ્અ કરલી વો તાજર દરયાકી રાહ
સે જહાઝપર સવાર હોકર રવાના હુવા, ફકીરને ખુશકીકી રાહ ચલનેકી તયારી કી જબ રૂખ
સ્ત હોને લગા, બેહનને એક સરપાવ ભારી એય ઘોડો જડાવ રીઝસે નવાજેબ કીયા ઓર
મીઠાઇ પકવાન એક ખાસ દાનમે ભરકર હરનેસે લટ્યા દીયા ઓર છાગલ પાનાકી શીકા બંદ
મેં બંધવાદી; ઇમામ ઝામીનકાં રૂપ્યા મેરે બાજુપર બાંધા ધહીકા ટીકા માથેપર વગાકર આં-
પીકર બોલી સીધાને... નમદ ખુદાકો સોંપા, વીટ દીખાએ જાતેહા, ઇસ તરહ જલ્દ અપના
...ખાાઓ ... કહા ...ગભી અલ્લાહ હાફીઝહે મેને કબુલ કી-

યા વહાંસે નીકલકર ઘોડેપર સ્વાર હુવા ઓર ખુદાકે તવક્કલ પર ભરો[illegible] ઇસ [illegible]રે નીકલી સારે
કી એક મનઝીલ કરતા હુવા દમીસ્કકે જા પહોંચા.

ગરઝ જબ શેહેરકે દરવાજે પર ગયા તો બહોત રાત જા ચુકીથી, દરવાને ઓર નીગાહબા
નોને દરવાજા બંધ કીયાથા--મેને બહોત મીન્નત કી. મુસાફીર હું દુરસે ધાવા મેરે આતા હું
અગર કીવાડ ખોલદો તો શહેરમેં જાકર દાને ઘાંસકા આરામ પાઉં અંદરસે ઘુસ્કર બોલે ઇસ
વકત દરવાજા ખોલનેકા હુકમ નહી કયું ઇતની રાત ગએ તુમ આએ. જબ મેને જવાબ સાફ
ઉનસે સુના શહેર પનાહકી દીવારકે તલે ઘોડે પરસે ઉતર ઝીન પોસ બીછાકર બેઠા—જાગને
ખાતીર ઇધર ઉધર ટહેલને લગા, જીસ વકત આધી રાત ઇધર ઓર આધી રાત ઉધર હુઇ
સુનસાન હો લગા-દેખતા કયા હું કે એક સુંદુક કીલ્લેકી દીવાલ પરસે નીચે ચલા આતીહો
ખકર મેં અચંબેમેં હુવા કે કયા તીલસ્સમ હે, શાયાદ ખુદાને મેરી હેરાની ઓર સરગરદાનીપર
રહમ ખાકર ખજાના ગૈબસે ઈનાયત કીયા! જબ વો સંદુક જમીનપર ઠેરા તો ડરતે ડરતે મેં
પાસ ગયા દેખાતો કાઠકા સદુકહે, લાલચસે ઉશે ખોલા એક સચમુચ ખુબસુરત કામનીસી ઔ
રત જીસકે દેખનેસે હોશ જાતા રહે. ઘાયલ લહુમેં તરબતર આંખે બંદ કીએ હુએપડી કુલબુલા
તીહે! આહેસ્તા હોંટ હીલતે હેં ઓર યે અવાજ મુહસે નીકલતી હે અય કમબખ્ત બેવફા, અ
ય ઝાલીમ પુરજફા, બદ લાઇ સબલાઇ ઓર મોહબતકા યહી થા જો તુને કીયા; ભલા એકઝખમ
ઓરભી લગા; મેને અપના તેરા ઇનશાફ ખુદાકા સોંપાય કહકર ઉસી બહાસીક અલનને દુપ
કરા આચલ મુહપર લે મીયો મેરી તરફ ધ્યાન ન કીયા, ફકીર ઉસકો દેખકર ઓર યે બાત
સુનકર સુન હોગયા જીમે આયા કી બે હયા ઝાલી મુને કયું અયસે નાઝનીન સમનકો ઝખમ
કીયા કયા ઉસકે દીલમેં આયા ઓર હાથ ઉસપર કયુંકર ચલાયા ઇસકે દીલમેં વો મોહબ્બત
અતલબક બાકીહે, જો પસજાન કદનીકી હાલ તમે ઉસકો યાદ કરતી હેંમેં આપ્હી આપ એક
હા રહાથા ઉસકે કાનમેં ગઇ એક મરતબા કપડા મુંહશે સરકા મુજકોદેખા, જીસવકત ઉસકી
નીગાહે મેરીનઝરોશે લડી, મુજે ગશઆને ઓર સુન સુનાતે લગા, બઝાર અપને તઇથાબા—જુરા
કરકે પુછા સચકહો તુમ કોનહો ઓર યે કયા માજરોહે, અગર બ્યાન કરોતો મેરે દીલકો તસ
લ્લી હોયે સુનકર અગરચે તાકત બોલનીકી નથી, મગર આહેસ્તાશે કહા શુકરહે મેરી હાલત ઝ
ખમોકો મારે કુછ હોરહી હેકયા ખાક બોલું કોઇ દમકી મહેમાન હું, જબ મેરી જાન નીકલ જાવે
તો ખુદાકેવાસ્તે જવાં મરદી કરકે મુજબદબખતકો ઇસી સંદુકમેં કીસી જગા ગાડ દીજે તો મેં
ભલેરેકીઝબાનસે નજાત પાંઇ, ઓર તુ દાખીલ સબાહકેહ, ઇતના બોલકર ચુપરહી રાતકો મુજ
શે કુછ તકબીર ન હો શકી, વો સંદુક અપને પાસ ઉઠલાય. ઓર ઘડયા ગીનને લગાકે કબ
ઇતની રાત તમામ હોતો ફરજકો શહેરકો જાકર જો કુછ ઇલાજ ઇસકા હોસકે બમકદુર અપને ક
રૂ વો થોડીશીરાત અયસી પહાડ હોગઇ કે દીલ ઘબ્રા ગયા બારે ખુદા ખુદા કર સુબ્હો જબ નઝરીક
હુઇમુરગબોલા આદાકી આવાઝ આને લગી, મેંફરઝકી નમાઝ પડકર સંદુકકોખુરજીમાં કસા જુહી
દરવાઝાશહેરકા ખુલ્લા મેં શહેરમેં દાખીલહુવા, હરએક આદમી ઓર દુકાનદારશે હવેલી કીરાએકી ત
લાશ કરને લગા-દુઢુતે-દુઢુતે એક મકાન ખુશકતા નયા ફરાગતકા ભાડે લેકર જા ઉતારા પેહેલે ઉ
સ મઅસુકકો સંદુકશે નીકાલકર રૂઇએફાંયાપર મુલાયમ બીછોના કરકે એક ગેશેમેં ઓર આદમી
એતેબારી વહા છોડકર ફકીર જરરાહકી તલાસમે નીકલા દર એકસે પુછતા ફેરત્તાથા કે ઇશ શહેર
મે જરરાહ કારીગર કોન હે ઓર કહાં રેહતા હે એક શખ્સને કહા એક હજામ જદુરાહી
કસબ ઓર હાકીમકે ફનમે પક્કા હે ઓર [illegible] કામમેં ની[illegible] હુઅગર સુરદેકો
પાસ લેજાએ ખુદ કે હુકમશે ચાયલ[illegible] ચંગા કરે

...મુઝદા સુનકર બે ખતીયાર ચલા તલાશ કરતે પતેશે દરવાજે
...ર્શકો દેહલીઝપર બેઠે દેખા ઓર કંઇ આદમી મરહમકી તયારીકે લીએ
કુછ પીસ ... ફકીરને મારે ખુશામદકે અદબશે સલામ કીયા ઓર કહામેં તુમ્હારા નામ
ઓર ખુબ્યાં સુ...ર આયા હું માજરા યેહે કે મે અપને મુલ્કમેં તીજાકતકે લીએ ચલા કબીલકા
બસબબ મોહબ્બકે સાયલીયાજબ નભખું ધુશડેરક આયા તેતે ડાસી દુર શહથી જો શામ પડ
...ઇ અન દેખે મુલ્કમે રાતકો ચલના મુનાસીબ ન જાના મેદાનમેં એક દરખ્તસે તલે ઉતર પડા
પીછલે પેહર હાંકા આવાજો માલો અશબાબ પાયા લુટલીયા ગનેહકી લાલચશે ઉશ બીબીકોભી ઘા-
યલ કીયા મુજસે કુછ ન હોસકા રાત જોબાકીથી જાંતુંકર કાટી ફરજરહી શહેરમે આનકર મ
...ન કીરાએ લીયા ઉનકો વહા રખ કરમેં તુમ્હારે પાસ દોડા આયાહું ખુદાને તુમ્હે યે કમાલ
...હે ઇસ મુસાફરપર મેહેરબાની કરો ગરીબ ખાનેપર તસરીફ લે ચલો ઉસકો દેખો અગર
ઉસકી જીંદગી હુઇતો તુમ્હે બડા જસ હોગા ઓર મે સારી ઉમર ગુલામી કરૂંગા ઇસા જરરાહ
બહોત રહમ દીલ ઓર ખુદા પરસ્ત થા મેરી ગરીબીકી બાતોપર તરસ ખાકર મેરે સાથ ઉસ હવેલી
તક આયા ઝખ્મો દેખતેહી મેરી, તસલીકી બોલા ખુદાકે કરમશે ઇશ બીબીકે ઝખ્મ ચાલીશ દીન
ભર અચ્છે ગુસ્લ શફાકા કરવા દુંગા ગરઝ ઉસ મરદે ખુદાને સબ ઝખ્મોકો નીમકે પાનીશે ધોધા કર
સાફ કીયા જો લાયક ટાંકોલે પાએ ઉન્હેશીયા બાકી ધાવો પર અપને ખીસેસે એક ડબ્બા નીકાલકર
કીતનોમે પટ્ટી સખ્ખી ઓર કીતનોમે ફાહે ચડાકર પટ્ટીસે બાંધ દીયા ઓર નીહાયત શફકકતમે
કહા મે દોનો વકત આયા કરૂગા તુ ખબરદાર રહીઓ અપસી હરકત ન કરે જો ટાંકે ટુટ જો
એ મર્ગકા શોરખા બજાએ ગીઝા ઉસકે હલકમેં છુવાઇગો ઓર એકસર અરક બેદ મુશક ગુ
લાબકે સાથ દીયા કીજયો જો કુવ્વત રહે યે કહેકર રૂખસત ચાલી તબ હોટ નામ ઓર હોથ
જડકર કહા તુમારી તસરદી દેનેસે મેરીન ઝાદકી હુઇ નહી તો સીયા મરનેકે કુછ સુજતા ન
થા ખુદા તુમ્હે સલામત રખે, ઇતિર પાન દેકર રૂખસ્ત કીયા. મૈ રાતદીન ખીસ્મતમે ઉસ પરીકી હા
જર રહેતા આરામ અપને ઉપર હરામ કીયા ખુદાકી દરગાહસે રોજ બયોઝ ઉસકે ચગે હોનેકી દુઆ
માગતા ઇત્યે ફાકન વો સૌદાગરભી આ પોહચા, ઓર મેરા માલ અનામત મેરે હવાલે કીયા મૈને
ઉસે આને પૌને બેચડાલા ઓર દારૂદરમામેં ખરચ કરને લગા. વો મરદ જરરાહ હમેશા આતા
જાતા થોડે અરસમે સબ જખ્મ ભરકર અંગુર કરલએ બઅદ કંઇ દીનકે ગુસ્લ શફાકા કીયા
અજબ તરહકી ખુશી હાસીલ હુઇ ખીલઅતઓર અસરરીયા ઇસા હઝમકે આગે ધરી, ઓર
ઇસ પરીકો મુકલ્લફ ફરશ બીછાકર મસનદપર બીઠયા, ફકીરો ગરીબોકો બહોતસી ખેર ખેરાતકી ઉ-
સ દીન ગોથા બાદશાહેત હફતુઅકલીમકી ઇસ ફીકરકે હાથ લગી ઓર ઉસ પરીકે શફા પનેસે અ
યસા રૂગનીખરા કે મુખડા સુરજકે માનીંદ ચમકને ઓર કુદરતકી તરહ દમકને લગા, નઝરકી મજા
લથી જો ઉસકે જમાલપર ઠરે ફકીર બસરો ચસ્મ ઉસકો હુકમમાં હાઝીરરહેના જા ફરમાતી સો બ
જાલાતા. વો અપને હુસ્તકે ગુરૂર ઓર સરદારીકે દીમાગમે જો મેરી તરફ કસુ દેખતી તો ફરમાતીકે
ખબરદાર અગર તુજે હમારી ખાતીર મનઝુર હે તો હરગીઝ હમારી બાતમે દમ ન મારયો જો હમ
કહે સો બાલા ઉઝર કીએ જાઇયો અપના કીસી બાતમે દખલ ન કરયો નહી તો પચતાવેગા મ
કી વઝયસે મઅલુમ હોના થાકે હક મેરી ખીદમત ગુઝારી ઓર ફરમાબરદારીકા ઉસે અલબાતા મ
નઝુર હે ફકીરની ઉસકી બેમરઝી એક કામ ન કરતા ઉઠા ફરમાના સરો ચસ્મ બજાલાતા એક
મુદત ઇસી રાજો નીયાઝમે કટી જો ઉસને ફરમ શકી વો વહી મૈને લાકર હાઝરકી–ઉસ ફકીર પા
...છ જો કુછ નકદ જીનસ ઓર નકદેખરલ વ નફે કાથા સબ સકદ હુવા ઉસ બેગાને મુલકમેં કોન એ
...બાર ફરે જો કરઓ ...જસે કામ ચલે–આખીર તકલીફ રોઝ મરનેકે ખરચકી હોને લગી ઇસસે દી-
...બહોત ગભ... ...ગ દલજવા હો ગયા લેકીન કીસસે કહુ જો

કુછ દીલપર ગુઝરે સો ગુઝરે કહકર દુરવેશ ખજાને દુરવેશ એકદીન
ફત કરકે કહા અય ફલીને તેરી ખીદમતોકા હક હમારે જીમે નકશ કલે
ઈવઝ બીલફેલ હમમે નહી હોશકતા અગર વાસ્તે ખરચે ઝુરૂર કુછ દરકાર હો તા અપને દીલ
સીં અંદેશા તરફ એક તુકડા કાગઝ ઓર દવત કલમ હાઝીરકર મેને તબ માલુમ કીયા કે શી
ખત મુબ્કી પાદશાહઝાદી હે જો ઇસ દીલો દીમાગશે કરતી હે ફીલફૌર યમલદાન આગે રખ
દીયા ઉસ નાઝનનીને એક રૂક્કા દસ્તેખત ખાસશે લીખકર મેરે હવાલે કીયા ઓર કહા કીલે
સીદી બહાર હેતુ જાકર ઇસ રૂકકાકો ઉસ તલક પોંહચા દે ફકીર મવાફીક ફરમાને ઉસકે ઉસ
નામો નશાનપર મનઝીલે મકસુદતક જા પોહંચા દરબનગી ઝબાની કેફીયત મતકી કહેલા ભે
વહી સુનબહી એક હબસી જવાન ખુબસુરત એક ફેટા તરાહદાર સજે હુએ બાહેર નીકલ
થા અગરચે રંગ થા પર ગોયા તમામ નમકભરા હુવા મેરે હાથસે ખત લેલીયા ન બોલા ન
કુછ ઉન્હી ફીર અંદર ચલા ગયા થોડીદેરમેં ગ્યારા કીસ્તીઆ સરબ મોહર ઝરબફતકે તોડા પેશ
પડે હુએ ગુલામોકે સરપર ધરે બાહેર આયા કહા ઓર ઇસ જવાનકે સાથ જાકર ચવગોસમેં
પોહંચા દો મૈભી સલામકર રૂખસ્ત વો અપને મકામે લાયા આદમ્યોકો દરવાઝેકે બાહારસે
રૂખસ્ત કીયા વો કીસ્તીયા અમાન હુઝુરથ ઉસ પરીકે ગુઝરાની દેખકર ફરમાયા યે ગ્યારા બંદ
રે અશરફીયોકે લેઓર ખરચમે લા ખુદા રઝઝકહે ફકીર ઉસ નકદકો લેકર ઝરરીઆતમે ખરચ
કરને લગા અગરચે ખાતીર જમઅ હુઇપર દીલમેં યે ખલીસ રહીકે યા ઇલાહી યે કયા સુ
ત કે અગર પુછે માચે ઇતના માલના આશના સુરત સુરત અજ નબીને એક પુરઝે કાગઝ
મેરે હવાલ કયા અગર ઉસ પરીસેયે ભેદ પુછું તો ઉસને પેહલેહી મનાઇકિર રખાથા, મારે ડર
દમ નહી માર સકતા થા.

બઅદ આઠે દીનકે વો મઅશુકા મુજસે મુખાતીબ હુઇ કેહકત આલાને આદમીકોઇન
શા નીયતકા જામા ઇનાયત કીયા હે, કે ન ફટે ન મલાહો, અગરચે પુરાને કપડેસે ઉસકી આ
દમી વતમેં ફરક નહી આતા પર ઝારીરમેં ખલકુલા નગરોમેં એતબાર નહી પાતા દા તોડે
અશરફીરકે સાથ લેકરચોક ચવરાહેવર યુસફ સોદાગરકી દુકાનમે જા ઓર કુછ રકમ જવારહીરક
બેશકીંમત ઓર દોખીલ અતે ઝકે મફકી મોલ, લેબા, ફકીર વહી સવાર હોકર ઉસકી દુકાન
મેં ગયા દેખાતો એક જવાન શકીલ ઝઅકરાંની જોડા પેહને ગદીપર બેઠા ઓર ઇસકા યે
બાલમહેકે એક ઓલમ દેખનેકે લીએ દુકાનલેબાઝારતક ખડા હે? ફકીર કમાલ શોકશે નઝદીક
જાકર સલામ અલેકુમ કરકે બેઠા ઓર જો જો ચીજ મતલુબથી તલબકી મરી બાત ચીત ઉસ
શહેરકે બાશીદો કીસી નથી ઉસ જવીનને ગરમ્જોશીશે કહા, જો સાહેબકો ચાએ સબ મોજુદ
હે લેકીન યે ફરમાઇએ કે કીસ મુલકસે આના હુવા ઓર ઇસ અજનબી શહેરમેં રેહનેકા કયા
બાએસ કયા હે? અગર ઇસ હકીકતસે મતલા કીજએ તો મેહેરબાનીસે બઇદ નહી મેરે તઇ
આપના ચાહવાલ ઝાહીર કરના મજુર ન થા. કુછબાત બનાકર ઓર જવાહીર પોશાક લેકર કીં
મત ઉસકી દેકર રૂખસ્ત ચાહી, ઉંસ જવાને રૂખે રીકે હોકર કહા, અય સાહેબ અગર તુમ
કો અપસીહી ના આશનાઇ કરની થી તો પહલે દોસ્તી ઇતની ગરમીસે કરની કયા ઝરરથી! બ
લે અદમ્યોમેં સાહેબ સાલામતકા પાસ બડા હોત, હે-યે બાત ઇસ મજે ઓર અદાઝસે કહે
કે બોઇખતીયાર દીલકો ભાઇ ઓર બેપુરવ્વત હોકર વહામે ઉઠના ઇનસાનીયત કે મુનાસીબ
જાન, ઉસકી ખાતીર ફીર બેઠાઓર બોલાતુમ્હારા ફરમાનાસ... મેં હાઝીર હું
તને કહતસે બોત ખુબ હુવા હસંકર, ... હુવા ... બાને ...

...ખ્વાશ ખુશીકી જમાકર દોચાર ઘડી દીન બલાવે ઓર કુછ ખાને
– ... ઉઠકર કરો ફકીરને ઉસ પરીકો કભી અકેલા ન છોડા થા કીસકા તન
હાથ યદકરકર ...ર ચંદ ઉઝર કીએ, પર ઉસ જવાનને હરગીઝ ન માના આખીર વયદા કુ-
ન ચીઝોંકો પોહચાકર મેરે ફીર આનેકા લેકર ઓર કસમ ખીલાકર રૂખસ્ત દી. દુકાનસે ઉઠક
જવાહેર ખીલઅતે ઉસ ઉસ પદીકી ખીદમત મે લાયા ઉસને કીમત ઝવાહેરકી ઓર હકી-
ત જવાહીરકા પુછી। મેને સારા અહવાલ ઓર મોલતોલકા ઓર મોરમાનીકે બઝીદ હોનેકા મે
ક સુનાયા વો ફરમાને લગી આદમીકો આપના કૌલેકરારે પુરા કરના વાજીબરે હમે ખુદાકી નીગા
માનીયે છોડકર અપને વાયદેકો વફાકર, ઝયાફત કુબુલકરની સુન્નતે રસુલ્લાહ હે તબ મેને
. મેરા દીલ ચાહતા નહી કે તુમ્હે એકલી છોડકર જાઉ, ઓર હુકમ યું હોતાહે. આચાર
જાતા હુ જબતલક આંઉગા દીલ યહી લગા રહેગા યે કેહકર ફીર ઉસજવહરીકી દુકાનપર ગ-
યા વો મોઢેપર બેઠા મેરા ઇન્તેજાર ખીંચ રહાથા; દેખતેહી બોલા, આંતે મહેરબાન બડી રાહ
દીખલાઇ, વહી ઉઠકર મેરા હાથ પકડ લીયા ઓર ચલા—જાતે જાતે એક બાગમાં લેગયા વોબ
ડી બહારકા બાગથી. જવજો વ નહેરોમે ફવ્વારે છુટતે થે મેવે તરેહ બતરેહકે ફલ રહથે હર
એક દરખત મારે બે બકેજવર રહાથા, રંગ બરંગકે જાનવર ઉનપર બેઠે ચેહ ચેહ કર રહથે
ઓર હર મકાને આલીશનતે ફરશ સુથરા બીછાથા—વલાં લબે નેર એક બંગલેમે જાકર બેઠાં
એકદમ કે બઅદ આપ ઉઠકર ચલા ગયા, ફીર દુસરી પોશાક મઅકુલ ફેહનકર આયા મેને દે-
ખકર કહી, સુબાહનઅલ્લાહ ચસ્મે બંદુઝ સુકનમે મુસકુરાયા; બોલા મુનાસીબ યે હે કે સાહેબ
ભી અપના લીબાશ ઇસકી ખાતીર મનેભી દુસરે કપડે પેહને ઉસ જવાનને બડી ટીપાટાપસે
કયારી ઝીયાફતકી ઓર સામાન ખુચીકા જયસા ચાહીએ વયસા મોજુદ કીયા, ઓર ફકીર
સોહબત બોત ગરમકર મઝેકી બાતે કરને લગા; ઇતનેમે સાકી સુરાહી વ પ્યાલા બીલ્લોરકા
લેકર હાઝર હુવા ઓર ગઝક કઇ કીસમકી લારકી નમકદાન ચુક દીએ દોર સરાબકા શુરૂઅ
હુવા જબ દોચાર જામકી નવબત પોંહચી તો ચાર લડકે મરદ સાહેબ જમાલ શેલ્ફે ખોલે હુ-
એ મજલીસમ ગાને બજાને લગે; થે આલમ હુવા ઓર અયસા સમા બંધા અગર તાનસેન
ઉસ ઘડી હોતા તો અપની તાન ભુલ જાતા બીજુ બાવરા સુનકર બાવલાહો જાતા, ઇસ મઝે
મે એરખારગીવો જવાન આંસુભય લીયા, દોચાર કતરે બે ઇખત્યાર નીકલ પડે ઓર ફકીરમે
બોલા; અબ હમારી તુમ્હારી દોસ્તી જાની હુઇ. પસદીલકા ભેદ દોસ્તોસ છુપાના કીસુ મઝહબ
દુરસ્ત નહી એક બાત બતકલ્લુફ આશનાઇ કે ભરોસે કેતા હુ; અગર હુકમ કરો તો આપની
મઅશુકાકો બુલવાકર ઇસ મજલીસમે તમલ્લીબપને દીલકી કરૂ ઉસકી જુદાઇસે જી નહી લગ-
તા યે બાત અયસે ઇશતીઆકસે કહીકે બગેરે દેખે ભાલે ફકીર કભી દીલ મુશતાક હુવા. મેને
કહા મુજે ખુશ દરકાર હે ઇસ્સે કયા બહેતર દેર ન કીજે સચ હે મઅશુક બીન કુછ કુછ
અચ્છા નહી લગતા. ઉસ જવાનને ચીલવકી તરફ ઇશાતરકી વહી એક ઓરત કાલા કલોટી
ભુવનીકી જીસને દેખનેમે ઇનશાન બે અજલ ગરજાવે સો જવાન કે પાસ આન બેઠી ફકીર ઉ
સકે દેખનેસે ડર ગયા દીલમે કહાયહીબલા મહબુબા અયસેમ જવાનપરી ઝાદકી હે. જીસના ઇ
તની તહરીફ ઓર ઇહેત્યાક ઝાહેર કીયામે લાહોલ પઢકર ચુપ હો રહા ઇશી આલમમે તીનદી
ન રાત મજલસ શરાબ ઓર રાગ રંગકી જમી રહી ચોથી સબકો ગલબનશે ઓર નીંદકા હુ
આ મે ખવાબે ગફલતમે ઇખતવારસ; ગયા જબ સુબ્હો હુઇ તો ઉસ જવાનને જગાયા કઇ
પ્યાલે ખુમાર શ... ...ર અપની મઅશુકાશે કહાં કીસ ઝયાદા તકલીફ મહેમાનકો દેની
... નહી. ... રૂખસત માગી ખુશી બખુશી ઇજાતઝતદી તબ મેનેજલ્દ

અપની કીદીમી કપડે પેહનકર અપને ઘરકી રાહલી ઓર ઉસે
મગર અયસા ઈન્તેફ્રાક કભુ ન હુવા થાકે ઉમે તનહા છોડકર શબબાશ
ન દીનકી ગેરહાજરીસે નેહાયત ખીજલ હોકર ઉઝર કીયા ઓર કીસ્સા ઝ[illegible] ઓર ઉ[illegible]
કે ન રૂખસ્ત કરનેકા સારા અરઝ કીયા વો એકદાના ઝમાનેકીથી; તબસ્સુમ [illegible]રકે બોલી કીયા
મુઝાકા અગર એક દોસ્તકી ખાતીર રહેના હુવા, હમને મયાફ કીયા. તેરી કયા તકસીર હય
જબ આદમી સુકે ઘર જાતા હય તબ ઉસકી મરઝીસે આતા હે. લેકીન યે મુફતકી મહમાગ[illegible]
ખાપીકર ચુપકે હોરહોગે યાઇસકા બદલાભી ઉતારોગે અબયે લાઝીમ હેકે જાકર ઉસ સોદાગર
બચ્ચેકો અપનેસાથ લેઆવો, ઓર ઉસસે દોચંદનઝીયાફત કરો. ઓર અસબાબકાસેછ અંદેશા ન[illegible]
ખુદા કેકરમસેએકદમમેસબ લવાઝમા તયાર હોજાવેગા ઓર બખુબી મજલીસ ઝીયાફતકી રો[illegible]
પાવેગી.

ફકીર માવાર્શીક હુમમકે જવહદી પાસ ગયા ઓર કહાકે તુમ્હારા ફરમાના મેં તો સર
આંખેસે બજાલીયા અબ તુમભી મેહેરબાનાદી રાહસે મેરી અરઝ કબુલ કરો ઉસને કહા જાને
દીલસેહાઝીર હું તબ મેને કહા; અગર ઇસ બંદેકે ઘર તશરીફ લે ચલો; એન ગરીબનવાજીહેઉ
સ જવાનને બહોત ઉઝર આર હીલેકીએ પરમેને પીંડ ન છોડા જબ તલક વો રાજીહુવા સાથ
લીસાથ ઉસકો અમને મકાનપર લે ચલાં; લેકીન દીલમેં યહી ફીકર કરતા આતાથા કે અગર
આજ અપને તઇ મકદુર હોતા તો અયસી તવાઝેઅ કરતાકે વેભી ખુશ હોતા અબ મે ઇસેલે
જો જાતાહુ દેઝએ કયા ઇત્તીફાક હોતા હે ઇસીહે એશમે ઘરકે નજદીક પોહંચા તો કયાદેખત
હુ કે દરાજેપર ધામધુમ હો રહી હે ગલીયારમે જહાડુ દેકર છીટકાવ કીયા હે હેસાવલ ઓ[illegible]
અસાબદાર ખડે હે; મેં હેરાન હુવા લેકીન અપન ઘર જાનકર કદમ અંદર રખાદેતા તો
માંમ હવેલીમે ફરશી મુકલ્લફ લાયક હર મકાનકે જબજા બીછા હે ઓર મસનદે લગી હો પા-
નદાન ગુલાબ; ઇતરદાન; પીકદાન; ચંગીરે નરગીસદાન કરીને ધરે હે તાકોપર સતરે કેવળ
નારંગીયા ઓર; ગુલાબીયા રંગબેરંગકી ખુનીહે એક તરફ રંગઆમેઝ અબરકકી ટટીયોમે ચીરા
ગાકી થહાર હે; એક તરફ જાડ ઓર સરવ કવલકે રોશન હે ઓર તમામ દાલાન ઓર શાહન
શીનીયોમેં તીમલાઇ શમઅદાનો પર કાફુરીશમએં ચડી હેં ઓર જડાવ ફાનુસે ઉપર ધડી હે
સબ આદમી અપને ઓહદોપર મુસતઇ ચદહેં બાવદ ચીખાનેમે દેગે ઠનઠના રહીહેં—આબરદાર
ખાનેકો વયસી તઇયારી હે. કોરી કોરી દીલયા રૂપેકી ધડોચીવોપર સારીયોંસે બનીઓર બીજહરો
સે ઢકી હે; આગે ચોકીદાર ડોંગેકટોરે બમઆ થાલી સરપોશ ધરેબફકે અબખેર લગ રહે હે
ઓર શેરકી સગહીયાં હીલ રહી હે.

ગરઝ સબ અસબાબ બાદશાહના મોજુદ હેં. ઓર કંચનીયાં ભાંડભાગતે કલાનુત કવ્વાલ
અચ્છી પોશાક પેહને સાજકે સુરમીલાએ હાઝીર હે. ફકીરને ઉશ જવાનકો લે જાકર મસનદપર
બીઠાયા ઓર દીલમેં હેરાન થાકે યા ઇલાહી; ઇતને અરસેમે યે સબ તયાર કયું કર હુઇ ! હર
તરફ દેખતા ફીરતા થા. લેકીન ઉસ પરીકા નશાન કહીં ન પાયા—ઇસી જુસ્તો જોમે એક મર
તબા બાવરચી ખાંનેકી તરફ જા નીકલા. દેખતા હું તો વો નાઝની એક મકાનમે ગલેમેં કુરતી
પાવેમે તળે પોથી સરપર સુરીદીરૂમાલી ઓડે હુએ ખુઝાદી બીન ગેહને પોતે પેહની બેઠી હે.

બેત,

નહી મોહતાજ ઝેરકા જીસ ખુબી ખુદાને દી.
કે જયસે ખુશનુમા લગતા હે દેખ[illegible] હુવા હુને

...ાક લાગે રહી હે; ઓર તાકીદ હરએક ખાનેકી કર રહી કે ખબર... ...આંખો નમન ખુબાસ રહે. ઇસ મેહેનતસે વો ગુલાબસા બદન સારા પસીને હો રહ... મેં પાસ જાકર તસદદુક હુવા ઓર ઇશ શકરો લીયા કતકો સરાહ કર જો આ એદેને લગા... ખુશામદ સુનકર તાવરી ચઢાકર બોલ આદમીસે અગસે અમસે કામ પોતેહે ... હરીરતેકી મજાલ નહી મેને અયસા કયા કીયા હે જોતુ ઇતના હેરાન હો રહા હે પસ બહોત ...ાતેં બનાની મુજે ખુશ નહી આતા ભલા યહેતા થે કયા આદમી હે કે મેહ માનકો અકલા ...ીહાકર ઇધર ઉધર પડે રેતહે વો અપને જીમે કયા કહેતા હોગા જલ્દ જામજલીસમે બેઠકરમેહમાન ...ી ખાતીરદારીકર; ઓર ઉંસકી મઅશુકકોભી બુલાકર ઉંસકે પાસ બીઠલા ...કીર વાંહ ઉમજ ...નકે પાસ ગયા ઓર ગરમ જોશીકરને લગા—ઉતનેમે દો ગુલામ સાહેબ જમાવ સુરાહી ઓર ...મજહાવ હાથ મેં લીએ રૂબરૂ આકર શરાબ પીલાને લગે—ઇતનેમે મેને ઉસ જવાનસેં કહામે સબ તરેહ મુખલીશ ઓર ખાદી હું બેહતર યે હેં કે થો સાહેબ જમાવ કે જીસકે તરફ ...દીબ સાહેબકા માયલ હે તશરીફ લાવે તો બડી બાત હે અગર ફરમાના તો આદમી બુલાનેકીખાતી ...ર જાવે? યે સુનતેહી ખુશ હોકર બલા બ્હોત અચ્છા ઇસ વકત તુમને મેરે દીલકે બાકેકહીમેને એક પવાજકો ભેજા જબ આદહી રાત ગઇ તો વો ચુડેલ ખાસ ચોડોપર સવાર હોકર બજાએ નાગ હાનીસી આ પોહમી ફકીદને લાચાર ખતીરસે મેહમાનકી ઇસતીકબાલ કરકર ને હાયત ત... પાસકે બરાબર ઉંસ જવાનકે લા બીઠાથા જવાન ઉસ્કે દેખતેહી અયસા ખુશ હુવાકે જે દુની... આકી ન્યામત મીલી? વો ભુતનીભી ઉંસ જવાન પરીઝાદકે ગલે લપટ ગઇ સચમુચ યે તમાશા હુવા જયસે ચૈધવી રાતકે ચંદકો ગેહન લગતા હે? જીતને મજલીસમે આદમી થે અપને ...અપ ...ી ઉગલીયા દાંતોંસે દાબને લગે કે કયા કોઇ બલા ઇસ જવાનપર મુસલ્લત હુઈ, સબકી ની... ...ાહ ઉસી તરફથી તમાશા મજલસકા ભુલકર ઉસકા તમાશા દેખને લગે એક શખશ કીના... ...રેસે બોલા યારો ઇસ્ક ઓર એકલમે ઝાદ હે જો કુછ અકલમેં ન આવે યે કાફર ઇસ્કર દી... ...ખાવે લેલીકો મજનુની આંખોસે દેખો? સબોનૈ દહા અમન્તા યહી બાતહે ફકીર અમુજીબ હુક... ...મકે મહમાનદારીમેં હાઝીર થા હરદમ જવાન હમ પ્યાલાહમ નીવાલા હેનેડો મુજવઝ હાતાયા પર મેં હરગીંઝ ઉસ પરીક બોફકે મારે અપનાદીલ ખાને પીનેયાનસેર તમાશેકો તરફ રૂજુમ ન કરતાથા ઓર ઉઝર મેહમાનદારીકા કરકે ઉશકે શામીલન હોતા—ઇસી કેફીયતસે તીનશબાના ...રાન ગુજરે, ચોથી રાત વો જવાન નેહાયત જોશી રાસે મુજે બોલાકર કેહને લગા અબ હમભી રૂખસ્ત ગેરાહાતુમ ખાતીર અપના સબ કારોબાર છોડછોડાકર તીન દીનસે તુમારી ખુદ્દતમેં હા ઝીર હે તુમભી તો એકદમ હમારે પાસ બેઠકર હમારા દીલ ખુશ કરો મેને અપને જીમેં ખ... યાલ કીયા અગર ઇશ વકત કહના ઇસકા નહી માનતા તો આજુરદા હોગા પસ નએ દોસ્ત ઓર મેહેમાનકી ખતીર રખાતી જારૂર હે તબ યે કહા સાહેબકા હુકમ બજાલાના મનજુર હે કે અમએમર ક્રોકુલ અદબ સનવેહિ મુજકો ઉસ જવાનને પ્યાલા નવાજેબ કીયા ઓર મેને પી... લા યા—ફીરતો અયસા પેહમ દોરચલા કે થોડી દેરમે સબ આદમી મજલીસકે કેફી હોકર બે ખબરહો ગયે ઓર મેંભી બેહોશ ગયા જબ સુબોહ હુઇ ઓર આફતાબે દોનેજે બુવદ હુવા તબ મેરી આં... ખ ખોલી તો દેખા મેંને કે નવો તમારી હે, નવો મજલીશહે, નવો પરી, ફકત ખાલી હવેલી પડીહે। મગર એક કોનમે કમ્મલ લીપટા હુવા ધરાહે, જો ઉંસકો ખોલકર દેખાતો વોજવાન ... સદી રંડી દોનો સર કટે પડે હે। યે હાલત દેખતેની હવાસ જાતે રહે, અકલ કુછ કામ નહીં કરતીકે યેહ કયા હુવા, હેરાનીસે હરતરફ તક રહાથા ઇતનેમેં એક ખવાજા સરા જીસે ઝીફાયત કે કામકાજમેં દેખાથા નઝર પડા ફકીરકો ઉસકે દેખનેસે કુછ તસલ્લી હુઇ, અહવાલ ઇસ વારે દાતકા પુછા ઉનસે જવાબ દીયા, તુજે ઇસ બાતકી તહકીપ કરનેસે કયા હાસીલ જો તુ પુછતા હે મેંનેભી અપને દીલમેં ગોરકી કે સચ તુ કહેતા હે, ફીર એક ઝરા તઅમ્મુલ કરકે મેં બો...

હા ખેર ન કહા; ભલા યેતો બતાઓ વા મઅશુક કીસ મકાન
બના જો મે માનતા હુ સો કેહદુગા લેકીન તુજસા આદમી અહમંદ
નક દોસ્તીપર એ મહા બાબે તકલ્લુફ હોકર સોહબાતમે નૌશીક બાહમ કરે સે કયા
અતી રખતા હે ?

ફકીર અપની હરકત ઓર ઉંસકી નસીયતસે નાદીમ હુવા સીવા ઇત બાતકે ઝબાનસે
કુછ ન નીકલા. ફીલહ હકીકત અબતો તકસીર હુઇ મઆફ કીજીએ. બારે મહેલીને મહેરબાન
હોકર ઉસ પરીકે મકાનમાં નશાન બનાયા ઓર મુજે રૂખસ્તકીયા ઓર આપ ઉન દોનો
ખમીરોકે ગાડને દાબનેકી ફીકરમે રહા મેં તોહોમતસે ઉસ ફસાદકી અલગહુવા ઓર ઇસત્યાક
ઉસપરીકે મીલનેકે લીયે ધબરાયા હુવા ગીરના ગડતા ઢુડતા શામકે વકત ઉસકુચેકમે ઉસીપર
જો મોંહચા ઓર નજદીક દરવાજે એક ગોશેમેં સારી રાત ટેહેલને કટી કીસીકા આમદોફતકી
આહટ નમીલી ઓર કોઈ અહવાલ પુરસા મેરા ન હુવા ઉસી એકસીકુ હાલમેં સુબોહ હો ગઇ
જબ સુરજ નીકલા ઉસ મકાનકે બાલા ખાનેકી એક ખીડકાશે વો મહરૂમેરી તરફ દેખને લગી
ઉંસ વકત આલમ ખુશીકા જો મુજપર ગુઝરા દીલહી જાનતા હે શુકર ખુદાકા કીહા ઇતનેમે
એક એવાજેને મેરેપાસ આકર કહાઇસ મસજીદમેં જાકર બેઠ શાયદ તેરા મતલબ ઇસજગહ
આવે ઓર અપને દીલકી મુસદપાટે ફકીર ફરમાનશે ઉસકે વહાંશેઠકર ઉમસજીદમે જારહા લેકીનથ
ન આખે દરવાજેકી તરફ લગ રહીથી હે દેખગે પરદએ ગેબશે કયા ઝાહીર હોંતાહે તમામ
દીન જવસે રોઝદારશા મહનેકા ઈનતેઝાર ખીચતા હે મેને વો રોઝ વય સીહી એકરારીમે કાટી
બારે જીસ તીસ તરહસે શામ હુઇ ઓર દીન પહાડસા છાતીપર સેટલા એક બારગી વહી ખાત
જાસરા જીસને ઉસ પરીકે મકાનકા પતા બતાયા થા મસજીદમે આયા બઅદ ફરાગત નમાઝ
મગરીબવ મરે પસ આકર ઉસ શખ્સીકયે હે સબ રોઝો નીયાઝકા મહરમ થા નેહાયત તસલ્લી
દેકર હાથ પકડ લીયા ઓર અપને સાથ લેચલા રફતાર ફતા એક બગી મુજે બીઠાકર કહા યહી
રહો જબ તક તુમ્હારી આરજુમર આપ રૂખસ્ત હોકર શાયદ હકીકત હજુરમે કહને ગયા મેં
ઉસ બાગકે ફુલોકા બહાર ઓર ચાંદનીકો આલમ ઓર હૌઝ નહેરોમે ફવ્વારે સાવન ભાદવે વ
ઉછલનેકા તમાશા દેખરહાથા લેકીન જબ ફુલોકા દેખતા તબ રૂસગુલબદનકા ખ્યાલતા, જબચાં
દપર નઝર પડતી તબ ઉસમેં હરૂકા મુખડા યાદ કરતાયે સબ બહાર ઉસકે બગર મેરી આ-
ખોમે ખારથી, બારે ખુદને ઉસકે દીલકો મેહબાન કીયા એક દમકે બઅદ વો પરી દરવાજેસે જ
યસે ચૌદવી રાતકા ચાંદ બનાવ કીએ ગલેમેં પીશવીઝ બાદલેકી સજાફકી માતેયાકાદર દમાન ટ-
કા હુવા શરપર ઓઢની જીસમેં આંગલ પલ્લા શહેર ગોખરૂ લગા હુવા, સરસ પાંવતક મોતયોમે જ
ડી રવીશપર આકર ખડી હુઇ ઉસકે આનેસે તારો તાઝકીકે નયે મરમે ઉસબાગકો ઓર ઇસ ફકીરકે
દીલકો હો ગઇ. એકદમ ઇધર ઉધર સેર કરકે શાહનશીનમ મુગરદક મસનદપર તકયા લગા બેઠી
મે દોડકર પરવાનેકી તરહ જયસે શમએકે ગીદ ફીરત હે તસદદુક હુવા ઓર ગુલામકે માનીંદ
દોનોં હાથ જોડકર ખડા હુવા, ઇસમેં વો ખવાઝા મેરી ખાતર બનોર શીકાશકે-અરઝ કરને
લગા. મેને ઉસ મેહેલીસે કહા બંદા ગુનાહગાર તકસીરવાર હે જો કુછ સઝા મેરે લાયક ઠેરે
સો હોવે વો વરી અઝબસકે ના ખુશથી બઅદ દીમાગીસે બોલી કે અબ ઇસકે હકમે યહી બલા
હે કે સો તોડે અશરફીકે લેવે, અપના અશબાબ દુરસ્ત કરકે વતનકો સીધારે, મયે બાત સુન-
તેહી કાઠ હોયગા ઓર સુખ ગયા કે અગર કોઇ મરે બદનકો કાટે તો એક બુંદ લહુકી ન નિ
કલ ઓર તમામ દુનિયા આંખેકે આગે અંધેરી લગને લગી ઓર એક આહના મુરાદીકી બેઠ

...ના ટપકને લગે, સીવા ખુદાકે ઉસ વકત કીસુકી તવકકા ન રહી, ...ના ભોલા કે ભલા ટુક અપને દીલમેં ગૌર ફરમાઇએ, અગર મુજ કમ નસીબકો દુનયા... લચ હોતી તો અપના જાનો માલ હુઝુરમેં ન ખોતા કયા એક બારગી ...ખીદમત ગુઝા... ઔર જાન નીસારીકા આલમસે ઉઠ ગયા જો મુજસે કમબખ્તપર ઇતની હેમેરી ફરમાઇ! ઔર અબ મેરે તઇભીં ઝીંદગીસે કુછ કામ નહીં, મઅશુકોં કી બે વફાઇસે ચારે આશકે નીમજાનકા નીભા નહીં હોતા. યે સુનકર તીખી હો તીવરી ચડાકર ખફગીસે ...લી ચેખુશ કે આપ હમારે આશક હયે!

મીસરા.

મેંડકીકોભી ઝુકામ હુવા.

અય બેવકુફ અપને હોસલેસે ઝીયાદા બાતેં બનાના ખ્યાલે ખામ હયે, છોટા મુંહ બડી બાત બસ ચુપ રેહ યે નકમ્મી બાતચીત મતકર અગર કીસી ઔરને યે હરકત બેમઅનીકીં ...તી પરવરદીગાર કીસુ, ઉસકી બોટયાં કટવા ચીલોંકો બાટતી પર કયાં કરૂં તેરી ખીદમત યાદ આતી હયે, અબ ઇસીમેં ભલાઇ હયે કે અપની રાહલે. તેરી કીસમતકા દાના પાની હમારી સરકારમેં યહીં તલક થા. ફીર મેંને રોતે બીસોરતે કહા અગર મેરી તકદીરમેં યે લીખા હયે કે અપને દીલકે મકસદકો ન પોંહચુ ઔર જંગલ પહાડમેં સરટકરતા ફીરૂં તો લાચાર હું, ઇસ ...તસેભી દીકહો કેહને લગી મેરે તઇ યે ફુસાંડે ચોચલે ઔર રમુઝકી બાત પસંદ નહીં આતી, ...સ ઇશારેકી શેફ્તગો કે જો લાયકહો ઉસ્સે જાકર; ફીર ઉસી ખફગીકે આલમમે ઉઠકર અપને ...તખાનેકો ચલી. મૈંને બહોતેરા સર પટકા, મુતવજ્જા ન હુઇ લાચાર મૈંભી ઉસ મકાનસે ...દાસ ઔર નાઉમ્મેદ હોકર નીકલા. ગરઝ ચાલીસ દીનતક યહી નવબત રહી જબ શહેરકી ...ચા ગરદીસે ઉકતાતા જંગલમેં નીકલ જાતા; જબ વહાંસે ઘબરાતા ફીર શહેરકી ગલયોંમેં દીવાનાસા આતા ન દીનકો ખાતા, ન રાતકો સોતા જયસે ધોબીકા કુત્તા ન ઘરકા ન ઘાટકા ઝીંદગી ઇનસાનકી ખાને પીનેસે હયે, આદમી અનાજકા કીડા હયે, તાકત બદનમેં મુતલક ન રહી અપાહજ હોકર ઉસી મસજીદકી દીવારકે તલે જાપડા કે એક રોઝ વહી ખ્વાજાસરા જુમેઅકી નમાઝ પડને આયા મેરે પાસસે હોકર ચલા. મેં શેર આહેસ્તાનાતાકતીસે પડ રહા થા.

બૈત.

ઇસ દર્દ દીલસે મોત હો વા દીલકો તાબ હો
કીસમતમેં જો લીખા હયે ઇલાહી શીતાબ હો

અગરચે હાઝીરમેં સુરત મેરી બીલકુલ તબદીલ હોગઇ થી, ચેહેરેકી યે શકલ બની થી કે જીસને મુજે પેહલે દેખાથા વોભી નહી પેહછાન શકતા કે યે વહી આદમી હયે, લેકીન વો મહેલી આવાજ દર્દકી સુનકર મુતવજ્જા હુવા, મેરે તઇ બગૌર દેખકર અફસોસ કીયા ઔર શફ્કતસે મુખાતીબ હુવા કે આખીર યે હાલત અપની પોહેચાઇ? મૈંને કહા અબ તો જો હુવા સો હુવા માલસેભી હાઝીર થા જાનભી તસદ્દુકકી ઊસકી ખુશી યુંહી હુઇ તો કયા કરૂં.

યે સુનકર એક ખીદમતગાર મેરે પાસ છોડકર મસજીદમેં ગયા નમાઝ ઔર ખુતબેસે ફરાગત કરકર જબ બાહેર નીકલા ફકીરકો એક મીયાનેમે ડાલકર અપને સાથ ખીદમતમેં ઉસપરી બેપરવાકે બાહેર બીઠાયા, અગરચે મેરી રૂહ કુછબાકી ન રહીથી પર મુદ્દત તલક શબો રોઝ ઉસ પરીકે પાસ રેહનેકા ઇત્તેફાક હુવાથા જાન બુજકર બેગાની હોકર ખોજેસે પુછને લગી યે કૌન હયે? ઉસ મરદે આદમીને કહા યે વહી કમબખ્ત બદ નશીબ હયે જો હુઝુરકી ખફગી

ઓર અતાબમેં પડા થા, ઉસી સબબસે ઇસકી યે સુરત બના [illegible]
હયે પર વો રૂઇની ભડકતી હયે, કુછ ફાયદા નહીં હોતા, અલાવા અપને [illegible] કર સે કયા મ[illegible]
મુવા જાતા હયે. પરીને ઠઠોલીસે ફરમાયા કયું જુટ બકતા હયે, બહોત દીને [illegible] ઉસકી ખબર
વતન [illegible]કી મુજે ખબરદારોને દી હયે વલ્લાહ આલમ યે કોન હયે ઓર તુ કીસકા
ઝીકર કરતા હયે ? ઉસદમ ખ્વાજાસરાને હાથ જોડકર ઇલતીમાસ કીયા, અગર જાનકી અમાન
પાઉં તો અરઝ કરૂં ફરમાયા કહે તેરી જાન તુજે બખશી. ખ્વાજા બોલા આપકી ઝાત કદર
દાનકે વાસ્તે ખુદાકે ચીલવન દરમીયાનસે ઉઠવાકર પેહછાનીએ, ઓર ઉસકી બેકસીકી હાલપ
રહમ કીજયે નાહક શનાસી ખુબ નહીં અબ ઇસકે અહવાલપર જો કુછ તરસ ખાઇએ બજ
હયે ઓર જાએ સવાબ હયે. આગે હદદે અદબ જો મીઝાજે મુબારકમેં આવે વહી બેહતર હ[illegible]

ઇતને કેહેનેપર મુસકુરાકર ફરમાયા ભલા કોઈ હો ઇસે દારૂશફામેં રખો, જબ ભલા ચં[illegible]
હોગા તબ ઇસકે અહવાલકી પુરસીશ કી જાવેગી. ખ્વાજેને કહા અગર અપને દસ્તે મુબારકસે
ગુલાબ ઇસપર છીડકયે ઓર ઝબાનસે કુછ ફરમાઇએ તો ઇસકો અ ને જીનેકા ભરોસા બધે
ના ઉમ્મીદી બુરી ચીઝ હયે, દુન્યા બઉમ્મીદ પર કાયમ હયે ઇસપરભી ઉસ પરીને કુછ ન કહા.
યે સવાલો જવાબ સુનકર મૈંભી અપને જીસે ઉકતા રહાથા બે ધડક બોલ ઉઠા કે ઇસ તૌરકી
ઝીંદગીકો દીલ નહીં ચાહતા પાંવ તો ગોરમેં લટકા ચુકા હું એક રોઝ મરના હયે ઓર ઇલાજ
મેરા પાદશાહઝાદીકે હાથમેં હયે કરે યા ન કરે વો જાને, બારે મુકલ્લેબુલ કુલુબને ઉસ સંગ
દીલકે દીલકો નરમ કીયા મેહરબાન હોકર ફરમાયા જલ્દ પાદશાહી હકીમોંકો હાઝીર કરો—વહી
તબીબ આકર જમઅ હુએ, નબઝો કારૂરા દેખકર બહોત ગોરકી આખીરશ તશખીસમેં ઠેરા [illegible]
યે શખ્સ કહાં આશક હુવા હયે સીવા વસ્લે મઅશુકકે ઇસકા કુછ ઇલાજ નહીં. જીસ વકત વો
મીલે યે સેહત પાવે જબ હકીમોકીભી ઝબાની યહી મરઝ મેરા સાબીત હુવા તો હુકમ કીયા
કે ઇસિ જવાનકો હમ્મામમેં લેજાઓ, નહીલાકર ખાસી પોશાક પેહનકર હુઝુરમેં લે આવ વહી
મુજે બાહેર લે ગએ હમ્મામ કરવા અચ્છે કપડે પેહના ખીદમતમેં પરીકી હાઝીર કીયા—તબ
વો નાઝનીન તપાકસે બોલી તુને મુજે બેઠે બીઠાએ નાહક બદનામ ઓર રૂસવા કીયા. અબ
ઓર કયા કીયા ચાહતા હયે જો તેરે દીલમેં હૈ સો સાફ સાફ બયાન કર.

યા ફકરા મેરા ઉસ વકત યે આલમ હુવા કે શાદીએ મર્ગ હો જાઉં ખુશીકે મારે અયસા
ફુલાકે જામેમેં ન સમાતા થા ઓર સુરત શીકલ બદલ ગઇ, શુકર ખુદાકા કીયા ઓર ઉસ્સે
કહા ઇસ દમ સારી હકીમી આપપર ખતમ હુઇ કે મુજસે મુરદેકો એક બાતમેં ઝીંદા કીયા,
દેખો તો ઉસ વકતસે ઇસ વકતક મેરે અહવાલમેં કયા ફરક હોગયા, યે કેહકર તીન બાર
ગીર્દ ફીરા ઓર સામને આકર ખડા હુવા ઓર કહા હુઝુરસે યું હુકમ હોતા હયે કે જો તેરે
જીમેં હો સો કેહ, બંદેકો હફત અકલીમકી સલતનતસે ઝયાદા યે હયે કે ગરીબ નવાઝી કરકર
ઇસ આજીઝકો કુબુલ કીજયે ઓર અપની કદમબોસીસે સરફરાઝી દીજયે ! એક લમ્હા તો સુન
કર ગોતેમેં ગઇ ફીર કુન અખ્યોંસે દેખકર કહા બેઠો તુમને ખીદમત ઓર વફાદારી અયસીહી
કી હૈ જો કુછ કહોસો બહોત હયે ઓર અપનેભી દીલપર નકશ હયે, ખૈર હમને કુબુલ કીયા.

ઉસી દીન અચ્છી સાઅત સુભલગનમેં ચુપકેચુપકે કાઝીને નીકાહ પડ દીયા બઅદ ઇતની
મેહનત ઓર આફતકે ખુદાને યે દીન દીખાયા કે મૈને અપને દીલકા મુદ્દઆ પાયા, લેકીન
જયસી દીલમેં આરઝુ ઉસ પરીશે હમ બીસતર હોનેકી થી વૈસીહી જીમેં બેકલી ઉસ વારેદાત
અજીબકે મઅલુમ કરનેકી થી. કે આજતક મૈંને કુછ ન સમજા કે યે પરી કોન હયે ઓર વો
હબસી સાંવલા મજીલ જીસને એક પુરઝે કાગઝપર ઇતની અશરફીયોંકે બદરે મેરે હવાલે કીએ

જ્યાફતકી બાદશાહોંકે લાયક એક પેહર.. કયું કર એવા દાનાં
..સમેં મારે ગએ ઓર સબબ ખફગી ઓર બે બાવજુદ
ખીદમત ગુઝા. ાર નાઝ બરદારી કે મુજપર કયા હુવા ઓર ફીર એક ..કો મું
સર ખુલંદ કીયા—ગરઝ ઇસી વાસ્તે બઅદ રસમો રૂસુમાત અકદકે આઠ ..ક વક્ત
ઇશતીયાકકે ડરદ મુબાશેરતકા ન કીયા, રાતકો સાથ સોતા દીનકો યુંહી ઉઠ ા હોતા.

એક દીન ગુસલ કરનેકે લીએ મૈંને ખ્વાસકો કહા કે થોડા પાની ગરમ કર દેતો નહાઉં મલેકા મુસકરાકર બોલી; કીસ બીસ્તેપર તત્તાપાની મેં ખામોશ હો રહા લેકીન વો પરી મેરી હરકતસે હેરાન હુઇ બલકે ચેહરેપર આસાર ખફગીકે નમુદ હુએ યહાં તલક કે એક રોઝ બો-ી તુમભી અજબ આદમી હો યા ઇતને ગરમ યા અયસે ઠંડે ઇસકો કયા કેહતે હયે, અગર તુમમેં કુવ્વત નથી તો કયું અયસી કચ્ચી હવસ પકાઇ ઉસ વકત મેંને બેધડક હોકર કહા અય જાની મુનશફી શરત હયે આદમીકો ચાહીએ કે ઇનસાફસે ન ચુકે બોલી અબ કયા ઇન-સાફ રેહગયા હયે જો કુછ હોનાથા સો હોચુકા ! ફકીરને કહા બાકઇ બડી આરઝુ દીલીમેં આદમીકી ખાતીર પરેશાન રેહતી હયે ઉસ્સે કુછ હો નહીં સકતા, ઇનસાનીયતસે ખારીજ હો જાતા હયે, મૈંને અપને દીલમેં યે કોલ કયા થા કે બઅદ ઇસ નીકાહકે ઐન દીલકી શાદી હયે બાઝી બાઝી બાંતે જો ખ્યાલમેં નહીં આતી ઓર નહીં ખુલતી હુઝુરમેં પુછુંગા કે ઝબાંને મુબારકસે ઇસકા બયાન સુનું; તો જીતો તસકીન હો. ઉસ પરીને ચીજનજબી હોકર કહા કયા ખુબ અભીસે ભુલ ગએ યાદ કરો બારહા હમને કહા હયે કે હમારે કામમેં હરગીઝ દખલ ન કીજે ઓર કીસી બાતકે મોઅતરીઝ ન હુજયો, ખીલાફ મઅમુલ યે બેઅદબી કરની કયા લાઝીમ હયે ? ફકીરને હંસકર કહા જયસી ઓર બેઅદબ્યાં મઆફ કરનેકા હુકમ હયે એક યેભી સહી. વો પરી નઝર બદલકર તેહમેં આકર આગકા બગોલા બન ગઇ ઓર બોલી અબ તો બહોત સર ચડા જા અપના કામકર, ઇન બાતોંસે તુઝે કયા ફાયદા હોગા ! મૈંને કહા, દુનિયાસેં અપને બદનકી શરમ સબસે ઝયાદા હોતી હયે, લેકીન એક દુસરેકા વાકીફકાર હોતા હયે, પસ જબ અયસી ચીઝ દીલ પર રવા રખી તો ઓર કોનસા ભેદ છુપાનેકે લાયક હયે.

મેરે ઇસ રમ્ઝકો વો પરી વકુફસે દરયાફતકર કેહને લગી યે બાત સચ હયે પર જીમેં યે સોચ આતા હયે કે અગર મુજ નીગોડીકા રાઝ ફાશ હો તો બડી કયામત મચે ! મૈં બોલા યે કયા મજકુર હયે, બંદેકી તરફસે યે ખ્યાલ દીલસે ઝબાંતક ન લાઉંગા કીસુકે કાન પડના કયા ઇમકાન હયે, જબ ઉસને દેખાકે અબ સીવા કેહને કે ઇસ અઝીઝસે છુટકા નહી લાચાર હોકર બોલી, ઇન બાતોંકે કેહનેમેં બહોતસી ખરાબ્યાં હયે તુ ખ્વાહ ન ખ્વાહ દરપે હુવા ખેર તેરી ખાતીર અઝીઝ હયે ઇસ લીએ અપની સર ગુઝીસ્ત બયાન કરતી હું તુઝેભી ઉસકા પોશીદા રખના ઝુરૂર હયે ખબર શરત ગરઝ બહોતસી તાકીદ કરકર કેહને લગી કે મૈં બદ બદબખ્ત મુલ્ક દમીશ્કકે સુલતાનકી બેટી હું ઓર વો સલાતીનોંચે બડા બાદશાહ હયે સીવા મેરે કોઇ લડકાબાલા ઉસકે નહીં હુવા; જીસ દીનમેં મૈં પેદા હુઇમાં બાપકે સાએમેં નાઝો ન્આમત ઓર ખુરમીસે પલીનજબ હોસ આયા તબસે અપને દીલકો ખુબસુરતોં ઓર નાઝનીનોંકે સાથ લગાયા. ચુનાસે સુથરી સુથરી પરીઝાદ હમ જોલી ઉમરાઝાદયાં મુસાહબતમેં ઓર અચ્છી અચ્છી કુબુલ સુરત હમ ઉમર ખ્વાસેં સહેલીયાં ખીદમતમેં રહેતી થી. તમાશા નાચ ઓર રાગરંગકા હમેશા દેખા કરતી—દુન્યાકે બલે બુરસે કુછ સરોકાર નથા, અપને બે ફીકરી કેઆલમકો દેખકર સીવા ખુદાકે શુકરસે કુછ મુંહસે નહીં નીકલતા થા.

ઇતને તાબેહ તર્બાઅ... મુહમ્મદ અયસી બેમઝા હુઇ કે ન... જલીસ ... વો દુનીભડ આવે, સૌદાઇસા મીઝાજ હોગયા, દીલ ઉદાસ... સુરત ... જાતા હુયે, ... બાત કહેને સુનનેકો જી ચાહે, મેરી યે હાલત દેખે ... સબકો સબ ... હુઇ ઓર કદમપર ગીરને લગી, યે ખ્વાજા સરા નમક હલાલ કદીમસે મેરા મહલ ... ઓર ... જરાઝ હુયે, ઇસસે કોઇ બાત મખફી નહી, મેરી વહશત દેખકર બોલા અગર બાદશાહ ઝાદી થોડાસા શરબત વરકુલ ખ્વાલકા નૌશજહા ફરમાવે તો અજબ નહી કે તબીઅત બહાલ હોજાવે ઓર ફરહત મીઝાજમે આવે. ઉસકે ઇસ તરહકે કેહનેસે મુજેભી શૌક હુવા તબ મૈનેભી ફરમાયા જલ્દ હાઝીરકર. મેહલી બાહેર ગયા એક સુરાહી ઉસી સરબતકી તકલ્લુફસે બના બરફમેં લગા લડકેકે હાથ લીવાકર આયા મૈને પીયા, જો કુછ ફાયદા બયાન કીયા થા વૈસાહી દેખા—ઉસ વકત ઉસ ખીદમતકે ઇનઆમમેં એક ભારી ખીલઅત ખોજેકો ઇનાયતકી ઓર હુકમ કીયા કે એક સુરાહી હમેશા બીલાનાગા ઇસી વકત હાઝીર કયા કરે ઉસદીનસે યે મુકકર હુવા કે ખ્વાજા સરા સુરાહી ઉસી છોકરેકે હાથ લીવા લાવે ઓર બંદી પી જાવે—જબ ઉસકા નશા તુર્શ હોતા તો ઉસકી લહેરમેં ઉસ લડકેસે ઠઠા મઝાખ કરકર દીલ બહેલાતી થી. વોભી જબ ઢીટ હુવા તબ અચ્છી અચ્છી મીઠી મીઠી બાતેં કરને લગા, ઓર અચંબેકી નકલેં લાને બલકે આહ ઓહભી ભરને ઓર સીસકીયાં લેને સુરત તો ઉસકી તરહદાર લાયક દેખને કે થી, બેઇખત્યાર જી ચાહને લગા મૈં દીલકે શૌકસે ઓર અઠખેલ્યોં કે ઝોકસે હર રોઝ ઇનઆમ બખ્શીશ દેને લગી, પર વો કમબખ્ત વઇસેહી કપડોંસે જયસે હમેશા પેહેને રેહતા થા હુજુરમેં આતા, બલકે વો લીબાસભી મૈલા કુચલા હો જાતા થા.

એક દીન મેને પુછા તુજે સરકારસે ઇતના કુછ મીલા પર તુને અપની સુરત વયસીકી વયસીહી પરેશાન બના રખી, કયા સબબ હુયે? વહ રૂપએ કહાં ખરચ કીએ. યા જમ્મ કર રખે લડકને યે ખાતીરદારીકી બાતેં જો સુની ઓર મુજે અપના અહવાલ પુરસાં પાયા તો આંસું ડબડબાકર કેહને લગા કે જો કુછ આપને ઇસ ગુમામકો ઇનાયત કીયા, સબ ઉસતાદને લે લીયા મુજે એક પસા નહીં દીયા. કહાંસે દુસરે કપડે બનાઉં જો હુજુરમે પહેનકર આઉં ઇસમેં મેરી તકસીર નહી મૈં લાચાર હું ઇસ ગરીબકે કેહને પર મુજે તરસ આયા વહાં ખ્વાજાસરાકો ફરમાયા આજસે ઇસ લડકેકો અપની સોહબતમેં નરબીયત કર, ઓર લીબાસ અછા તઇઆર કવકર પેહના ઓર લોંડોંમે બે ફાયદા ખેલને કુદને ન દે, બલકે અપની ખુશી યે હુયે કે આદાબ લાયક હુજુરકી ખીદમતકે સીખે ઓર હાઝીર રહે ખ્વાજા સરા મવાફીક ફરમાનેકે બજા લાયા ઓર મેરી મરઝી જો ઉધર દેખી નેહાયત ઉસકી ખબરદારી કરને લગા—થોડે દીનોંમેં ફરાગત ઓર ખુશી ખુરરમીકે સબબસે ઉસકા રંગ રૈનક કુછકા કુછ હો ગયા ઓર કેચલીસી ડાલદી. મૈં અપને દીલકો હરચંદ સંભાલતી પર ઉસ કાફીરકી સુરત અયસી જીમેં સમા ગઇ થી કે મહી જી ચાહતાથા કે મારે પ્યારેકે ઉસે કલજેમેં ડાલ રંખુ ઓર અપની આંખોંસે એક પલ જુદા ન કરું—આખર ઉસકો મુસાહેબતમે દાખીલ કીયા ઓર ખીલઅતેં સબતરહકી ઓર જવાહીર રંગ બરંગકે પેહનાકર દેખા કરતી બારે ઉસકે નઝદીક રહનેસે આંખોકા સુખ કલેજેકો ઠંડક હુઇ; હરદમ ઉસકી ખાતીરદારી કરતી. આખીરકો મેરી યે હાલત પોહચીકે અગર એકદમ કુછ ઝુરરી કામકા મેરે સામનેસે જાતા તો ચૈન ન આતા.

બઅદ કઇ બરસકે વોબાલીગ હુવા, મીસે ભયગને લગે, છબ તખતી દુરસ્ત હુઇ, તબ ઉસકા ચરચા બાહેર દરબારીયોમેં હોને લગા. દરબાર ઓર ચોબદાર ઉસકો મહેલકે અંદર આને

તી હયે—જબ વો ૧૭.. ફીર ર
છતી હયે ઓર સુનતી હયે
ઓર શેહરે નીમરોઝમેં
દમ નાલા ઓર આહ હયે,
મકા સબબ જીસસે મૈં કોઇ ૯

જુહી સુબ્હો હુઇતો દમી ઓર
ક મૈદાનમેં જાકર જમઅ હુ., ઓર ઉસ મુ
ર હુવા ઓર વહાં ગયા, તબ સબ બરાબ ક

ા દેખતાથા પર યે મઅલુમ હોતાથા કે વે સબ
ઘડીયે અરસેમેં દેરસે જવાન પરીઝાદ સાહેબ જ
ગુલ મચાતા હય ઓર તા હુવા કહ મુંહસે
કુછ લીએ હુવે મુકાબ લ્કુલ્લાહકે આયા ઓર ર
ાથ ઓર એક હાથમેં તલવાર લેકર દોઝાનું બેઠા;
હથા ઉસકો ઉસ જવાનને ઝ જો હાથમેં દી થી–વો યં
ખાતા જાતાથા લેકીન યે હ. થી કે જો કોઇ દેખતાથા બે દ
પસી તરેહ સબકો દીખાતા ઓર રૂલાતા હુવા સબકે સામને
ફીર ગયા.
ન ઉઠા ઓર ઉસ ગુલામકા સર સમશીરસે કાટકર ઓર સવ
કો ચલા, સબ ખડે દેખાકીએ જબ નઝરોંસે ગાયબ હુવા તો લોગ
કસે ઉસ માજરેકી હકીકત પુછતા થા, બલકે રૂપયોંકી લાલચ
ત કરતા કે આયા ઓર કહાં ગયા ? હરગીઝ કીસીને ન બદલા
મેં આયા—યે તઅજજુબ દેખકર જબ મૈં યહા આયા ઓર
સે પાદશાહઝાદી ભી હૈરાન હો રહી હયે, ઓર ઇસકે તહકીક
રહી હયે, લેહાઝા મહેર અપના યહી મુકરર કીયા હયે કે જો
બર લાવે ઉસકો પસંદ ફરમાવે ઓર વહી માલીક સારે માલ
માજરા સબ તુમને બસ સુના, અપને દીલમેં ગૈર કરો
લા સકે તો કસ્દ મુલ્કે નીમરોઝકા કરો, ઓર જલ્દ રવાના
ે ઘરકી રાહલો મૈને જવાબ દીયા, કે અગર ખુદા ચાહેતો
ક દરયાફત કરકર પાદશાહઝાદીકે પાસ આ પોહચતા હું
ીસમત મેરી બદ હયે, તો ઇસકા કુછ ઇલાજ નહીં, લેકીન
પને કેહનેસે ન ફીરે ઓર બીલફેઅલ એક અંદેશા મુશ્કીલ
ગર મલેકા ગરીબનવાઝી ઓર મુસાફીર પરવરીસે હુજુરમે
ઓર મેરા ઇલતેમાસ અપને કાનો સુને ઓર ઉસ
તો મેરી ખાતીર જમઅ હો, ઓર મુજસે સબ કુછ
મામાને રૂબરૂ ઉસપરી પૈકર કે અરઝ કી બારે હદલા

ેમા કે ઉન્હ ખુલાસો. દાઇ ફીર બારે
લેગઇ. કયા દેખતાહું કે દે
... કલમાકનીયા, તુદકનીયા
/ જે. દે લીએ ખડી હયે ઇદરકા
આહ બે :બાનતક આઇ, ઓર ક
દેખતા હ ાર સેર કરતા હુવા આગે
દેખું ફીર ચાહે કે આગે જાઉં—
વા રખ્ખાથા ાાર એક ચોકીભી સંદલકી બ
પર બેઠગયા ઓર વો ચોકીપર બેઠે કેહને લગી,
મેંને મલેકાકી ખુબ્યાંકી ઓર અદલો ઇનસાફ
ા કે જબસે મેં ઇસ મુલ્લકકી સરહદમેં આયા હર
ીરખાને ઓર ઇમારતેં આ બની હુઇ હયેં ઓર
ખબરગીરી મુસાફરોં એ ાજોંકી કરતે હંયે; મુજે
. ચોથે રોઝ જબ રૂખસ્ત લગા તબભી કીસુને ખુર
બાબ ઉસ મકાનમેં થા . ચાંદની, કાલીને સીતા
પરદે, ચીલવને સાએબાન, . છપરખટ; મઆગીલાફ; ર
; ચાદર; તકએ ગુલ્લતકીએ મસ... ગાવતકીએ ઓર દેગ દેગચે;
તરીચમચે બકાવલી કફગીર; તઆમબખ્શ, સરપોશ સીની ખ
રાહી; પાનદાન; લગન ચોગડે; ચંગેરી ગુલાબપાશ ઉદ સોઝ; અ
વાલે દીએ કે યે તુમ્હારા માલ હયે ચાહો અબ લે જાઓ નહી
અપની મોહોર કરો જબ તુમ્હારી ખુશી હોગી ફીરતે વખત લીએ
પર યેં હયેરત હયે કે જબ મુજસે ફકીર તને તનહાસે યે સુલુક
તુમ્હારે મુલ્કમેં આતે જાતે હોંગે પસ અગર હરએકસે યહી મેહ
તો મુખલીફ બે હીસાબ ખરચ હોતે હોંગે; પસ ઇતની દોલત કે
આઇ ઓર કયસી હયે ? અગર ગંજેકારૂન હો તોભી વફા ન
કાકી સલતનતપર નીગાહ કીજયે તો ઉસકી આમદ ધકત બાવ
ન કરતી હોગી ઓર ખરચોંકા તો કયા ઝીકર હયે, અગર
સુનું તો ખાતીરજમાહો; કસ્દ મુલ્કે નીમ રોઝકા કરૂં ઓર જું
અહવાલ દરીયાફત કરકે મલેકાકી ખીદમતમેં બશરતે ઝીંદગી
મુરાદ પાઉં.

યે સુનકર માલેકાને અપની ઝબાનસે કહા કે અય જ
કે યે મોહીમતસે વાકીફ હો તો આજકે દીનભી મુકામ કર
જો કુછ અહવાલ ઉસ દોલત બે ઝવાલકા હયે બેકમો કાર
અપને ઇસતીકામતકે મકાનપર આકર મુંતઝીર થા કે કબ
ો—ઇતનેંમેં ખ્વાજાસરા કઇ ચૌગોશે તારા પોસ પડે હુવે
વા; બોલા કે હુઝુરસે યે ઉલશ ખાસ ઇનાયત હુવા હયે
સામને ખોલા તો એ બાસસે દીમાગ મોઅત્તર હુવા

ાર શુકરે ન્અમત કેહલા ભેજા. "

ના અપને મહેલમેં દાખી'

નીકલ બેઠા; ઉસ વકત દાઇ

હયે મેં ઉસકે હમરાહ હોલે ીલવતે

દરકો વહાં કદર ન થી ઓ. દશામી

ા લગા હુવા ઓર સામ્હે મસ્નદકે જવા

રાસ્ત ઓર દસ્તચપ શાગીર્દ પેશે ઓર સે

હુએ હાઝીર થે ઓર તવાયફ ઓર ગાએ

. તય્યારી કરરો ફરકી દેખકર અકલ ઠીકાને

ર રાતકો યે આરાયશ કે દીન ઇદ રાત શબબરા

ત ઇકલીમ કો યે એશ મયસ્સર ન હોગા, હમેં

હમારી મલેકાકા જતના કારખાના તુમને દેખા યે સા

ીઝ ખલલ નહીં બલકે અરઝું હેએ, તુમ યહાં બેઠો મલે

જાકર ખબર કરૂં. દાઇ યે કેહકર ગઇ ઓર ઉન્હી પાં

, હયે, બમજરીદ ઉસ મકાનમેં જાતેહી બીચકકર રેહ ગ

ા ઓર દરોં દીવાર કીધર હયે, ઇસવાસ્તે કે ચારોં તરફ

ઓર ઉનકે પરદાઓંમેં હીરે મોતી જડે હુએ થે, એકકા અકા

અલુમ હોતા કે જવાહીરકા સારા મકાન હયે, એક તરફ પરદ

ડી થી. વો દાઇ પરદેસે લગકર બેઠી ઓર મુજેભી બેઠનેકો કહા.

ા તોર બયાન કરને લગી.–

સુલતાન ઇસ ઇકલીમકા બડા પાદશાહ થા. ઉનકે ઘરમેં સાત

શાહને જશન ફરમાયા. યે સાતો લડકીયાં સોલા સંગારકર બા-

હુઝુર ખડી થી. સુલતાનકે કુછ જીમેં આયા તો બેટયોંકે તરફ

યે સારી ખુબ્યાં મેરે દમસે હયે. છે લડકીયાં એક ઝબાન હોકર

હયે બજા હયે ઓર આપહીકી સલામ તીસે હમારી ભલાઇ

બેહનોંસે છોટી થી પર અકલો શઉરમેં ઉસ ઉમરમેંભી ગોયા

-ઇસ ગુફતગુમેં બહેનોંકે શરીક ન તુઈ, ઇસ વાસ્તે કે યે

કી તરફ દેખા ઓર કહા; કયું બીબી તુમ કુછ ન બોલીં;

ાને અપને દોનોં હાથ રૂમાલસે બાંધકર અરઝ કી કે અગર

આફ હો તો લૌંડી અપને દીલકી બાત ગુઝારીશ કરે. હુકમ

મલેકાને કહા કે કીબલએ આલમ આપને સુના હયે કે

વકત મૈં અપની ઝીંદગીસે હાથ ધોકર અરઝ કરતીહું

વાલેને લીખ્ખા હયે ઉસકા મીટાનેવાલા કોઇ નહીં. કીસ્

બૈત.

ઘીસો યા કે રખો સરબસુજુદ,

જો કુછ હયે વો પેશાની હયે.

ગાહ અલલ્ઇતલાકને આપકો પાદશાહ
કારખાનેમેં કીસુકા ઇખત્યા
. . કઅબા હયે; હઝરતકી
જા હ પર નસીબ હરએક કે હરયેકકે
મે; ઓર વાબ દીલપર સખ્ત ગીરાં
બડી બા.. આબ ઇસકી યહી સઝા હયે
સો ઉતાર લો; ઓર એક મીયાનેમેં ચડાક
ટ્કા ન હો વહાં ફેંક આવ. દેખેં ઇસકે નસી
ારકે ઉસ આધી રાતમેં કે ઐન અંધેરી થી; મ
ાપને મહેલકે દુસરી જગા ન દેખી થી; બોઇ લેક
ારતા ઇનસાનકા તો કયા ઝીકર હયે, છોડકર ચલે .
થલેકાકે દીલપર અજબ હાલત ગુઝરતીથી કે એ
ેર અપને ખુદાકી જનાબમેં શુકર કરતીં; ઓર કેહતી
કીયા; જો ચાહતા હયે સો કરતા હયે, ઓર જો ચાહે
પે તુજશે નાઉમ્મીદ નહીં હોતી ઇસી અંદશેમેં આંખ લગ
લેકાકી આંખ ખુલ ગઇ તો પુકારી કે વઝુકે લીએ પાની લાવ
ીત યાદ આઇ કે તુ કહાં ઓર યે બાતેં કહાં; યે કેહકર ઉઠકર
શુકરકા પડહા અય અઝીઝ મલેકાકી ઇસ હાલતકી ખબર સુનને
બાસે જી શે પુછા ચાહીએ કે કયા કેહતા હોગા. ગરઝ ઉસ ?
લગા રહાથી ઓર યે કબત ઉસ દમ પઢતીથી.

કબત.

જબ દાંત ન થે તબ દુધ દીઓ, અબ દાંત દીયે
જો જલમેં થલમેં પંછી પસકી, સુધ લેત સો તે
કાહેકો સોચ કરે મન મુરખ, સોચ કરે કુછ હા
જાનકો દેત અજાનકો દેત, જહાં કો દેત સો તે

સચ હયે; જબ કુછ બન નહી આતા તબ ખુદાહી યા
તદબીરમેં હરએક લુકમાન ઓર બુઅલીસીના હએ; અબ
ઇસી તરહ તીન દીન રાત સાફ ગુઝર ગએ કે મલેકાકે મુહ
વો ફુલસા બદન સુખકર કાંટા હોગયા; ઓર વો રંગ જો
બન ગયા; મુંહમેં ફેફડી બંધ ગઇ; આંખેં પથરા ગઇ; ?
તલખ સાંસ; તબ તલક આસ ચોથે રોઝ સુબ્હોકો એક
ચેહરા રોશન દીલ આકર પેદા હુવા, મલેકાકો ઇસ હાલ
રયે તેરા બાપ પાદશાહ હયે; લેકીન તેરી કીસમતમેં યેહ
અપના ખાદીમ સમજ ઓર અપને પેદા કરનેવાલેકા ?
ઓર ફકીરકે કચકોલમેં જો બીકકે ટુકડે મૌજુદ થે મ
ફીરને ગયા—દેખા કે એક કુવા લગા હયપર ડોલરસ્સી
તોડકર દોના બનાયા ઓર અપની શેલી ખોલકર ઉસમે બાંધક

વહી આ...ુ લેકીન મેરે આનેમેં બડી કયા હ...
બુરા હયે. અયસા કામ ન કર કે જીસમેં સીવા
...ડી હયે કે જલ્દ ચલા આ, નહીં તો મુઝે પોહંચા , જબ મેં સ-
...રસ્તીાક મેરા નીપટ દેખા તો ભુંડીસી સુરત બનાએ હુએ નાઝો નખરેકે
...જબ ...મ બેઠા તબ મેંને ઉસસે પુછા કે આજ રૂકાવટ ઓર ખફગીકા બાઇસ કયા
ઇતના સુ ... ર ગુસતાખી તુને કભુ નકીથી હમેશા બીલા ઉઝર હાઝીર હોતા થા ત
... કહા કે ... ગરીબ હજુરકી તવજ્જાસે ઓર દામને દૌલતકે બાઇસ ઇસ મકદુર
...હંચા બહોત ... ...દગી કટતા હયે આપકે જાનોમાલકો દુઆ કરતા હું યે તકદ
દશાહ ઝાદીકે મર ... ભરોસે ઇસ ગુનાહગારસે હુઇ ઉમ્મીદવાર અપુકાહુ મૈ તો જા
...લસે ઉસે ચાહ ... બનાવટકી બાતોંકો માન લીયા. ઓર સરાહતપર નઝર ન કા
બાલકે પીર દીલ દ ... કયા તુજકો અયસી મુશકીલ કઠણુ પેશઆઇ જો અયસા મુતફ
...કીર હો રહા હયે ... કર ઉસકીભી તદબીર હો જાએગી ?

ગરઝ ઉસને અપન... ...ારીકી રાહસે યહી કહા કે મુજકો સબ મુશકીલ હયે. આખીર
ઉસકે કહવાએ કલામસે યે ... કે એક બાગ નેહાયત સરસબ્ઝ ઓર ઇમારત ખાલી હોઝ
તાલાબ કુંવે, પુખતા સમેત ... હવેલી કે નઝદીક નાફે શહેરમેં બીકાઉ હયે. ઓર ઉસ
બાગકે સાથ એક લોંડીભી ગા... ...ઇલમેમોસીકીમેં ખુબ સલીકા રખતી હયે, લેકીન યે દોને
...ાહમ બીકતે હયેં ન અકેલા બ... , જયસે ઉંટકે ગલેમેં બીલ્લી-જોકોઇ ન બાગ લેવે ઉર
કનીઝકીભી કીમત દેવે ઓર તમાશાયે હયે કે બાગકા મોલ લાખ રૂપીએ, ઓર બાંદીકા બહા
પાંચ લાખ! શીદવીસે ઇતને રૂપયે બીલફેલ સરઅંજામ નહીં હો સકતે. મૈને ઉસકા દીલ
બહોત બે ઇખતીયાર શોકમેં ઉનકી ખરીદારી કે પાયા કે ઇસી વાસ્તે દીલ હૈરાન ઓર ખાતી
પરેશાનથા; બાવજુદકે રૂબરૂ મેરે પાસ બેઠાથા તબભી ઉસકા ચેહરા મલીન ઓર જી ઉદાસથા
—મુજે તો ખાતીરદારી ઉસકી હરઘડી ઓર હરપર મનઝુરથી ઉસી વકત ખ્વાજાસરાકો હુકમ
કીયાકે કલ સુબેહકો કીમત ઉસ બાગકા ઓર ખત કનીઝકા લીખવાકર ઇસ શખ્સકે હવાલે
કરો; ઓર માલીકકો ઝર કીમત ખઝાનએ આમેરાસે દીલવ...ા ઇસ પરવાનગી કે સુનતેહી
આદા બ બજાલાયા ઓર મુંહપર રૂહત આઇ-સારી રાત ઉસી કાએદેસે જયસી હમેશા ગુજ-
રતીથી હંસી ખુશીસે કટી; ફઝર હોતેહી વો રૂખસત હુવા. ખ્વાજેને મવાફીક ફરમાનેકે ઉસ
બાગકો ઓર લોંડીકો ખરીદ કરદીયા ફેર વો જવાન રાતકો મ...રીફ મઅમુલકે આયા જાયા કરતા.

એક રોઝ બહારકે મોસમમેં કે મકાનભી દીલ ચસ્પથા બદલી ઘુમંડ રહીથી રૈનીયાં પડ
રહીથીં. બીજલીભી કુન્ધ રહીથી ઓર હવા નરમ નરમ બહતીથી. ગરઝ અજબ કૈફીયત ઉસ-
દમથી. જુંહી રંગબરંગકે હુબાબ ઓર ગુલાબીયાં તાકોંપર ચુની હુઇ નઝર પડી, દીલ લલચાયા
કે એક ઘોંટલું; જબ દો તીન પીયાલોંકી નોબત પોહંચી વહી ખ્યાલઉસ બાગે નોખરીદકા ગુ-
ઝરા; કમાલ શોક હુવા કે એકદમ ઉસ આલમમેં વહાંકી સૈર કીયા ચાહીએ.

કમબખતી જો આવે ઉંટ ચડે કુત્તા કાટે અછી તરહ બેઠે બીઠાએ એક દાઇકો સાથ લેકર
સુરંગકી રાહસે ઉસ જવાનકે મકાનમે ગઇ—વહાંસે બાગકે તરફ ચલી; દેખા તો ઠીક ઉસ
બાગકી બહાર બેહસ્તકી બરાબરી કર રહી હયે; કતરે મેંહકે દરખતોંકે સબ્ઝ સબઝ પતોંપર
પર જો પડે હયે; ગોયા ઝમરૂદકી પતીયોંપર મોતી જડે હયે; ઓર સુરખી ફુલોંકી ઉસ અબર-
મેં અયસી અચ્છી લગતી હયે કે જયસે શામકો શફક ...સે હયેં ઓર નેહરે લબાલબ માનીંદ

...નાર્ખાર ઉસકા આના મૌકુફ હુવા. મુ.. તા ઉસ
...ર્યા; જબ યે અહવાલ ના ઉમીદીકા સુના તો એ
ગોયા મુજપર ...ત તુટી ઓર યે હાલત હુઇ કે ન કે કુછ કેહ સક
સકતી હુ, કુછ બસ નહી ચલ સકતા ઇલાહી કયા કરૂં ! અજબ તરેહકા ...
...રારી કે ઉસી સેહલીકા જો મેરા ભેદુ થા બુલાકર કહા કે મુજે ગૈર એ... ...ખ્ત ઉ
...કી મનઝુર હયે, બીલ ફૈલ સલાહ વકત યે હે કે હઝાર અશરફી પુંજી ...ાકકે યૌ
...કાન જવહરીકી કરવા દો તો તીજારત કરકે ઉસકે નફેસે અપની ગુ... ...સે કીયા
...ોર મેરે મહેલકે કરીબ એક હવેલી અછે નકશેકી બનવા દો ... ...ાકર ચાકર
...ર હો મોલ લેકર ઓર દરમહા મુકરર કરકર ઉંસ પાસ ર... ...કીસુ તરેહ એબ
ન ન હો. ખ્વાજાસરાને ઉંસકી બુદો બાશકી ઓર જહરરીય... ...ાકી સબ તય્યા..
કરદી. થોડે અરસેમેં ઉસકી દુકાન અયસી ચમકી ઓર નમુદ... ...બીલઅતેં ફાખેરા
ઓર જવાહીર બેશ કીમત સરકાર મેં પાદશહાકે ઓર અમી... ...ઓર મતલુબ હોવે
ઉસીકે યહાં બાહમ પોહચતે આહેસ્તા આહેસ્તા યે દુકાને ... ...તોહફા હરએક મુલ્કકા
ચાહીયે વહીં મીલે; સબ જવાહરયોંકા રોઝગાર ઉસકે આગે ... હો ગયા ! ગરઝ ઉંસ શહેર
મે કોઇ બરાબરી ઇસકી ન કરસકતા બલકે કોઇ મુલ્કમેં ... કાઈ નથા. અયસે કારબારમેં
તો ઉંસને લાખોં રૂપએ કમાએ પર જુદાઇ ઉસકી રોઝ ... નુકશાન મેરે તનબદનકા કરને
લગી, કોઇ તદબીર ન બન આઇ કે ઉંસકો દેખકર અપન... ...કી તસલ્લી કરૂ. સલાહ કે ખા-
તીર ઉસી વાકીફકાર મેહેલીકો બુલાયા ઓર કહા કોઇ અયસી સુરત બન નહી આતી કે ઝરા
ઉસકી સુરત મેં દેખુ ઓર અપની જાનકો સબરદુ મગર યે તરહ હયે કે એક સુરંગ ઇસકી
હવેલીસે ખુદવાકર મહેલમેં મીલાદો હુકમ કરતેહી કઇ દીનોંમેં અયસી નકબ તઇયાર હુઈ કે
જબ સહી સાંજ હોતી તો ચુપકેહી વો ખ્વાજાસરા ઉસ જવાનકો ઉસી રાહસે લે આતા તમામ
રાત શરાબ કબાબ ઐશો અશરતમેં કટતી મૈ ઉસકે મીલનેસે આરામ પાતી; વો મેરે દેખનેસે
ખુશ હોતા.

જબ ફજરકા તારા નીકલતા ઓર મવઝઝન અઝાન દેતા તબ મેહલી ઉસી રાહસે ઉસ
જવાનકો ઉંસકે ઘર પોહચા દ..ા, ઇનબાતોંસે સીવા ખોજે કો ઓર દો દાઇયોંકે જીન્હોંને મુજે
દુધ પીલા ઓર પાલાથા ચૌથા આદમી કોઇ વાકેફ નથા. એક મુદદત ઇસી તરહસે ગુઝરી—
એક રોઝકા યે ઝીકર હયે કે મ્વારીક મઅમુલકે ખ્વાજા જો ઉસકો બુલાને ગયા દેખા તો વો
જવાન ફીકરમંદશા ચુપકા બેઠા હયે. મેહલીને પુછા આજ ખૈર હયે કયું અયસે દીલગીર હો
રહેહો. ચલો હુઝુરમેં યાદ ફરમાયા હયે. ઉંસને હરગીઝ કુછ જવાબ ન દીયા. ઝબાન ન હીલા
ઇ ખ્વાજાસરા અપનાસા મુંહ લેકર અકેલા ફીર આયા અહવાલ ઉસકા અરઝ કીયા. મેરે તંઇ
શૈતાન જો ખરાબ કરે ઇસ પરભી મોહબ્બત ઉસકી દીલસે ન ભુલી અગર યે જાનતી કે ઇશ્ક
ઓર ચાહ અયસે નમક હરામ બે વફાકી આખીર બદનામ ઓર રૂસવા કરેગી. ઓર નંગો
નામોસ સબ ડીકાને લગેગા, તો ઉસદમ ઉંસ કામસે બાઝ આતી ઓર તોબા કરતી ફીર ઉંસકા
નામ ન લેતી—ન આપના દીલ ઉસ બેહયાકો દેતી. પરહોના યુંથા કે ઇસલીયે હરકત બેજા ઉ-
સકી ખાતીર મેં ન લાઈ ઓર ઉંસકો ન આનેકો મઅશુકોકા ચોચલા ઓર નાઝ સમજકા
ઉસકો નતીજા યે દેખા કે ઉસ સરગુઝીસ્તશે બગૈર દેખે ભાલે તુભી વાકીફ હુવા નહી તો
કહાં ઓર તુ કહાં ઓર તુ કહાં ખૈર જો હુવા શો હુવા—ઇસ ખરદીમાગીપર ઉસ ગધેકે ખ્યાલ
ન કર ફેબારા ખ્વાજેકે હાથ પૈગામ ભેજા કે અગર તુ ઇસ વકત નહી આવેગા તો મૈ ફીસુ

તેરી તશરીફકે લાએ ફરમાયા કે કુછ મુઝાકા
તબ તુ આયા   બેશરમી ખુબ નહીકે દુસરેકા એહસાન અપને સ
હલા ન કીજયે; અબ તુભી જાકર ઇસ્તેદુઆકર ઓર અપને સાથહી સાથ   બા-
ઉસકે ઘર ગયા. તબ મૈંને દેખા કે યહી; કુછ અસ બાબ મેહમાનદારી   નહીં;
આજાવે તો કયા કરૂં લેકીન યે ફુરસત પાઇ કે ઈસ મુલકમેં કદીમશે પાદ   મઅમુલ
આઠ મહીને કારોબાર મુલકી ઓર માલીકે વાસ્તે મુલક ગીરીમેં બાહે   ઓર મ
સમે બરેસાતકે કીલ્લએ મુબારકમે જુલુસ ફરમાતે હયે. ઉન   .હાનેશે બાદશ
ને વલી ન્યામત મુજ બદબખ્તકે બંદોબસ્તકી ખાતીર મુલ્કગી   લે ગએ થે. જ
.ક ઉસ જવાનકો સાથ લેકર આવે કે સીદી બહારને મેરા અહ   બાદશાહ બેગમ
કે વાસેદા મુજ નજાકકી હયે ઉશે અરઝ કયા; ફીર મય અપન   ગુનાહશે ખીજ
કર ઉનકે રૂબરૂ જાકર ખડી હુઇ ઓર જો સરગુઝીસ્તથી સબ   હરચંદ ઉન્હોને મૈં
ાયબ હોનેકી કઇફીયત દુર અદેશી ઓર મેહરે માદરીસે છુપ   થી કે ખુદા જાને ઉસ
અંજામ કયા હો; અભી યે રૂસ્વાઇ ઝાહેર કરની ખુબ નહી..   બયબેકો અપને પેટમાં ર
છોડા થા લેકીન મેરો તલાશમેં થી જબ મુજે ઇસ હાલત   ઓર સબ માજરા શુના
આંશુ ભરલાઇ ઓર ફરમાયા અય કમબખ્ત નાશુદની તુ   બુજકર નામોનશાન બાદશા

તકા સારા ખોયા હઝાર અફસોસ ઓર અપની ઝીંદગીશેભી ..વ ધોયા કાશકે તોરે ઇવઝ મૈ પથ્થર જનતી તો સબર આતા અબભી તોબા કર જો કીસમતમેં થા સો હુવા અબ આગે કયા કરેગી જીવેગી યા મરેગી મૈંને નેહાર શરમીંદગીસે કહા, મુજ બેહયા કે નસીબોંમે યહી લીખ્ખા થા જો ઇસ બદનામી ઓર ખરાબ ીં અયસી અયસી આફતોંસે બચકર જીતી રહુ. ઇસ્સે મરનાહી ભલાથા, અગરચે કલંગકા ટી મેરે માથાપર લગા, પર અયસા કામ નહીં કયા જીસમેં માંબાપકે નામકો એબ લગે; બ યે બડા દુખ હયે કે વો દોનો બેહયા મેરે હાથસે બચ જાવેં ઓર આપસમે રંગ રેલ મનાવે ઓર મૈં ઉસકે હાથોંસે યે દુખ દેખું હૈક હયે કે મુજસે કુછ ન હોસકે યે ઉમ્મીદવાર હું કે ખાનસામ નકો પરવાની હોતો અસબાબ ઝીયાફતકા બખુબી તમામ ઇસ કમબખ્તકે મકાનમેં યાર કરે, તો મૈ દઅવતકે બહાનેસે ઉન દોનોં બદબખ્તોકો બુલવાકર ઉનકે અમાલોંકી સઝાદું ઓર અપના ઇવઝ લુ–જીસ તરહ ઉસ્ને મુજપર હાથ છોડા ઓર ઘાયલ કયા, મૈંભી દોનોંકે ટુ કે કરૂ તબમેરા કલેજા ઠંડા હો, નહીં તો ઇસગુસ્સેકી આગમેં ફુકતી હું, આખીર જલ લકર ખાક હો જાઊંગી યે સુનકર અમ્માને આતમાકે દરદસે મેહેરબાન હોકર મેરી એબ ..શીકી ઓર સરા લવાઝેમા ઝયાફતકા ઉસી ખ્વાજાસરાકે હાથ જો મેરા મરહમ હયે કર દીય –સબ અપને અપને કારખાનેમેં આકર હાઝીર હુએ, શામકે વકત ઉસ મુએકો લેકર આય મુજે ઉસ કહબા બાંદીકાભી આના મનઝુર થા ચુનાચે ફીર તુજકો તકઇયુદ કરકર ઉસેભી બુ..ાયા, જબ વોભી આઇ, ઓર મજલીસ જમી, શરાબ પીપીકર સબ બદમસ્ત ઓર બેહોશ હુ ે ઉનકે સાથ તુભી કૈફી હોકર મુરદાસા પડા, મૈંને કી-લમાકનીકો હુકમ કયા કે ઉન દોનોંકા ર તલવારસે કાટડાલ. ઉસને વહીં એક દમમેં શમશીર નીકાલકર દોનોંકે સર કાટ બદન લાલ એ, ઓર તુજપર ગુસ્સેકા યે બાયસ થા કે મૈંને ઇ-જાઝતકી દી થી, ન હો દીનકી દોસ્તી એતેબાર કરકે શરીક મએ ખ્વારીકા હુવા, અલબત્તા યે તેરી હીમાકત અપને તઈ પસંદ ન ઇ ઇસ વાસ્તે કે જબ તુ પી પાકર બેહોશ હુવા, તબ તવકકા રીફાકતકા તુજસે કયા રહી, પર તેરી ખીદમતકે હક અયસે મેરી ગરદનપર હુયે

હુઇ હએ   મઆફ કરતી હુ—લે મેને અપ
. કેહ અબભી દીલમે ઓર કુછ હવસ બાકી હયે   .વસે મૈને તેરી
. સબ તરહ કુબુલ કીયા તુભી મેરા ફરમાના ઇસી સુરતસે અમલમે લા—
હ વકત   અબ ઇસ શહેરમે રેહના મેરે ઓર તેરે હકમે ભલા નહીં, આગે તુ
ર હયે ય   દ અલ્લાહ શાહઝાદી ઇતના ફરમાકર ચુપ હો રહી ફકીર તો દીલો
. ઉસકે હ   ચીજપર મુકદ્દમ જાનતા થા, ઓર ઉસકી મોહબબતકે જાલમે ફ
; બોલા જો   કમે આવે સો બેહતર હયે; યે ફીદવી બેઉઝર બજાલાવેગા
ાહઝાદીને મેરે ત   ાર વ ખીદમત ગુઝાર અપના પુરા સમજા તો ફરમાયા કે દો
લાક ઓર   ોં હવાસે બાતેં કરે, બાદશાહકે ખાસ અસતબલસે મંગવા-
પ્યાર રખ. મૈં   .ઝાદ ચાર ગુરદેકે ઘોડે ચુનકર ઝીન બંધવાકર મંગવાએ જબ
ાડીસી રાત બાકી   પાદશાહઝાદી મરદાના લીબાસ પેહન ઓર પાંચો હથ્યાર બાંધ
ોડેપર સવાર હુઇ ઓ.   પરકબકર મૈં મુસલ્લેહ હોકર ચડ બેઠા ઔર એક તરફ રાહલ.
જબ રાત તમામ હુઇ   પરછા હોને લગા તબ એક નહેરકે કીનારે પોહંચે ઉતરકર
ંહ હાથ ધોએ જલદી કુછ   કરકે ફીર સવાર હોકર ચલે—કભુ મલેકા કુછ કુછ બાતેં
રતી ઓર યું કેહતી કે હમ   ખાતીર શરમોહયા, મુલકોમાલ, ઓર માંબાપ સબ છોડા,
અયસા ન હો કે તુભી ઉસ ઝા   બેવફાકી તરહ સુલુક કરે.—કભુ મૈં કુછ અહવાલ ઇધર
ઉધરકા રાહ કેટનેકે લીએ કેહતા, ઓર ઉસકાબી જબાબ દેતા કે બાદશાહઝાદી સબ આદમી
યકસાં નહીં હોતે, ઉસ પાજીકે નુતફેમે ખલલ હોગા, જો ઉસે અયસી હરકત વહાંકે હુઇ
ઓર મૈંને તો જાનો માલ તુમપર તસદુદક કીયા; ઓર તુમને જે હરતરહ સરફરાઝી બખ્શી;
અબ મૈં બંદા બગૈર દામોંકાહું, મેરે ચમડેકી અગર જુતીઆં બન કર પેહનોં તો મૈં આહ ન-
કરૂં—અયસી અયસી બાતેં બાહમ હોતી થી; ઓર રાત દીન ચલનેસે કામ થા; કભુ જો માંદગી
કે સબબ કહીં ઉતરતે તો જંગલકે ચરીંદ પરીંદોકા શીકાર કર; હલાલ કરકે નમકદાનસે લુન
નીકાલ ચકમકસે આગ જાડ ભુન ભાન કર ખા લેતે ઓર ઘોડોંકો છોડ દેતે થે; અપને મુંસે
ઘાસપાત ચચ્ચુગકર અપના પેટ ભર લેતે.

એકરોઝ અયસે કફેદસ્ત મૈદાનમે જા નીકલે કે જહ બસ્તીકા નામ ન થા; ઓર આ-
દમીકી સુરત નજર ન આતી થી—ઉસ પરભી બાદશાહઝાદીકી રીફાકતકે સબબસે દીન ઇદ
ઓર રાત શબેબરાત મઅલુમ હોતીથી—જાતે જાતે એક દરીયાકે જીસકે દેખનેસે કલેજાપાની
હોજાએ રાહમે મીલા. કીનારેપર ખડે હોકર જો દેખા તો જહાં તલક નીગાહને કામ કીયા
પાનીહીથા કુછ થલબેડા ન પાયા; જીને યેકહા ઇલાહી અબ ઇસ સમંદરસે કયુંકર પાર ઉતરેં;
ઇસી સોચમે ખડે રહે; આખીર યે દીલમે લહેર આઇ મલેકાકો યહીં બીઠાકર મેં તલાશમે
નાવ નીવાડેકી જાઉં, જબતક અસબાબ ગુઝારેકા હાથ . આવે તબ તલક વો નાઝનીંભી આ-
રામ પાવે તબ મૈંને કહા કે અય મલેકા; અગર હુકમ હોતો ઘાટ પાટ ઇસ દરીયાકા દેખું તો
ફરમાને લગી કે મૈ બહોત થક ગઇ હું ઓર ભુખી પ્યાસી હો રહી હું; મૈં ઝરા દમ લેલું તબ
તલક તુ પાર ચલનેકી કુછ તદબીર કર; ઉસ જગા એક દરખ્ત પીપલકાથા બડા છતર બાંધે
હુએ કે અગર હઝાર સવાર આવે તો ધુપ ઓર મેહ ઉસકે તલે આરામ પાવે; વહાં ઉસકો
બીઠાકર મૈં ચલા ઓર ચારોં તરફ દેખતા થા કે કહ બી ઝમીનપર યા દરીયામે નશાન ઇન-
સાન પાઉં; બહોતેરા સર મારા પર કહી ન પાયા આખીર માયુસ હોકર વહાંસે ફીર આયા

પરી... ... ન પાયા; ... વક્તકી હાલત કયા કહું કે સુરત ...
... ... દરખ્તપર ચડ જા ... ર ડાલડાલ પાતપાત ફીરત
કર ઝમીંપે ગીર ... ર ઉસ દરખ્તકી ... આસ પાસ તસદ્દુક હોતા
અપની એકસી પર રોતા; કભી પછ્યમસે ... કો દોડ જાતા; ફીર ઉત્તરસે ... ...
...રજ બહોતેરી ખાક છાની લેકીન ઉસ ગૌહરે ... ...યાબકી નશાની ન પાઇ ... મેરા કુછ
ચલા તબ રોતા ઓર ખાક સરપર ઉડાત હુવા તલાશ હર કહીં ... ; દીલમે
...ાલ આયા કે શાયદ કોઇ જીન ઉસ પરીકો લે ગયા ઓર મુઝે ... ...ા ઉસકે
...સે કોઇ ઉસકે પીછે લગા ચલા આતા થા. સો ઉસ વક્ત ... ...ા મનુકર શામ
...ક લે ગયા; ફીર અઇસે ખ્યાલોંમે ઘબરા કપડે ફેંક ફાંકદીયે ... ...ફીર બનકર શા...
મુલકમે સુબ્હોસે શામતક ઢુંડતા ફીરતા; ઓર રાતકો કહી પ... ... જહાં રોંદ મા
...ર અપની બાદશાઝાદીકા નામોનશાન કીસીસે ન સુના, ન સ... ...કા મઅલુમ હુ...
...બ દીલમે યે આથા કે જબ ઉસ જાનકા તુને કુછપતા ન પ... ... જીનાભી હૈ૫ હયે
યે ખ્યાલ દીલમે કરકર કીસી જંગલમે એક પહાડ નઝર આ... ... ઉસપર ચડ ગયા એ...
યે ઇરાદા કીયા કે અપને તઈ ગીરા દું કે એકદમમે સર ... ...થરોંસે ટકરાતે ફુટ જાવે
તો અયસી મુસીબતસે જી છુટ જાવેગા યે દીલમે કેહકર ... હું કે અપને તઈગીરાઉં બ...
પાંઉંભી ઉઠ ચુકેથે. કે કીસુને મેરા હાથ પકડ લીયા ઇતને ... આયા ગયા દેખતા હું ...
એક સવાર સબ્ઝપોશ મુંહપ નકાબ ડાલે મુઝે ફરમાતા હ... કે કયું તુ અપને મરનેકા કસ્દ
કરતા હયે, ખુદાકે ફઝલસે ન ઉમ્મીદ હોના કુફર હયે, જબતક સાંસ હયે તબતક આસ હયે,
અબ થોડે દીનોંમે રૂમકે મુલ ...ે તીન દુરવેશ તુજસે દુખી એયસીહી મુસીબતમે ફંસે હયે
ઓર અયસેહી તમાશે દેખે ... ...ે તુજસે મુલાકાત કરેંગે ઓર વહાંકે બાદશાહકા નામ આઝા-
દબખ્ત હયે ઉસકો એક બડી ...શકીલ દરપેશ હયે જબ વોભી તુમ ચારોં ફકીરોંકે સાથ મીલેગા
તો હરએકકે દીલકા મતલબ ...ર મુરાદ જો હયે બખુબી હાસીલ હોગી. મૈંને ...રીકાબ પકડકે
બોસા દીયા ઓર કહા અય ... કે વલી, તુમ્હારે ઇતને ફરમાનેસે મેરે દીલે પુર ઇઝતેરાબકો
તસલ્લી હુઇ, લેકીન ખુદાકે વાર... યે ફરમાઇયે કે આપ કૌન હયે ઓર ઇસમે શરીફ કયા હયે.
તબ ઉન્હોંને ફરમાયા કે મુરતુઝા ...લી મેરા નામ હયે, ઓર મેરા યે કામ હયે કે જીસકો જો
મુસ્કીલ કઠન પેશ આવે ઉસ્કો ...સાન કર દું--ઇતના ફરમાકર નઝરોંસે પોશીદા હોગએ.
બારે ઇસ ફકીરને અપને મૌલા ...કીલ કુશાકી બશારતસે ખાતર જમા કર કસ્દ કુસતુનતુન-
ત્યાકા, કીંયા રાહમે જો કુછ મુસી...તેં લીખી થી ખીંચતા હુવા ઉસ બાદશાહઝાદીકે મુલાકાતકે
ભરોસે ખુદાકે ફજલસે યહાંતક આ પોહંચા ઓર અપની ખુશ નસીબીસે તુમ્હારી ખીદમતમે
મુશરરફ હુવા, હમારી તુમ્હારે આપ મેં મુલાકાત તો હુઇ બાહમ સોહબત ઓર બાત ચીત
મયસ્સર આઇ; અબચાહીએ કે બાદ...હ આઝાદ બખ્તસેભી રૂશનાસ ઓર જાન પેહછાન હો.
બઅદ ઇસકે મુકરર હમ પાંચોં અપને મકસ્દે દીલીકો પોંહચેંગે તુમભી દુઆ માંગો ઓર આમીન
કહો. યા હાદી ઇસ હયેરાન સર ગરદ...કી સર ગુઝીસ્ત યે થી જો હુઝુરીમે દુરવેશોંકી કેહ
સુનાઇ, અબ આગે દેખયે કે કબ યે ...નત ઓર ગમ હમારા બાદશાહઝાદીકે મીલનેસે ખુશી
વ ખુરરમીસે બદલ હો. આઝાદબખ્ત ...ક કોનેમે છુપા હુવા ચુપકા ધ્યાન લગાએ પેહલે દુરવે-
શકા માજરા સુનકર ખુશ હુવા ફીર ...રે દુરવેશકી હકીકત સુનને લગા.

સૈર દુસરે દુર[illegible]કી.

કેહનેકી નૌબત પોહંચી [illegible] યાર ઝાનુ હો બેઠા [illegible] બોલા.)

રૂબા

મય યારો ઈસ ફકીર! કુછ માજરા સુનો,
ઈમતીહાસે કેહતાહુ [illegible] ઈનતેહા સુનો;
[illegible] ઇલાજ કર નહીં સકતા કોઇ હકીમ,
હમારા દરદ નીપટ લા દવા સુનો.

અય દસ્તક [illegible] બાદશાહઝાદા પારીસકે મુલ્કકા હયે, હરયનકે આદમી [illegible] હોતે હયે, [illegible] નીસ્ફ જાન મશહુર હયે, હપતઅકલીમે ઉસ અકલીમકે બ[illegible]ર કોઈ વીલાયત [illegible]કા સીતારા આફતાબ હયે ઓર વો સાતોં કવાકીબમે[illegible]રે આઝમ હયે; આ[illegible]હાંકી ખુશ ઓર લોગ રોશન તબઅ ઓર સાહેબે સલીક[illegible]ર હયે, મેરે કીબલાગાહ[illegible] પાદશાહ ઉસ મુલ્કકે થે લડકપનસે કાયદે કાનુન ઓર સલ્તનકે તરબીયત કરનેકે વાસ્તે [illegible]કે દાના ઉસ્તાદ હરએક ઇલમ ઓર કસબકે ચુનકર મેરી [illegible]ાલીકે લીએ મુકરર કીએ [illegible] તાલીમ કામીલ હરએક [illegible] પાકર કાબીલ હું. ખુદાકે [illegible]લસે ચૌદાબરસકે સનો સાલ[illegible] ઇલમસે માહેર હુવા, ગુ[illegible] મઅકુલ નશીબ્તો બરખાત પસંદીદા ઓર જો કુછ પાદશાહોંકો લાયક ઓર દરકાર હ[illegible] સબ હાસીલ કીયા ઓર મુઝે શૌક શબો રોઝ થા કે કાબીલોંકી સોહબતમેં કીસ્સે હરએક મુલ્કકે ઓર અહવાલ ઉલુલ અઝમ પાદસાહોં ઓર નામ વઅરોંકાં સુના કરૂં—એક રોઝ [illegible] મુસાહેબ દાનાને કે ખુબ તવારીખદાન ઓર જહાં દીદા થા, મજકુર કીયા કે અગરચે અ[illegible] મીકી ઝીંદગીકા કુછ ભરોસા નહીં, લેકીન અકસર વસ્ફ અપસે હયે કે ઉનકે સબબસે ઇનસા[illegible] નામ કયામત તક ઝબાનોં પર બખુબી ચલેગા મૈંને કહા અગર થોડાસા અહવાલ ઉસરો[illegible] [illegible]રસીલ બયાન કરો તો મેંભી સુનું ઓર ઉસપર અમલ કરૂં તબ વો સખ્સ હાતમતા[illegible] માજરા ઇસ તરાહસે કેહને લગા.

કીસ્સા હાતમતાઇકા.

[illegible]કે હાતેમકે વકતમેં એક પાદશાહ અરબકા નૌફીલ[illegible]મ થા, ઉસકે હાતમકે સાથ બ સબબ નામ આવરોંકે દુશમની કમાલ હુઇ, બહોતસા લશ[illegible] ફૌજજમ્અ કરકર લડાઇકી ખાતીર ચડ આયા હાતીમ તો ખુદા તરસ ઓર નેકમરદ થા [illegible] સમજા કે અગર મૈં જગકી તીયારી કરૂં તો ખુદા કે બંદે મારે જાએંગે, ઓર બડી [illegible]ઝી હોગી, ઇસકા આઝાબ મેરે નામ લ[illegible]ખ્યા જાએગા, યે બાત સોચકર તને તનહા અપ[illegible] જાન લેકર એક-પહાડકી ખોહમેં જા છુપા—જબ હાતમકે ગાયબ હોનેકી ખબર નોફીલકો [illegible] મલુમ હુઇ સબ અસબાબ ઘરબાર હાતમકા ઝબ્ત કીયા ઓર મુનાદી કરવા દી કે જો કોઇ ઢુંઢ ઢાડકર પકડ લાવે તો ઉસે પાનસો અશરફી પાદશાહકી સરકારસે ઇનઆમ પાવે યે [illegible]નકર સબકો લાલચ આયા ઓર જુસત જુ હાતમકી કરને લગે એકરોઝ એક બુઢા ઓર ઉ[illegible]કી બુઢયા દો તીન બચ્ચે છોટે સાથ લીયે હુએ લકડીયા તોડનેકે વાસ્તે ઉસ ગારકે પાસ જા[illegible] હાતમ પોશીદા થા વહાં પોહંચે ઓર [illegible]કડીયાં ઉસ જંગલસે ચુનને લગે-બુઢ્યા બોલી કે અ[illegible] હમારે દીન કુછ ભલે આતે તો [illegible]ક્ષે કહી હમ દેખ પાતે ઓર ઉસકો પકડકર નોફી[illegible] પાસ લે જાતે તો વો પાનસો અ-

ી દેતા ... આરામસે ખાતા ઈ
..., જનારે તાલેઅમે, યહી લીખા હયે
મેંચે તબ રોટી મયસર આવે, એક રો
પાદશાહ ઇતને રૂપ્યે દીલાવેગા ઔરતને થ
યે દોનોંકી બાતેં હાતમને સુની; મરદુ
પાએ ઓર જાનકો બચાવે ઓર ઇન દોનોં
અગર આદમીમેં રહમ નહી તો વો ઇન
। હયે.

દરદે દીલ
વર ન

ગરઝ હાતમકી જવાં મરદીને
વહીં બાહેર નીકલ આયા ઓર
ફીલકે પાસ વે ચલ, વો મુજે
મરદને કહા સચ હયે, ઇસ
જાને તુજસે કયા સુલુક કરે
સકેગા કે તુજસે ઇનસાનકો
ઓર કબતક જીઉંગા, આ
હાતમને બહોતેરે મી
ઇસી આરઝુમેં રેહતાહુંકે
ખુદા કીસુ તરહ રાજી ન
હાતમને કહા; અગર તુ યું
હું કે ઇસ બુઢેને મુજે જં
બોલા ભલાઇકે બદલે બુરાઇ
ઓરભી આન પોહચે; ભીડ
લીયા, ઓર હાતમકોલે ચલે
નૌફીલકે રૂબરૂ લેગએ તો ઉસને
બોલા કે અયસા કામ સીવા
રશપર જંડા ગાડા હયે એક
ધુપકર જંગલસે પકડ લાયા હું;
એ ઇસી તરહ અશરફીયોંકી લાલ
એક કોનેમેં લગા હુવા સબકી શે
અપની દીલાવરી ઓર મરદાનગી
પુછો તો યે હયે કે વો ખુદા અલ
પેહછાન હો તો દરયાફત કરો એ
ડીલમેં ઝબાન હલાલ હયે. મરદકે
ખુદાને દી હયે, ફીર ઇનસાન ઓ

કહા કોને પકડ લાયા . . એક
કહા કે હાતમ મેરી ખાતીર ...
મુતઅજ્જુબ હુવા કે વાહ કયા તેરી
. જુઠ દઅવે હાતમકી પકડ લાનેકે કરતેથે
સે પાન પાનસો જુત્યાં ઉનકે સરપર લગાવો
ાડને લગીં એકદમ સર ઉનકે ગંજે હોગએ
ઉસકો નહીં પોહંચતા, ખુદા સબકો ઈ·
દે—બહોત આદમી જુઠ મુઠ બકે જાતે

નોશીલને ખ્યાલ કયા કે હાતમ જયસે
મોહતાજોંકી ખાતીર જાન અપની
યે. ઉસ્સે દુશમની રખની, ઓર
હયે. વહી હાતમકા હાથ બડી
જબ અયસે હો તબ તવાઝેઅ
લો અસબાબ જો કુછ ઝબ્ત
ી, ઓર ઉસબુડેકો પાનસો

ઓર યે ખ્યાલ ગુઝરા કે
નામ પૈદા કીયા કે આજ
અગર ઇસ ન્અમતસે મહ
શીલવાકેઅ દુન્યામેં કોઇ
મેં દેતા હયે ઉસકા ઇવઝ
સે કીતના કુછ પેદા હોતા
કે એક મકાન આલીશાન
; જલ્દ બનવાવો. થોડે અર·
યાર હુઇ ઓર ઉસ મકાનમેં
ાશરફીયાં દેતા ઓર જો કોઇ
ચાલીસોં દરવાઝોસે હાજતમંદ
ફકીર સામને દરવાઝેસે આકર
ઝેસે હોકર આયા દો અશર·
તરહસે ઉસને હરએક દરવાઝેસે
ાન બુજકર અંજાન હુવા; ઓર
ી રાહસે આકર ચાલીસ અશર·
ા ફીર પેહલે દરવાઝેસે ઘુસ આયા
ા, સુન અય લાલચી; તુ કયસા
ફકીરકા અમલ ઉનપર ચાહીએ.
કાફસે કીનાઅત રેસે રીઆઝત

પતી હયે, જીસમેં યે બાતેં ન હો
પીકર ફીર આઇયો ઓર જો માંગેગા
ન જમ્અ કરનેકે લીએ અય હરીસ ર
તક લી ઉસકા હીસાબ તુ કર કે યેવડીકે રે
તુજેહ હીર્સ ફીર પેહલે દરવાઝેશે લે આઇ;
કે એક રોઝકી ફીકર કરે, દુસરે દીન ફીર
ઓર શરમ પકડ ઓર સબરો કીનાઅતકો
બતાઇ હયે—ફકીર મેરી યે બાત સુનકર
લેકર જમ્અ કીયા થા સો સબ ઝમીંપર
અપની કાયનાત લેકર રખ છોડો, ફીર
હયે, તુમ સખાવતકા બોજ નહીં ઉ
હયે. સખી કેભી તીન હરફ હયે.
ડરા ઓર કહા ભલા દાતા ઇસ
ખૌફે ઇલાહી ઓર યેસે યાદ
તો સખાવતકા નામ ન લે
ખુદાકા હયે. ઇસ ફકીરને
કોઈ સખી દેખનેમેં ન ર
નામ ચાહતે હયે, પર વ
કે મેરી તકસીર મઆફ
બાત કેહતા હુવા ચલા ચ
ઓર ન ધાર આરૂ, વો ર
હુવા, કીસી તરહ કલ ન
ઇસ અરસેમેં પાદશા
ખ્યાલ દીલસે ન ગયા. વઝ
મલુકતકેથે મશવેરતકી કે ર
અગર ઝીંદગી હયે તો સફર
રાઝી ન હુવા—લાચાર દીલ તે
બા તદબીરકો બુલાકર મુખતા
હામ બનાયા; ફીર મેને ગેરવા

કે

થોડે દીનોંમેં ઉસકી સરહ
જાકર મુકામ કરતા તો નોકર ઉ
ઓર જીતના લવાઝીમા ઝીયાફતકા
તમામ રાત હાઝીર રેહતે; દુસરે
મહીનોંકી રાહ તેકી; આખીર બર
નેક ખો સાહેબ મુરવ્વતકે દાનાઇ
ઝબાનીશે કેહને લગા કે મૈં ફકીરે

' કદમ રંજા ફરમાવે સીવાએ
પ તશરીફ લે ચલએ ઓર ઉસ ફુકા-
ીરને પુછા સાહેબકા ઇસ્મે શરીફ કયા
ુતે હયે'. ઉસકી ખુબી ઓર તમલ્લુક દેખકર
 યા, દેખા તો એક ઇમારત આલીશાન લ-
. લેજાકર બીઠલાયા ઓર ગરમ પાની મંગ-
ર મુજતન તનહાકે રૂબરૂ બકાવલને એક
' પુલાવ, દુસરેમે કોરમાં પુલાવ, ઓર તી-
કાબ ઝરદેકી ઓર કઇ તરહકે કલીએ દો
ીસમકી બાકરખાની તમકીં શીરમાલ,
ોકે તીકકે મુરગકે ખાગીને મલગુબા .
શીર બીરંજ, મલાઇ હલવા ફા-
બા. અચારદાન, દહીંકી કુલરીયાં
લીયા પેટભી ભરગયા તબ
યા ખાના તો સબ અમાનત
' કયા હયે ખુદા તુમ્હારા
'બ તો મઝીદ કરો ઓર
જો ડકાર આતી હયે સો
। મુકકેશી બીછાકર ચીલ-
રમ પાનીસે મેરે હાથ ધુ-
ઇ ઓર ચૌધડોંમે ગીલોરયાં
ાકર રખ્ખી જબ મૈં પાની
જબ શામ હુઇ ફાનુંસમેં
, જબ પેહર રાત ગઇ બોલા
આરામ કીજયે ફકીરને કહા
; લીયે બહોત હયે; યે ખુદાને
બાબ દુરવેશોકા ખાતીર હયે;
ફુલોંકી શેજશેભી નરમ થે;
ફી ચુની હુઇ ઓર ઉદ સોઝ
઼ હો જાતા ઇસ આલમમેં સો
ર નાશપાતી અનાર કીશમીશ
તીન દીન રાત રહા, ચોથે રોઝ
ાહગારસે સાહેબકી ખીદમતગારીમેં
। મૈંને હૈરાન હોકર કહા બરાએ
તલક હયે સો મૈં રહા. ઝીયાદા
હયે અગર એકહી જગા રેહજાવે
। તુમ્હારી ખુબ્યાં અયસી નહીં કે

...ઓર ...જે બેહશતી હયે.

...હરતરફ સેર કરતી ફીરતીથી કે દીન હોચુકા;
હુઈ ઈતનેમે ...માન એક રવીશપર નજર આયા ઓર ગરમ ...
હાથ અપને હાથ ...ર ધરકર બારા દરીકે તરફ લેચલા—જબ મે વહાં ગઇ તો
સારે બાગકી કેફીયતકો દીલશે ભુલા દીયા; યે રોશનીકા ઢંગ થા; જાબજા ... સરપેન
...વલ ઓર ફાનુંશે ખીયાલ શક્લે મજલીશે હયેરાં ઓર ફાનુંશે રોશન ... અજરાત,
...ઉદ ચાંદની ઓર ચીરાગાંકે ઉસકે આગે અંધેરી લગતી—એક તરફ ... ...ઝી ફુલ...
...પનાર હાઉદી મરવારીદ મેહતાબી હવાઇ ચરખી હથફુલ જાહી ... ...રે છુટતેથે.

ઇસ અરસેમેં બાદલ ફટગયા ઓર ચાંદ નીકલ આયા; ... ...સે નાફરમાની ...
પેહને હુએ કોઇ મઅશુક નઝર આ જાતા હૈ, બડી કૈફીયત ... છુટકતેહી જવા
કહા અબ ચલકર બાગકે બાલાખાનેપર બેઠએ મૈં અબસી ... ગઇ થી કે જો;
નીગોડા કેહતા સો મૈં માન લેતી. અબ યે નાચ નચાયા કે ... લેગયા: વો કોઠા
યસા બુલંદથા કે તમામ શહરકે મકાન ઓર બાઝારકે ચીરાગ ... ઉસકે પાઇને બાગથે.

મૈં ઉસ જવાનકે ગલેમેં હાથ ડાલે હુએ ખુશીકે આ... બેઠીથી; ઇતનેમેં એક
નીહાયેત ભુંડી સી સુરત ન શકલ ચુલેમેંશે નીકલ શરા... ...થા હાથમેં લીએ હુએ આ
પહુંચી—મુજે ઉસવકત ઉસકા આના નીપટ બુરા લગા; ... ...સકી સુરત દેખનેશે દીલમેં
પડી; તબ મૈને ઘબરાકર જવાનશે પુછા કે યે તો હફએ ...ત કોન હયે; તુને કહાંશે પૈદા
વો જવાન હાથબાંધકર કેહને લગા કે યે વહી લોંડી હયે. જો ઇસ બાગકે સાથ હુઝુરકી ઇના
યતશે ખરીદ હુઇ !

મૈંને મઅલુમ કીયા કે ઇસ અહમકન બડી ખ્વાહીશશે ઇસકો લીયા હયે; શાયદ ઇસક
દીલ ઉસપર માયલ હયે—ઈસી ખાતીરશે મૈં પેચોતાબ ખાકર ચુપકી હોરહી; લેકીન દીલ ઉ-
સીવકતશે મુકદર હુવા; ઓર નાખુશી મીઝાજપર છાગઇ; તીસપર કીયામત ઉસ અબશે તેશેને
યેકી કે સાકી ઉસી છીનાલકો મનાયા ! ઉસ વકત મૈં અપના લહુ પીતીથી ઓર જયશે તોતેકો
કોઇ કવ્વેકે સાથ એક પીંજરેમેં બંદ કરતા હૈ—ન જાને કી ફુરસત પાતીથી ઓર ન બેઠનેકો
જી ચાહતાથા.

કીસ્સા મુખતસર વો શ...બ ખુંદકીતી જીસકે પીનેસે આદમી હેવાન હો જાવે; દોચાર
જામ પૈદરપૈ ઉસી તેઝાબકે જલ...કા દીએ ઓર આધા પીયાલા જવાનકી મીન્નતસે મેનેભી ઝ-
હેર માર કીયા, આખીર વો પુ...ત બેહયા બદમસ્ત હોકર ઉસ મરદુદસે બેહુદા અદાએ કરને
લગી ઓર વો છીનલ્લાભી નશે... બેલેહાઝ હો ચલા ઓર નામાકુલ હરકતેં કરને લગા—મુજે
યે ગૈરત આઈ કે અગર ઉસવક... ઝમીન ફટે તો મૈ સમાજાઉં લેકીન ઉસકી દોસ્તી કે બાયસ
મૈ ઇસપરભી ચુપ હો; રહી પર ...તો અસલકા પાજીથા શો મેરે ઉસ દરગુઝરનેકો ન સમજા
નશેકી લેહરમેં ઓરભી દોપીયાલે ...ડાહા ગયા કે રેહતા સેહતા જો થા વોભી જાતા રહા.
ઓર મેરી તરફસે મુતલક ધડકા ...સે ઉઠા દીયા બેશરમીસે શહવતકે ગલબેમેં મેરે રૂબરૂ ઉસ
બેહયાને ઉસ બદોઉનીશે શોહબત ...ી. ઓર વો પીછલ પાઇભી ઉસ હાલતશે નીચે પડી ...ુર
નખરે તીલ્લે કરને લગી. ઓર દોન...મે ચુમા ચાટી હોને લગા ન ઇસ બેવફામે વફા ન ઉ...
બેહયામેં હયા જયસી રૂહ લેશે ફ...રસ્ત મેરી ઉસ વકત યે હાલત થી કે જયસી ઓસર ...ી
ડોમની ગાવે તાલ બેતાલ અપને ...ર લઅનત કરતી થી કે કયુ તું યહાં આઇ જીસકી ... સ-

નોર કહ. ...હુ મેરે સરશે પાવતક ... ગ લગ ...

તૌરમેં યે કહાવત યાદ આઇ બલ ન કુદા કુદે

ી—વો શરાબી અપની ખરાબી દીલમેં સોચા કે ... બાદશાહઝાદી

...ઇ તો કલ મેરા કયા હાલ હોગા ઓર સુબહોકો કયા ...યામત મચેગી

...મને તે ... કામ તમામ કર દાલુ; યે ઇરાદા ઉસ ગૈબાનીકી સલાહશે જામેં ઠેરાકર

પટકા ... ાંવ આકર પડા ઓર પગડી સરશે ઇતારકર મીન્નતોઝારી કરને લગ

દીલ તો ... હોહી રહાથા જીધર લીએ ફીરતા ઓર ચકકીકી તરફમેં ઉસકે

... યારીમે ... સો કરતીથી. જુ તું મુઝે ફુસલા ફુંદલાકર બીડલાયા ઓર ઉસ

...બ આતશીકે દો... ભરભરકર આપભી પીએ ઓ મુઝેભી દીએ—એક તો ગુસ્સે

... જલ ભુનકર થી દુસરી અયસી શરાબ પી જલ્દ બેહોશ હોગઇ કુછ હ-

... બાકી ન રહા ... રહમ નમક હરામસંગ દીલને તલવારસે મુઝે ઘાયલ કીયા.

...કે અપની દાનીસે. ઉસદમ મેરી આંખ ખુલી તો મુહસે યહી નીકલા ઐર જ-

... હમને કયા વયસા ... ન તું અપને તઇ મેરે ઇસ ખુને નાહકસે બચાઇયો.

બેત,

મુબાદા હો ... ાલીમ તેરા ગરે બાંગીર,

મેરે લહુકા તૈ ... નસે ઘો હુવા સો હુવા.

કીસીસે યે ભેદ ઝાહેર ન ... , ઓર હમને તુજસે જાનતક દરગુજરકી ફીર ઉસકો ...કે હવાલે કરકર જી ડુબ ગયા—મુઝે અપની સુધ બુધ કુછ ન રહી શાયદ ઉસ કસાઇને ...ુઝે મરદા ખ્યાલકર ઇસ સંદુકમેં ડાલકર કીલ્લેકી દીવારકે તલે લટકા દીયા સો તુને દેખા. ... કીસુકા બુરા ન ચાહતી થી લેકીન યે ખરા બીયાં કીસમતમેં લીખ્ખી થી ટલતી નહી; કર મકી રેકા ઇન આંખોકે સબબ યે કુછ દેખા અગર ખુબ સુરતોં કે દેખનેકા દીલમેં શૌક ન હોતા. અલ્લાહને યે કામ કીયા કે તુજકો વહાં પોંહચા દીયા; ઓર સબબ મેરી ઝીંદગીકા કીયા અબ હયાજીમેં આતી હયે કે યેરૂસવાઇયાં ખીંચકર અપને તઇ જીતાનરખુ યા કીસુકો મુંહ ન દીખાઉપર કયા કરૂં મરનેકા ઇખત્યાર અપને હાથમેં નહીં ... તે માર કર ફીર જીલાયા આગે દેખગે કયા કીસ્મતમેં લીખા હયે ઝાહીર મેંતો તેરી દોડ ...પ ઓર ખીદમત કામ આઇ જો વૈસે ઝખમોંશે શફાપાઇ તુને જાનો માલસે મેરી ખાતીર કી ઓર જો કુછ અપની બીસાત થી જાહીર કી...ઉન દીનોં તુઝે બે ખરચ ઓર દોદીલા દેખકર વો રૂકકા સીદી બહારકો જો મેરા ખજાનચી હયે ઉસપર લીખા ઉસશે યેહી મઝમુન થાકે ... ઐરો આફીયતશે અબ ...લાને મકાનમેં હું મુજ બયદ તાલેકી ખબર વાલેદાએ શરીફાકી ખીદ...તમે પોહંચાઇયો ઉસને તેરે સા થ દો કીશત્યાં નકદમી ખરચકી ખાતીર ભેજ દી ઓર જવા...ર ખરીદ કરનેકો યુશુફ સૌદાગર બચ્ચેકી દુકાનપર ભેજા મુઝે યે ભેરોસાથા કે વો કમ હોસ... હરએકશે જલ્દ ...આશના હો બેઠતા હયે તુઝેભી અજનબી જાનકર અગલબ હયે કે દોસ્ત કરને લીએ પ્રતરાકર દઅવત ઓર ઝીયાફત કરેગા સો મેરા મનશુઆ ઠીક બેઠા જો કુછ મેરે ...લમેં ખ્યાલ આયા થા ઉસને અ યશાહી કીયા—તુ જબ ઉસ્શે કોલોકરાર ફીર આનેકા કરકર મેરે પાસ આયા ઓર મેમાનકી હ- કીકત ઓર ઉસકા બજીદ હોના મુઝે કહા—મૈ દીલમેં ખુશ હુઇ કે જબ ઉસકે ઘરમેં જાકર ખાવેગા પીવેગા તબ અગર તુ ઉસકો મેહમાનકે ખાતીર ... ાવેગા તો વો દોડા ચલા આવેગા ...મ લીએ તુઝે જલ્દી રૂખસત કીયા.

તીન દીનકે પીછે જબ તુ વહાંશે ફરાગત કરકે આયા ઓર મેરે રૂબરૂ ઉઝર ગૈર હાઝરીકા

જુદા હોનેકા જી ચાહે તબ વો બોલા · ખ દર્દસે છુટ જાતે. ખુદા. ઝા કયા
પાદશાહઝાદીકે હુઝુર જાકર અરઝ કરૂં · ેઝ લકડીયાં તોડેં ઓર
બીછાનેકા ઓર ખાનેકા બાસન રૂપે · ા લેજાવે હમારે હાથ હાત
તુમ્હારા માલ હયે ઇસકે સાથ લે જાનેકી ખ · ાસભરી ઓર ચુપકી હોરહ
પડો, હમ ફકીર ન હુએ ભાટ હુએ અગર · ઓર મુવ્વતસે બઇદ જા · પિને તા
દુનયાદારી કયા બુરી થી ! · ારેકા મતલબ તક ન · , સચ
ઉંસ અઝીઝ કહા, અગર યે અહવાલ · નહીં, ઓર જીસકે · હી વો
કરકર કયા સુલુક કરે, અગર તુમે અયસાર
નત બંદ કરકર દરવાઝેકા સરબમોહર કરે
ઓર વોબી નહી માનતા થા, લાચાર · બૈત
કર દીયા, ઓર મુંતઝીર રૂખસ્તકા · વાસ્તે પૈદા કી
ઓર ગોશ પેચ કમરમે કમરબંધ · અતકે લીએ કુછ · ઉમ્યા.
કઇ ખીદમતગાર મઅકુલ ઓહદે · કુબુલ ન કીયા કે અપને · સુનકર ચુપકા હો
અયસી મેહરબાનગી ઓર મુલા · લ મુંહસે કહાકે અય અઝ · ન મેંહી હું મેને તઈ
બોલા કે અય મીયાં અગર ત · ગા તો જો કુચા રૂપેકા · કીયા હયે તુજેહ દેગા
બકી બરકતસે રૈશન બખ્શે તમેં ભલાઇ ઓર બેહબુ · ત્તા ચેરી હયે, લેકીન વો
શાયદ શાહઝાદી સુને . અગર માર ડાલે તો મૈં · રૂં, યે મુજસે હરગીઝ ન
નહી; વો યુંહી ચલા ગયા; તમઅકે ખાતીર દુશમનકે હવાલ કરૂં, વો માલ કંઇ દીન ખાઉ
કયામત ઉઠાવે, બલકે હરક ર મરજાઉંગા તબ ખુદાકો કયા જવાબ દુંગા !
મીનતે કરકે મેરે તઇ એક તકી કે મુજે લે ચલ, મે અપની ખુશીશે કેહતાહું ઓર હમે
માનીંદ દીન રાત દોનો વક રા જાનો માલ કીસુકે કામ આવે તો બેહતર હયે; લેકીન વે
ખાતીરકા મેવે ખીલાએ ઓ ા કે હાતમકો લે જાકર ઇનઆમ પાવે—આખીર લાચાર હોકર
જો કુછ વહાં થા મુજસે કેહ હી લે જાતા તો મૈં આપસે આપ પાદશાહકે પાસ જાકર કેહતા
કરો. મૈંયે બાતે સુનકર હયેરા ે એક પહાડકી ખોહમેં છુપ રખ્યા થા. વો બુઢા હંસા ઓર
ભાગું મેરે બુશરેકો દેખકર વો ે તો યા નસીબ; ઇસ રદો બદલકે સવાલો જવાબમેં આદમી
મુજકો કહોતો હુઝુરમેં મલેકાકે ા ગઇ. ઉન્હોને મઅલુમ કીયા કે હાતમ વહી હયે તુરત પકડ
કયા માંગું કે તુમ બગૈર માંગે ખુડાબી અફસોસ કરતા હુવા પીછે પીછે સાથ હો લીયા જબ
દુન્યાકી કીસીકે જીસે નહીં ગઇ પુછા કે ઉસકો કોન પકડ લાયા હયે એક બદઝાત સંગદીલ
ારે કોનકર સકતા હયે, યે ફતહ હમારે નામ હયે હમને અ-
નગકન કટા દેખે, રીસભારી ર લંબરાની વાલા ડીંગ મારને લગા કે મૈં કઇ દીનસે ફોડ
ઓલ દેખે, સીવડા સર જોલ દેખે ેરી મેહનતપર નઝર કીજીએ ઓર જો કરાર હયે સો દીજી
ગીની ઓરં કુડ દેખે, માયાકે ભરપુર ે હર કોઇ કેહતા થા કે યે મુજસે હુવા. વો બડા ચુપકા
દેખે, પર વયે ન દેખે જીનકે લોભ ાં સુન રહાથા; ઓર હાતમકી ખાતીર ખડા રોતાથા—જબ
મૈંને યે સુનકર જવાબ દીયા મ કેહ ચુકેતબ હાતમને પાદશાહશે કહા અગર સચ બાત
તો એક ફકકા સર બમોહર અપને સબશે ખડા હયેત વો મુજકો પકડલાયા હયે અગર કયા
બડી મેહરબાની હયે ગોયા તમામ મેરે પકડનેકી ખાતીર જો કઓલ કીયા હએ પુરા કે ર
બકા મૈને એક ફકકા લીખ્ખા, પેહલે ચાહીએ કે જો કહે સો કરે, નહીંતો જીભ હૈવાનો
ઈવાનમેં કયા તફાવત હયે. નૌશીલને ઉંસ લડકલા

કર પુછા   કહે અસલ કયા હયે હ
રા થા રાસ્ત કહે સુનાયા
યે હીમ્મત હાતમકી સુ
૧કાબી ખતરા ન કીયા ! ૭

કીયા કે   કસકર પાનસો અશરફીકે
ાબી ભે   પડે વહીં તડાતડ પૈઝ
હયે કે જ   અપસાહી ગુનાહ હયકે
સે મહફુર   બોલનેકા ચસકા
લેકીન આઝમાય   ઝા પાતે હયે.
ગરઝ ઉન સ   નકે ઇનઆમ દેક
સસે કે એક અ   ઝ પોહંચતા હયે, ર
નહીં કરતા ઓર   કે મેં સરતાપા હાઝીર
કા મુસદદઇ હોના મરદ   ત ઓર જવાંમરદીસે
ઓર ગરમ જોશીસે પ   યા ઓર કહા, કયું ન હ
પાસ બીઠલાયા, ઓર હ   મીલકવો ઇમલાક ઓર
થા વહીં છોડ દીયા, નએ   રદારી કબીલએ તૈકી ઉસે
રીયાં અપને ખઝાનેસે દીલવ.   દોઆ દેતા હુવા ચલા ગય

જબ યે માજરા હાતમકા મૈંને તમામ સુના જીમેં ગેરત આ
નામ અપની કૌમકા ફકત રઇસથા, જીસને એક સખાવતકે બાઇસ
તક મશહુર હયે, મૈં ખુદાકે હુકમસે પાદશાહ તમામ ઇરાનકા હું
મ હું, અગર ઇસ ન્અમતસે મહરૂમ રહું તો બડા અફસોસ હે
કામ બડા દાદોદહીશસે નહીં, ઇસ વાસ્તે કે આદમી જો કુછ દુ
આકેબતમેં લેતા હયે। અગર કોઈ એક દાના બોતા હયે તો
હયે, યે બાત દીલમેં ઠેરાકર મીર ઇમારતકો બુલવાકર હુકમ કી
જીસકે ચાલીસ દરવાજે બુલંદ ઓર બહોત કુશાદાહો બાહેર શેહ
સેમેં વૈસીહી ઇમારત વસીઅ જયસા દીલ ચાહતા થા બનકર
હરરોઝ ફજરસે શામતક મોહતાજો ઓર બેકસોંકે તઇં રૂપ્યે
જીસ ચીઝકા સવાલ કરતા તો મૈં ઉસે માલામાલ કરતા. ગરઝ
આકે આકર જો ચાહતે સો લેજાતે. એક રોઝકા યે ઝીકર હ
સવાલ કીયા મૈંને ઉસ્સે એક અશરફી દી, ફીરવહી દુસરે દર
ફીયાં ઓર માંગી; મૈંને પેહછાનકર દરગુઝરકી ઓર દી. ઇર
આના ઓર એક એક અશરફી બડના શુરૂઅ કીયા મૈંભી
ઉસકે સવાલકે મવાફીક દીયા કીયા. આખીર ચાલીસોં દરવા
ીયાં માંગી; વોભી મૈંને દીલવાદીં. ઇતના કુછ લેકરવો દુર
ગર સવાલ કીયા મુજે બહોત બુરા મઅલુમ હુવા, મૈંને
ર હયે કે હરગીઝ ફકીરકે તીનોં હરફોંસેભી વાકીફ નહીં
બોલા, ભલાદાતા તુમ્હી બતાવો મેંને કહા દેસે ક્ષ

હકી ખબર ગીરી હોતા હયે, જયસી
કા હુવા થા ઉસસે ચાર ચંદપાયા, અબ
ર તમન્ના તેરી હોસો ઝાહીર કર, ઇસ
રઝ કરતા હું કે મૈ દુન્યાકે માલકા મોહતાજ
તલક આના ઓર મેહેનત ઉઠાના આપકે
સે આ પોહંચાહું અબ ઉમ્મીદ હયે કે મુજુ
યે તો લાયક હયે, આગે જો મરઝીએ મુબા
ડોગા તો ઇસી તરહ ખાક છાનતા ફીરેઆ
ા–મજનું ઓર ફરહાદકે માનીંદ જંગલમેં
ાજેકો દીયા, ઓર ઉસને પાદશાહઝાદી
ઈ બુલાયા ઓર અપને સાથ મહેલકી
ડેએ લીયાકત સુનેરી કુરસીપર ગેહના
હલુફકે લીબાસ પેહને હુએ હાથ
સમજકર દસ્તબસ્તાર હુવા।
કે આઓ બેઠો ખુબ હુવા જો
મ ખાકર ચુપ હો રહા ઓર
ાહઝાદીને સલામ કહા હયે,
દરખ્વાસ્ત કી, લેકીન અપની
સમજના ઓર ઉસકા ગુઝર
લ હકીકત એક હયે લેકીન
શાદી કરનેકી આરઝુમંદહું
આલાને ઇતના માલ દીયા
મહર અદા કરલો ઓર મહલ

દી કરનેકા; વો બાત કયા હયે
ા, કલ તુમ્હેં કેહ દુંગી મૈંને
ા ગુઝરા, જબ શામ હુઇ મુજે
અકાબીર આલીમ ઓર ફાઝીલ
કે ઇતનેમેં દસ્તરખ્વાન બીછાયા
ુને ગએ વો સબ ખાને લગે ઓર
ા એક દાઇ અંદરસે આઇ ઓર
ો હાઝીર કીયાં ઉસકી સુરત બહોત
મરમેં લટકી હુઈ સલામુન અલૈક
ા બહેરાવર તુને જો કુછ દેખા હયે
મદી ઓર મુજસે મુખાતીબ હોકર
રોં ગુલામ હયે કે સૌદાગરીકે કામમેં
હરએક મુલ્કકે તરફ લાખો રૂપેકા

અસબાબ એ... જીનસ દેકર રૂખસત કે ફકીર નહીં; ઇતના જો તુજે મી...
ઉસે ઉસ દેસકા અહવાલ અપને હુઝુર ગયો; યે ખેરાત એહલ્યાજ
હુવા કે યે કમતરીન તીજારતકે ખાતીર દરવાઝોંશે તુને એક અશરર...
દેખા તો સબકા લીબાસ સીયાહ હય આ... તરફ કીતની અશરફીયાં ... ઇસ
હોતાથા કે ઉનપર કુછ મુસીબત પડી હયે, માલ જમ્અ કરકે કય ફકીરકો
મેરા ન દેતા.. રોઝી રઝાક દેનેવાલા ... હે અ...

ઇસી તૌરતમેં કઇ રોઝ ગુઝરે, યક ...મ ફરમા યે કયસી ... તુજે મુ...
લડકે બુડે, ગરીબ ગની શેહરકે બાહેર ચલે, બશ઼ા ઓર બહદી... ...ર જીતના દુ
પાદશાહભી સબ અમીરોંકો સાથ લેકર ...લ દીયા ઓર એ... ...નને ગરમ મત
બાંધકર ખડે હુએ. ...ખાવતના નામ ન ...ના બહોત મુશ

મૈંભી ઉનકે દરમીયાન ખડા તમાસકતે, ઉસ મનઝીલકો ...ભી અભી દીલ્લી
સુકી ઇનતેઝાર ખીંચ રહે હયે—દીલે ઉનપર અમલ કરો ... કેહલાવો, તબ તો
લ પંધરા સાલા બરસકા સીનોસમઅને મુજે સમજાવોં કેહ ... સીનસે સમાઇ ઓર
ઝરદ બેલકી સવારી એક હામના અપની પૈદાએશ એ... ...કા જબ તલક ઇતના ન
બેલપરસે ઉતરા, એક હાથમેં...ર સખીકા યે દરજા હ... ...ગર બદકારભી હો તોભી
ગુલામ પદીચેહરા ઉસકે હમ્રાત મુલ્કોંકી સૈરકી હયે, ...સીવાએ બસરેકી પાદશાહ...
લેકર એકસીરેસે હરએકકો...ા; સખાવતકા જામા ખુદાને ઉસ ઓરતપર કત્ય કીયા હયે,
...ીવાર હાડ મારકર રોતા...ા કામ નહીં કરતે. યે સુનકર મૈંને બહોત મીન્નતકી ઓર કસમે
હોકર અપને ખાવીંદકે પા... ઓર જો ચાહે સો લો—મેરા દીયા હરગીઝ ન લીયા ઓર

ઉસકે જાતેહી વો ન... અગર અપની સારી પાદશાહત મુજે દે તો ઉસપરભી ન થુ
હોકર જીધરસે આયાથા ઉ... ગયા પર બસરેકી પાદશાહઝાદીકી યે તઅરીફ સુનનેસે દીલ એકદ
શેહરકી તરફ ફીરે, મૈં હ...; અબ યે આરઝુ હુઇ કે કીસી સુરતસે બસરે ચલકર ઉસકો દેખા ચાહીએ
દેતા ઓર ખુશામદ ઓર મ...ે વકાત પાઇ ઓર તખ્તપર મૈં બેઠા; સલતનત મીલી પર ...
યા ઓર ન કુછ મેરે ખી... ઓર અમીરોંશે જો પાએ તખ્ત સલતનતકે ઓર અરકાન મ-
મલકેકા રૂબરૂ ઇઝહાર કીયા ...ે બસરેકા કીયા ચાહતા હું તુમ અપને કામમેં મુસતઇદ હો.
કરને કે ખાતીર દો દીલી ...ે ઉમર કોતા હોતી હયે; જલ્દ ફીર આતાહું. કોઇ મેરે જાનેપર
શખ્સ ઇસ આઝુએકી સચ્ચી ઉદાસ હોરહા થા; એક દીન બગૈર સબકે કેહ સુને ચુપકે વઝીર
મુલ્કકા ઓર મલેકાકા હોતે; ઓર વકીલે મુલતક અપના કીયા ઓર સલતનતકા મદારૂલમ-
અગર તુમ ઉસ જવાનકી ખબરીબાસ પેહન ફકીરી ભેસકર અકેલે રાહ બસરેકી લી.
હો, નહીં તો ઇનકાર કરકર અ...

સૈર બસરેકી શાહઝાદીકા.

જલ્દ ઉસકા અહવાલ સદસે પાં... જા પોહંચા; તબશે યે તમાશા દેખને લગા કે જહાં રાતકો
ઓહ કામયાબ હોતાહું ઓર જો... મલેકાકે ઇસતીકબાલ કરકે એક મકાન માકુલમેં ઉતારતે
મલેકા ઇસકા કોલ કરાર કરે કે ... હોતા હયે બખુબી મૌજુદ કરતે ઓર ખીદમતમેં દસ્ત બસ્ત
મેરે દીલમેં ખલીશ કર રહા હયે, ...ન દુસરી મનઝીલમેં યહી સુરત પેશ આતી; ઉસ આરામ
બુલાવે ઓર પરદેકે બાહેર બીઠલા... ...ે દાખીલ હુવા-વહીં એક ખ્વાજા શકીલ ખુશ લીબ
જવાબ અપની જબાનસે ફરમા... ...કે કીયાફેશે ઝાહીર થી; મેરે પાસ આયા ઓર નીપટ ...
સકેગા યે મેરી મતલબકી બાત ઉસ... ખાદીમ હું હમેશા ઇસી તલાશમેં રહતા હું કે જો

માહાર ઇસ શેહરમેં આવે મેરે આઇ ઓર મુઝે અપને સાથ જીસ મ-
કે રેહનેકી જગા નહીં હૈ સર બાંધે દસ્ત બસ્તા સેહલીયાં ઓર
મ ઓર મુઝે સરફરાઝ કીજી નીયાં ઝંગનીયા, ઓર કશમીરનીયાં જ.
મીલા મનામકા નામ બેહાર બખ્ડા કહુ યા પરયોંકા ઉતારા ! બેઇખતીયાર
જીઝ ઉર ચલા ઓર ઉસકે મકા. થલકને લગા, પદબઝોર અપનેતંઇ થાંબા;
શાહાન હયે, એક દાલાનમેં ા. લેકીન પાઉં શોસો મનકે હોગએ. જી-
હાથ પાં દસ્તરખ્વાન બ તરફ ચીલવન પડીથી ઓર મુંડા જડાઉ
ા તોરા સુન ક, સકાબ એકમેં ાથી. દાઇને મુઝે બેઠનેકી ઇશારત કી; મેં
તેં મુતંજન પુલ પુલાવ ઓર જો અબ કેહના હયે શો જી ભરકર કહો.
કા નરગીસી બા ા ઓર રોટયાં ાદહીશકી પેહલે તઅરીફકી ફીર કેહને
દીદા ગાવ ઝબાન પરાઠે, ઓર કબા મંઝીલમેં યહી દેખા કે જાબજા મુ-
દેગ દમપુખ્ત હલીમ ો સેવરકી કુબુલી ફમી હરએક ઓહદેકે મુતએયુન હયે
પનબત્તા, નમશ આબર, પાંકે ઉરૂસ લોઝીઆત, તીન તીન દીન હર મુકામમેં
મતેં દેખકર રૂહ બરગઇ ! એક એક નીવાલા હરે ન કહા કે જાવો ઓર જીતના
ખાનેસે ખીંચા. વો શખ્શ હુવા કે સાહેબને કબાટી, મગલકોટી, દીવારગીરી
બેતકલ્લુફ ઓર નૌશજાન ક ા. મૈંને કહા ખાનેમેં ક્યાતોશક બાલાપોશ; સેજ-
ના આબાદ રખે. જો કુછ મેરે પટમેં સમાયા સો મૈંને ખાયપેલે તબાક રકાબી બાદીએ
એકેકી ઉસકે કયા તઅરીફ કરૂં કે અબતક ઝબાન ચાટતાહું નંપોશ આબખોરે બજહરે
અત્તર ! જબ દસતરખ્વાન ઉઠા તો ઝેર અંદાઝ કાશાની મખાબા, ચીલમચી; સબ મેરે
ચી આફતાબા તીલાઇ લાકર બેસનદાનમેંસે ખુશબો બેસન દે એક કોઠડીમેં બંદ કરકર
લાએ, ફીર પાનદાન જડાવમેં ગીલોરીયાં સોનેકી પખડટોમેં બંધજાઇ યો. મેને યુંહી કોયા
ચીકની સુપારીયાં ઓર લૌંગ ઇલાયચ્યાં રૂપે કે વરકોંમેં મડી હુવા તો અયસે ગરીબહઝારો
ીનેકો માંગતા, તબ સુરાહી બર્ફમેં લગી હુઇ આબદાર લે આનદારીકા તોર રહેતા હોગાં
કાફુરી શમ્એ રોશન હુઈ વો અઝીઝ બેઠા હુવા બાતેં કરતા જીસકા યે સરફ હયે કહાંસે
આપ ઇસ છપર ખટમેં કે જીસકે આગે દલદા પેશગીર ખડા ઓર ઝાહીરમેં અમર મલે-
અય સાહેબ, હમ ફકીરોં કો એક બોરયા યા મીર્ગછાલા બીચી ખાનેકે ખરચકોબી કીફાયત
તુમ દુન્યાદારોકે વાસ્તે બનાયા હયે કેહને લગા, કે યે સબ ાકા બયાન મલેકાકી ઝબાનસે
કુછ મેરા માલ નહીં. ઇસકે બઝીદ હોનેસે ઉન બીછોનોંપર વહાં જા પોહચું; ફીર સબ
જાકર લેટા; દોનોં પટોયોંકી તરફ ગુલદાન ઓર ચંગીપેદી ારે દીગર હાઝીરહું અપને દીલકી
ઓર લખલખે રોશન થે, જીધરકી કરવટ લેતા દીમાગ મોર
રહા જબ સુબ્હો હુઇ નાશતે કોભી બાદામ પીસા અંગુર ન અગર તુઝે આરઝુ કમાલ હયે
છોહારે ઓર મેવેકા શરબત લા હાઝીર કીયા; ઉસી તો શામકો તુઝે હુઝુરમેં તલબ કરકર
મૈંને રૂખસ્ત માંગી. હાથ જોડકર કેહને લગા શાયદ ઇસ કહા જાએગા મૈં યે તસલ્લીપાકર
છ કુસુર હુવા કે જીસકે બાયસ તુમ્હારા મીઝાજ મુકદ્દર શામ હો જો મેરા મતલબ તમામ
ાયે કયા મઝકુર હયે, લેકીન મેહમાનીકી શરત તીન ભોઇયોંકે સરપર ઘરે આકર મૌજુદ
ા ખુબ નહીં ઓર લાયે આવ ફકીર વાસ્તે સૈરકે નીઇસકો તનાઉલ કરો ? જીસ વકત
નાસીબ નહીં ઇસ લીએ ઇજાઝત ચાહતા હયે, નર્દ.ર રૂહ બર ગઇ; જીતના ખા સકા

સી મરઝી, લેકીન એક સુખ-
ખા લીયા બાકા ઉન સબોંકો ઉઠા દીય તુમ જો જાયા ચાહતે
તમામ દીનકા મુસાફીર થકા હુવા ગીર ઓર જહાવકે ઇસ મેહમાન
દીવાન ખાનેમેં અપને મુસાહેબોંકો સા જો ફરમાવો તદબીર કીજા કહા
કેહને લગી કે ચલો પાદશાહઝાદીને યાદ ફરમ. દીલમેં હીરસ હોતી ર કાયકા
સમે લેગઇ, રોશની કા યે આલમ થા કે શ
શપર મસનદ મુગરરક બીછી મુરસઅકા લેકા સુને ખુદા જાને હમતસે તા
દરખત ફુલપાત લગે હુએ ઓર દોનોં તરફ, મે પરવાઇ હયે તો ઇન સ એક કોઠડીમેં અ
રાઇ દસ્ત બસ્તા બાઅદબ આંખે નીચી કે રીર જો ચાહો સો કીજયેં. ન કબુલ કરત
સાઝોંકે સરબનાએમુંતઝીર—યે સામાન ઓર સલાહ ઠેરી કે અસ બંદકર કર કે
રહી દાઇસે પુછા કે દીનકો વો ઝેબાયશ —ઇતનેમે એક ખ્વાજા બર સરપર સર
કહા ચાહીએ, બલકે દુનયાસેં પાદશાહે યે એક આસા સોનેકા હાથમેં ઓર સાથ
યહી સુરત રેહતી હયે? દાઇને કહા એ હુએ ઇસ શાનો—શૌ મરે નઝદીક આયા, અ
ઇસી દસ્તુરીસે જારી હયે. ઇસમેં તસે ગુફતગો કરને લગા કા બયાન નહીં કરતા
દુસરે મકાનમેં તસરીફ રખતી હ જા ઓર કરમ કરકે ઇર ક કે ગરીબ ખાનેકો અપને
ફીર આઇ કે ચલો હુઝુરમેં બુલ ા બંદા નવાઝી ઓર ગ ૨વરીસે બઇદ નહીં.
ન મઅલુમ હુવા કે દરવાજા
આદમકે બરાબર આઇને લગે કોઇ મુસાફીર યહાં આયા થા ઉસકા તવાઝેહ મુદારાત કીસુ
એકમેં નઝર આતા તો યે સ વાસ્તે વલ્લાહો આલમ મુજપર કયા આફત લાવે ઓર કયસે
પડા થા ઉસકે પીછે મલેકા દગીપર આએ મેંને ઉન બાતોંકો ન માના, તબ ખ્વાહમખ્વા,
તબ દાઇ મલેકાકે ફરમાનેસે લીમેં કે પેહલે મકાનસે બેહતરથી લેગયા, ઉસને પેહલે મેઝબાનકી
કે સુન અય જવાનદા વૈસાહી ખાને સુબ્હો ઓર તીસરે પેહર શરબત ઓર તફનું નકી
બેટીયાં પૈદા હુઇ એક રોઝ આસન નુકરઇ વ તીલાઆઇ ઓર ફરશો ફુરશ ઓર અસબાબ
લબાલ મોતી પીરોંપર પાદશા લગા કે ઇન સબકે તુમ માલીક ઓર મુખતાર હો જો ચાહોસો
દેખકર ફરમાયા, અગર તુમ્હા હુવા; ઓર ચાહા કીસી ન કીસી તરહ યહાંસે ફખસ્ત હોકર
બોલી કે જહાંપનાહ જો ફરમા દેહલ્લી બોલા અયે ખુદાકે બંદે જો તેરા મતલબ યા આરઝુ
હયે, લેકીન એહ મલેકા જો સ જાકર અરઝ કરૂં. મૈં કહા મૈં ફકીરીકે લીબાસમેં દુન્યાકા માલ
સબસે બડી થી, ચુપકી ખડી ર હો. ઓર મૈં ઇનકાર કરતાહું. તબ વો કેહને લગા કે હીરસ
કલમા કુફરકા હયે. ાચે કીસુ કબતીને યે કબત કહા હયે.

પાદશાહને નઝરે ગઝબસે ઉ

કબત.

ઇસકી કયા બાઇસ હયે! તબ મલે ટા દેખે જોગી કનફટા દેખે, છર લાએ તનમેં; મોતી અન
જાનકી અમાન પાઉં ઓર તકરીર ત કલોલ દેખે, બન ખંડી બનમેં બીર દેખે સુર દેખે, સબ
હુવા કે કહે ક્યા કેહતી હયે! તબ ખે, ભુલ રહે ધુનમેં આવંત સુખી દેખે જનમહીક દુખી
સચ્ચીબાત કડવી લગતી હયે. સો મનમેં.
ઓર જો કુછ મેરી કીસમતમેં લીખ યે સચ હયે, પર મૈં કુછ નહીં ચાહતા અગર ફરમાઓ
તરહ નહી ટલનેકા. લબકા લીખકર દું જો હુઝુર મલકાકે પોહચ્યા હો તે
ાકા માલ મુજકો દીયા. બોલા બસરો ચશ્મ કયા મુજ
ખ્વાહ તુમ પાંચ ખુદાકા, કીયા ફીર અહવાલ કે ગે બંદા ખુદાકા
બાત પેશ આને

નારીદ હયે ઓર સરકારસે સબ
મલેકાકી સુનકર ઇથતીયાર
ત યું કેહતે હયે કે જો મત
બેહીન જો દીલકી આરઝુ હયે સો
અપને મેંભી પાદશાહ હું ફકત
ચાકકે સ જો તને તનહા ઇસ
તરજ્જાસે મતલબે દીલીકો પે
અગર યે ઇલત ખાક સારકા કુબુલ
ર ઇસ જાને બે કો આપ કે ઇસ્કમેં નીસાર ક
પહાડપર મર યહી આ લીખકર ઉસ
ક પોહચાયા, બ ફીર આયા ઓર મે
ડીપર લેગયા, વહાં જ ો એક બુડીસી ઓરત
ા પેહને હુએ બેઠી હયે કઇ ખ્વાજા ખીદમતગાર
સામને ખડે હયે. મેં ઉ તાર જાનકર ઓર દેરી
મામાને બહોત મેહરબાની ગ લીયા ઓર હુકમ કીર
આયે, તુમ્હીને મલેકાકે ઇશ રકકા લીખા થા! મે
ર નીચે કરકે બેઠા. એક સાઅતકે બઅદ બોલીકે અય જવાન, પા
ઓર યું કહા હયે કે મુજકો ખાવીંદ કરનેસે એબ નહીં. તુમને મે
દશાહતકા બયાન કરના ઓર ઇસ ફકીરીમેં અપને તઇ પાદશા
કરના નીપટ બેજા હયે. ઇસ વાસ્તે કે સબ આદમી આપલસમેં
ફઝીલત દીનો ઇસલામકી અલબત્તા હયે ઓર મેંભી એક મુદ્દત
ઓર જબસે તુમ દોલતે દુનીયાસે બેપરવા હો મેરે તઇ ભી હ
હયે કે જીસકા કુછ હીસાબ નહી, પર એક શર્ત હયે કે પેહલે
શાહજાદીકા એક બાત હયે જો તુમસે હોસકે.

મેંને કીયા મેં સબ તરહ હાઝીર હું, જાનોમાલસે દરેગ
કહો તો મેં સુનું। તબ ઉસને કહા કે આજકે દીન રેહ
ખુશીસે કુબુલ કીયા ઓર રૂખસત હોકર બાહેર આયા—દીન
એક ખ્વાજા સરા મહેલમે બુલાકેર લેગયા. જાકર દેખા
સાહેબે શરા હાઝીર હયે? મેંભી ઉસી જલશેમેં જાકર બે
ગયા ઓર ખાને અકસામ અકસાસકે શીરીન ઓર નમકીન
મુઝેભી તવાઝા કરકે શરીક કીયા જબ ખાનેસે ફરાગત હુઇ
બોલી, કે બહરાવર કહાં હયે ઉસે બુલાવો? ચબાવલોને
મરદ આદમી કીસી ઓર બહોતસી કુંજયાં રૂપે શોનેકી
કરકે મેરે પાસ આકર બેઠા. વહી દાઇ કેહને લગી. કે
મુકસ્સીલ ઉસકા બયાકકર બેહરાવર યે દાસ્તાન કેહને શુ
બોલા, અય અઝીઝ હમારી પાદશાહઝાદીકી સરકારમેં હ
ઐગન હયે, ઉનમેંસે એક મેંભી અદના ખાનાઝાદ

યા; ઉસીને મુઝેભી શાહઝાદી કેહે-
નહી ચલતા; આપકી ઝાત હમારી વલી
ખારકકી ખાકકો અગર સુરમા કરૂં તો
થ હયે। પાદશાહ યે બાત સુનકર તેશમેં
લુમ હુવા; બેઝાર હોકર ફરમાયા કે છોટા
હેના પાતા જો કુછ ઇસકે હાથ ઓર ગલેમેં
બયસે જંગલમેં કે જહાં નામોનશાન આદમ-
પે કયા લીખ્ખા હયે। બમુજીબ હુકમ પાદ-
કો જો નીરે ભવરમેં પલી થી ઓર સીવાએ
એક મેદાનમેં કે જહાં પરીંદા પર ન
એ.

મમેં કયા થા ઓર કયા હોગયા;
બયસાહી બેનીયાઝ હયે જો ચાહા
સો કરેગા, જબ તલક દમમે દમ
, જીસ વકત સુબ્હો હોને લગી
. ફીર એક બારગી રાતકી બાત
મસુમ કીયા ઓર દોગાના
છાતી ફટતી હયે, ઉસ બોલે
નેમેં બેઠી હુઈ ખુદાશે લવ

હા અન ન દેહે!
ભી લેહયે.
ન આએ હુએ.
ભી દેહે.

આતા હયે; નહીં તો અપની
દાકે કારખાનેકા તમાશા સુનો!
એક ખીલબી ઉડકર નહીં ગઇ;
કુંદનસા દમકતા થા સો હલદીસા
ર એકદમ અટક રહા થા! જબ
દરવેશ ખીઝર કીસી સુરત નુરાની
દેખકર બોલા કે અય બેડી; અમ-
બીદા થા; અબ ઇસ ફકીર બુડહેકો
દીન ધ્યાન રખ; ખુદા ખુબ કરેગા
કે રૂબરૂ રખે; ઓર પાનીકી તલાશમેં
હાં જીસશે પાનીભરે. થોડે પત્તે દરખ્તશે
નીકાલા ઓર મલેકાકો કુછ ખીલાયા પી-

લાયા; બારે ટુક હોશ આયા; ઉસ મરદે ખુદા કસ ઓર બેઅસ જાનકર બહોતસી તસલ્લી દેકર અચ્છી. ઓર આપભી રોને લગા. મલેકાને ગમખ્તારી ઓર દીલદારી ઉસકી બેહદ દે ઉનકેભી મીઝાજકો ઇસતકલાલ હુવા. ઉસ રોઝ ઉસી પીર મરદને યહી મુકરર કીયા ભીક માંગનેકે વાસ્તે શેહરમેં નીકલ જાતા, જો કુછ પારચા પાતા મલેકાકે પાસ લે આતા, ખીલાતા—ઇસ તૌરસે થોડે રોઝ ગુઝરે, એક મલેકાને તેલ સરમેં ડાલને ઓર કંગી પટી કરનેકા કસ્દ કીયા, જુંહી મુંહ ખાક ખોલે તો પાટીમેંસે એક મોતીકા દાના ગોલ આબદાર નીકલ પડા ? મલેકાને ઉસ દરવેશકો દીયા ઓર કહા કે શહેરમેં ઇસકો બેચ લાઓ । વો ફકીર ઉસ ગોહરકો બેચકર ઉસકી કીમત પાદશાહીકે પાસ લે આયા—તબ મલેકાને હુકમ કીયા કે એક મકાન મવાફીક ગુઝરાનકે ઇસ જગેહ બનવાવો. ફકીરને કહા અય બેટી, તેઓ દીવારકે ખોદકર થોડીસી મટ્ટી જમા કરો. મેં ક દીન પાની લાકર ગારા કરકર બુન્યાદ ધરકી દુરસ્ત કર દુંગા. મલેકાને ઉસકે કેહનેસે મટ્ટી ખોદની શુરૂઅકી જબ એક ગઝ અમીક ગડા ખોદ ગયા ઝમીનકે નીચેસે એક દરવાઝા પૈદા હુવા ? મલેકાને ઉસ દરકો સાફ કીયા, એક બડા ઘર જવાહીર ઓર અશરફીયોંસે ભરા નઝર આયા ? મલેકાને પાંચ ચાર લપ અશરફીયોંકી લે ફીર બંદ કીયા, ઓર મટ્ટી દે ઉપરસે હમવાર કર દીયા, ઇતનેમે ફકીર આયા મલેકે ફરમાયા કે રાજ ઓર મેઅમાર ઓર કારીગર અપને કામ કે ઉસતાદ, ઓર મઝદુર જલ્દ દ બુલાઓ, જો ઇસ મકાનપર એક ઇમારત પાદશાહાના કે તાકે કસરાકા જુફ્ત હો ઓર કરે તેઅમાંસે સબ કત લેજાવે, ઓર શેહર પનાહ ઓર કીલ્લા વ બાગોબાવલી ઓર એક મુરુ ફીર ખાના લાસાની હો, જ. તય્યાર કરેં. લેકીન પેહલે નકશા ઉનકા એક કાગઝપર દુરસ્ત કરકે હુઝુરમેં લાવેં, જો પસંદ કીયા જાએ. ફકીરને અયસેહી કારકુન કારકરદાઝીહોશ લા હાઝી કીએ. મવાફીક ફરમાનેકે તરોર ઇમારતકી હોને લગી, ઓર નૌકર ચાકર હરએક કારખાને ઝાતકે ખાતીર ચુન ચુનકર ભીદા ઓર બાદીયાનત મુલાઝીમ હોને લગે. ઉસ ઇમારત આલી શાનકી તઇયારીકી ખબર રફ્તે રફતત પાદશાહ ઝીલ્લે સુબહાનીકા જો કીબલાગાહ મલેકાકે થે પોહંચી, સુનકર બહોત મુતઅજ્જુબ હુએ, ઓર હરએકસે પુછા કે યે કોન શખ્સ હયે જીસને યે મહેલાત બનાને શુરૂઅ કી હયે ? ઉસકી કૈફીયત હે કોઇ વાકીફ ન થા જો અરઝ કરે, સબોંને કાનોંપર હાથ રખે; કોઈ ગુલામ નહી જાનતા કે ઇસકા બાની કોન હયે તબ પાદ શાહને એક અમીરકો ભેજા, એ પૈગામ દીયા કે મૈ ઉન મકાનોકે દેખનેકો આયા ચાહતાહું, ઓર યે ભી મઅલુમ નહીં કે તુ કહાંકી પાદશાહઝાદી હો ઓર કીસ ખાનદાનસે હો ? યે સબ કૈફીયત દરયાફ્ત કરની અપને તઇ મનઝુર હયે. જુંહી મલેકાને યે ખુશ ખબરી સુની દીલમેં બહોત શાદ હોકર અરઝી લીખી: જહાંપનાહ સલામત, હુઝુરકે તશરીફ લાનેકી ખબર તરફ ગરીબ ખાનેકે સુનકર નેહાયત ખુશી હાસીલ હુઇ, ઓર સબબ હુરમત ઓર ઇઝઝત ઇસ કમ તરીનકા હુવા, ઝહે તાલઆ ઇસ મકાનકે જહાં કદમ મુબારકકા નશાન પડે ઓર વહાંકે રેહને વાલોંપર દામને દૌલત સાયા કરે, ઓર નઝરે તવજ્જાસે વો દોનોં શાદ ઓર સરફરાઝ હોવેં. યે લોંડી ઉમ્મીદવાર હયે કે કલ રોઝ પંજશંબા રોઝ મુબારક હયે ઓર મેરે નઝદીક બહોત બેહેતર રોઝ નૌ રોઝસે હયે, આપકી ઝાત મુશાબ આફતાબકે હયે, તશરીફ ફરમાકર અપને નુરસે ઇસઝરરએ બેમીકદારકો કદરો મનઝેલત બખશીએ, ઓર જો કુછ ઇસ આજીઝસે મયસ્સર હો સકે નોશજાન ફરમાઇયે, યે એન ગરીબ નવાઝી ઓર મુસાફીર પરવરી હયે: ઝયાદા અદબ ઓર ઉસ ઉમદાકોભી તવાઝએ કરકે રૂખસત કીયા. પાદશાહને અરઝી પઢી ઓર કે

મને તુમ્હારી દઅવત કુબુલકી. અલબત્તા વેગે. મલેકાને નોકરોં ઓર સબ કાર હુકમ કીયા કે લવાઝેમા ઝીયાફતકા અ લીકસે તય્યાર હો, કે પાદશાહ દેખકર ર બહોત મહઝુઝ હોં ઓર તાકીદ ત સબ કીસમકે ખાને સલોને ઓર મીઠે ઝાયકે કે તય્યાર હુએ. અગર બરાહમનકી દી ખાતી તો કલમા પડતી! જબ શામ હુઇ. પાદશાહ મુંડે તખ્તપર સવાર હોકર મલેકાકે કી તરફ તશરીફ લાએ. મલેકા અપની ખ્વાન ખાં સહેલીયાંકો લેકર ઇસતીકબાલકે વાસ્તે જુંહી પાદશાહકે તખ્તપર નઝર પડી ઈસ દાબસે, મુજરા શાહાના કીયા કે યે કાયદા દે ર પાદશાહકો ઓરભી હેરતને લીયા ઓર ઉસી અંદાઝસે જુલુસ કરકર પાદશાહકો તખ્તે મુ ા પર લા બીઠાય.. મલેકાને સવાલાખ રૂપએકા બુતરા તય્યાર કરવા રખ્ખા થા ઓર એકસો એ ીસ્તી જવાહર ઓર અશરફી ઓર રેશમી મીના ઓર નુર બાફી ઓર તીલાઇ ઓર ઝરદોઝીઃ લગા રખ્ખીંથી ઓર દો ઝંજીર ફીલ ઓર રાસ અસ્પ ઇરાકી ઓર યમની મુરસ્સાકે સાઝસે ત ર રખેથે નઝર ગુજરાને ઓર આપ દોનોં થ બાંધે રૂબરૂ ખડી રહી, પાદશાહને બહોત મેહેરબાનો ફરમાયા કે તુમ કીસ મુલકકી શાહઝાદી ઓર યહાં કીસ સુરતશે આના હુવા! મલેકાને આદાબ બજાલાકર ઇલતીમાસ કીયા કે યે ડી વહી ગુનાહગાર હૈં જો ગઝબે સુલતાની કે બાઇસ ઈ જગંલમે પોહંચા ઓર યે સબ ાશે ખુદાકે હૈ જો આપ દેખતે હૈં યે સુનતેહી પાદશાહકે ૯ ને જોશ મારા ઉઠકર મોહબ્બ શે ગલે લગા લીયા ઓર હાથ પકડકે અપને તખ્તકે પાસ કુ ી બીઝવાકર હુકમ બેઠનેકા યા. લેકીન પાદશાહ હેરાન ઓર મુતઅજજીબ બેઠે થે ફરમાયા પાદશાહ બેગમકો કહો કે પાદશાહ ઝાદયોંકા અપને સાથ લેકર જલ્દી આવેં; જબ આએ, મા ઓર હેનોંને મલેકાકો પેહછાના ઓર ગલે ભીલકર રોએ ર શુકર કીયા. મલેકાને અપની વાલેદા આર છેયોં હમશીરાંકે રૂબરૂ ઈતના કુછ નકદ ઓ જવાહીર કે ખઝાના તમામ આલમકા ઉસકે પાસંગમેં ન ચડે. ફીર પાદશાહને સબકો સાથ ઠાકર ખાસા નોશ જાન ફરમાયા; જબ તલક જહાંપનાહ જીતેરહે ઇસી તરહ ગુઝરી કભુકભુ આપ આતે ઓર કભુ મલેકાકોભી અપને સાથ મહેલોંમેં લે જાતે પાદશાહને જબ રેહલત રમાઇ, સલતનત ઉસ ઇકલીમકી મલેકાકો પોંહચી ઉન કે સીવા દુસરા કોઈ લાયક ઈસિ કા કે ન થા અય અઝીઝ સરે ગુઝીસ્ત યે હય જો તુને સુની, પસ દોલતે ખુદાદાદકો હરગીઝ ાલ નહીં હોતા; મગર આદમકી નીયત દુરસ્ત ચાહીએ; બલકે જીતના ખરચ કરો ઉસં ઇતનીહી બરકત હોતી હયે; ખુદાકી કુદરતમેં તઅજજુબ કરના કીસી મઝહબમેં રવા નઈ દાઇને યે બાવ કેહકર કહા; કે આપ અગર કસ્દ વહાંકે જાનેકા ઓર ઉસ ખબર લાનેકા લમેં રખતે હો તો જલ્દ રવાના હો. મૈંને કહા; ઇસી વકત મૈં જાતા હું ઓર ખુદા ચાહે તે જલ્દ ફીર આતા હું આખીર રૂખસ્ત હોકર ઓર ફઝલે ઈલાહીપર નઝર રખકર ઉમ સીકો ચલા.

કીસા મલીક નીમરૂઝકે શઝાદેકા.

બરસ દીનકે અરસેમે હરજ મરજ ખીંચતા હુવા શેરે નીમરોઝમેં જા પોહંચા. જીતને વાહાંકે આદમી હઝારી ઓર બઝારી નઝર પડે વો સીયપોશથે. જયસા અહવાલ સુનાથા અપની આંખોંસે દેખા. કઇ દીનકે બઅદ ચાંદરાત હુઇ. લી તારીખ સારે લોગ ઉસ શેહરકે છોટે બડે, લડકે બાલે, ઉમરા પાદશાહ; ઓરત મરદ એક દાનમેં જમઅ હુવે મંએભી અપની ાલત મે હેરાન સર ગરદાન ઉસ કસરતકે સાથ અપને લ મુલકસે જુદા ફકીરકી સુરત બના ખડા દેખતા થા કે દેખીએ પરદએ ગેબસે કયા હાર હોતા હયે. ઇતનેમેં એક જવાન

ગાવ સવાર મુંહસે કફ ભરે હુવે બેહોશ ખરોશ કરતા હુવા જંગલમે, નીકલા. યે આજીજ જો ઇતની મેહનત કરકે ઉસકે અહવાલ દરયાફત કરનેકી ખાતીર ગયા થા. દેખતેહી ઉસકે હવાસ બાખતા હોકર હૈરાન ખડા રેહ ગયા. વો જવી મરદ કદીમ કાયદેપર જો જો કામ કરતાથા, સો તરકર ફીર ગયા. ઓર ખીલકત શહેરકી તરફ મુતવજ્જા હુઇ જબ મુઝે હોશ આયા તબ મેં પચતાયા કે યે કયા તુ હરકત હુઇ, અબ મહીનેભર ફીર રાહ દેખની પડી. લાચાર સબકે સાથ ચલા આયા. ઓ સ મહીનેકો માહે રમઝાનકે માનીંદ એક એક દીન કરકે કાટા, બારે દુસરી ચાંદરાત આઇ ા મુઝે ગોયા ઇદ હુઇ. ઉસ રોઝ ફીર પાદશાહ ખલકત સમેત વહીં જાકર પખટટે હુએ બ મેંને દીલશ મુસમ્મમ ઇરાદા કીયા કે અ બકે બાર જો હો સો હો, અપને તઇં સંભાલકર ઇસ માજરાએ અજીબકો મઅલુમ કીયા ચાહીએ, નાગાહ વો જવાન બદસ્તુર ઝર બેલપર ઝીન બાંધે સવાર હો આ પોહંચા ઓર ઉતરકર દોઝાનું હો બેઠા, એક હાથમેં ગી સૈફ ઓર એક હાથમેં બેલકી નાથ પકડે ઓર મરતબાન શેલામકો દીયા. ગુલામ એકકો દીખલાકર લે ગયા, આદમી દેખકર રોને લગે; ઉસ જવાનને મરતબાન ફોડા ઓ ગુલામકો એક તલવાર અયસી મારી કે સર જુદા હોગયા. ઓર આપ સવાર હોકર મુડા ઉસકે પીછે જલ્દ કદમ ઉઠાકર છલને લગા. શેહરકે આદમી યોંને મેરા હાથ પકડા ઓર ા, યે કયા કરતા હયે કયું જાન બુજકર મરતા હયે, અગર અયસાહી તેરા દમ નાકમેં ાયા હયે તો બહોતેરી તરહ મરનેકી હંયે મર રહીયો. હરખંદ મેંને મીન્નતકી ઓર ઝોરજ કીયા કે કીસુ સુરતસે ઉનકે 'હાથસે છુટું', પર છુટકારા ન હુવા ચાર આદમી લીપટ ગએ ઓર પકડે હુએ બસ્તીકી તરફ લે આએ, અજબ તરહકા કલક હુવા ફીર મહીનાભર ગુઝરા. જબ વો મહીના તમામ હુવા ઓર સલખતા દીન આયા, ચુન્હોકે ઉસી સુરતસે સારે આલમ વહાંકા ઇઝદેહામ હુવા. મેં અલગ સબસે નમાઝકે વકત ઉઠકર આગેહી જંગલમે જો એ રેસ જવાનકી રાહપર થા ઘુસકર છુપ રહા કે, યહાં તો કોઇ મેરા મઝાહમ ન હોગા. વો ખ્શ ઉસી કાયદેસે આયા ઓર તહી હરકતેં કરકર સવાર હુવા હુવા ઓર ચલા મેંને ઉસકા ઝા કીયા ઓર દોડતા હુવા ઉસકે સાથ હો લીયા.

ઉસ અઝીઝને આહટસે મઅલુમ કીયા કે કોઇપચલા આતા હયે, એક બારગી બાગ મોડકર એક કઅરા મારી ઓ ધુળકા તલવાર ખીંચકર મેરે સરપર આ પોહંચા, ચાહતાથા કે હમલા કરે, મેને નીહાયત દબસે જુકકર સલામ કીયા ઓર દોનોં હાથ બાંધકર ખડા રેહગયા. વો કાયદા દાન મુતક ીમ હુવા કે અય ફકીર તુ નાહક મારા ગયા હોતા પર બચ ગયા, તેરી હયાત કુછ બાકી હયે જા કહાં આતા હયે. ઓર જડાવ ખંજર મોત્યોંકા ઓર આવેઝા લગા હુવા કમરસે નીકલકર મેરે આગે ફેંકા, ઓર કહા ઇસ વકત મેરે પાસ કુછ નકદ મોજુદ નહીં જો તુ દું, ઇસકો પાદશાહકે પાસ લેજા જો તુમ માંગેગા સો મીલેગા અયસી હયબત ઓર અયસા રોઆબ ઉસકા મુજપર ગાલીબ હુવા કે ન બોલનેકી કુદરત, ન ચલનેકી તાકત મુંહસે ધીધી બંધ ગઇ, પાંવ ભારી હો ગએ. ઇતના કેહકર વો ગાઝી મરદ નઅરા ભરતા હુવા ચલા, મેંને દીલમેં કહા હરચે બાદ બાદ બાદ અબ રેહજાના તેરે હકમેં બુરા હયે. ફીર અયસા વકત ન મીલેગા. અપની જાનકે હાથ ધોકર મેંભી રવાના હુવા । ફીદ વો ફીરા ઓર બડે ગુસ્સેસે ડાટા ઓર મુકદર ઇરાદા મેરે કતલકા કીયા, મેને સર જુકા દીયા ઓર રંગંદદીકે અય રૂખસ્ત વકત અયશીહી એક સૈફ માર સાફ દો ટુકડે હો જાઉં એક તસમા બાકી ન રહે ઓર ઇસ હેરાની ઓર તબાહીસે છુટ જા

મેને અપના ખુન મઆફ કીયા, વો બોલાકે અયે શૈતાનકી સુરત કયું અપના ખુન નાહક મેરી ગરદનપર ચડાતા હયે. ઓર મુજેહ ગુનેહગાર બનાતા હયે જા અપની રાહ લે, તુજે તેરી જાન ભારી પડી હયે ? મેને ઉસકા કહા ન માના ઓર કદમ આગે ધરા. ફીર ઉસને દી હા ઓર હાનીરતા આના કાનીકી ઓર મેં પીછે લગ લીયા જાબ જાતે હો કોસ વો જાડી જંગલ તેં કીયા.

એક ચાર દીવારી નઝર આઇ, વો જવા રવાજે પર ગયા ઓર એક નઅરા મોહીબ મારા વો દરવાઝા આપસે આપ ખુલ ગયા. વો અંદર ગયા. મેં બાહેરકા બાહેર ખડા રેહ ગયા. ઇલાહી અબ કયા કરૂં. હયરાન થા. બારે ૬ દમકે બઅદ ગુલામ આયા ઓર પૈગામ લાયા કે ચલ તુજે રૂબરૂ બુલાયા હયે. શાયદ તેરે પર અજલકા ફરીશતા આયા હયે, કયા તુજે કમબખ્તી લગીથી મેંને કહા ઝહે નસીબ ઓ. બેધડક ઉસકે સાથ અંદર બાગકે ગયા આખીર એક મકાનમેં લેગયા. જહાં વો બેઠાથા. મેંને પે દેખકર ફરરાશી સલામ કીયા. ઉસને ઇશારત બેઠનેકી કી મેં અદબસે દોઝાનું બેઠા–કયા તાહું કે વો મરદ અકેલા એક મસનદપર બેઠા હયે ઓર હથ્યાર ઝરગરીકે આગે ધરે હયે. એ. એક જનડ કમરૂદકા તયાર કર ચુકા હયે. જબ ઉસકે ઉઠનેકા વકત આયા તો જીતને ગુલામ મ શાહનશીનકે ગીરદેપેશ હાઝીર થે હુજરોંમેં છુપ ગએ. મેંભી મારે વસવાસકે એક કોઠડીમેં જા ઘુસા. વો જવાન ઉઠકર સબ જડાનકી કડીયાં ચડાકર બાગકે કોનેકે તરફ ચલા ઓર અપની તારીકે બેલકો મારને લગા ? સકે ચીલ્લાનેકી આવાઝ મેરે કાનમેં આઇ કલેજા કાપને લગા. કીન ઇસ માજરેકે દરયાફત કરનેકે ખાતીર યે સબ આફતેં નહી થી. ડરતે ડરતે દરવાઝા ખે કર એક દરખ્તકે ટહેનીકી આડમે જાકર ખડા હુવા ઓર દેખને લગા. જવાનને વો સોટા સે મારતા થા સો હાથસે ડાલ દીયા, ઓર એક મકાનકા કુફલ કુંજીસે ખોલકર અંદર ગયા ફીર વહાં બાહેર નીકલકર નરગાનકી પીઠકર હાથ ફોરાકર મુંહ ચુમા, ઓર દાના ઘાસ ખી કર ઇધરકો ચલા, મૈં દેખતેહી જલ્દ દૌડકર ફીર કોઠડીમેં જા છુપા. ઉસ જવાને ઝંજીરેં ર દરવાઝોંકી ખોલ દીં સારે ગુલામ બાહેર નીકલકર ઝેર અંદાઝ ઓર ચીલમચી આફતાબ લેકર હાઝીર હુએ. વો વઝુ કરકે નમાઝકી ખાતીર ખડા હુવા—જબ નમાઝ અદા કર ચુકા કારા વો દુરવેશ કહાં હયે ? મૈ અપના નામ સુનતેહી દૌડકર રૂબરૂ જા ખડા હુવા ફરમાયા બેઠ. મેં તસલીમ કરકર બેઠા. ખાસા આયા ઉસને તનાઉલ ફરમાયા, મુજેભી ઇનાયત કીયા નેભી ખાયા. જબ કોઇ ઉસ મકાનમેં ન રહા, તબ મુજસે હમકલામ હુવા ઓર પુછા કે ય અઝીઝ તુજપર કયા અયસી આફત આઇ હયે જો તુ અપની મૌતકો ઢુંડતા ફીરતા હયે ? મૈને અપના અહવાલ આગાઝસે અંજામતક જો કુછ ગુઝરાથી તફસીલવાર બયાન કીયા ઓર કહા આપકી તવજ્જાસે ઉમીદ હયે કે અપની મુરાદકો પોહંચું.

ઉસને યે સુનતેહી એક ઠંડી સાંસ ભરી ઓર બેહોશ હુવા ઓર હો કેહને લગા. બારે ખુદાયા ઇશ્કકે દરદસે કૌન વાકીફ હયે. જીસને રંજો અલમ જોરો સીતમ ઉઠાયા હો વહી ઇસકી લઝત પેહછાને. ઇસ દરદકી કદર દરદમંદ હો સો જાને.

બૈત.

આફતોંકો ઇશ્કકી આશકસે પુછ ચાહીએ,
કયા ખબર ફાસીકકો હયે સાદ ઃસે પુછા ચાહીયે.

બઅદ એકા લહમેકે હોશમેં આકર એક આહે ર ાર સોઝ ભરી. સારા મકાન ગુંજ

ગયા, તબ મુજે યકીન હુવા કે યેભી ઈસી ઇશ્કકી બલામે ગીરફતાર હયે, ઓર ઈસી મરઝકા બીમાર હયે. તબ તો મૈંને દીલ ચલાકર કહા કે મૈંને અપના અહવાલ સબ અરઝ કીયા, અબ આપ તવજજો ફરમાકર અપની સર ગુઝીસ્તસે બંદેકો મતલા કીજએ તો બમકદુર પેહેલે તુમ્હારે વાસ્તે કોશીસ કરૂં ઓર દીલકા મતલબ કોશીસ કરકે હાથમેં લાઉં. અલ કીસ્સા વો નૌઆશક સાદક મુજકો અપના હમરાઝ ઓર હમ દરદ જાનકર અપના માજરા ઈસિ સુરતસે બયાન કરને લગા.

કે સુન અય અઝીઝ, મૈં પાદશાહઝાદા ?ગર સોઝ ઇસ ઇકલીમ નીમરોઝકા હું. પાદશાહ યઅને કીબલગાહને મેરે પૈદા હોનેકે બઅદ [illegible]નુમી, રમ્માલ ઓર પંડીત જમઅ કરકે ફરમાયા કે અહવાલ શાહઝાદેકે તાલેંકા દેખો ઓર [illegible]ંચો ઓર જનમ પતરી દુરસ્ત કરો, ઓર જો કુછ હોના હયે હકીકત પલપલ, ઘડી ઘ[illegible] ઓર પેહર પેહર દીન દીન, મહીને મહીને બરસ બરસકી મુફસ્સીલ હુઝુરમેં અરઝ કરો [illegible]મુજીબ હુકમ પાદશાહકે સબને મુતફ્ફીક હો અપને અપને ઇલમકી રૂસે ઠેરાયા, ઓર [illegible]કર ઇતમામ કીયા કે ખુદાકે ફઝલસે અયસી નેક સાઅત ઓર શુભ લગનમેં શાહઝાદેકા ત[illegible]લુદ ઓર જનમ હુવા હયે કે ચાહીએ સીકંદરકીસી પાદશાહત કરે, ઓર નૌશેરવાનસા અ[illegible]લ હો, ઓર જીતને ઇલમ ઓર હુનર હંયે ઉન સબમેં કામીલ હો, ઓર જીસ કામકી [illegible]રફ દીલ ઉસકા માઈલ હો વો બખુબી હાસીલ હો, સખાવત ઓર શુજાઅતમેં અયસા ન[illegible] પૈદા કરે; કે હાતમ ઓર રૂસતમકો લોગ ભુલજાએં. લેકીન ચૌદા બરસ તલક સુરજ [illegible]ર ચાંદકે દેખનેસે એક બડા ખતરા નઝર આતા હયે, બલકે યે વસવાસ હયે કે જુનુંની [illegible] સૌદાઇ હોકર બહોત આદીમ્યોંકા ખુન કરે ઓર બસ્તીસે ઘબરાવે, જંગલમેં નીકલ જા[illegible] ઓર ચરીંદકે સાથ દીલ બેહલાવે કે રાત દીન આફતાબ માહતાબકો ન દેખે, બલકે આસ[illegible]કી તરફભી નીગાહ ન કરને પાવે. જો ઇતની મુદ્દત ખૈરો આફીયતસે કટે તો ફીરસારી ઉ[illegible] સુખ, ઓર ચૈનસે સલતનત કરે.

યે સુનકર પાદશાહને [illegible]સલીએ ઇસ બાગકી બીનાડાલી ઓર મકાન હરએક નકશેકે બનવાએ, મેરે તઇ તહખાનેમેં [illegible]લનેકા હુકમ કીયા, ઓર ઉપર એક બુરજ નમદેકા તયાર કરવાયા તો ધુપ ઓર ચાંદની ઉસમેં [illegible]ન છો મૈં ઓર દાઇ દુધ ઓર ખ્વાસેં ગુલામ નૌકર ચાકરોંકે સામુ ઇસ મોહફેઝતસે ઇસ [illegible]ન આલીશાનમેં પરવરીશ પાને લગા ઓર એક ઉસ્તાદ દાના કારઆઝમુદા વાસ્તે મેરી તરબ[illegible]તકે મુકરર કીયા, કે તઅલીમ હરએક ઇલમ ઓર હુનરકી ઓર મશક હફતકલમ લીખને કી [illegible], ઓર જંહા પનાહ હમેશા મેરે ખબર ગીરાં રેહતે થે દમબદમકી કૈફીયત હુઝુરમેં અર્ઝ હો[illegible]. મૈં ઉસ મકાનકો આલમમેં દુન્યા જાનકર ખીલોને ઓર રંગ બેરંગકે ફુલોંસે ખેલા કરતા, ઓ[illegible] તમામ જહાંકી નેઅમતેં ખાને કે વાસ્તે મૌજુદ રેહતી, જો ચાહતા સો ખાતા, દસ બરસકી [illegible]મર તક જીતની સુનઅતેં ઓર કાબીલયતેં થી તેહસીલ કી.

એક દીન ઉસ ગુંબઝકે ની[illegible] રોશનદાનસે એક ફુલ અચમબેકા પડા, કે દેખતે દેખતે બડા હોતા જાતા થા, મેંને ચાહા કે ઉ[illegible] હાથસે પકડલું, જું જું મેં હાથ લંબા કરતા થા તો વો ઉંચા હોતા જાતા થા! મૈં હયે[illegible]ન હોકર ઉસે તક રહા થા, વહીં એક આવાઝ કહકહેકી મેરે કાનમેં આઇ, મેંને ઉસકે દેખ[illegible]ો ગરદન ઉઠાઈ, દેખા તો નમદાચીરકર એક મુખડા ચાંદકાસા નીકલ રહા હયે, ઉસકો દેખ[illegible]ી મેરી અકલો હોશ બજા ન રહે ફીર અપને તઇ સંભાલકર દેખા તો એક મુરસ્સાકા તખ[illegible] પરીઝાદોકે કાંધેપર મોઅલ્લક ખડા હયે ઓર એક તખ્તનશીન તાજ જવાહીરકા સુરપર ઓર ખીલઅત ફાખેરા પેહને, ઓર યાકુતકા પ્યાલા લીએ શરા-

બ પીછ હુઇ બેઠી હયે. વો તખ્ત બુલંદીસે આહેસ્તા નીચે ઉતરકર ઉસ બુરજમેં આયા, તબ ઇસ પરીને મુજે બુલાયા, ઓર અપને નઝદીક બીઠાકર બાતે પ્યારકી કરનેલગી; ઓર મુ હસે મુંહ લગાકર એક જામ શરાબ ગુલે ગુલાબકા મેરે તઈ પીલાયા; ઓર કહા આદમીઝાદ બે વફા હોતા હયે લેકીન દીલ હમારા તુજે ચાહતા હયે ? એકદમમેં અયસી અયસી અંદાઝકીં બાતે કીં કે દીલ મેરા મહવ હોગયા, ઓર અયસી ખુશી હાસીલ હુઈ કે ઝીંદગાનીકા મઝા પાયા ઓર યે સમજા કે આજ તુ દુનયામે આયા. હાસીલ યે હયે કે મૈં તો કયા કહું, કીસુને યે આલમ ન દેખા હોગા ઉસ મઝેમેં ખાતીર જમ હમ દોનોં બેઠે થે કે કરયાલમે ગુલ્લા લગાયા અબ ઇસ હાંદેસએ નાગહીનીકા માજરા સુનો વહીં ચાર પરીઝાદને આસમાન પરસે ઉતર કર કુછ ઉસ મઅશુકાકે કાનમે કહા સુનતેહી ઉસકે ેહરેકા રંગ બદલ ગયા; ઓર મુજસે બોલી કે અય પ્યારે; દીલ તો યે ચાહતા હય કોઇ દમ તે ાથ બેઠ કર દીલ બહેલાઉં, ઓર ઇસી તરહ હમેશા આઉં, યા તુજે અપને સાથ લે જાઉં, યે આસમાન દો શખ્સોંકો એક જગા આરામસે ઓર ખુશીસે નહીં રહને દેતા, અય જાન, ર તેરા ખુદા હાફીઝ હય યે સુનકર મેરે હવાસ જાતે રહે ઓર તુતી હાથકી ઉડ ગઇ. મેંને ક કે અજી અબ ફીર કબ મુલાકાત હોગી ! યે કયા તુમને ગઝબકી બાત સુનાઇ, અગર જલ્દ અ ાગે ! તો ઝીંદા પાવોગે નહીં તો મુરદા દેખકર સખ્ત પચતાવગો; યા આપના ઠીકાના આર ના નશાનબતાવો કે મેહીં ઉસ પતેપર ઢુંડતે ઢુંડતે અપને તઈ તુમ્હારે પાસ પોહંચાઉં. યે સુન ર વો બોલી, દુરપાર શૈતાનકે કાન ભરે, તુમ્હારી સદો બરસ સાલકી ઉંમર હોવે અગર ઝીંદગી ે તો ફીર મુલાકત હોજાયગી.

મૈં જીનનોંકી પાદશાહકી બેટી હું, ઓર કોહકાફમેં રેહતી . યે કેહકર તખ્ત ઉડાયા ઓર જીસ તરહ ઉતરા થા બુલંદ હોને લગા, જબ તલક સામને ા તો મેરી ઓર ઉસકી ચાર આંખે હો રહી થીં, જબ નઝરોંસે ગાયબ હુવા તબ યે હાલ હો ગઇ કે જયસે પરીકા સાયા હોતા હય; અજબ તરહકી ઉદાસી દીલપર છાગઇ, અકલે હોશ રૂખસત હુવે, દુનયા આંખોંકે તલે અંધેરી હો ગઇ, હૈરાન પરેશાન ઝારઝાર રોતા, ઓ સરપર ખાક ઉડાતા કપડે ફાડતા, ન ખાનેકી સુધ ન ભુલે બુરેકી બુઝ.

બૈત.

ઇસ ઇશ્કકે બદોલત, કયા કયા ખરાબીયાં હુય,
દીલમેં ઉદાસીયાં હય, ઓર ઇઝતેરાબીયાં હુય.

ઇસ ખરાબીસે દાઇ, ઓર મોઅલ્લીમ ખબરદાર હુએ. ે તે ડરતે પાદશાહકે રૂબરૂ ગયે, ઓર અરઝકી કે પાદશાહ ઝાદએ આલમયાંકો. યે હાલ મઅલુમ નહીં યે ખુદ બ ખુદ કયા ગઝબ તુટા, જો ઇનકા આરામઓર ખાના પીના સબકે છુટા. તબ પાદશાહ વઝીર ઉમરામેં સાહેબે તદબીર ઓર હકીમ હાઝીક મુનજીમ સાદીક, મુલ્લાં સીઅ ! ખુબ દુરવેશ સાલીક, ઓર મજઝુબ અપને સાથ લેકર ઉસ બાગમેં રોનક અફરોઝ હુએ. ઓર બેકરારી ઓર નાલાઓ ઝારી દેખકર ઉનકીબી હાલત ઇઝતીરાબકી હો ગઇ આબદીદા હો ર બે ઇખતીયાર ગલેસે લગા લીયા ઓર તદબીરકે ખાતીર હુકમ કીયા. હકીમોંને કુવ્વતે દીલ મલ્લે દીમાગકે વાસ્તે નુસખે લીખે, ઓર મુલ્લાઓને નકશો તઅવીઝ પીલાને ઓર પાસ રખ કો દીએ. દુઆએ પડ પકડકર ફુકને લગે, ઔર નજુમી બોલેકે સીતારોકી ગરદીશકે સબબ યે સ ા પેશ આઇ હય ઉસકા સદકા દીજયે.

ગરઝ હર કોઇ અપને અપને ઇલમકી બાતે કેહતા . પરમુજપર જો ગુઝરતી થી મેરા દીલહી જાનતા થા. કોસુકી સઇ ઓર તદબીર મેરી તકદીર બદકે કામ ન આઇ. દીન બદીન

દીવાનગી કાઝોર હુવા, ઓર મેરા બદન બે આબેદાને કમ ઝોર હોચલા. રાત દીન ચીલ્લાના સર પટકનાહી બાકી રહા, ઇસ હાલતમેં તીન સાલ ગુઝરે ચોથે બરસ એક સોદાગર સરે સફર કરતા હુવા આયા, ઓર હરએક મુલ્કકે તોહફે ઉમદા અજીબો ગરીબ જહાં પનાહ કી હુઝુરમેં લાયા. મુલાઝેમત હાસીલકી. પાદશાહને બહોત તવજ્જા ફરમાઈ, ઓર અહવાલ પુરસી ઉસકી કરકે પુછા કે તુમને બહોત મુલ્ક દેખે કહીં કોઇ હકીમ કામીલ નઝર પડા, યા કીસુંસે મઝકુર ઉસકા સુના ઉસને ઇલતેમાસ કીયા કે કીબલએ આલમ ગુલામને બહોત સેર કી લેકીન હીંદુસ્તાનમેં દરયાકે બીચ એક પહાડ હે વહાં એક ગોસાઈ જટા ધારીને બડા મંદીર મહાદેવકા ઓર સંગત બાગ બડી બહારકા બનાયા [illegible] ઉસમેં રેહતા હય. ઓર ઉસકા યે કાયદા હય કે બરસવેં દીન શીવરાતકે રોઝ અપને [illegible]નસે નીકલ કર દરયા પરતા હય. ઓર ખુશી કરતા હય. અશનાનસે બઅદ જબ અપ[illegible] આસનપર જાને લગતા હય તબ બીમાર ઓર દરદમંદ દેસ દેશ ઓર મુલ્કકે આલ[illegible] જો દુર દુરસે આતે હયે સો દરવાઝેપર જામા હોતે હય ઉનકી બડી ભીડ હોતી હય વો [illegible]હંત જીસે ઇસ ઝમાનેકા અફલાતુન કહા ચાહીએ; કારૂરા ઓર નઝબ દેખતા હુવા ઓર [illegible]કકો હેસખા લીખકર દેતા હુવા ચલા જાતા હય. ખુદાને અયસા દસ્તે શફા ઉસકો દીયા [illegible]ય કે દવા પીતેહી અસર હોતા હય, ઓર વો મરઝ બીલકુલ જાતા રેહતા હય. યે માજરા [illegible]ને બાચસ્મે ખુદ દેખા ઓર ખુદાકી કુદરતકો યાદ કીયા કે અયયસે અયસે બદે પૈકી કીએ [illegible]ય. અગર હુકુમ તો શાહઝાએ આલીશાનકોં ઉસકે પાસ લેજાકર ઉસીકો એક નજર દીખા[illegible] ઉમ્મીદ કવી હય કે જલ્દ શફાએ કામીલ હો, ઓર ઝાહીરમેભી યે તદબીર અચ્છી હય કે [illegible]રએક મુલકકી હવા ખાનેસે ઓર જાબજાકે આબોદાનેસે મીઝાઝમેં હરકત આતી હય.

પાદશાહકોભી ઉસકી [illegible]લાહ પસંદ આઇ ઓર ખુશ હોકર ફરમાયા કે બહોત બેહેતર, શાયદ ઉસકા રાસ આવે [illegible] મેરે ફરઝંદકે દીલસે વહશત અવે. એક અમર બાઇતબાર જહાંકાર આઝમુદાકો ઉસ તાજા[illegible] મેરી રીકાબમેં તઇયુનાત કીયા, ઓર અસબાબે જુરૂરી સાથ કરદીયા. ઓર મેંએ સરચંજ[illegible] સવાર કરકર રૂખ્સત કીયા—મનઝીલ બમનઝીલ ચલતે ચલતે ઉસ ઠીકાનેપર જા હોહંચે [illegible] હવા ઓર નયા દાના પાની ખાને પીનેસે કુછ મીજાજ ઠેરા લેકીન ખામોશીકા વો આલમ [illegible] ઓર રોનેસે કામ દમ બદમ યાદ ઉસ પરીકી દીલસે ભુલતી ન થી, અગર કભુ બોલતાં તો યે પડતા.—

બેત.

ન જાનું કીસ પરીરૂકી લગી આખ;
અભી તો થા ભલા ચંગા મેરા હાલ.

બારે જબ દો તીન મહીને ગુઝરે છો ઉસ પહાડપર કરીબ ચાર હજાર મરીઝકે જમ્અ હુએ, લેકીન સબ યહી કેહતે થે કે અબ ખુદા ચાહે તો ગોસાંઇ અપને મઠસે નીકલેંગે ઓર સબકો ઉંનકે ઉંનકે ફરમાનેસે શફાએકુલ્લી હોગી.

અલકીસ્સા જીસ દીન વો દીન આયા વો સુબ્હોકો માનીંદ આફતાબકે નીકલ આયા, ઓર દરયામેં નહાયા ઓર પૈરા પાર જાકર ફીર આયા, ઓર ભભુત ભસમ તમામ બદનમેં લગાયા; વોગોરા બદન માનીંદ કુંદનકી રાખમેં છુપાયા, ઓર માથેપર મૈલાગીરકા ટીકા લગાયા. લંગોટ બાંધકર અંગોછા કાંધેપર ડાલા. બાલોંકા જુડા બાંધા તુછોંપર તાવ દેકર ચડાઉ જુતા પેહન આયા ઉસકે ચેહરેસે યે મઅલુમ હોતા કે સારી દુનીયા ઉસકે આગે કુછ કદર નહીં રે

ખતી—એક કલમદાન જડાવ બગલમેં લેકર એક એકકે તરફ દેખકર હેસખા દેતા હુવા મેરે નઝદીક આ પોહંચા, જબ મેરી ઓર ઉસકી નજરેં હુઇ તો ખડા રેહકર ગૌર કીયા ઓર મુજમેં કેહને લગા કે હમારે સાથ આવો. મૈ હમરાહ હો લીયા; જબ સબકી નૌબત હો ચુકી તબ મેરે તઇં બાગકે અંદર લે ગયા. ઓર એક કીલા ખુશનકશા ખીલ્લતત ખાનેમેં મુજે ફરમાયા કે યહાં તુમ રહા કયો આગ અપને ઇસ્થાનમેં ગયા. એક ચીલ્લાં ગુઝરા તો મેરે પાસ આયા ઓર આગેકી નીસબત મુજે ખુશ પાયા. તબ મુસકુરાકરે ફરમાયા કે ઇસ બાગમેં સૈર કીયા કરો, જીસ મેવેપર જી ચલે ખાયા કનો, એક કુલ્ફી ચીનીકી માજુર ભરી હુઇ. દી. કે ઇસમેંસે છે માશે હમેશા બીલા નાગા નોશજાન રમાયા કરો; યે કેહકર વો તો ચલા ગયા; ઓર મૈંને ઉસકે કેહને પર અમલ કીયા. હર રોઝ ...ત બદનમેં ઓર ફરહત દીલકો મઅલુમ હોને લગી; લેકીન હઝરતે ઇસ્કિકો કુછ અસર ન કીયા; ...સ પરીકી સુરત નઝરોકે આગે ફીરતી થીઃ

એક રોઝ તાકમેં એક જીલ્દ કીતાબકીં નઝર આ... ઉતારકર દેખા તો સારે ઇલમ દીના દુનયાકે ઉસમેં જમા કીએ થે ગોયા દરયાકો કુંઝેમેં ભર ...ીયા થા હર ઘડી ઉસ કીતાબકો પડા કરતા. ઇસમેં હીકમત ઓર તકરીરિમેં નીહાયત કુવ્વ બહમ પોહચાઇ. ઇસ અરસેમેં બરસ દીન ગુઝર ગયા; ફીર વહી ખુશીકા દીન આયા; જોગી ...ને આસનપરસે ઉઠકર બાહેર નીકલ. મૈંને સલામ કીયા. ઉસને કલમદાન મુજે દેકર કહા સાથ ચલો. મેંભી સાથ હો લીયા. જબ દરવાઝેસે બાહેર નીકલા તો એક આલમ દોયા દેને લગા. ... અમીર ઓર સૌદાગુર મુજે સાથ દેખકર ગોસાંઇ કે કદમોંપર ગીરે; ઓર અદાએ શુકર કરને ...ે; કે આપકી તવજ્જાસે મારે ઇતના તો હુવા—વો અપની આદતપર દરયાકે ઘાટ ગયા; એ... અશનાન પુજા જીસ તરહ હર સાલ કરતા થા વૈસા કીયા ફીરતે વકત બીમારોંકો દેખતા ભાલ... ચલા આતાથા.

ઇત્તેફાકન સૌદાઇયોંકે ગોલમેં એક જવાન ખુબ સુરત શકીલ ...ઝોફસે ખડે હોનેકી તાકત ઉસમેં નથી; સો નઝર પડા. મુજકો કહા કે ઉસ્કો સાથ લે આવ ...કી દારૂ દરમન કરકે જબ ખીલવત ખાનેમેં ગયા; વહાં થોડીસી ખોપરી ઉસ જવાનકી તરા...કર ચાહા કે કનખજુરા જો મગઝપર બેઠા થા; સો જંબુરસે ઉઠ લાવે. મેરે ખ્યાલમેં ગુઝારા ...ાર બોલ ઉઠા કે અગર દસ્ત પનાહ આગમેં ગરમ કરકર ઉસકી પીઠપર રખયે તો ખુબ હયે; આપસે આપ નીકલ આવેગા; અગર યું ખીચોગે તો મગઝકે ગુદેકો ન છોડેગા;— ...ર ખૌફ ઝીંદગીકા હયે. યે સુનકર મેરી તરફ દેખા ઓર ચુપકા ઉઠ બાગકે કોનેમેં ...ક દરખ્તકી ડાલીસે જટાકી લટકી ગલેમેં ફાંસી લગાકર રેહ ગયા. મૈંને પાસ જાકર જો દેખા તો વાહ વાહ યે તો મરગયા યે અચંબા દેખ કર નેહાયત અફસોસ હુવા લાચાર જીસે અશે આયા કે ઉશે ગાડદુ જુદરખતસે જુદા કરને લગા તો દોકુજીયાં ઉસકે ઉસકે બાલોંકી લટામેસે ગીર પડી મેને વો કુજીઆ ઉઠા લીઆ ઓર ઉસ ગજે ખુબીકો ઝમીનમેં દફન કીયા. વૈ દોનોં કુંજીયાં લેકર સબ કુલફોંમેં લગાને લગા. ઇત્તેફાકન દો હુજરોંકે તાલે ઉન કુંજીયોસે ખુલે; દેખા તો ઝમીનસે છત તલક જવાહીર ભરા હયે, ઓર એક પેટી મખમલસે મંડી સોનેકે પત્તર લગે કુફલ લગે હુએ એક તરફ ધરી હયે. ઉસકો જો ખોલા તો એક કીતાબ દેખી કે ઉસમેં ઇસમે આઝમ ઓર હાઝેરાત જીન ઓર પરેયોંકી, ઓર રૂહોંકી મુલાકાત, ઓર તસખીર આફતાબકી તરકીબ લીખ્ખી હયે ! અયસી દોલત કે હાથ લગનેસે નેહાયત ખુશી હાસીલ હુઇ. ઓર ઉનપર અમલ કરના શુરૂઅ ...ીયા ...વાઝા બાગકા ખોલ દીયા. મૈંને ઉસ અમીરકો ઓર સાથવાલોંકો કહા કે ...ાવતા... ...કર ... સબ જવાહીર; નકદો જી...સ; ઓર કીતાબે બાર કર લો. ફીર મૈં એક

નીવાડેપર આપ સવાર હોકર વહાંસે બજરેકો રવાના હુવા. આતે આતે જબ નઝદીક અપને મુલ્કકે પોહંચા. જહાં જનાહકો ખબર હુઇ તો સવાર હોકર ઇસતકબાલ કીયા, ઓર ઇશતીયાકસે બેકરાર કલેજેસે લગા લીયા મૈને કદમબોસી કર કર કહા કે ઇસ ખાકસારકો કદીમ બાગમેં રેહનેકા હુકમ હો. વો બોલે કે અય બરખુરદા; વો મકાન મેરે નઝદીક મનહુસ ઠેરા; લેહાઝા ઉસકી મરમ્મત ઓર તય્યારી મૌકુફ કી; અબ વો મકાન લાયક ઇનસાનકે નહીં રહા; ઓર જીસ મહેલમે જી ચાહે વહાં ઉતરો, બેહતર યું હયે કે કીલ્લેમેં કોઇ જગા પસંદ કરકે મેરી આંખોંકે રુબરૂ રહેં ઓર પાઇન બાગ જયસા ચાહોએ વૈસા તય્યાર કરવાકર સૈરો તમાશા દેખા કરો. મૈને બહોત ઝીદ ઓર હટ કરકર ઉસ બાગકો નએ સરસે તઅમીર કરવાયા, ઓર બેહીસ્તકે માનીંદ આરાસ્તાકર ઉસમેં દાખીલ હુવા. ફીર ફરાગતસે જીન્નોંકી તસખીરકી ખાતીર ચીલ્લેમે બેઠા ઓર તરકે હયેવાનાત કરકે ઝેરાત કરને લગા.

જબ ચાલીસ દીન પુરે હુએ; આધી રાતકો એક અયસી આંધી ચલીકે બડી ઇમારતેં ગીર પડીં; ઓર દરખ્ત જડ સે ઉખડકર કહીંસે કહીં જા પડે ઓર પરીઝાદોંકા લશકર નમુદ હુવા—એક તખ્ત હવાસે તરા. ઉસપર એક શખ્સ શાનદાર મોતીયોંકા તાજ ઓર ખીલઅત પેહને હુએ બેઠા થા. મૈં દેખતેહી બહોત મોઅદ્દબ હોકર સલામ કીયા. ઉસને મેરા સલામ લીયા ઓર કહાકે અ અઝીઝ, યે તુને કયા નાહક ઢુંઢ મચાયા હયે ! હમસે તુઝે કયા મુદ્દાઆ હએ ! મૈંને લતીમાસ કીયા કે યે અઝીઝ બહોત મુદ્દતસે તુમ્હારી બેટીપર આશક હુયે, ઓર ઇસ લીયે હાંસે કહાં ખરાબો ખસ્તા હુવા ઓર જીતાજી મુવા; અબ ઝીંદગીસે બતંગ આયા હું, ઓર ની જાનપર ખેલકુંજે યે કામ કીયા હયે. અબ આપકી ઝાતસે ઉમ્મીદવારહું કે મુઝે હૈરાન ઓર સરગરદાનકો અપની તવજ્જામે સરફરાજ કીજીયે ઓર ઉસકે દીદારસે ઝીંદગી ઓર આરામ બખશીએ તો બડા સવાબ હોગા યે મેરી આરઝ સુનકર બોલા આદમી ખાકી ઓર અમ તસી ઇન દોનોંમેં મલ ફકત આની મુશકીલ હે. મેને કસમ ખાઇ કે મેં ઉનકે દેખનેકા મુશતાક હું, ઓર કુછ મતલબ નહીં. ફીર ઉસે તખ્તનશીનને જવાબ દીયા કે ઇનસાન અપને કોલોકરારપર નહી રેહતા, ગરઝકે વકત સબ કુછ કેહતા હયે લેકીન યાદ નહીં રખતા; યે બાત મૈં તેરે ભલેકે લીએ કહે સુનાતા હું કે અગર તુમે કભુ કસ્દ કુછ ઓર કીયા તો વોભી તુભી ખરાબ ખસ્તા હોવેંગે, બલકે, બાંપ જાનકા હયે. મૈંને દો બારાં સૌગંદ યાદકીકે જીસમેં તરફએનકી બુરાઇ હોવે વૈસા કામ હરગીઝ નહીં કરુંગા; મગર એક નઝર દેખતા રહુંગા. યે બાતેં હોતી થી કે અચાનક વોપરી કે જીસકા મઝકુર થા નેહાયત દસ્સેસે બનાવ કીયે આ પોહંચી ઓર પાદશાહકા તખ્ત વહાંસે ચલા ગયા તબ મૈંને બે ઇખતયાર ઉસ પરીકો જાનકીં તરહ બગલમેં લે લીયા ઓર યે શૈર પડા.

બૈત.

કમા અબરૂ મેરે ઘર કયું ન આવે,
કે જીસકે વાસ્તે ખીંચે હયે ચીલ્લે.

ઉરી ખુશીકે આલમમેં બાહમ ઇસ બાગમેં રેહને લગે. મારે ડરકે કુછ ઓર ખ્યાલ ન કરતા. બાલાઇ મઝે લેતા ઓર ફકત દેખા કરતા વો પરી મેરી કોલ કરારકે નીબાહને પર દીલમેં હૈરાન રેહતી ઓર બાઝે વકત કેહતી કે પ્યારે તુમભી અપની બાતકે બડે સચ્ચે હો, લેકીન એક નસીહત મૈં દોસ્તીકી રાહસે કરતીહું કે અપની કીતાબસે ખબરદાર રેહના, નહી તો જીન કીસી નકીસી દીન તુમ્હેં ગાફીલ પાકર ચુરા લેજાએંગે. મૈંને કહા ઉસે મૈં અપની

જાનકે બરાબર રખતાહું.

ઇત્તેફાનક એક રોઝ રાતકો શૈતાનને વરગલા ના; શહવતકી હાલતમેં દીલમેં આયા કે જો કુછ હોસ હો કહાંતય અપને તઇ થાંબુ છાતીસે લગા દીઆ ઓર કસ્દ મુબાસેરતકા કીયા । વહીં એક આવાઝ આઇએ કે યે કીતાબ મુજકો દે કે ઉસમે ઇસિમે આઝામ હયે બે અદબી નકર. ઉસ મસ્તીકે આલમમેં કુછ હોશ ન રહા. કીતાબ બગલશે નીકાલકર બગૈર જાને પેહછાને હવાલે કરદી ઓર અપને કામમેં લગા. વો નાઝનીન યે મેરી નાદાનીકી હરકત દેખકર યે ઝાલીમ આખીર ચુકો ઓર નસીહત ભુલા.

યે કેહકર બેહોશ હો ગઇ ઓર મેં ઉસકે સરાસ એક દેવ ખડા હુવા દેખાકે કીતાબ લીએ ખડા ચાહકે પકડકર ખુબ મારૂ ઓર કીતાબ લેનલુ ઇતનેમે ઉસકે હાથશે કીતાબ દુસરા લે ભાગા મેને જો અફસુ યાદ કીયે થે વો પઢના શુરૂ કીયા વો જીન જો ખડાથા શો બેલ બન ગેરીન અફશોસકે વો પરી ઝરા હોંસમે ન આઇ 'હી હાલત બેખુદીકી રહી તબ મેરા દીલ ઘબરાક સારા ઓશ તલખ હો ગયા.

ઉસ રોઝસે આદમીયાંશે નફરત હુઇ, ઇસ બાગકે ગો. ોં પડા રેહતા હું; ઓર દીલકે બેહલાનેકી ખાતીર યે મરતબાન ઝમરૂદકા જાડદાર બનાયા કે । હું; ઓર હર મહીને ઉસ મૈદાનમેં ઉસી બેલપર સવાર હોકર જાયા કરતા હું; મરતબાનકે તોડકર ગુલામકે માર ડાલતા હું. ઇસ ઉમીદપર કે સબ મેરી યે હાલત દેખે ઓર અફસોસ ખા · શાયદ કોઇ અયસા ખુદાકા બંદા મેરે હકમેં દોઆ કરે તો મૈંભી અપને મતલબકો પોહંચું. ઃ ય રફીક મેરે જુનુંન ઓર સૌદાઇકી યે હકીકત હયે; જો મૈંને તુજે કેહ સુનાઇ.

મૈં સુનકર આબદીદા હુવા ઓર બોલા કે અય શાહઝાદે; વાકઇ તુને ઇશ્કકી બડી મેહેનત ઉઠાઇ લેકીન ખુદાકી કસમ મંએ અપને મતલબશે દર ગુઝરા, અબ તેરી ખાતીર જંગલ પહાડમેં ફીરૂંગા; ઓર જો મુજશે હો સકેગા સો કરૂંગા. યે વા । કરકે મૈં ઉસ જવાનશે રૂખસત હુવા ઓર પાંચ બરસ તક સૌદાસા વીરાનેમેં ખાક છાનતા ફીરા; પર સુરાગ ન મીલા; આખર ઉકતાકર એક પહાડપર ચડ ગયા; ઓર ચાહા કે અપને તઇ ગીરા દું હડી પંસલી કુછ બાકી ન રહે; વહીં એક સવાર બુરકા પોશ આ પોંહચા; ઓર બોલા કે અપની જાન મત ખો; થોડે દીનોંકે બઅદ તુ અપને મકસદશે કામયાબ હોગા. મૈંને કહા કે યા સાંઇ અલ્લાહ તુમ્હારે દીદાર તો મયસ્સર હુએ અબ ખુદાકે ફઝલશે ઉંમીદવાર હું કે ખુશી ઓર ખુરરમી હાસીલ હો; ઓર રાબ ના મુરાદ અપની મુરાદકો પોહંચે.

જબ દુસરા દુરવેશભી અપની સેરકા કીસ્સા કેહ ચુકા; રાત આખીર હો ગઇ; ઓર વકતે સુબ્હો શુરૂઅ હોનેપર આયા પાદશાહ આઝાદ બખ્ત ચુપકા અપને દૌલતખાનેકી તરફ રવાના હુવા. મહેલમેં પોહોચકર નમાઝ અદાકી ફીર ગુસલ ખાનેમેં જા ખીલઅત ફાખેરા પેહન કર દીવાને આમમેં તખ્તપર નીકલ બેઠા. ઓર હુકમ કીયા કે યસાવલ જાવે; ચાર ફકીર ફલાંને મકાનપર વારીદ હયે ઉનકો બાઇજજત અપને સાથ હુઝુરમેં લે આવે.

બમુજીબ હુકમકે ચોબદાર વહાં ગયા દેખા તો ચારોં બેનવા જહાઝા જહાઝા ફીર હાથ મુંહ ધોકર ચાહતે હયેં, ઓર અપની અપની રાહલેં; ચોબદારને કહા શાહજી પાદશાહને ચારોં સુરતોંકો યાદ ફરમાયા હએ મેરે સાથ ચલો. ચારોં દુરવેશ આપસમેં એક એકકો તકનેલગે; ઓર ચોબદારશે કહા; બાબા હમ અપને દીલકે પાદશાહ હયેં; હમેં દુનયાકે પાદશાહશે કયા કામ હયે ? ઉસને કહા કે સાંઇ અલ્લાહ મુજાકા નહીં અગર ચલો તો અચ્છા હયે. ઇતનેમેં ચારોંકો

યાદ આયા કે મૌલા મુરતુજા અલીને જો ફરમાયા થા; સૌ અબ પેશ આયા. ખુશ હુએ ઓર યસાવલકે હમરાહ ચલે બજાબ કીલ્લેમેં પોહંચે ઓર રૂબરૂ પાદશાહકે ગએ ચારો કલંદરોને દુઆદી કે બાબા તેરા ભલા હો પાદશાહ દીવાને ખાસમેં જા પૈઠા ઓર હાચાર ખાસ અમીરોકે બુલાયા ઓર ફરમાયા કે ચારોં ગુદડી પોસોંકો બુલાઓ જબ વહાં ગએ તો હુકમ બીઠનેકા દીયા; અહવાલ પુરસીકી; ઓર ફરમાયા કે તુમ્હારા કહાંસે આના હુવા ! ઓર કહાંકા ઇરાદા હયે મકાન મુરશદોંકે કહાં હયે ! ઉન્હોંને કહા કે પાદશાહકી ઉમરો દોલત ઝીયાદા રહે, હમ ફકીર હયેં, એક મુદ્દતસે ખાના બદોશ ઇસી તરહ સૈર સફર કરતે ફીરતે હયેં; વો મસલ હયે કે ફકીરકો જહાં શામ હુઇ વહીં ઘર હયે. ઓર જો કુછ દુનયાએ નાપાએદારમેં દેખા હયે સો કહાં તક બયાન કરેં ! આઝાદબખ્તને બુહોત તસલ્લી કી. ઓર ખાને મંગવાકર અપને રૂબરૂ નાશતા કરવાયા. જબ ફારીગ હુએ, ફ[illegible]ાયા કે અપના માજરા તમામ બે કમોકાસ્ત મુજસે કહો કે જો કુછ મુજસે તુમ્હારી ખા[illegible] ઓર ખીદમત હોસકેગી કુસુર ન કરૂંગા. ફકીરને જવાબ દીયા કે હમપર જો કુછ બીતા હ[illegible] સો ન હમેં બયાન કરનેકી તાકત હયે, ઓર ન પાદશાહકો ઉસકે સુનનેસે ફરહત હોગી, ઉસ[illegible] મઆફ કીજયે તબ પાદશાહને તબસ્સુમ કીયા, ઓર કહા કે જહા સબકો; તુમ બીસતરોં પ[illegible] બેઠે અપના અપના અહવાલ કેહ રહે થે વહાં મૈંભી મૌજુદ થા; ચુનાચે દો દુરવેશકા અહવાલ સુન ચુકા હું, અબકે દોનોં જો બાકી હયે વોભી કહેં ઓર ચંદ રોઝ બખાતીરજમા મેરે પ[illegible] રહેં કે કદમ દુરવેશાં રદ બલા હયે. પાદશાહસે યે બાત સુનતેહી મારે ખૌફકે કાંપને લગે, ઓર સર નીચ કરકે ચુપ રહે, તાકત ગોયાઇ કી બાકી ન રહી.

આઝાદ બખ્તને જબ દેખા કે અબ ઇનિમેં મારે રોઆબકે હવાસ નહીં રહે, જો કુછ બોલેં; ફરમાયા કે ઇસ જહાનમેં કોઈ શખ્સ અયસા ન હોગા કે જીસપર એક નેક વારેદાત અજીબો ગરીબ ન હુઇ હોગી; લેકીન મૈંનેભી અયસા તમાશા દેખા હયે કે પેહલે મૈંહી ઉસકા બયાન કરતાહું તુમ ખાતીર જમઅ સુનો. દુરવેશોંને કહા પાદશાહ સલામત, આપકા અલતાફ ફકીરોંકે હાલપર અયસાહી હયે ઇરશાદ ફરમાઇએ.

હીકાયત પાદશાહ આઝાદબખતકી.

(આઝાદબખ્તને અપના અહવાલ શુરૂઅ કીયા ઓર કહા.)

રૂબાઇ.

અય શાહો પાદશાહકા અબ માજરા સુનો,
જો કુછ કે મૈંને દેખા હયે ઓર મૈં સુના સુનો;
કેહતાહું મૈં ફકીરોંકી ખીદમતમેં સર બસર,
અહવાલ મેરા ખુબ તરહ દીલ લગા સુનો.

જબ મેરે કીબલગાહને વફાત પાઇ ઓર મૈં તખ્તપર બેઠા તો એન આલમ શબાબકા થા, [illegible]ર સારા યે મુલ્ક રૂમકા મેરે હુકમમેં થા, એક સાલ કોઇ સૌદાગર બદખશાનકે મુલકસે આયા, ઓર અસબાબ તીજારતકા બહોત લાયા; ખબરદારોંને મેરી હુઝુરમેં ખબરકી કે અયસા બડા તાજર આજતક શેહરમેં નહીં આયા. મૈંને ઉસે તલબ ફરમાયા.

વો તોહફે હરએકે મુલકકે લાયક મેરી નજરકે લેકર આયા, ફીલવાકેઆ હરએક જીનસ બેબાહ નજર આઇ. ચુનાચે એક ડબીયામેં અક લાલથા નેહાયત ખુશરંગ ઓર આબદાર કદોકામત દુરસ્ત ઓર વઝનમેં પાંચ મીસકાલકા, મૈંને બાવજુદ સલતનતકે અયસા લાલ કભી નહી દેખા થા. પસંદ કીયા સોદાગરકો બહોત સા ઇનઆમ ઇકરામ દીયા, ઓર સનદ રાહદારીકી લીખી કે ઇસસે હમારે, તમામ કલમરોમેં કોઇ મઝાહમ મહસુલકા નહો, ઓર જહાં જાએ ઇસકો આરામસે રખેં ચોકી પહેરેસે હાઝીર રહેં, ઉસકા નુકસાન અપના નુકસાન સમજે વો તાજર હુઝુરમેં દરબારકે વકત હાઝીર રેહતા, ઓર આદાબે સલતનતસે ખુબ વાકીફથા તકરીર ઓર ખુબ ગોઇ ઉસકી લાયક સુનનેકી થી, ઓર મૈં ઉબ લાલકો જવાહીર ખાનેમેં મંગવાકર સરે દરબાર દેખા કરતા—એક રોઝ દીવાનેઆમ કીએ બેઠા થા, ઓર ઉમરા અરકાને "હાલત અપને પાએર ખડે થે, ઓર હર મુલક પાદશાહોકે એલચી મુબારક બાદીકે ખાતીર જો આએ થે વૈભી સબ હાઝીર થે—ઉસ વકત મૈંને મવાફીક મઅમુલકે ઉશ લાલકો મંગવાયા જવાહીર ખાનેકા દારોગા લેકર આયા. મેં હાથ લેકર તઅરીફ કરમે લગા ઓર ફરંગકે અલચીકો દીયા. ઉસને દેખકર તબસ્સુમ કીયા ઓર . ાના સાઝીસે સીફતકી ઉસી તરહ હાથોં હાથ હરએકને લેકર દેખા, ઓર એક ઝબાન હોકર બોલે કીબલએ આલમકે ઇકબાલમેં બાઇસ યે મયસ્સર હુવા હયે, વ ઇલ્લા નકીસુ પાદશાહકે પાસ ચ જતક અયસા .રકમ બેબહા હાથ નહીં લગી ઉસ વકત કે મેરે કીબલગાહકા વઝીર કે મરદે દા । થા, ઓર ઉસી ખીદમતપર સરફરાઝથા, [વઝીરકી ચોકીપર થા આદાબ બજા લાયા, ઓ. ઇલતીમાસ કીયાકે કુછ અરઝ કીયા ચાહતાહું અગર જાન બખશી હો. મૈંને હુકમ કીયા કે કહે । વો બોલા કીબલએ આલમ, આપ પાદશાહ હયેં, ઓર પાદશાહોસે બહોત બઇદ હયે, કે એક પથ્થરકી ઇતની તઅરીફ કરેં. અગરચે રંગ ઢંગ સંગમે લાસાની હયે, લેકીન સંગ હયે, ઓર ઇસ દમ સબ મુલકોંકે એલચી દરબારમેં હાઝીર હયે, જબ અપને અપને શેહરોંમે જાવેંગે, અલબત્તા યે નકલ કરેંગે કે અજબ પાદશાહ હસે કે હરરોઝ રૂબરૂ મંગતા હયે ઓર આપ તશરીફ કરકર દીખાતા હયે. પસ જો પાદશાહ યા રાજા યે અહવાલ સુનેગા અપની મજલીસમેં હંસેગા ખુદાવંત એક અદના સોદાગર નએશાપુરેમેં હયે, ઉસને બારાદાને લાલકે હરએક સાત સાત મીસકાલકા હયે પટટેમેં નસબ કરકર કુત્તેકે ગલેમેં ડાલ દીયે હયે ! મુજે સુનતેહી ગુસ્સા ચડ આયા ઓર ખીસયાના હોકર ફરમાયા કે ઇસ વઝીરકી ગરદન મારો. જલ્લાદોંને વહાં ઉસકા હાથ પકડ લીયા. ઓર ચાહા કે બાહેર લેજાવે.

ફરંગકે પાદશાહકા એબચી દસ્ત બસ્તા રૂબરૂ ખડા હુવા, મૈંને પુછા કે તેરા કયા મતલબ હયે. । ઉસને અરઝકી કે ઉમ્મીદવારહું કે તકસીરહે વઝીરકી વાકફ હું મૈંને ફરમાયા કે જુટ બોલનેશે ઓર બડા ગુનાહ કોનસા હયે. ખુસુસન પાદશાહોંકે રૂબરૂ ઉસને કહા, ઉસકા દરોગ સાબીત નહુવા, શાયદ જો કુછકે અરઝકી હય સચ હો; અભી બે ગુનાહકા કતલ કરના દુરસ્ત નહી, ઉસકા મૈંને યે જવાબ દીયા કે હરગીઝ અકલમેં નહીં આતા કે એક તાજર કે નફેકે વાસ્તે શેહર બશેહર ઓર મુલક બ મુલક ખરાબ હોતા ફીરતા હયે, ઓર કોડી કોડી જમા કરતા હયે સો બારા દાને લાલકે જો વઝનમેં સાત સાત સાત સાત મીલકાલકેહાં કુત્તેકે ગલેમેં લગાવે । ઉસને કહા ખુદાકી કુદરતહે તઅજજુબ નહીં; શાયદકે બાશદ, અયસે તોહફે અકસર સોદાગરોં ઓર ફકીરોંકે હાથ આતે હયે. ઇસવાસ્તે કે યે દોનોં હરએક મુલકમેં જાતે હયે, ઓર જહાંમે જને કુછ પાતે હયે સો લે આતે હયે. સલાહે વકત યે હયે કે અગર વઝીર

અપસાહી તકસીરવાર હયે તો હુકમ કેદકાહો, ઇસલીએ કે વઝીર પાદશાહોંકી અકલ હોતે હયે ઓર યે હરકત સલાતીનોંસે બદનુમા હયે કે અયસી બાતપર કે જુઠ સચ ઉસકા અભી સાબીત નહીં હુવા. હુકમ કતલકા ફરમાયે, ઓર ઉસકી તમામ ઉમરકી ખીદમત ઓર નમક હલાલી ભુલ જાએ.

પાદશાહ સલામત, અગલે શેહરયારોંને બંદીખાને ઇસી સબબ ઇજાદ કીએ હયેં કે પાદશાહ યા સરદાર અગર કીસીપર ગઝબનાક હોં તો ઉસે કેદ કરે. કઇ દીનમે ગુસ્સા જાતા રહેગા. ઓર બેતકસીર ઉસકી ઝાહીર હોગી. પાદશાહખુને નાનકશે મહફુઝ રહેંગે, કલકો રોઝે કીયામતમેં માખુઝ ન હોંગે મૈંને જીતના ઉસકે કાયલ કરનેકે ચાહા, મગર ઉસને અયસી મઅકુલ ગુફતાગોકી કે મુજે લા જવાબ કીયા. તબ મૈંને કહા ખૈર તેરા કેહના પઝીરા હુવા મૈં ખુનસે ઉસકે દર ગુઝરા; લેકીન ઝીંદાનમેં મુકઇયદ રહેગા, અગર એક સાલકે અરસેમેં ઇસકા સુખન રાસ્ત હુવા; કે અયસે લાલ કુત્તેકે ગલેમેં હયે; તો ઉસકી નજાત હોગી; ઓર નહીં તો બડે અઝાબસે મારા જાએગા. ફરમાયાકે વઝીરકો બંદી ખાનેમેં લેકર જાવો. યે હુકમ સુનકર એલચીને ઝમીન ખીદમતકી ચુમી ઓર તસલીમાતકી.

જબ યે ખબર વઝીરકે ઘરમેં ગઇ, આહ વાવેલા મચી, ઓર માતમસરા હોગયા. ઉસ વઝીરકી એક બેટીથી બરસ ચૌદા પંદરા કી, બહોત ખુબ સુરત ઓર કાબીલ નવીસ્તો ખ્વાંદમેં દુરસ્ત. વઝીર ઉસ કો નીપટ પ્યાર કરતા થા, ઓર અઝીઝ રખતા થા ચુનાચે અપને દીવાન ખાનેકે પીછવાડે એક રંગ મેહેલ ઉસકી ખાતીર બનવા દીયા થા, ઓર લડકીયાં ઉમદોંકી ઉસકી મુસાહબતમે ઓર ખ્વાસે શકીલ ઉસકી ખીદમતમે રેહતી—ઉનસે હંસી ખુશી, ખેલા કુદા કરતી. ઇત્તેફાકન વઝીરકો મહબુસ ખાનેમેં ભેજા લો લડકી અપને હમજોલીયોંમેં બેઠી ઓર ખુશીસે ગુડયોંકા બીહાય રચાયા થા, ઓર ઢોલક પખવાજ લીયે હુએ રતજગેકી તૈયારી કર રહીથી ઓર કડાઇ ચડાકર ગુલગુલે ઓર રહમ તલતી, ઓર બના રહીથી, કે એક બારગી, ઉસકી મા રોતી પીટતી સર ખુલે, પાંવ નંગે બેટી કે ઘરમે ગઇ. ઓર દો હાથ ઉસ લડકીકે સરપર મારી, ઓર કેહને લગી કે કાશ કે તેરે બદલે ખુદા અંધા બેટા દેતા તો મેરા કલેજા થંડા હોતા, ઓર બાપકા રફીક હોતા. વઝીર ઝાદી ને પુછા અંધા બેટા તુમ્હારે કીસ કામ આતા! જો કુછ બેટા કરતા વો મૈંભી કર સકથીહું. અમ્માને જવાબ દીયા, ખાક તેરે સરપર, બાપ પર યે મુસીબત હયે, કે પાદશાહકે રૂબરૂ કુછ અયસી બાતકી કે બંદીખાનેમેં કેદ હુવા. ઉસને પુછા કે વો કયા બાત થી, ઝરા મૈંભી સુનું! તબ વઝીરકે કબાલેને કહા કે તેરે બાપને શાયદ યે કહા કે નેશાપુરમેં કોઇ સૌદાગરહયે, ઉસને બારા અદદ લાલે બેબહા કે કુતે કે પટટે મેં ટાંકે હયેં. પાદશાહકો બાવર ન હુવા, ઉસે જુટ સમજા ઓર અસીર કીયા, અગર આજકે દીન બેટા હોતા તો હરતરહકી કોશીશ કરકે ઇસ બાતકો તહકીક કરતા, ઓર અપને બાપકો છુડવાતા, ઓર પાદશાહસે અરઝ મારૂઝ કરકે મેરે ખાવીંદકો મુખલસી દીલવાતા. વઝીરઝાદી બોલી અમ્માજાન, તકદીરસે લડા નહીં જાતા ઇનસાનકો ચાહીએ કે બલાએ નાગહાનીમેં સબર કરે. ઓર ઉમ્મીદવાર ફઝલે ઇલાહીકા રહે, વો કરીમ હયે, મુશકીલ કીસુકી અટકી નહીં રખતા, ઓર રોના ધોના ખુબ નહીં, મુબાદા દુશમન દસ તરેહસે પાદશાહકે પાસ લગાવે, ઓર ચુગલી ખાવેં કે બાઇસ ઝીયાદા ખફગીકા હો, બલકે જહાંપનાકે હકમેં દોઆ કરો, હમ ઉસકે ખાનાઝાદ હયેં, વો હમારા માલીક હયે, વહી ગજબ હુવા હયે, ઓર વહી મેહેરબાન હોગા ઉસ લડકીને અયસી અકલમંદીકી બાતેંસે માકો સમજાયા, તો કુછ ઉસકો સબરો—કરાર આયા. તબ અપને મહેલમેં

ગઇ ઓર ચુપકી હોરહી. જબ રાત હુઇ તો વઝીર ઝાદીને દાદાકો બુલાયા, ઉસકે હાથ પાંવ પડે ઓહતસી મીન્નતકી ઓર રોને લગી, ઓર કહાકે મૈં યે ઇરાદા રખતીહું કે અમ્માજાનકા તઅના મુજપર ન રહે ઓર મેરા બાપ મુખલસી પાવે જો તું મેરા રફીક હો તો મૈં નેશાપુરકો ચલું ઓર ઉસ તાજરકો જીસકે કુત્તેક ગલેમેં અયસે લાલ હયેં દેખકર જો બન આવે તો ઉસકો લેકર આઉં ઓર અપને બાપકો છુડાવ. પેહલેતો ઉસ મરદને ઇનકાર કીયા. આખીર બહોત કેહનેસે સુનનેસે રાઝી હુવા. તબ વઝીરઝાદીને ફરમાયા ચુપકે ચુપકે અસ્બાબ સફરકી દુરસ્ત કર ઓર જીન્સ તીજારતકી લાયક નઝરે પાદશાહહોંકે ખરીદ કર ઓર ગુલામ નોકર ચાકર જીતને ઝુરર હો સાથ લે. લેકીન યે બાત કીસુપર ન ખુલે દાદાને કુબુલ કીયા ઓર ઉસકી તૈયારીમેં લગા. જબ સબ અસબાબ મોહીઇયા કીયા, ઉંટો ઓર ખચરોંપર બાર કરકર રવાના હુવા. ઓર વઝીરઝાદીભી લીબાસ મરદાના પેહનકર સાથ જામીલી—હરગીઝ કીસીકો ઘરમેં ખબર ન હુઇ. જબ સુબ્હે હુઇ વઝીરકે મેહલમેં ચરચા હુવા કે વઝીરઝાદી ગાયબ હુઇ હયે મઅલુમ નહીં કયા હુઇ.

આખીર બદનામીકે ડરસે માને બેટીકા ગુમ હોના છુપાયા—ઓર વહાં વઝીરઝાદીને અપના નામ સૌદાગર બચ્ચા રખા. મંઝીલ બમંઝીલ ચલતે ચલતે નૈશાપુરમેં પોહંચે, ખુશી બ ખુશી કારવાંન સરાંમે જા ઉતરે, ઓર સબ અપના અસબાબ ઉતારા રાતકો રહે ફજરકો હમ્મામમેં ગઇ ઓર પોશાક પાકીઝા જયસે રૂમકે બાશીંદે પેહનતે હયે પેહન., ઓર શેહરકી સૈરકે વાસ્તે નીકલી—આતે આતે ચોકમેં પોહંચી તો ચોરાહેપર ખડી હુઇ એક તરફ દુકાન જોહરી નઝરકી પડી કે બહોતસે જવા હીરકા ઢેર લગ રહા હયે, ઓર ગુલામ લીબાસ ફાખેરા પેહને હુએ દસ્તબસ્તા ખડે હયેં, ઓર એક શખ્સ જો સરદાર હયે, બરસ પચાસકી ઉસકી ઉમર હયે, તાલેમંદો કીસી ખીલઅત ઓર નીમઆસ્તીન પેહને હુએ, ઓર કઇ મુસાહેબ બાવઝબ નઝદીક ઉસકે કુરસીયોંપર બેઠે હયેં, ઓર આ પસમેં બાતેં કર રહે હયેં. વો વઝીરઝાદી જીસને અપને તઈ સૈદાગર બચા મશહુર કીયાથા, ઉસે દેખકર મુતઅજીબ હુઇ ઓર દીલમેં સમજકર ખુશ હુઇ કે ખુદા જુદા ન કરે; જીસ સૈદાગરકા મેરે બાપને પાદશાહસે મઝકુર કીયા હયે, અગલબ હયે કે યહી હો. યા ખુદા, ઇસકા અહવાલ મુજપર ઝાહીરકર ઇત્તેફાકન એક તરફ જો દેખા તો એક દુકાન હયે, ઉસમે, દો પીંજરે આહની લગે હયે; ઓર ઉન દોનોમેં દો આદમી કેદ હયેં, ઉનકી મજનુ કીસી સુરત હોરહી હયે, કે ચમદા ઓર હડ્ડી બાકી હયે, ઓર સરકે બાલ ઓર નાખુન બડ ગએ હયેં, સર નીચે કીએ બેઠે હયેં, ઓર દો હબશી બદ હએબત મુસલ્લેહ દોનોં તરફ ખડે હયે. સૈદાગર બચ્ચેકો અચંભા આયા, લાહોલ પડકર દુસરી તરફ જો દેખા તો એક દુકાનમે ગાલીચે બીછે હયે, ઉનપર એક ચોકી હાથીદાંતકી ઉસપર ગદેલા મખમલકા પડા હુવા એક કુત્તા જવાહીરકા પટટા ગલેમેં ઓર સોનેકી ઝંજીરસે બંધા હુવા બેઠા હયે ! દો ગુલામ અમરદ ખુબસુરત ઉસકી ખીદમત કર રહે હયેં, એક તો મોરછલ જડાવ દસ્તેકા લીએ જલતા હએ દુસરા રૂમાલ તારકશીકા હાથમે લેકર મુંહ ઓર પાંવ ઉસકા પોછ રહા હયે ! સૌદાગર બચ્ચેને ખુબ ગૌર કરકર જો દેખા તો પટટેમેં કુત્તેકે બારાદાને લાલકે જયસે સુનેથે મૌજુદ હયે; શુકર ખુદાકા કીયા ઓર ફીકરમેં ગયા કે કીસ સુરતસે ઉન લાલોંકો પાદશાહકે પાસ લેજાઉં કે દીખલાકર અપને બાપકો છુડાઊં યે તો ઇસ હેરાનીમેં થા ઓર તમામ ખલકત ચૌક ઓર રસ્તેકી ઉસકી હુસ્ન જમાલ દેખકર હેરાનથી ઓર હકકા બકકા હો રહી થી, સબ આદમી આપસમેં યે ચરચા કરતે થે કે આજ તલક ઇસ સુરત ઓર શબીહકા ઇનસાન નઝર નહીં પડા.

ઉસ ખ્વાજાનેભી દેખા, એક ગુલામકો ભેજા કે તુ જાકર બમીન્નત ઉસ સોદાગર બચ્ચેકો મેરે પાસ બુલા લા.

વો ગુલામ આયા ઓર ખ્વાજાકા પયામ લાયા, કે અગર મેહેરબાની ફરમાઇએ તો હમારા ખુદાવંદ સાહેબકા મુશતાક હયે, ચલકર મુલાકાત કીજ્યે સોદાગર બચ્ચા તો યે ચાહતા થા બોલા ક્યા મુઝાયકા જુંહી ખ્વાજાકે નઝદીક આયા ઓર ઉસપર ખ્વાજાકી નઝર પડી, એક બરછી ઇસ્કકી સીનેમેં ગડી, તાઝીમકે ખાતીર સરોકદ ઉઠા, લેકીન હવાસ બાખતા સોદાગર બચ્ચેને દરયાફ્ત કીયા કે અબ યે દામમેં આયા આપસમેં બગલગીર હુએ. ખ્વાજાને સોદાગર બચ્ચેકી પેશાનીકો બોસા દીયા ઓર અપને બરાબર બીઠાયા બહોતસા તમલ્લુક કરકે પુછા કે અપને નામો નસબસે મુજે આગાહ કરો. કહાંસે આના હુવા ઓર કહાંકા ઇરાદા હયે ? સોદાગર બચ્ચા બોલા ઇસ કમતરીનકા વતન રૂમ, હએ ઓર કદીમસે ઇસતંબોલમેં ખુદા—બાશકી હયે. મેરે કીબલેગાહ સોદાગર હંયે, અબ બ સબબ પીરીકે તાકાત સૈરો સફરકી નરહી; ઇસ વાસ્તે મુજે રૂખસ્ત કીયા હયે કે કારોબાર તીજારતકા સીખું; આજ તલક મેંને કદમ ઘરસે બાહેર ન નીકલાયા, યે પહેલાહી સફર દરપેશ હુવા, લેકીન ઇસ અજમકે મુલ્કમેં આપકે ઇખલાક, ઓર ખુબીયોંકા શોર હયે. મહઝ આપકી મુલાકાતકી આરઝુમેં યહાં તક આયાહું.

બારે ફઝલે ઇલાહીસે ખીદમતે શરીફમેં મુશરરફ હુવા. ઓર ઉસ્સે ઝીયાદા પાયા; તમન્ના દીલકી બરઆઇ ખુદા સલામત રખે, અબ યહાંસે કુચ કરૂંગા. યે સુનતેહી ખ્વાજાકે અકલો હોશ જાતે રહે બોલા કે અય ફરઝંદ, અયસી બાત મુજે ન સુના, કોનદીન ગરીબખાનેમેં કરમ ફરમાઓ ભલા યે તો બતાવો કેતુમ્હારા અસબાબ ઔર નોકર ચાકર કહાં હયે ? સોદાગર બચ્ચેને કહા કે મુસાફરીકા ઘર સરા હયે, ઉન્હેં વહાં છોડકર મૈં આપકે પાસ આયાહું. ખ્વાજાને કહા, બઠયારખાનેમેં રેહના મુનાસીબ નહીં, મેરા ઇસ શહેરમેં એતબાર હયે, ઓર બડા નામ હયે જલ્દ ઉન્હે બુલવાલો; મૈં એક મકાન તુમ્હારે અસબાબકે લીએ, ખાલી કર દેતા હું, જો કુછ જીનસ લાએહો સો મૈં દેખું. અયસી તદબીરકરૂંગા કે યહીં તુમ્હેં બહોતસા નફા મીલે તો તુમભી ખુશ હોગે. ઓર મુજેભી ચંદરોઝ રેહનેસે અપના અહસાન મંદ કરોગે. સોદાગર બચ્ચેને ઉપરા દીલસે ઉઝર કીયા લેકીન ખ્વાજાને પીઝીરન કીયા ઓર અપને ગુમાશતેકો હુકમ કીયા કે બારબરદાર જલ્દ ભેજો. કારવાંસરાસે ઇનકા અસબાબ મંગવાકર ફલાને મકાનમેં રખવાઓ. સોદાગર બચ્ચેને એક જંગી ગુલામકો ઉનકે સાથ કરદીયા કે સબ માલો મતા લદવાકર લેઆવો, ઓર આપ શામતલક ખ્વાજાકે સાથ બેઠા રહા. જબ ગુઝરીકા વકત હોચુકા ઓર દુકાન બઢાઇ તો ખ્વાજા ઘરકો ચલા, તબ દોનોંગુલામોમેંસે એકને કુત્તેકો બગલમેં લીયા; દુસરેને કુરસી ઓર ગાલીચા બગલમેં ઉઠા લીયા; ઓર ઉન દોનોં હબશીયે ઉસ પીંજરેકો મઝદુરોંકો સરપર દીયા; ઓર આપ પાંચો હથયાર બાધે સાથ હુએ. ખ્વાજા સોદાગર બચ્ચેકા હાથમેં હાથ લીએ બાતેં કરતા હુવા હવેલીમેં આયા.

સોદાગર બચ્ચેને દેખા કે મકાન આલીશાન લાયક પાદશાહોં ઓર અમીરોં કે હયે લબે નહેર ફરશ ચાંદની કા બીછા હયે ઓર મસનદકે રૂબરૂ અસબાબ ઐશકા ચુના હયે કુત્તેકી સંદલીભી ઉસ જાએ બીછાઈ, ઓર ખ્વાજા સોદાગર બચેકો લેકર બેઠા બેતકલ્લુફ તવાઝા શરાબકી કી; દોનો પીનેલગે; જબ સરખુશ હુવે તબ ખ્વાજાને ખાના માંગા; દસતરખ્વાન બીછા ઓર દુનયાકી ન્યામત ચુની ગઇ. પેહલે એક લંગરીમેં ખાના લેકર સરપોશ તીલાઇ ઢાંપકર કુત્તેકે વાસ્તે લેગએ; ઓર એક દસ્તરખ્વાન ઝરબફતકા બીછાકર ઉસકે આગે ધરદી કુત્તેને સંદલીસે

નીચે ઉતર જીતના ખયા ચાહા ઉતનાં ખાયા; ઓર સીનેકે લગનમેં પાનીપીયા; ફીર ચૌકી પર બેઠા. ગુલામોને રૂમાલસે હાથ મુંહ ઉસકા પાક કીયા; ફીર ઉસ તબાક ઓર ખ્વાજાસે કુંજી માંગકર કુફ્લ કફસકા ખોલા ઓર ઉન દોનોં ઇનસાનોંકો બાહેર નીકાલકર કઇ સોટે મારકર કુત્તોકા જુઠા ઉન્હે ખીલાયા; ઓર વહી પાની પીલાયા ! ફીર કુફ્લ બંદ કરકર કુંજયા ખ્વાજાકે હવાલેકી. જબ યે સબ હોચુકા તબ ખ્વાજા ને આપ ખાના શુરૂઅ કીયા સોદાગર બચ્ચેકો યે હરકત પસંદ ન આઇ; ધીન ખાકર હાથ ખાનેમેં ન ડાલા; ખવાજાને મીન્તકી; પર ઉસને ઇનકારહી કીયા. તબ ખવાજાને સબબ ઉંસકા પુછા કે તુમ કયું નહીં ખાતે ! સોદાગર બચ્ચેને કહા યે હરકત તુમ્હારી અપને તઇં બદનુમા મઅલુમ હોતી હયે ઇસલીએ કે ઇનસાન અશરફુલ મખલુકાત હયે ઓર કુત્તા નજીસુલ અએન હયે પસ ખુદાકે દો બંદોંકો કુત્તેકા જુઠા ખીલાના કીસ મઝહબ, ઓર મીલ્લતમેં રવા હયે ? ફકત યે ગનીમીત નહીં જાતનેકે વૈ તુમ્હારે કેદમેં હયે, નહીં તો વો ઓર તુમ બરાબર હયે. અબ ઇરે તઇ શક આયા કે તુમ મુસલમાન નહી. કયા જાનું કોનહો કે કુત્તેકો પુજતે હો, મુજે તુમ્હારા ખાના મકેરૂ હયે જબતલક યે શક દીલસે દુર ન હો.

ખ્વાજાને કહા અય બાબા, જો કુજ તુ કેહતા હયે વો મૈં સમજતાહું; ઓર ઈસી ખાતીર બદનામ હું; કે ઇસ શહેરકી ખલકતને મેરા નામ " ખવાજાસગ પરસ્ત રખ્તા હયે, ઇસીતરેહ પુકારતે હયે, ઓર મશહુર કીયા હયે, લેકીન ખુદાકી લઅનત કાફીરોંપર ઓર મુશરી કોપર હુજયો કલમા પડા ઓર સૌદાગર બચ્ચેકી ખાતીર જમઅ કી. તબ ઉસને પુછા કે અગર મુસલમાન બદીલ હો તો ઈસકા કયા બાએસ હયે ? અયસી હરકતસે અપને તઈ બદનામ કીયા હયે, ખ્વાજાને કહા અય ફરજંદ, નામ યેરા બદનામ હયે; ઓર દુગના મહસુલ ઈસ શહેરમેં ભરતાહું ઇસીવાસ્તે કે ભેદ કીસીપર ઝાહેર નહો; અજબ યે માજરા હયે કે જો સુને રીવા ગમ ઓર ગુસ્સેકે ઓર કુછ હાસીલ નહો તુભી મુજે મઆફ કર, કે ન મુજમેં કુદરત કેહનેકી, ન તુમ્મેં તાકત સુનનેકી રહગી.

સૌદાગર બચ્ચેને અપને દીલમેં ગૌરકીયા કે મુજે અપને કામસે કામ હયે, કયાં ઝુકર હયે જો મૈં નાહક મુજબ્બીઝહું—બોલા ખૈર, અગર લાયક કેહતે કે નહીં હયે તો ન કહીએ. ખાનેમેં હાથ ડાલા નીવાલા ઉઠાકર ખાને લગા. દેમહીને તક સૌદાગર બચ્ચા ઇસ હોશીઆરી ઓર એકલમંદીસે ખ્વાજાકે સાથ ગુઝરાનકી કે કીસુપર હરગીઝ ન ખુલા કે યે ઓરત હયે; સબ યહી જાનતે થે કે મરદ હયે, ઓર ખવાજાસે રોઝ બરોઝ અયસી મોહબ્બત ઝીયાદા હુઇ કે એકદમ અપની આંખોસે જુદા ન કરતા એકદીન એન મએનૌશીકા સોહબતમેં સૌદાગર બચ્ચેને રોના શુરૂઅ કીયા. ખવાજાને દેખતેહી ખાતીરદારી કી; ઓર રૂમાલસે આંસુ પોછને લગા, ઓર સબબ રોનેકા પુછા ! ઉસને કહા અય કીબલા કયા કહું. કાશમેં તુમારી ખીદમત્તમેં બંદગી પૈદા ન કીં હોતી ઓર યે શફકકત જો સાહેબ મેરે હકમેં કરતે હયેં ન કરતે અબ દો મુશકીલેં મેરે પેશ આઈ હયેં, ન તુમ્હારી ખીદમતસે જુદા હોને જી ચાહતા હયે ન રેહનેકા ઇત્તેફાક યહાં હો સકતા હયે;અબ જાના ઝુરૂર હુવા, લેકીન આપકી જુદાઇસે ઉમ્મીદ ઝીંદગીકી નઝર નહી આતી યે બાત સુનકર ખવાજા બેઇખતીયાર અયસા રોને લગા કે હીચકી બંધ ગઇ, ઓર બોલા કે અય નુર ચરમ અયસી જલદી, ઈસ અપને બુઢે ખાદીમસે સેર હુએ કે ઇસે દીલગીરી કીએ જાતે હો ? કસ્દ રવાના હોનેકા દીલસે દુર કરો; જબ તલક મેરી ઝીંદગી હુયે વંહાતક રહો, તુમ્હારી જુદાઇસે એક દમ મૈં જીતા ન રહુંગા બગૈરે અજલકે મર જાઉગા,

ઓર ઇસ મુલકકે ફારસકી આબોહવા બહોત ખુબ ઓર મવાફીક હયે, બેહતર તો યે હયે કે એક આદમી મોતબર ભેજકર અપને વાલેદેનકો મએ અસબાબ યહીં બુલ્લવા લો; જો કુછ સ-વારી ઓર બારબરદારી દરકાર હો સો મોજુદ કરૂં.

જબ માબાપ તુમ્હારે ઓર ઘરબાર સબ આવે તબ અપની ખુશીસે કારોબાર તીજારતકા કીયા કરો મૈનેભી ઇસ ઉમરમેં ઝમાનેકી બહોત સખત્યાં ખીંચાહું, ઓર મુલક ફીરાહું. અબ ખુદા હુવા ફરઝંદ નહીં રખતાહું, મૈ તુજે બેહતર અપને બેટેસે જાનતાહું, ઓર અપના વલી અહદ ઓર મુખતાર કરતા હું જબ તલક જીતાહું એક તુકડા ખાનેકુ અપને હાથસે દો, જબ મરજાઉં તો ગાડદાબ દીજો, ઓર સબ માલો મતા મેરા લીજયો. તબ સૌદાગર બચ્ચેને જવાબ દીયા કે હકીકતમેં સાહેબને બાપસે ઝીયાદા મેરી ગમખ્વારી ઓર ખાતરદારી કી કે મુજે મા-બાપ ભુલ ગએ, લેકીન ઇસ આસી કે વાલીદને એક સાલકી રૂખસ્ત દી થી; અગર દેર લગા-ઉંગા તો વૈ ઇસ પીરીમેં રોતે રોતે મરજાએંગે પસ રઝા મદી પીદરકી ખુશનુદી ખુદાકી હયે, અગર વો મુજસે નારાઝ હોંગે તો મૈં ડરતાહું કે શાયદ બદદોઆ ન કરેં. કે દોનો જહાનમેં ખુદાકી રેહમતસે મહરૂમરહું, અબ આપકી શફકકત હયે કે બંદેકો હુકમ દીજયે કે ફરમાના ફીબલગાહકા બજા લાવે; ઓર હકે પીદરસે અદા હોવે; ઓર સાહેબકી તવજ્જોકા અદાએ શુ-કર જબ તલક દલોજાનસે યાદ કરૂંગા; ખુદા; મુસબ્બેબુલઅસબાબ હયે; શાયદ ફીર કોઇ અયસા સબબ હો કે કદમબોસી હાસીલ કરૂં.

ગરઝ સોદાગર બચેને અયસી અયસી બાતેં લોન મીરચી લગાકર ખ્વાજાકો સુનાઇ કે બેચારા લાચાર હોકર હોંટ ચાટને લગા. અઝબસકે ઉસપર શેફતા ઓર ફરેફતાથા કેહને લગા. અછા અગર ન તુમ હીં રેહતે હો તો મૈંહી તુમ્હારે સાથ ચલતાહું મૈં તુજકો અપની જાનકે બરાબર જાનતાહું પસ જબ જાન ચલી જાવે તો ખાલી બદન દીસ કામ આવે; અપર તુ ઇ સીમેં રઝામંદ હયે તો ચલ ઓર મુજેભી લે ચલ—સોદાગર બચ્ચેસે યે કેહકર અપનીભી ત-ય્યારી સફરકી કરને લગા ઓર ગુમાસ્તોંકો હુકમ કીયા કે બારબરદારીકી ફીકર જલદી કરો. જબ ખ્વાજાકે ચલનેકી ખબર મશહુર હુઇ; તો વહાં કે સોદાગરોંને સુનકર સબને ઇરાદા સફરકા કીયા? ખ્વાજા સગપરસ્ત ગંજ ઓર જવાહીર બેશુમાર નોકર ગુલામ અનગાનતથે અસબાબ શાહના બહોતસા સાથ લેકર શેહેરકે બાહેર તંબુ; કનાત; સરાપરદે ઓર સુતુન ખડે કરવાકર ઉસમેં દાખીલ હુવા—જીતને તુજજાર થે સો અપની અપની બીસાતકે મુવાફીક માલ સૌદાગરીકા લેકર હમરાહ હુએ. બરાએ ખુદ એક લશકર હો ગયા. એક દીન જોગનીકો પીઠ દેકર વહાંસે કુચ કીયા—હઝારોં ઉંટોપર શલીતે અસબાબકે; ઓર ખચરોંપર સંદુક નકદો જવાહીરકે લાદ પાંચસો ગુલામ ઝંગી; ઓર રૂ મી ચાલાક સાહેમે શમશીર અરબી; ઓર તાઝી ઘોડોપર સવાર હોકર ચલે. સબકે પીછે ખ્વાજા ઓર સૌદાગર બચ્ચા ખીલઅતે ફાખેરા પેહને સુખપાલપર સવાર એક બુગદાદી ઉંટપર કલા, ઉસપર કુત્તા મસનદપર સોયા હુવા; ઓર ઉન દોનો કઇદયોં કો પીંજરેમેં ઉંટસે લટકાએ હુએ રવાના હુએ. જીસ મંઝીલમેં પોહંચતે તો સબ સોદાગર ખ્વા-જાકી બારગાહમેં આકર હાઝીર હોતે; ઓર દસ્તરખ્વાનપર ખાના ખાતે શરાબ પીતે; ખ્વાજા સૌદાગર બચ્ચેકે સાથ હોનેકી ખુશીમેં શુકર ખુદાકા કરતા. કુચ બ કુચ ચલા જાતા થા.

બારે બ ખૈરો આફીયત નઝદીક કુસતુનતુનીયાકે આ પોહંચે; બાહેર શેહરકે મુકામ કીયા. સૌદાગર બચ્ચે ને કહા અય કીબલા, અગર રૂખસ્ત દી જાએ તો મૈ જાકર માં બાપકો દેખું; ઓર મકાન સાહેબકે વાસ્તે ખાલી કરૂં. જબ મીઝાજે મુબારકમેં આવે તબ શેહરમેં આઇયો.

ખ્વાજાને કહા તુમ્હારી ખાતીરતો મેં યહાં આયા; અચ્છા મીલ જુલકર મેરે પાસ આવો; ઓર અપને નજદીક મેરે ઉતરનેકો મકાન દો. સૌદાગર બચા રૂખસ્ત હોકર અપને ઘરમેં આયા; સબ વઝીરકે મહેલકે આદમી હેરાન હુએ કે યે મરદ કોન ઘુસ આયા ? સૌદાગર બચા યઅને બેટી વઝીરની અપની માંકે પાવોંપર જા ગીરી રોઇ ઓર બોલી કે મૈં તુમ્હારી જાઇ હું. સુનતેહી વઝીરકી બેગમ ગાલ્યાં દેને લગી કે અય કમબખ્ત તુ બડી કહબા હયે; અપના મુંહ તુને કલા કીયા; ખાનદાનકો રૂસવા કીયા; હમતો તેરી જાનકો રોપીટકર સબર કરકે તુજસે હાથ ધો બેઠે થે; જા ચલી જા. તબ વઝીર ઝાદીને શરસે પગડી ઉતારકર ફેંક દી; ઓર બોલી અય અમ્મા જાન મૈં બુરી જગા નહી ગઇ; કુછ બદી નહીં કી; મગર બમુજીબ તુમ્હારે ફરમાને કે બાબાકે છુડાને કે વાસ્તે યે સબ તજવીઝ કી; અલહમ્દોલીલ્લાહ કે તુમ્હારી દુઆકી બરકતસે; ઓર અલ્લાહકે ફરમસે પુરા કામ કરકે આહીહું; કે નૈશાપુરસે ઉસ સૌદાગરકો મઆ કુત્તે કે જીસકે ગલેમેં વો બારા લાલ હયેં; અપને સાથ લાઇ હું ઓર તુમ્હારી અમાનતમેંભી ખીયાનત નહી કી સફરકે લીએ મરદાના ભેસ કિયા હયે. અબ એક રોઝકા કામ બાકી હયે; વો કરકે કીબલા-ગાહકો કે દખાનેસે છુડાતી હું ઓર અપને ઘરમેં આતી હું; અગર હુકમ હો તો ફીર આઉં ઓર એક રોઝ બાહેર રેંહકર ખીદમતગં આઉં. માને જબ મઅલુમ કીયા કે મેરી બેટીને મરદોંકા કામ કીયા; ઓર અપને તઇ સબ તરેહ સલામત ઓર મહફુઝ રખ્ખા હયે. ખુદાકી દરગામેં નાકં ઘીસની કી ઓર ખુશ હોકર બેટીકો છાતીસે લગા લીયા; ઓર મુંહ ચુમા; બલાએંલી; દુઆએં દી. ઓર રૂખસ્ત કીયા કે તુ જો મુનાસીબ જાને સોકર મેરી ખાતીર જમઅ હુઇ. વઝીરઝાદી ફીર સૌદાગર બચા બનકર ખ્વાજા સગ પરસ્ત પાસ ચલી. વહાં ખ્વાજાકો જુદાઇ ઉસકી અઝબસકે શાક હુઇ; બેઇખતીયાર હોકર કુચ કીયા. ઇત્તેફાકન નઝદીક શેહરકે ઉધરસે સૌદાગર બચા જાતાથા; ઓર ઇધરસે ખ્વાજા આતાથા એન રાહમેં મુલાકાત હુઇ. ખ્વાજાને દેખતેહી કહા; બાબા મુજ બુઢેકો તનહા છોડકર કહાં ગયા થા ! સૌદાગર બચા બોલા આપકી ઇજાઝત લેકર અપને ઘર ગયાથા ? આખીર મુલાઝીમતકે ઇશતીયાકને વહાં રેહને ન દીયા આકર હાઝીર હુવા. શેહરકે દરવાઝેકે ઉપર દરયાકે કીનારે એક બાગ સાએદાર દેખકર ખીમા ઇસિતાદ કીયા; ઓર વહીં ઉતરે. ખ્વાજા સૌદાગર બચા બાહમ બેઠકર શરાબો કબાબ ખાને પીને લગે. અસરકા વકત હુવા સૈર તમાશેકે ખાતીર ખીમેસે નીકલકર સંદલીયોંપર બેઠે. ઇત્તેફાકન એક ચોબદાર પાદશાહી ઉંધર આ નીકલા. ઉનકા લશકર; ઓર નશીસ્તો બરખાસ્ત દેખકર અચંબે હો રહા; ઓર દીલમેં કહા; શાયદ એલચી કીસી પાદશાહકા આયા હયે; ખડા તમાશા દેખતાથા. ખ્વાજાકે નૌકરને ઉસકો આગે બુલાયા; ઓર પુછા કે તુ કોન હયે ! ઉસને કહા; મૈં પાદશાહકા મીર શીકાર હું. નૌકરને ખ્વાજાસે ઉસકા અહવાલ કહા. ખ્વાજાને એક ગુલામકો કહા; કે જાકર ઉસ ચોબદારકો કેહ; કે હમ મુસાફીર હયેં. અગર જી ચાહે તો આવો બેઠો; કહવા કલીયાન હાઝીર હએ. જબ મીરશીકારીને નામ સોદાગરકા સુના જબ ઝીયાદા મુતઅજજીબ હુવા; ઓર તબસ્સુમકે સાથ ખ્વાજાકી મછલીસમેં આયા. લવાઝીમ ઓર શાનો શૌકત; ઓર સીપાહી ગુલામ દેખે; ખ્વાજા ઓર સોદાગર બચ્ચેકો સલામ કીયા. ઓર મરતબા કુત્તેકા દેખકર હોશ ઉસકે જાતે રહે ઓર હૈરાન રેહગયા ખ્વાજાને ઉસે બીઠલાકર કહવેકી ઝીયાફતકી. ચોબદારને નામો નશાન ખ્વાજાકા પુછા; જબ રૂખસ્ત માંગી; તબ ખ્વાજાને કંઇ થાન ઓર કુછ તોહફે દેકર ઇજઝત દી.

સુબ્હોકો જબ પાદશાહકે દરબારમેં હાઝીર હુવા. દરબારીયોંસે ખ્વાજા; ઓર શોદાગર

બચ્ચેકા ફીકર કરને લગા. રહતે રહતે મુજકો ખબર હુઇ; મૈંને મીરશીકારીકો ફ્રબર તલબ કીયા, ઔર સોદાગરકા અહવાલ પુછા । ઉસને જો કુછ દેખાથા સો અરઝ કીયા. સુનનેસે કુત્તોં તઅજ્જુબ હુવા, ઔર દો આદમીયોંકો પીંજરેમેં કેદ હોનેકા [illegible] આઇ; મૈંને ફરમાયા કે મરદુદ તાજર વાજેબુલ કતલ હયે. કઇ જલ્લાદોંકો હુકમ કીયા [illegible]ઓ, ઉસ બેદીનકા સર કાટ લાવો, કઝાકર વહી એલચી ફરંગકા દરબારમેં હાઝીરથા [illegible] ઔરભી ગુસ્સા ઝીયાદા હુવા ફરમાયા કે અય બેઅદબ પાદશાહોંકે હુઝુરમે એ સબબ દાંત [illegible]ને અદબસે બાહેર હયે. એસા હંસનેસે રોના બેહતર હયે. ઉસને ઇલતીમાસ કીયા કે જહાં પનાહ, કઇ બાતેં ખ્યાલમેં ગુઝરી લેહાઝા ફીદવી હંસા, પેહલે યે કે વઝીર સચા હયે. અબ કેદખાનેસે રેહાઇ પાવેગા. દુસરી યે કે પાદશાહ ખુને નાહકસે ઉસ વઝીરકો બચ્ચે, તીસરી યે કે કીબલએ આલમને બે સબબ ઔર બેતકસીર ઉંસ સૌદાગરકો હુકમ કતલકા કીયા. ઇન હરકતોંસે તઅજ્જુબ આયા કે એક બેવકુફસે કહેનેસે આપ હર કોયુકો હુકમ કતલકો કર બેઠતે હયેં. ખુદા જાને, ફીલ હકીકત ઉસ ખ્વાજાકા અહવાલ કયા હયે । ઉંસે હુઝુરમેં તલબ કીજયે ઔર ઉસકી વારેદાત પુછીએ અગર તકસીર વા ઠેરે, તબ મુખતાર હોજે મરઝીમે આવે ઉસ્સે સુલુકકીજયે જબ એલચીને ઇસતરહસે સમજાયા. મુજેભી વઝીરકા કેહના યાદ આયા. ફરમાયા કે જલ્દી સૌદાગર ઉસકે બેટે કે સાથ ઔર વો કુત્તા, ઔર દોનોં પીંજરે હાઝીર કરો. ચોબદાર ઉંસકો બુલાનેકો દોડે. વો એકદમ સબકો હુઝુરમેં લે આએ, રૂબરૂ તલબ કીયા. પેહલે ખ્વાજા ઔર, ઉસર આયા. દોનોં લીબાસ ફાખેરા પેહને હુએ, સૌદાગર બચેકા જમાલ દેખનેસે સબ અદના આલા હૈરાન હુએ. એક ખ્વાન સુનેરી જવાહીરસે ભરા હુવાકે હરએક રકમકી જોતને સારે મકાનકો રૌશન કરકીયા સૌદાગર બચ્ચા હાથમેં લે આયા, ઔર મેરે તખતકે આગે રખ દીયા. આદાબ કોરનીશાત બજા લાકર ખડા હુવા. ખવાજાનેભી ઝમીન ચુમી, ઔર દોઆ કરને લગા. ઇસ ગોયાઇસે બોલ-તા થાકે ગોયા બુલબુલે હજાર દાસ્તાં હયે. મૈંને ઉસકી લીયાકાતકો બહોત પસંદ કીયા, લેકીન ઇતાબકી રૂસે કહાકે અય શૈતાન અદમીકી સુરત, તુને યે કયા જાલ ફૈલાયા હયે । ઔર અ-પની રાહમેં કુવ્વા ખોદા હયે ? તેરા કયા દીન હયે, ઔર યે કોન આઇન હયે ? કીસ પેગ-મ્મરકી ઉમ્મત હયે ? અગર કાફીર હયે તોભી યે કયસી હરકત કી હયે ? ઔર તેરા કયા નામ હયે કે તેરા યે કામ હયે ? ઉસને કહા કીબલએ આલમકી ઉમરો દૌલત બડી રહે, ગુ-લામકા દીન યે હયે કે ખુદા એક હયે, ઉંસકા કોઇ શરીક નહીં, ઔર મોહમ્મદ મુસતફા સલ્લલ્લાહો અલેહે વ આલેહીકા કલમા પડનાહું, ઔર ઉસકે બઅદ બારા ઇમામકો અપના પેશવા જાનતાહુ, ઔર આઇન મેરા યે હયે કે પાંચો વકતકી નમાઝ પડતા હું રોઝા રખતા હું, હજભી કરકે આયા હું; ઔર અપને માલસે પાંચવા હીસ્સા ઝકાત દેતાહું ; ઔર મુસલમાન કેહલાતા હું, લેકીન ઝાહીરમેં યે સારે એબ જો મુજમેં ભરે હયેં જીનકે સબબસે પાપ નાખુશ હુએ હંએ ઔર તમામ ખલકુલ્લાહમેં બદનામ હો રહા હું, ઉસકા એક સબબ યે કે ઝાહીર નહીં કર સકતા; હરચંદ સગપરસ્ત મશહુર હું, ઔર દુના મહસુલ દેતા હું, યે બ કુબુલકી કીયા હયે, પર દીલકા ભેદ કીસુસે નહીં કહા. ઇસ બહાનેસે મેરા ગુસ્સા ઝીયાદા હુવા, ઔર કહા મુજે તુ બાતોંમેં ફુસલાતા હયે, મૈં નહીં માનનેકા જબ તલક ઇસ ગુમરાહીકી દલીલ મઅકુલ અરઝ ન કરે કે મેરે દીલકી તસલ્લી હો; તબતક જાનસે ન બચેગા; નહીં તો ઉસકે કસાસમેં તેરા પેડ ચાક કરવાઉંગા તો સબકો ઐબ હોકે બારે દીગર કોઇ દીને મોહમ્મ-દીમેં ફસાદ ન ડાલે. ખ્વાજાને કહા અય પાદશાહ, 'મુજ કમબખ્તકે ખુનસે દરગુઝર કર, ઔર

જીતના માલ મેરા હયે કે ગીનતી, ઓર શુમારસે બાહેર હયે સબકો ઝબ્ત કરલે ઓર મુઝે ઓર મેરે બેટેકો અપને તખ્તકે તસદ્દુક કરકર છોડદે, ઓર જાનબખશી કર. મેને હંસકર કહા કે, અય ખેલકુર, અપને માલકી તમા મુઝે દીખાતા હયે, સીવા સચ બોલનેકે અબ તેરી મુખલેસી નહીં, યે સુનતેહી ખ્વાજાકી આંખોંસે બેઈખ્તીયાર આંસુ ટપકને લગે, ઓર અપને બેટેકે તરફ દેખકર એક આહભરી ઓર બોલા કે મંયે તો પાદશાહકે રૂબરૂ ગુનાહગાર ઠેહરા જાઉંગા, અબ કયા કરૂં તુઝે કીસુકો સોંપું । મયેને કહા અય મક્કાર, બસ અબ ઊઝર બહોત કીએ, જો કેહના હયે જલ્દ કેહ, તબ તો ઉસ મરદને કદમ બડાકર તખ્તકે પાસ આકર પાએ તખ્તકો બોસા દીયા ઓર સીફતો સના કરકે બોલા કે અય શહીનશાહ, અગર હુકુમ કતલકા મેરે હકમેં ન હોતા સબ મુસીબતે સહેતા. મગર સબ માજરા ન કેહતા. લેકીન જાન સબકો અજીઝ હય. કોઇ આપસે કુવ્વેમેં નહીં ગીરતા, પસ જાનકો બચાના વાજીબ હયે. ઓર તરક કરના વાજીબકા ખીલાફે હુકમે ખુદા હય, ખૈર જો મરઝીએ મુબારકમેં યહી હય તો સરગુઝીશ્ત ઇસ પીરે ઝઇફકી સુનીએ પેહલે હુકમ હોકે વે દોનો કપસ જીનમેં દો આદમી કેદ હંયે હુઝુરમેં લાકર રખ્ખે, મંયે અપના અહવાલ કેહતા હું અગર કહીં જુટ કહું તો ઉનશે પુછકર મુઝે કાયલ કીજયે, ઓર ઇનસાફ ફરમાઇએ. મુઝે યે બાત ઉસકી પસંદ આઇ પીંજરેકો મંગવાકર ઉન દોનોકો બાહેર નીકાલકર ખ્વાજાકે પાસ ખડા કીયા કીસ્સે ખ્વાજા સગ પરસ્ત

ખ્વાજાને કહા અય પાદશાહ યે મરદ જો સીધે બાઝુ હય સો ગુલામકા બડા ભાઇ હયે, ઓર જો ડાવે બાજુ ખડા હયે વો મંજલા ભાઈ હય, મૈં ઈન દોનોંસે છોટા હું—મેરા બાપ મુલ્કે ફારસકા સૌદાગર થા—જબ મૈં ચૌદા બરસકા હુવા તબ કીબલેગાહને વફાઇ પાઇ, જબ ઉનકે ચેહલુમસે ફરાગત હુએ તો એક રોઝ ઇન દોનોં ભાઇયોંને મુઝે કહા કે અબ બાપકા માલ જો કુછ હયે તકસીમ કરલે, જીસકા દીલ જો ચાહે સો કામ કરે. મૈંને સુનકર કહા અય ભાઇયો, યે કયા બાત હય, મૈં તુમ્હારા ગુલામ હું, ભાઇ ચારેકા દાવા નહીં રખતા; એક બાપ મરગયા તુમ દોનોં મેરે બાપકી જગા મેરે સરપર કાયમ હો, એક નાને ખુશક ચાહતા હું; જીસમે ઝીંદગી બશર કરૂં; ઓર તુમ્હારી ખીદમતમે હાઝીર રહું; મુઝે હીસ્સે બકરેસે કયા કામ હયે; તુમ્હારે આગેકે જુટેસે પેટ ભરુંગા ઓર તુમ્હારે પાસ રહુંગા મૈં લડકા હું; કુછ પડા લીખાભી નહી જાનતા; મુજને કયા હો સકેગા; અભી તુમ મુઝે તરબીયત કરો. યે સુનકર જવાબ દીયા કે તુ ચાહતા હય અપને સાથ હમેં ખરાબ ઓર મોહતાજ કરે મંયે ચુપકા એક ગોશેમેં જાકર રોને લગા ફીર દીલકો સમજાયા કે ભાઇ આખીર બુઝરૂગ હંય; મેરી તઅલીમકે ખાતીર ચશ્મ નુમાઇ કરતે હંય કે કુછ સીખે...ઇસી અંદેશેમેં સો ગયા. સુબ્હોકો એક પ્યાદા કાઝીકા આયા ઓર મુઝે કાઝીકે પાસ લે ગયા. વહાં દેખા તો યે દોનોં ભાઇ હાઝીર હંયે. કહો કે કયું અપને બાપકા વારસા બાંટકર નહીં લેતા । મેને ઘરમેં જો કહાથા વહાં ભી વહી જવાબ દીયા. ભાઇહોને કહા, અગર યે બાત અપને દીલશે કેહના હય તો હમેં લાદઅવા લીખદે કે બાપકે માલો અસબાબસે મુઝે ઇલાકા નહીં તબભી મંયેને યે સમજા કે યે દોનો મેરે બડે ભાઇ હયેં મેરી નસીહતકે વાસ્તે કેહતે હંય કે બાપકા માલ લેકર ભેજા ઝરર ન કરે; બમુજીબ ઉનકી મરઝીકે ફારકતી બ મોહોર કાઝી મેંને લીખ દી; વો રાઝી હુએ; મૈં ઘરમેં આયા દુસરે દીન મુજસે કેહને લગે કે અય ભાઇ; યે મકાન જીસમેં તુ રેહતા હયે; હમેં દરકાર હય, તુ અપને વાસ્તે ઓર જગા લેકર જા રેહ. તબ મૈંને દરયાફત કીયા કે યે બાપકી હવેલીમેંભી રેહના ખુબ નહીં લાચાર ઇરાદા ઉઠ જાનેકા કીયા. જહાંપનાહ જબ મેરા બાપ જીતાથાં તો

જીસ વક્ત સફરશે આતા તો હરએક મુલકકા તોહફા બતકરીક સોગાકે લાતા વો મુજે દેતા, ઇસ વાસ્તે કે છોટે બેટેકો હર કોઇ ઝીયાદા પ્યાર કરતા હયે મેંને ઉનકો બેચકર થોડીસી પુંજી બાહ્રમ પોહંચાઇ થી ઉસીશે કુછ ખરીદો ફરોખત કરતા. એકવાર એક લોંડી મેરે ખાતીર તુરકસ્તાનશે મેરા બાપ લાયા; એક વખત ઘોડે લેકર આયા ઉનમેશે એક બછેરા નાગકે મવાફીક ચાલાક થા વોભી મુજે દીયા મંએ અપને પાસશે દાના ઘાસ ઉસકા કરતા થા આખીર ભાઇઓંકી બેમુરવ્વતી દેખ બેચકર એક હવેલી ખરીદ કી, વહાં જા રહા. યે કુત્તાભી મેરે સાથ ચલા આયા; વાસ્તે ઝુરૂરીયાતકે અસબાબ ખાનદારીકા જમઅ કીયા. ઓર દો ગુલામ ખીદમતકે ખાતીર મોલ લીએ; ઓર બાપકી પુંજીશે એક દુ બાઝાઝીકી કરકે કાન ખુદાકે તવકકલપર બેઠા. અપની કીસમતપર રાઝી થા; અગરચે ભાઇયોંને બદ ખુલકી કી; પર જો ખુદા મહેરબાન હુવા તો તીન બરસકે અરસેમેં અયસી દુકાન જમીકે મય સાહેબે એતેબાર હુવા...જબ સરકારોમેં જો તોહ ચાહતા સો મેરીહી દુકાનશે જાતા; ઉસમેં બહોતસે રૂપએ કમાએ; ઓર નીહાયત ફરાગતશે ગુઝરાન કરને લગા હરદમ જનાબે બારીમેં શુકરાના કરતા. ઓર આરામસે રેહતા યે કબત અકસર અપની અહવાલપર પઢતા.

કબત.

રૂઠે કયું નારજા, વાતઈ છુનાહી કાજા,
એકતોસે મહારાજા, ઓર કોનકો સરાહીએ.
રૂઠે કયું ન ભાઈ, વાતઇ કછુ ન બસાઇ,
એક તુહી હય સહાઈ ઓર કોન પાસ જાઈએ.
રૂઠે કયું ન મીત્તર સુતત્તર આઠોં જામ,
એકરાવરે ચરનકે નેહકો નીભાઇએ,
સસર હય રૂઠા એક તુ હય અનુઠા,
સબ ચુમંગે અંગુઠા એક તુ ન રૂઠા ચાહીએ.

ઇત્તેફાનક જુમેકે રોઝ મંયે અપને ઘર બેઠાથા કે એક ગુલામ મેરા સૌદે સુલફકો બાઝાર ગયાથા, બઅદ એક દમકે રોતા હુવા આયા. મેંને સબબ પુછા કે તુજે કયા હુવા ! ખફા હોકર બોલા કે તુયે કયા કામ હય, તુમ ખુશી મનાઓ, લેકીન કયામતમેં કયા જવાબ દોગે મેંને કહા અયે હબશી અયસી કયા બલા તુજપરે નાઝીલ હુઇ ! ઉસને કહા, યે ગઝબ હય કે તુમ્હારે બડે ભાઇયોંકી ચૌકકે ચૌરાહેપર એક યહુદીને મુશકેં બાંધીં હંએ. કમચીયાં મારતા હયે કે અગર મેરે રૂપએ ન દોગે તો મારતે મારતે મારહી ડાલુંગા, પસ મુજે સવાબનો હોગા, ભલા તુમ્હારે ભાઇયોંકી યે નોબત ઓર તુમ બે ફીકર હો યે બાત અચ્છી નહીં લોગ કયા કહેંગે! યે બાત ગુલામસે સુનતેહી લહુને જોશ મારા નંગે પાંવ બાઝારકી તરફ દોડા ઓર ગુલામોંકો કહા જલ્દ રૂપ્યે લેકર આવો—જુંહી વ ગયા દેખા તો જો કુછ ગુલામને કહાથા સચ હય, ઉનપર માર પડ રહી હય ! હાકીમકે પ્યાદોંકો કહા કે વાસ્તે ખુદાકે ઝરા રેહજાઓ, મૈં યહદીસે પુછું કે અયસી કયા તકસીર કી હય, યે કેહકર મૈં યહુદી કે નઝદીક ગયા ઓર કહા, આજ રોઝે આદીના હયે, કયું ઇનકો માર ખીલવાતા હય ! ઉસને જવાબ દીયા, અગર હીમાયત કરતેં હો તો પુરી કરો, ઇનકે ઇવઝ રૂપએ હવાલે કરો નહીં તો અપને ઘરકી રાહ લો મેંને કહા કૈસે રૂપએ ? દસ્ત આવેઝ નીકાલ મૈં રૂપએ અભી ગીન દેતા હું ! ઉસને કહા દસ્તઆવેઝ

હાકીમકે પાસ દેઆયા હું ઇતનેમે મેરે દોનોં ગુલામ દો બહરે લેકર આએ, હઝાર રૂપએ મેંને ચહુદી કો દીએ ઓર. બાઇયાંકો છુડાયા ઇનકી યેહ સુરત હોગઇથી કે બદનશે નંગે ભુખે પ્યાસે અપને હમરાહ ઘરમેં લાયા. હરગીઝ ઇનસે યે ન કહાકા બામકા તુમને ક્યા કીયા, શાયદ શરમીંદા હો. ઇસલીહાઝસે કુછ ન કહા હમામમેં ગુસ્લ કરવા કર નઇ પોશાક પેહના. ખાના ખીલાના અય પાદશાહ યે દોનોં મૌજુદ હયે પુછીએ કે સચ કેહતાહું યા કોઈ બાત જુઠ હયે ! ખેર જબ કઈ દીનકે બઅદ મારકી ઇઝાસે બહાલ હુએ.

એક રોઝ મૈંને કહા અય ભાઇયો, અબ ઇસ શહેરમેં તુમએ એતબાર હો ગએહો, બેહતર યે હય કે ચંદરોઝ સફર કરો. યે સુનકર ચુપ હોરહે મેંને મઅલુમ કીયા કે રાઝી હય સફરકી તઇયારીકરને લગા, પડ પડતલ બારબરદારી ઓર સવારી કી ફીકર કરકે બીસ હઝાર રૂપએકી જીનસ તીજારતકી ખરીદ કી. એક કાફેલા સોદાગરોંકા બુખારેકો જાતાથા, ઉનકે સાથ કરદીયા. બઅદ એક સાલકે વો કારવાં ફીર આયા, ઇનકા ખેર ખબર કુછ ન પાઈ—આખીર એક આસનાસે કસમેં દેકર પુછા ? ઉસને કહા, જબ બુખારેમે ગએ એકસે જુવેખાનેમેં તમામ મા હાર દીયાત વહાંકી જારૂબકશી કરતા હય. જુવારી જો જમઅ હોતે હયે ઉનકી ખીદમત કરના હય બતરીક ખેરાતકે કુછ દેતે હયે, ઓર દુસરાભાઇ બુઝાફરોશકી લડકીપર આશક હો અપના માલ સારા સર્ફ કીયા. અબ વોહ બુઝાખાનેકી ટહેલ કીયા કરતા હયે, કાફલેકે આદમી ઇસલીએ નહીં કેહતે કે તુ શરમીંદા હોગા. ય અહવાલ ઉસ શખ્શસે સુનકર મેરી અજબ હાલત હુઇ, મારે ફીકર કે નીંદ જાતી રહી. ઝદેરાહ લેકર કસ્દ બુખારેકા કીયા જબ વહાં પોહચા તો દોનોંકો ઢુંડઢાંડકર અપને મકાંનમેં લાયા, ગુસલ કરવાકર નઇ પોશાક પેહનાઇ ઓર ઉનકી ખીજાલતકે ડરસે એક બાત મુંહપર નહી રખી—ફીર માલ સૌદાગરીકા ઉનને વાસ્તે ખરીદા ઓર ઇરાદા ધરકા કીયા.જબ નઝદીક નએશાપુરકે આયા તો એક ગાંવમેં મએ માલો અસબાબ ઇનકે સીપુરદ કરકે મૈં ઘરમાં આયા, ઇસલીએ કે મેરે આનેકી ખબર કીસુકો નહો...બઅદ દો દીનકે મશહુર કીયાકે મેરે ભાઇ સફરસે આએં હયેં; કલ ઉનકે ઇસકીકબાલસે બાનીર જાઉંગા; સુબ્હેકો ચાહાકે ચલું. એક આદમી ઉસી ગાંવકા મેરે પાસ આયા, ઓર ફરીયાદ કરને લગા ! મૈં ઉસકી આવાઝ સુનકર બાહેર નીકલા, તો ઉસે રોતા દેખકર પુછા કે ક્યું ઝારી કરતા હયે ? ગો બોલા કે તુમ્હારે ભાઇયોંકે તરફમે હમારે ઘર લુટે ગએ. કાશકે ઉનકો તુમ વહાં છોડકર ન આતે મૈંને પુછાકે કયા મુસીબત ગુઝારી ? બોલાકે રાતકો ડાકા આયા, ઉનકા માલો અસબાબ લુટા, ઓર હમારેભી ઘર લુટગએ ! મૈને અફસોસકી, ઓર પુછા કે અબ વો દોનોં કહાં હયે ? કહા શહેરસે બાહેર નંગે ખરાબોખસ્તાં બેઠે હયે વહીં દો જોડે કપડેકે સાથ લેકર ગયા. પહેનાકર ઘરમેં લાયા, લોગ સુનકર ઉનકે દેખને ગુઝરે, મૈંને અપને દીલમેં ગોરકી કે કબતક યે દોનોં કોનેમેં દબકર બેઠે રહેંગે, બનેતો ઇનકો અપને સાથ સફરમેં લેચલું ભાઇયોંસે કહા, અગર ફરમાઇએ તો યે ફીદવી આપકે સાથ ચલે ? યે ખામોશ રહે ફીર લવાઝીમા સફરકા ઓર જીનસ સોદાગરીકી તઇયાર કરકે ચલા ઓર ઉનકો સાથ લીયા. જીસવકત માલકી ઝકાત દેકર અસબાબ કીશતીપર ચડાયા. લંગર ઉઠા તો નાવ ચલનેલગી, યે કુત્તા કીનારેપર સોરહાથા, જબ ચોંકા ઓર જહાઝકો મંજધારમેં દેખા. હયેરાન હોકર ભોંકા, ઓર દરયામેં કુદ પડા; ઓર તીરને લગા જબ મેંને દેખા તો છોટી પનસોઇ; દોડાદી; બારે સગાકે લેકર કીશતીપર પોહચાયા. એક મહીના દરયામેં ખેર આફીયતશે ગુઝરા. મેરા મંજલા ભાઇ મેરી લોંડીપર આસક હુવા. એક દીન બડે ભાઇશે કેહને લગા કે છોટે ભાઇકી મીન્નત કરનેશે

બડી શરમીંદગી હાસીલ હુઈ, ઈસકા ઈલાજ કયા કરે ? બડેને જવાબ દીયા કે એક સલાહ દીલમેં ઠેરાઇ હયે; અગર બન આવે તો બડી બાત હએ. આખીર દોનોંને મસલહત ઠરકે, તજવીઝ કી કે ઇશે માર ડાલે. ઓર સારે માલો અસબાબકે માલીક અપન હોવે. એક દીન મૈં જહાઝકી કોઠડીમેં શોતાથા; ઓર લૌંડી પાંવ દાબ રહીથી; કે મંજલા ભાઇ આયા ઓર જલદીશે મુજે જગાયા. મૈં હડબડાકર ચોંકા, ઓર બાહેર નીકલા. યે કુત્તાબી મેરે સાથ હો લીયા. દેખા તો બડા ભાઇ જહાઝકી બાડપર હાથ ટેકકર ખડા તમાશા દરયાકા દેખ રહા હયે ! ઓર મુજે પુકારતા હએ મૈંને પાસ જાકર કહા ખૈરતો હએ; બોલા અજબ તરેહકા તમાશા હો રહા હએ; કે દરયાઇ આદમી મોત્યોંકી સીપાં. ઓર મુંગોકે દરખ્ત હાથમેં લીએ નાચતે હયેં ! અગર ઓર કોઇ અયસીબાત ખીલાફે અકલ કેહતા તો મૈં ન માનતા. બડે ભાઇકે કેહનેકો રાસ્ત જાના; દેખનેકો સર ઝુકાકર હરચંદ નીગાહકી કુછ નઝર ન પડા, ઓર વો યહી કેહતા રહા કે અબ દેખા ! લેકીન કુછ હો તો દેખું ઇસમેં મુજે ગાફીલ પાકર મંજલે ભાઇને પીછેશે આકર અચાનક અયસા ધકા દીયા કે મૈં બેઇખતીયાર પાનીમેં ગીર પડા, ઓર વેરોને ધોને લગે, ઓર કહા અરે લોગોં દૌડો, હમારા ભાઇ દરયામેં ડુબા ! ઇતનેમેં નાવ બડ ગઇ, ઓર દરયાકી લહેર મુજે કયશે કહીં લે ગઇ, ગોતેપર ગોતે ખાતાથા, ઓર સોઝેમેં ચલા જાતાથા. આખીર થક ગયા ખુદાકો યાદ કરતા થા કુછ બસ ન ચલતા થા, એક બારગી કીસી ચીઝપર હાથ પડા, આંખ ખોલકર દેખા યહી કુત્તા હએ. સાયદ જીસ દમ મુજે દરયામેં ડાલા, મેરે સાથ યેબી કુદા, ઓર તીરતા હુવા મેરે સાથ લપટા ચલા જાતાથા. મૈં ઉસકી દુમ પકડી અલ્લાહેને ઉસકો મેરી ઝીંદગીકા સબબ કીયા; સાત દીન ઓર રાત યે સુરત ગુઝરી આઠવેં દીન કીનારે જા લગે; તાકત મુતલક છેટે નથી. લેટે કરવટેં ખાકર જુંતું અપને તઇ ખુશ્કીમેં ડાલા; એક દીન બેહોશ પડા રહા તો દુસરે દીન કુત્તેકી આવાઝ કાનમેં ગઈ તો હોશમેં આયા ખુદાકા શુકર બજા લાયા; ઇધર ઉધર દેખને લગા, દુરશે નશાન શેહરકા નઝર આયા, લેકીન કુવ્વત કહાંકે ઇરાદા કરૂં લાચાર દોકદમ ચલતા ફીર જાતા. ઇસી હાલતશે શામતક કોસભર રાહ કાટી, બીચમે એક પહાડ મીલા. રાતકો વહા ગીર રહા, સુબ્હેકો શેહરમેં દાખલ હુવા—જબ બઝારમેં ગયા તો નાતબાઇ, ઓર હલવાઇકી દુકાને નઝર આઇ દીલ તરસને લગા, ન પાસ પેસા, જો ખરીદ કરૂ, ન જી ચાહે કે મુફત માંગું, ઇસી તરહ અપને દીલકો તસલ્લી દેતા હુવા કે અગલી દુકાનશે લુંગા ચલા જાતા થા આખીર તાકત ન રહી ઓર પેટમેં આગ લગી. નઝદીક થા કે રૂહ બદનશે નીકલે. નાગાહ દો જવાન કો દેખા કે લીબાસ અજમકા પેહને હાથ પકડે ચલે આતે હયેં. ઉનકો દેખકર ખુશ હુવા કે યે અપને મુલ્કકે ઇનસાન હએં. શાયદ આશના સુરત હો, ઇનશે અપના અહવાલ કહુંગા. જબ નઝદીક આએ તો મેરે દોનો બીરાદર હકીકી થે ! દેખકર નીપટ શાદ હુવા, શુકર ખુદાકી કીયા કે ખુદાને આબરૂ રખ લી, ગૈરકે આગે હાથ ન પસારા; નઝદીક જાકર સલામ કીયા, ઓર બડે ભાઇકા હાથ ચુમા. ઇન્હોને મુજે દેખ તહી શોરો ગુલ કીયા. મંજલે ભાઇને તમાચા મારા કે મૈં લુડખડાકર ગીર પડા બડે ભાઇકા દામન પકડા કે શાયદ યે હીમાયત કરેગા, ઇસને લાત મ.રી ! ! ગરઝ દોનોંને મુજે ખુબ મારા, ઓર હઝરત યુસુફકે ભાઇયોંસા કામ કીયા. હરચંદ મૈંને ખુદાકે વાસ્તે નહીં મારને કી આજેઝી કી; મગર હરગીઝ રહમ ન ખાયા. એક ખલકત જમા હુઇ; સબને પુછા ઇસકા કયા ગુનાહ હએ ! તબ ભાઇયોંને કહા; યે હરામઝાદા હમારે બડે ભાઇકા નોકર થા શો ઉસકો દરયામેં ડાલ દીયા, ઓર માલે અસબાબ સબ લે લીયા ! હમ મુદ્દતશે તલાશમેં થે; આજ ઇસ સુરત

તશે નઝર આયા ? મુજશે પુછતે થે કે અય ઝાલીમ; યે કયા તેરે દીલમેં આયા કે હમારે ભાઇકો ખપાયા; કયા ઉસને તેરી તકશીર કી થી ? ઉસને તુજશે કયા બદ સુલુક કીયા થા ? કે અપના મુખતાર બનાયા થા ફીર ઇન દોનોંને અપને ગરેબાન ચાક કર ડાલે. ઓર બેઇખતીયાર જુટમુટ ભાઇકી ખાતીર રોને થે, ઓર લાત મુકકી મુજપર કરતે થે; ઇતનેમેં હાકીમકે પ્યાદે આએ, ઇનકો કહા કે કયું મારતે હો ? ઓર મેરા હાથ પકડકર કોતવાલકે પાસ લે ગએ. યે દોનોંભી સાથ ચલે; ઓર હાકીમસેભી યહી કહા બતોર રૂશવતકે કુછ દેકર ઇનસાફ ચાહા નાહકકા દઅવા કીયા હાકીમને મુજશે પુછા યે હાલત થી કે મારે ભુખ; ઓર માર પીટતે તાકત ગોયાઇ કી ન થી. સર નીચે કીએ ખડા થા; કુછ મુહશે જવાબ ન નીકલા. હાકીમકો યકીન હુવા કે ઇસે મેદાનમેં લે જાકર સુલી દો ? જહાંપનાહ મંએ રૂપએ દેકર ઇનકો યહુદીકી કદશે છુડાયા થા; ઉંસકે ઇવઝ ઇન્હોભી રૂપએ ખરચ કરકે મેરી જાનકા કસ્દ કીયા ? યે દોનોં હાઝીર હુએં ઇનશે પુછએ કે મૈં ઇસ્મેં કુછ તફાવત કેહતા હું ? ખેર મુજે લે ગએ...જબ દારકો દેખા હાથ ઝીંદગીશે ધોએ સીવાએ ઇસ કુત્તેકે કોઇ મેરા રોનેવાલા ન થા. ઇસકી યે હાલત થી કે હરએક પાંવપર લોટતા; ઓર ચીલ્લાતા થા. કોઇ પથરશે મારતા. લેકીન યે જગાશે ન સરકતા, ઓર મૈં રૂબકી બલા ખડા હુવા ખુદાકો કેહતા રા કે ઇસ વકતમેં તેરી ઝાતકે સીવા મેરા કોઇ નહીં, જો આડે આવે ઓર મુજ બેગુનાહકો; બચાવે તો બચતા હું એ કેહકર કલમા શહાદતકા પડકર તડપકર ગીર પડા. ખુદાકી હીકમતશે ઉસ શેહરકે પાદશાહકો કુલંજકી બીમારી હુઇ; રમ્માલ ઓર હકીમ જમા હુવે; જો ઇલાજ કરતે થે ફાયદામંદ ન હોતા થા. એક બુઝરગને કહા કે સબસે બેહતર યે દવા હએ કે મોહતાજોં કો કુછ ખેરાત કરો ઓર બંદીવાનોકો આઝાદ કરો; દવાશે દુઆએં બડા અસર હએ ? વહી પાદશાહી ચોબદાર બંદીખાનેકી તરફ દોડે. ઇતેફાકન એક ઉસ મૈદાનમે આ નીકલા. ઇઝદેહામ દેખકર મઅલુમ કીયા કે કીસીકો સુલી ચડ્હાતે હએં. સુનતેહી ધોડેકો દૌડાકે નઝદીક લાકર તલવારસે તવાબે કાટ દી. હાકીમકે પ્યાદા ડાંટા, ઓર નસીહતકી કે અયસે વકતમેં પાદશાહકી યે હાલત હએ, તુમ ખુદાકે બંદેકો કત્તલ કરતે હો; ઓર મુજે છુડા દીયા ? તબ યે દોનોં ભાઇ ફીર હાકીમકે પાસ ગએ; ઓર મેરે કતલકે વાસ્તે કહા ! હાકીમને તો રૂશવત ખાઇથી; જો જો યે કેહતે થે સો વો કરતા થા કોતવાલને ઉનસે કહા કે ખાતીર જમાં રખયો. અબ મૈ ઇસે અયસા કેદ કરતા હું કે આપશે આપ મારે ભુખોંકે બે આબોદાના મર જાવે; કીસીકો ખબર ન હુઇ. મુજે પકડ લાએ; ઓર એક ગોશેમેં રખ્ખા. ઉસ શેહરસે બાહેર કોસ એકપર એક પહાડ થા કે હઝરત સુલેમાનં વકતમે દેવોંને એક કુવા તંગોતારીક ઉસમેં ખોદા થા; ઉંસકા નામ ઝીંદાને સુલેમાન કેહતે હએ ઉસપર બડા ગઝબ પાદશાહી હોતા તો ઉસે વહાં કેદ કરતે, વો ખુદ બખુદ મર જાતા. અલકસ્સા રાતકો ચુપકે યે દોનો ભાઇ ઓર કોતવાલકે સીપાહી મુજે ઉસ પહાડપર લે ગએ ઓર ઉસ ગારમેં ડાલકર અપની ખાતીર જમા કરકે ફીરે. અય પાદશાહ યે કુત્તા મેરે સાથ જબ મુજે કુવેમેં ગીરાયા તબ ઉસકી મુઢેરપર લેટ રહા મૈં અંદર બેહોશ પડા થા, ઝરા મીઝાઝ ઠીકાને આયા તો મૈંને અપને તઇં મુરદા ખ્યાલ ઓર ઉસ મકાનકો ગોર સમજા ઇસમેં દો શખ્સોંકી આવાઝ કાન પડી કે કુછ આપસમેં બાતેં કરતે હયેં, મઅલુમ કીયા નકીરમુનકર હયે, મુજસે સવાલ કરને આએ હયેં. સુર સુરાટ રસ્સીકી સુની જયસે કીસીને વહાં લટકાઇ મૈં હયેરતમેં થા ઝમીનકો ટટોલતા તો હડીયાં હાથમેં આઇ, બઅદ એક સાઅતકે ચીપરચીપર મુંહ ચલાનેકી આવાઝ મેરે કાનમેં આઇ. જયસા કોઇ કુછ ખાતા હયે ? મૈંને પુછા કે અય

ખુદાકે બંદો, તુમ કોન હો. ખુદાકે વાસ્તે બતાવો હંસે ઓર બોલે, યે ઝીંદાન મેહતર સુલેમાનકા. ઓર હુમ કેદી હએ. મૈંને ઉનસે પુછા કે મૈં જીતાહું ? ફીર ખીલ ખીલાકર હંસે, ઓર કહા અબ તલક તો ઝીંદા હએ; પર અબ મરેગા. મેને કહા તુમ જો ખાતે સો કયા હએ; જો હો સો મુજેભી થોડાસા દો. તબ ખફા હો કર ખાની જવાબ દીયા. ઓર કુછ ન દીયા ? વો ખા પીકર સો રહે. મૈં મારે ઝોફ ઓર નાતવાની કે ગશમેં પડા રોતા થા ઓર ખુદાકો યાદ કરતા થા. કીબલએ આલમ સાત દીન દરયામેં ઓર ઇતને દીન ભાઇયો કે બોહતાનકે સબબ દાનાભી મયસ્સર ન આયા અલાવા વો ખાનેકે બદલે મારપીટ ખાઇ ઓર અગસે ઝીંદાનમેં ફસા કે સુરત રેહાપકી મુલતક ખ્યાલમેં ન આતીથી; આખીર જાન કંદનીકી નોબત પોહચી; કભી નીકલ જાતા થા; લેકીન કભીકીભી આધી રાતકો એક શખ્સ આતા ઓર પાનીકા સુરાહી ડોરીમેં બાંધકર લટકા દેતા; ઓર પુકારતા વે દોનોં આદમી જો મેરે પાસ કેદખાનેમે કેદ થે સો લે લેતે; ઓર ખાતે પીતે. ઉપરસે કુત્તેને હમેશા યે અહવાલ દેખતે દેખતે અકલ દોડાઇ કે જીસ તરહ યે શખ્સ આઓ નાન કુવેમેં લટકા દેતા હએ તુભી અયસી ફીકરકર કે કુછ ઉસ એકસેકો જો મેરા ખાવીંદ હએ ઉસે પોહચે તો ઉસકા દમ બચે એ કરતા શેહરમેં ગયા. નાનાબાઇકી દુકાનમેં મુઢેરપર ગીરદાગીરદ નાન ધેરે થે; કુદી મારકર એક કુલચા મુંહમેં લીયા; ઓર ભાગા, લોગ પીછે દોડે પથ્થર મારને થે; લેકીન ઉસને નાનકો ન છોડા. આદમી થકકર ફીરે શેહરકે કુત્તે પીછે લગે; ઇનસે લડા રોટીકો બચાયા ઉસ કુવ્વેપર આયા; ઓર નાનકો અંદર ડાલ દીયા ? રોઝ રોશન થા; મૈંને રોટીકો અપને પાસ પડી દેખા; ઓર કુત્તેકી આવાઝ સુનતેહી કુલચેકો ઉઠા લીયા, ઓર યે કુત્તા રોટી ફેંકકર પાનીકી તલાશમેં ગયા કીસી ગાંવકે કીનારે એક બુઢાયાકી ઝોંપડી થી ઠીલીયા ઓર બદના પાનીસે ભરા હુવા થા; ઓર વો પીરઝન કાતતી થી...કુત્તા કુઝેકે પાસ ગયા; ચાહા કે લોટેકો ઉઠાવે; ઓરતને મના કીયા લોટા ઉસકે મુંહસે છુટકર ધડેપર ગીરા તો મટકા ફુડા. બાકી બાસનભી ફુટે પાની બહેચલા; બુઢીયા લકડી લેકર મારનેકો ઉઠી યે ઉસકે દામનમેં લીપટ ગયા ઉસકે પાંવપર મુંહ મલને; ઓર પહાડકી તરફ દોડ ગયા; ફીર ઉસકે પાસ રસ્સી ઉઠાના; કભી ડોલ મુહમેં લેકર ઉસકો દીખાતા; ઓર મુંહ કદમોપર રગરતા ઓર ચાદરકા પલ્લો પકડકર ખીંચતા. ખુદાને ઉસ ઓરતકે દીલમેં રહમ દીયા, કે ડોલ રસ્સીકો લેકર ઉસકે હમરાહ ચલી; યે ઉસકા પલ્લો પકડે ઘરસે બાહાર હોકર આગે હોલીયા. આખીર ઉસકા પહાડપર લે આયા. ઓરતકે જીમેં કુત્તેકે ઉમ હરકતસે ઇલહામ હુવા કે ઉસકા ધની મુકરર ઇસ ગારમેં ગીરફતાર હય; શાયદ ઉસકી ખાતીર પાની ચાહતા હય, ગરઝ પીરઝન કો યે હુએ ગારકે મુંહપર આયા ઓરતને લોટા પાનીકા ભરકર રસ્સીસે લટકાયા; મયને વો બાસન લે લીયા; ઓર નાનકા ટુકટા ખાયા. દો તીન ઘુંટ પાની પીયા; ઇસ પેટકે કુત્તેકો રાઝી કીયા ખુદાકા શુકર કરકે એક કીનારે બેઠા; ઓર ખુદાકી રહમતકા મુંતઝીર થા કે અબ દેખ યે કયા હોતા હએ. યે હયવાન મેઝબાન ઇસ તોરસે નાન લાતા; ઓર બુઢીયાકે હાથ પાની પીલવાતા ! જબ ભઠીયારોંને દેખાકે કુત્તા હમેશા રોટી લેજાતા હએ; તરસ ખાકર મુકકર કીયા કે જબ ઇસે દેખતે એક કુલચા ઉસકે આગે ફેંક દેતે અગર વો ઓરત પાની ન લાતી તો યે ઉસકે બાસન ફોડ ડાલતા...લાચાર વોભી હરરોઝ એક સુરાહી પાની દે જાતી. ઇસ રફીકને આઓ નાનસે મેરી ખાતીર જમા કી, ઓર આપ ઝીંદાનકે મુંહપર પડા રેહતા. ઇસ તરહ છે મહીને ગુઝરે. લેકીન જો આદમી અયસે ઝીંદાનમેં રેહકે ઓર દુનયા કી હવા ઉસકો ન લગે ઉસકા કયા હાલ હો નીરાપોસ્તો ઉસતુખાં મુજમેં બાકી રહા ઝીંદગી વબાલ હુઇ; જીમે આતે

કે યા ખુદાહી યે હમ નીકલ જાવે તો બેહતર હએ.

એક રોઝ રાતકો વે દોનોં કઇદી સોતેથે મેરા દીલ ઘબરાયા, બેઇખતીયાર રોને લગા ઓર ખુદાકી દરગાહમેં નાક ઘીસીની કરને લગા. પીસલે પેહરકો કયા દેખતાહું કે ખુદાકી કુદરતસે એક રસ્સી ગારમેં લટકી, ઓર આવાઝ સુની કે અય કમ્બખ્ત બદ નસીબ દોરીકા સર અપને હાથમે મઝબુત બાંધ ઓર યહાંસે નીકલ ! મૈંને સુનકર દીલમેં ખ્યાલ કીયા કે આખીર ભાઈ મુજપર મેહેરબાન હોકર લહુકે જોશસે નીકાલતે આએ ? નીહાયત ખુશીસે ઉસ રસ્સીકો કમરમેં ખુબ કસા કીસીને મુજે ઉપર ખીંચા; રાત અયસી અંધેરી થી કે જીસને મુજે નીકાલા ઉસકો મૈંને ન પેહછાના કે કોન હયે; જબ મં બાહેર તબ ઉસને કહા કે જલ્દ આ, યહાં ખડે હોનેકી જગા નહીં; મુજમેં તાકત તો ન થી, પર મારે ડરકે ગીરતા પડતા નીચે આયા દેખા તો ઘોડે જીન બંધે હુએ ખડે, ઉસ શખ્શને એકપર મુજે સવાર કીયા, ઓર એકપર આપ ચડ લીયા, ઓર આગે હુવે જાતે જાતે દરીઆપર પોંહચા તો સુબ્હોકો હો ગઈ ઇસ શપેરસે દસ બારા કોસ નીકલ આએ ઉસ જવાનકો દેખા કે બના હુવા ઝીરા બખતર પેહને ચાંદ આઇને બાંધે ઘોડેપર સવાર હય; મેરી તરફ ગઝબકી નજરોંસે ઘુસકર ઓર હાથ અપના દાંતોંસે કાટકર તલવાર મીઆનસે ખીચી, ઓર ઘોડેકો બડાકર મુજપર ચલાઈ; મેંને અપના તઇ ઘોડેસે નીચે ગીરા દીયા, ઓર આજેઝી કરને લગા ઓર કહા મૈં બેતકસીર હું મુજે કયું કતલ કરતા હય ! અય સાહેબે મુરવ્વત વયસે ઝીંદાનસે મેરે તંઇ નીકાલા, અબ યે બેમુરવ્વતી કયા હય ! ઉસને કહા, સચ કેહ તુ કોન હય ! મેંને જવાબ દીયા કે મુસાફીરહું નાહકકી બલામે ગીરફતાદ હો ગયાથા, તુમ્હારે તસદદુકસે બારે જીત નીકલાહું; ઓર બહોત બાતેં ખુશામદકી કી.

ખુદાને ઉસકે દીલમેં રહમ દીયા, તલવારકો મીઆનમેં રખ્ખા, ઓર બોલા ખેર ખુદા જો ચાહે સો કરે, જા તેરી જાન બખશી કે જલ્દ સવારહો યહાં તવકકુફકા મકાન નહીં, ઘોડોંકો કો આગે બડહાયાં ઓર ચલે. રાહમેં અફસોસ ખાયા થા, ઓર ચલતા જાતા થા, દો પેહરતક એક ઝઝીરેમેં જા પોહચે. વહાં ઘોડેસે ઉતર મુજેભી ઉતારા ઝીન ઘોડોંકી પીઠસે ખોલા, ઓર ચરનેકો છોડ દીયા. અપનીભી કમરમેં હંથ્યાર ખોલડાલે, ઓર બેઠા. મુજશે બોલા અય બદનસીબ, અબ અપના અહવાલ કેહ કે મઅલુમ હો કે તુ કોન હય મૈંને અપના નામો નીશાન બતાયા, ઓર જો કુછ મુસીબત ગુઝરી થી સો ઉસે આખીર તક કહી. ઉસ જવાનને જબ મેરી સર ગુઝીસ્ત સબ સુની ઓર મુખાતીબ હુવા કે અય જવાન અબમેરા માજરા સુન.

ઉસને કહા મૈં ઝેર બાદકે દેસકે રાજાકી બેટી હું, ઓર વો ગબરૂ જો ઝીંદાનમેંકેદ હયે, ઉસકા નામ બહરામદ હય મેરે પીતાકે મતરીકા બેટા હયે એક રોઝ મહારાજને હુકમ દીયા કે જીતને રાજા ઓર કુંવર હંય મેદાનમેં ઝરકીકે નીચે નીકલ કર તીર અંદાઝી, ઓર ચોગાનબાઝી કરેં તો હરએકકા કસબો હુનર ઝાહીર હો મૈં રાનીકે નીરી જો મેરી માતાથી, ઉતારીપર ઓજહલમે બેઠી થી; ઓર દાઇયાં સેહલીયાં હાઝીર થી, તમાશા દેખતી થી; યે દીવાનકા બેટા સબમેં ખુબ સુરત થા ઘોડેકો કાવા દેદેકર કસબ કર રહાથા; મુજકો નેહાયત પસંદ આયા ઓર દીલસે ઉસપર ફરેફતા હુઇ. મુદ્દત તલક યે બાત છુપી રહી. આખીર જબ બહોત ટીકસાર હુઇ તબ દાઇસે કહા; ઓર બહોતસા ઇનઆમ દીયા. વો ઉસ જવાનકો કીસી ઢબસે પોશીદા મેરે પાસ લે આઇ. તબ વોભી મુજે ચાહને લગા બહોત દીન ઇસ તોરસે ચેનો આરામમેં કટે.

એક રોઝ ચોકીદારોંને આધ્ધી રાતકો હથ્યાર બાંધે, ઓર મહેલમેં આતે દેખકર ઉસે પકડા, ઓર રાજાને ઉસે હુકમ કતલકા દીયા. સબ અરકાન દોલતને કેહ સુનકર જાન બખશી કરવાઇ, તબ ફરમાયા કે ઉસકો ઝીંદાને સુલેમાનમેં ડાલદો ઓર દુસરા જવાન જો ઉસકે હમરાહ ગીરફતાર હુએ, વોહ બે ગુનાહ, ઉસ રાત વોભી સાથ થા દોનોંકો ઉસ કુવેમે છોડ દીયા. આજ તીન બરસ હુએ કે વે ફંસે હુએ મગર કીસીને નહીં દરયાફત કીયા. કે યે જવાન રાજાકે ગર કયું આયાથા. ખુદાને મેરી શરમ રખ્ખી' ઉસકે શુકરાનેકે બદલે મેને અપને ઉપર લાઝીમ કયા હુએ કે અંન ઓરપાની ઉસકો પોહંચાયા કરૂં. જબસે અઠવાડેમે એક દીન આતી હું, ઓર આઠ દીનકા ખાના ઇખટટા દે જાતીહું

કલકી રાત ખ્વાબમેં દેખા કે કોઇ આદમી કેહતા હુએ કે શીતાબી ઉઠ ઓર ઘોડા જોડ કમંદ ઓર કુછ રૂપે ખરચકે વાસ્તે લેકર ઉસ ગાર પરજા ઓર ઉસ બેચારેકો વહાંસે નીકલ યે સુનકર ચોક પડી ઓર ખુશ હોકર મરદાના ભેસ કયા. ઓર એક સંદુકચાજવાહીર ઓર અશરફીસે ભરલીયા ફીર યે ઘોડા ઓર કપડેકા જોટા લેકર વહાં ગઇ કે કમદસે ઉસે ખીંચું તેરે નસીબને અયસી કઇદિસે ઇસતરહ છુટકારા પાયા ઓર મેરે ઇસ કરતબસે કોઇ વાકીફ નહીં શાયદ વો કોઇ દેવતાથી કે તેરી મુખલેસીકી ખાતરી મુઝેભી જવાયા. ઔર જો મેરી કીસમતમેં થા સો હુવા. યે બોલકર પુરી કચોરી માસકા સાલન અંગુછેસે ખોલા. પહેલે શકકર નીકાલકર એક કટોરેમેં ધોના, ઓર અરક બેદ મુસ્કકા ઉસમેં ડાલકર મુઝે દીયા. મૈંને ઉસ્કે હાથંસે લેકર પીંયા–ફીર થોડાસા નાશતા કીયા બઅદ એક સાઅતકે મેરે તઇ લુંગી બંધવા દરીયામેં લેગઇ કયંચીસે મેરે સરકે બાલ કતરે નાખુક લીયે ફીર નહી. લાકર કપડા પેહનાએ નએસરસે આદમી બનાયા મૈં દુગાના શુકરકા રૂબકીબલા હોકર પડને લગા. વો નાઝનીન મેરી ઉંસ હરકતકો દેખતી રહી, જબ નમાઝસે ફારીગ હુવા તબ પુછને લગી કે યે તુને કયા કામ કીયા ? મૈંને કીયા જીમ ખાલીકને સારી ખલકતકો પૈદા કીયા, ઓર તુજસી મહબુબસે મેરી ખીદમત કરકાઇ ઓર તેરે દીલકો મુજપર મેહેરબાન કીયા, ઓર વયસે ઝીંદાનસે છુડાયા ઉસકી ઝાત લાશરીક હુએ. ઉંસકી મૈંન ઇબાદતકી, ઓર બંદગી બજા લાયા, ઓર શુકર અદા કીયા. યે બાત સુનકર કેહને લગી કે તુમ મુસલમાબ હો ! મૈને કહાકે શુકર અલહમદોલીલ્લાહ વો બોલી મેરા તુમ્હારી બાતોંસે ખુશ હુવા મેરેતંઇભી સીખાઓ ઓર કલમા પડાઓ મૈંને દીલમેં કહો શુકરે ખુદાકે હમારે દીનો ઇમાનમેં શરીક હુઇ ગરઝ મૈંને લાઇલાહી ઇલ્લિલ્લાહ મોહમ્મદ રસુલુલ્લાહ પડા ઓર ઉસેભી પડાયા.

ફીર વહાંસે ઘોડેંપર સવાર હોકર હમ દોનોં ચલે...રાતકો કહીં ઉતરતે તો ઝીકર દીનો ઇમાનકા કરતી ઓર ખુશ હોતે...ઇસી તરહ દો મહીને તલક શબો રોઝ ચલે ગએ આખીર એક વીલાયતમેં પોહંચે કે દરમીયાન સરહદ મુલકે ઝેરબાદ ઓર સરંદીપકે થી એક શેહર નઝર આયા કે આબાદીમેં ઇસતંબોલસે બડા ઓર આબો હવા બહોત અચ્છી ઓર મવાફીક થી; પાદશાહ વહાંકા નોશેરવાનસે ઝીઆદા આદલ, ઓર રઇયત પરવર દેખકર દીલ નીપટ શાદ હુવા, એક હવેલી ખરીદ કરકે બંદોબસ્ત મુકરર કી જબ કઇ દીનમેં રંજે સફરસે આસુદા હુએ, કુચ અસબાબ દુરસ્ત ઝરૂરી કરકે ઉસ બીબીસે મવાફીક શરા મોહમ્મદીકે નેકાહ કીયા ઓર રેહને લગા; તીન સાલમેં વહાંકે બડે છોટેસે મીલ જુલકર એતેબાર બહમ પોહંચાયા ઓર તીજારતકા ઠાઠ ફેલાયા આખીર વહાંકે સબ સોદાગરોંસે બડ ગયા.

એક રોઝ વઝીર આઝમકી ખીદમતમેં સબામકે લીએ ચલા; એક મેદાનમેં ભીડ ખલકુલ્લાહકી દેખી કીસીસે પુછા કે કયું ઇતના ઇઝદેહામ હયે, મઅલુમ હુવા દો શખ્સોંકો ઝીના ઓર ચોરી કરતે પકડા હએ ઓર શાયદ ખુનભી કીયા હયે, ઉન કો સંગસાર કરનેકો લાએ હયેં સુનતેહી મુજે અપના અહવાલ યાદ આયા કે એક દીન મુજેભી ઇસી તરહ સુલી ચડાનેકે લીએ ગએથે ખુદાને બચા લીઆ લેકીન યે કોન હએં કે અયસી બલામેં ગીરફતાર હએં— ભીડકો ચીરકર અંદર ઘુસા દેખા તો યહી મેરે દોનો ભાઇ હયે કે બંધે સરોપા ખુલ્લે ઉનકો લીએ જાતે હએ ઉનકી સુરત દેખતેહી ખુનને જોશ કીયા ઓર કલેજા જલા; સીપાઇયોંકો એક મુઠ્ઠી અશરફીઆ દી ઓર કહાં કે એક સાયતકે તહમ્મુલ કરો ફીર વહાંસે ઘોડેકો દોડાકર હાકીમકે ઘર ગયા એક દાના યાકુત બેબહાકા નઝર ગુઝરાના ઓર ઉનકે છુટકારેકી દરખાસ્ત કી હકીમને કહા એક શખ્સ ઇનકા મુદઇ હયે ઓર ઇનકે ગુનાહ બાબીત હુએ હયે ઓર પાદશાહકા હુકમ હો ચુકા હએ લાચાર હું બારે બહોત મીન્નત ઓર આજેઝીસે હાકીમને મુદઇકો બુલવાકર પાંચ હઝાર રૂપ્યાપર રાઝી કીયા કે વો દઅવા ખુનકા મઆફ કરે, મૈંને રૂપ્યે ગીન દીએ ઓર લાદઅવા લીખવા દીયા ઓર અયસી બલાશે રેહાઇ દીલવાઇ જહાંપનાહ ઇનસે પુછીએ કે મૈં સચ કેહતા હું યા જુઠ બકતા હું વો દોનો ભાઈ શરમીંદા હો સર નીચે કીયે ખડે થે ઔર ઉનકો છુડાકર ઘરમે લાવા હમ્મા મકરવાયા લીબાસ પેહનવાયા દીવાનખાનેમેં મકાન રહેનેકો દીયા ઉસ મરતબે અપને કબીલેકો ઇનકે રૂબરૂ ન કીયા ઇનકી ખીદમત કીયા કરતા ઓર ઇનકે સાથ ખાના ખાતા સોનેકે વકત ઘરમેં જાતા તીન બરસતક ઇનકી ખાતીરદારીમેં ગુઝરે ઓર ઇનસેભી કોઈ હરકત બઅદ વાકેઅ ન હુઈ કે બાએસ રંજીદગીકા હોવે જો મૈં કહી સવાર હોકર જાતા તો યે ઘરમેં રેહતે ઇત્તેફાકન વો બીબી નેકબખ્ત એક દીન હમ્મામકો ગઇથી જબ દીવાનખાનેમેં આઇ તો મરદ નઝર ન પડા ઉસને બુરકા ઉતારા શાયદ યે મંજલા ભાઇ લેટા હુવા જાગતાથા દેખતેહી આશક બડે ભાઇસે કહા દોનોને મેરે બાર હાલનેકી બાહમ સલાહકી? મૈં ઇસ હરકતમેં મુતલક ખબર ન રખતા થા. કે બલકે દીલમે કહેતાથા અલહમદો લીલ્લાહ ઇસ મરતબે અબતલક ઈન્હોને કુછ અયસી બાત નકી અબ ઇનકી વઝે દુરસ્ત હુઇ શાયદ ગૈરતકો કામ ફરમાયા એક રોઝ બઅદ ખાના ખાનેકે બડે ભાઇ સાહેબ આબદીદા હુએ ઓર અપને વતનકી તઅરીફ ઓર ઇરાનકી ખુબીઆં બયાન કરને લગે યે સુનકર દુસરેભી રોને લગે મૈંને કહા અગર ઇરાદા વતનકા હયે તો બેહતર મૈં તાબે મરઝીકે હું મેરીભી યેહી આરઝુ હએ અબ ઇનશાઅલ્લાહોતઆલા મૈંભી આપકી રીકાબમે ચલતા હું ઉસ બીબીસે દોનોં ભાઇયોંકી ઉદાસીકા મઝકુર કહા ઓર અપના ઇરાદાભી કહા વો આકીલા બોલીકે તુમ જાનો લેકીન ફીર કુછ દગા કરના ચાહતે હએ યે તુમ્હારે જાનકે દુશમન હએ તુમને સાંપ આસતીનમેં પાલે હએ ઓર ઉનકી દોસ્તીકા ભરોસા રખતે હો જો જી ચાહે સો કરો લેકીન મુઝીયોંસે ખબરદાર રહો, બહર તકદીર થોડે અરસેમેં તયારી સફરકી કરે ખેમા મૈદાનમેં ઇસતાદ કીયા બડા કાફેલા રવાના હુવા લેકીન ઇનકે તરફશે અપને જાનીબ મે હોશીઆર રોઝ ઓર સબ સુરતમેં ફરમાબરદારી ઓર દીલ જોઇ ઉંનકી કરકા એક મંઝીલમેં મજલે ભાઇને ઝીકર કીયા કે એક કોસ ઇસ મકાનશે એક ચશમા જારી હએ માનીંદ સલસબીલકે ઓર મૈદાનમે ખુદરૂકોસોં તલક લાલ વ નાફરમાન નરગીસો ગુલાબ ફુલ રહી હએ, હકીકતમેં અજબ મકાન સૈરકા હએ અગર અપના ઇખતીયાર હોતા તો કલ વહાં જાકર દીલકો આરામ દેતે ઓર માંદગીભી દુર હોતી! મૈં બોલા કે સાહેબ મુખતાર હો ફરમાઓ તો કલકે દીન મુકામ કરે ઓર

સૈર કરતે ફીરે યે બોલે કે અઝીઝે બેહતર મૈંને હુકમ કીયા કે સારે કાફલેમેં પુકારદો કે કલ મુકામ હએ ઓર બાવરચીકો કહા કે હાઝરી તરહ બતરેહકી તઇયાર કર કર કલ સૈરકો ચલેંગે જબ સુબહો હુઇ ઉન દોનોં બીરાદરોંને કપડે પેહનકર કમર બાંધકર મુજે યાદ દીલાયા કે જલ્દ થંડે થંડે ચલીએ ઓર સૈર કીજીએ મેંને સવારી માંગી વો બોલે કે પ્યાદાપા જો મજા સૈરકા હોતા હએ સો સવારીમેં નહીં મઅલુમ હોતા હએ નોકરોકો કેહદો કે ઘોડેંકો પીછે લેજાવે દોનોં ગુલામોંને કલીયાન ઓર કહેવાદાન લેકર સાથ હુએ રાહમેં તીર અંદાઝી કરતે હુએ ચલે જાતેથે—જબ કાફલે દુર નીકલ ગએ એક ગુલામકો ઉન્હોને કીસી કામકો ભેજા થોડી દુર આગે બડકર દુસરેકોભી ઉસકે બુલાનેકો રૂખસ્ત કીયા કમબખ્તી જો આઇ મેરે મુંહમે જયસે કીસીને મોહોર દેદી જોનો ચાહતેથેસો કરતેથે ઓર મુજે બાતોમે લીએ જાતે થે મગર યે કુત્તા સાથ રહે ગયા—હમ બહોત દુર નીકલ ગએ ન ચશમાં નઝર આયા ન ગુલઝાર મગર એક મૈદાન પુરખાર થા વહાં મુજે પેશાબકી હાજત હુઇ ગેશાબ કરનેકો જો બેઠા પર પીછે ચમક તલવારકીભી દેખી ફીરકર દેખાતો મંજલે ભાઇ સાહેબને મુજપર તલવાર મારીકે સરમેરા દોપારા હોગયા. જબ મૈંને બોલાકે અય ઝાલીમ મુજે કયું મારતા હયે ? બડે ભાઇને શાનેપરતલવાર મારી વોનો ઝખ્મકારી લાગે બેહોશ હોકર ગીર પડા તબ ઇન દોનોં બેરહમોંને મેરે તંઇ ઘાયલ ઓર ચકના ચુરકર દીયા યે કુત્તા મેરાં અહવાલ દેખકર ઇનપર દોડા ઇસકોભી લહુલુહાન કરડાલા બઅદ ઉન્હોંને અઇને હાથોંસે અપને બદનોમેં ઝખ્મોંકે નશાન કીએ ઓર સરોપા બરહના કાફલેમેં ગએ ઓર ઝાહીર કીયા કે હરામીયોંને ઉસ મેદાનમે હમારે ભાઇકો શહીદ કીયા ઓર હંમભી ઉનસે લડકર ઝખ્મી હુએ અબ યહાંસે જલ્દી કુચ કરો નહીં તો કાફલે પર ચોર લોગ હમલાકર સબકો લુટ લેવેંગે કાફલેકે લોગોંને બદદુ યોંકો નામ જો સુના તો વહીં ઘબરાકર કુચ કીયા ઓર ચલ નીકલે મેરે કબીલેને ઇનકી ખુબીયાં ઓર સુલુક સબ સુનેથે જો જો મુજસે દગાએ કીએથે વો સબ માજરા ઉસે મઅલુપથા...જબ યે અહવાલ ઉન હરામખોરોંસે સુની ઉસી વકત ખંજરસે અપને તંઇમાર ડાલા.

અય દુરવેશો ઉસ ખ્વાજ સગપરસ્તને જબ અપની હકીકત ઓર મુસીબત ઇસતરહસે યહાંતક બયાનકી કે સુનતેહી મુજે બેઇખિતીયાર રોના આયા. વો સૌદાગર દેખકર કેહને લગા કે કીબલએ આલમ અગર બેયદબી ન હોતી તો બરહના હોકર સારા બદન ખોલકર આપકો દીખલાતા તીસપરભી અપના ગીરેબાન મેઢે તલક ચાક કરકે દીખાયા હકીકતમેં બજુઝ ઝખ્મકે ચાર ઉંગલ તન ઉસકા સાબીત ન થા. મેરે હુઝુર સરસે પગડી ઉતારી ખોપરીમેં અયસા બડા ગડા થા કે એક અનારસમુચા ઉસ્સે સમાવે અરકાને દોલત જીતને હાઝીરથે સબને અપની આંખેબંદ કરલી તાકત દેખનેકી નરહી ફીર ખ્વાજા બોલા કે પાદશાહ સલામત જબ યે ભાઇ અપની દાનીસ્તમેં મેરા કામ તમામ કર ચુકે ફીર ચલે ગએ એક તરફ મૈં ઓર એક તરફ યે કુત્તા ઝખ્મી પડા થા લહુ ઇતના બદનસે ગયા કે મુતલક તાકત ઓરહોશ કુછ બાકી નથી કયા જાતું દમ કહાં અટકા રહા થા કે જીતાથા જીસ જગા મેં પડાથા વો શેહરે સરંદીપકી સરહદ થી ઓર એક શેહર બહોત આબાદ ઉસકે કરીબ થા ઉસ શેહરમેં બડા બુતખાના થા વરાંકે પાદશાહકી એક બેટીથી સો નેહાયત કુબુલ સુરત ઓર સાહેબે જમાલ અકસર પાદશાહ ઓર શાહાઝાદે ઉસકે ઇશ્કમેં ખરાબ થે વહાં રસમ હીજાબકી નથી ઇસ વાસ્તે વો લડકી તમામ દીન હમ સોહબતોંકે સાથ સૈરો શીકારે કરતી ફીરતી હમસે નઝદીક એક પાદશાહી બાગ થા ઉસ રોઝ પાદશાહસે ઇજાઝત લેકર ઉંસી બાગમેં આઇ થી; સૈરકી ખાતીર

ઉસ મૈદાનમેં ફીરતી આ નીકલી કઇ ખવાસેભી સાથથી જહાં મૈં પડાથા વહા આઇ મેરા આહ કરના સુનકર પાસ ખડી હુઇ મુજે ઇસ હાલનમેં દેખકર વો ભાગી ઓર શાહઝાદીસે કહા કે એક મરદ ઓર એક કુત્તા લહુમેં ડુબા હયે...ઉનસે યે સુનકર મેરે નઝદીક આઇ અફસોસ ખાકર બોલી દેખાતો કુછ જાન બાકી હયે ? દો ચાર દાઇયોંને ઉતરકર દેખા ઓર અરઝ કી અબ તકતો જીતા હયે. તુરત ફરમાયા કે આહેસ્તાંસે ચાર પાપકર સુલાકર બાગમેં લેચલો વહાં લેજાકર સરકારી જરારા હમેરે ઓર મેરે કુત્તેકે ઇલાજકે ખાતીર બહોત તાકીદકી ઓર ઉમ્મીદવાર ઇનઆમ ઓર બખશીશકા કીયા. ઉસ હજ્જામને સારા બદન મેરા પાછપાછકર ખાકો ખુનસે પાક કીયા ઓર સરાબસે ધોધોકર ઝખ્મોંકો ટાંકે દેકર મરહમ લગાયા ઓર એક મુશ્કકા અરક પાનીકે બદલે મેરે હલકમે ડાલા. મલેકા આપ મરે પાસ બેઠી રેહતી ઓર મેરી ખીદમત કરતી ઓર રોઝ દોચાર વકત કુછ શોરબા યા શરાબત અપને હાથસે પીલાતી. બારે મુજે હોશ આયા તો દેખા કે મલેકા નેહાયતા અફસોસસે કેહતી હયે કે કીસ ઝાલીમ ખુંખ્વારને તુજપર યેસીતમ કીયા બડે ખુતસેભી નડરા ! બઅદ દસરોઝકો અરક શરબત ઓર માજુમકી કુવ્વતસે મૈંને આંખ ખોલી દેખા તો ઇંદિરકા અખાડા મેરે આસપાસ જમઅ હયે ઓર મલેકા સીરાને ખડી હયે...એક આહ ભરી ઓર ચાહકે કુછ હરકત કરૂં તાકત ન પાઇ. શાહઝાદીને મેહરબાનીસે બોલો કે અય શખ્શ તુ ખાતીર જમઅ તુ જમઅ રખ રંજીદા મતહો અગરચે કીસી ઝાલીમને યે તેરા હાલ કીયા લેકીન બડે ખુનને મુજકો તુજપર મેહેરબાન કીયા હયે અબ અચ્છા હો જાયગા કસમ ઉસ ખુદાકી કે જો વાહેદ ઓર લા શરીક હયે મંએ ઉસે દેખકર ફીર બેહોશ બન ગયા મલેકાનેભી દરયાફત કીયા ઓર ગુલાબ પાશસે ગુલાબ અપને હાથસે છીડકા બીસ દીનકે અરસેમેં ઝખ્મ ભર આએ અંગુર કરલાગે—મલેકા હમેશા રાતકો જબ સબ સોજાહ તબ મેરે પાસ આતી; ઓર ખીલા કુછ પીલા ચલી જાતી.

ગરઝ ચાલીસવેં દીન ગુસલ કીયા પાદશાહ ઝાદી નેહાયત ખુશ હુઇ હજ્જામકો ઇનામ બહોતસા દીયા ઓર મુજકો પોશાકપેહનવાઇ ખુદાકે ફજલસે ઓર મલેકાકી ખબર ગીરી ઓર કોશીશસે તન દુરસ્ત હોયા ઓર બદન નેહાયત તય્યાર હુવા ઓર કુત્તાભી ફરબા હોગયા... હરરોઝ મુજે શરાબ પીલાકર બાતેસુકતી ઓર ખુશહોતી મૈંભી નઇ નઇ નકલેં ઓર કહાનીયા કેહકર ઉસકે દીલકો બેહલાતા—એક દીન પુછને લગી કે અપના અહવાલ કો બયાન કરો કે તુમ કોન હો યે વારેદાર તુમપર કયુંકર હુઇ ! મેંને સારા માંજરા અવ્વલસે આખીર તક કહેં સુનાયા વો સુનકર રોને લગી ઓર બોલીકે અબ મૈં તુજસે અયસા સુલુક કરૂંગી કે અપની સારી મુસીબત ભુલ જાએગા મૈંને કહા ખુદા તુમહે સલામત રખ્ખે તુમને નએ સરસે મેરી જાન બખશી કી હય અબ મેં તુમ્હારાહું વાસ્તે ખુદાકે ઇસી તરહ મુજપર હમેશા મેહેરબાનીકી નઝર રખીયો.

ગરઝ તમામ રાત મેરે પાસ અકેલી બેઠી રહેતી હરએક તોરકા ઝીકર મઝકુર સુનતી ઓર કહેતી જબ મલેકા ઉઠ જાતી ઓર મૈં તનહા રેહ જાતી ઓર મૈં તનહા રેહજાતા તો તહારત કર કોનેમેં છુપકર નમાઝ પડ લેતા એકબાર અયસા ઇત્તેફાક હુવા કે મલેકા અપને બાપકે પાસ ગઇ થી, મૈં ખાતીર જમઅસે વઝુ કરકે નમાઝ પડ રહાથા કે યકાએક શાહઝાદી દાઇશે બોલતી હુઇ આઇકે દેખે વો અજમી કયા કરતા હય, સોતા હય યા જાગતા હયે, મુજે મકાન પર જો ન દેખા તો તઅજ્જુબમેં હુઇ, દાઇશે પુછા અય દાઇ વો કહા ગયા કીસીશે દીલ તો નહીં લગાયા ? તમામ મકાનમેં મેરી તલાશ કી, આખીર જહાં મૈં નમાઝ પડ રહાથા

હો આ નીકલી. ઉસ લડકીને કભી નમાઝ ન દેખી થી, ચુંકે ખડી દેખાકી, જબ મેંને નમાઝ તમામ કરકે દોઆકે લીએ હાથ ઉઠાયા ઓર સીજદેમે ગયા તો બેઇખતીયાર ખીલ ખીલાકર હંસી, ઓર બોલી, કયા યે આદમી સૌદાઇ હો ગયા, યે કયસી કયસી હરકતેં કર રહા હય? મૈં હસનેકી આવાઝ સુનકર દીલમેં ડરા. મલેકા આગે આકર પુછને લગી કે અય અજમી, યે તુ કયા કરતા હય। મૈં કુછ જવાબ ન દે સકા, ઇતનેમેં દાઇ બોલી, બલાએ લું, તેરે સદકે જાઉં, મુજે યે મઅલુમ હોતા હય કે યે શખ્સ મુસલમાન હએ ઓર લાત મનાતકા દુશ્મન હએ અન દેખે ખુદાકો પુજતા હએ? મલેકાને યે સુનતેહી હાથપર હાથ મારા. ઓર બહોત ગુસ્શે હુઇ કે મૈં કયા જાનતીથી કે યે તુરક હય, ઓર હમારે ખુદાયોંશે મુનકીર હયે તભી હમારે બુતકે ગઝબમેં પડા થા. મેંને નાહક ઉસકી પરવરીશકી, ઓક અપને ઘરમેં રખ્ખા; યે કેહતી હુઇ ચલી ગઇ. મૈં સુનતેહી બદહવાસ હુવા કે દેખીએ અબ કયા સુલુક કરે. મારે મારે ખાવ્ફકે નીંદ નહીં આતીથી. સુબ્હોતક બેઇ ખનીયાર રોયા કીયા; આંસુઓંસે મુંહ ધોયા; તીન રાત ઓર દીન ઇસી ખોફોખતરમેં રોતે ગુઝરી; હરગીઝ કરાર ન આયા તીસરે રાતકો મલેકા શરાબકે નશેમેં ચકચુર હોકર ઓર દાઇકો સાથ લીએ હુવે મેરે મકાનપર આઇ ગુસ્સેમે ભરી હઇ ઓર તીરો કમાન હાથમે લેકર બાહેર ચમનકે કીનારે બેઠી. દાઇસે પીયાલા શરાબકા લાંગા પીકર કહા, વો અજમી જો હમારે બુતકે ગઝબમેં ગીરફતાર હુએ સો મુવા યા અબતક જીતા હય? દાઇને કહા બલાએ લું, કુછ દમ બાકી હય. બોલી કે અબ વો હમારી નઝરોંશે ગીરા, લેકીન કહો કે બાહેર આવે, દાઇને મુજે પુકારો મૈં દોડા, દેખું તો મલેકાકા ચેહરા મારે ગુસ્સેકે તમતમા રહા હએ, ઓર સુરખ હો ગયા હય, રૂહ કાલીબમેં ન રહી. સલામ કીયા ઓર હાથ બાંધકર ખડા હુવા. ગઝબકી નીગાહસે મુજે દેખકર દાઇશે બોલી, અગર મૈં ઇસ દીનકે દુશમનકો તીરશે મારૂં તો મેરી ખડા બુત મઆફ કરેગા યા નહીં? મુજશે બડા ગુનાહ હુવા હય, મેંને ઉસે અપને ઘરમેં રખકર ખાતીરદારો કી. દાઇને કહા ઇસમેં તકસીર કયા હય, કુછ દુશમન જાનકર તુમને નહીં રખ્ખા; તુમને ઉસપર તરસ ખાયા. તુમકો નેકીકે ઇવઝ નેકી મીલેગી, ઓર વો અપની બદીકા સબરા બડે બુતશે પાએગા. એ સુનકર કહા, દાઇ ઉસે બેઠનેકો હુકમ કર. દાઇને મુજે ઇશારત કી કે બેઠ જા; મંગે બેઠ ગયા મલેકાને એક જામ શરાબકા પીયા; ઓર દાઇશે કહા; ઇસ કમબખ્તકોભી એક પીયાલા દે તો આસાનીશે મારા જાવે. દાઠને જામ દીયા તો મંને પીલાયા; ઓર સલામ કીયા...હરગીઝ

બૈત.

કાબુમે હું મૈં તેરે, ગો અબ જીયા તો ફીર કયા;
ખંજર તલે કીસીને, ટુક દમ લીયા તો ફીર કયા.

સુનકર હંસી ઔર દાઇકી તરફ દેખકર બોલી કયા તુજે નીંદ આતી હય? દાઇને મરઝી પાકર કહા કે હાં મુજપર ખ્વાબને ગલબા કીયા હય વો તો રૂખ્સત હોકર જહનમ વાસીલ હુઈ. બઅદ એક દમકે મલેકાને પીઆલા શરાબકા મુજસે માંગા મેં જલ્દ ભરકર રૂબરૂ લે ગયા, એક અદાશે મેરે હાથસે લેકર પી લીયા. તબ મેં કદમોંપર ગીરા મલેકાને હાથ મુજપર મારા ઔર કેહને લગી કે અય જાહીલ; હમારે બડે બુતમેં કયા બુરાઈ દેખી જો ગાયબ ખુદાકી બંદગી કરતા હયે?

મૈને કહા, ઇનસાફ શરત હય ટુક ગૌર ફરમાઇએ, કે બંદગીકે લાયક વો ખુદા હય કે

જીસને એક કતરે પાનીસે તુમસા મહબુબ પેદા કીયા ઓર હુસ્નો જમાલ દીયા કે એક આનમે હજારોં ઇનસાનોંકે દીલકો દીવાના કર ડાલે; બુત કયા ચીઝ હય કે કોઇ કીસકી પુજા કરે ? ઓર પથ્થરકો સંગતરાશોંને ઘડકર સુરત બનાઈ ઓર બેવકુફોંકે વાસ્તે જાલા બીછાયા હયે; જીનકો શેતાન ખરાબ કરતા હય વો પથ્થરકો ખુદા જાનતે હંય જીસકો અપને હાથસે બનાએ ઉસકે આગે સર જુકાતે હંએ, ઓર હમ મુસલમાન હૈ જીસને હમેં બનાયા હય. હમ ઉસે માનતે હય ઉનકે વાસ્તે દોઝખ, ઓર હમારે વાસ્તે જન્નત બનાયા હય અગર પાદશાહઝાદી ઇમાન ખુદાપર લાવે તબ ઉંસકા મઝા પાવે; ઓર હક ઓર બાતીલમેં ફરક જાને; ઓર બુત પરસ્તી ગલત સમજે બારે બાયસી નસીહતેં સુનકર ઉસ સંગદીલકા દીલ મુલાયમ હુવા; ખુદાકે ફઝલો કરમશે રોને લગી ઓર બોલી અચ્છા મુજેભી અપના દીન સીખાઓ મેંને કલમા પડ્યા, સીદક દીલશે પડા ઓર તોબા અસતગફાર કરકર મુસલમાન હુઇ. તબ મેં ઉંસકે પાંવ પડા. સુબ્હો તક કલમા પડતી ઓર અસતગફાર કરતી રહી ફીર કેહને લગી કે ભલા મેંને તો તુ- મ્હારા દીન કુબુલ કીયા; લેકીન કરેગા વયસા પાવેગા. બોલી કે મુજે ચચાકે બેટેસે મનસુબ કીયા હય ઓર વો બુતપરસ્ત હય; કલકો ખુદા ન ખ્વાસ્તા શાદી હો ઓર વો કાફીર મુજશે મીલે ઉસકા નુતફા મેરે પેટમેં ઠહેર જાવે તો બડી કબાહત હએ ઉસકી ફીકર અભીસે કીયા ચાહીએ કે ઇસ બલાસે નજાત પાઉં. મેંને કહા તુમ બાત તો ખુબ કેહતી હો જો મીઝાઝમેં આવે સો કરો. બોલી કે મંયે અબ યહાં ન રહુંગા, કહાં નીકલ જાઉંગી મેંને પુછા કીસ સુર- તશે ભાગને પાઓગી, ઓર કહાં જાઓગી ? જવાબ દીયા કે પેહલે તુમ મેરે પાસશે જાઓ. મુસલમાનોંકે સાથ સરામેં જા રહો. જો સબ આદમી સુને ઓર તુમપર ગુમાન ન લેજાવે તુમ વહાં કીશતીઓંકી તલાશમેં રહો, જહાઝ અજમકી તરફ ચલે તબ મુજે ખબર કીજયો ઇસ વાસ્તે દાઇકો અકસર તુમ્હારે પાસ ભેજા કરૂંગી; ઓર કીશતીપર સવાર હોકર ચલી જાઉંગી તબ ઇન બેદીનો કમબખ્તકે હાથશે મુખ્લસી પાઊંગી. મેંને કહા તુમ્હારે જાનો ઇમાનકે કુરબાન હુવા ભલા યે ઉસકા ઇલાજ સહેલ હયે એક પીયાલેમે ઝહેર પીલાદુંગી, યહી સલાહ મુકરર હુઇ.

જબ દીન હુવા; મેં કારવાસરામેં ગયા; એક હુઝરા કીરાએ લેકર ઉસમેં જારહા ઉસકી જુદાઇ મે ફકત વીસાલકી આરઝુપર જીતાથા જબ દો મહીનેમેં સૌદાગર રૂમશામ ઓર ઇસફ- હાનકે જમ્બ હુએ, ઇરાદા કુચકા તરીકી રાહશે કીયા ઓર અપના અસબાબ જહાઝપર ચડાને લગા. એક જગા રેહનેશે અકસર આસના સુરત હો ગયેથે મુજસે કેહને લગે કે અય સાહેબ તુમભી ચલો; યહાં કુફ્રસ્તાનમે કબતક રહોગે મેંને જવાબ દીયા કે મેરે પાસ કયા હએ જો અપને વતનકો જાઉં એક યહી લોંડી, એક કુત્તા; એક સંદુક બીસાતમેં રખતા હું અગર થોડીસી જગા બેઠ રેહનેકો દો, ઓર ઉસકા કીરાયા મુકરર કરો તો મેરી ખાતીર જમા હો. સૌદાગરોને એક કોઠડી મેરે હવાલે કી. મૈંને ઉસકે કીરાએકે રૂપએ ભરદીએ. ફીર વંહાંસે નીકલ- કર દાઇકે ઘર ગયા. ઓર કહા અય અમ્મા, તુજશેં રૂખસત હોને આયા હું અબ વતનકો જાતા હું અગર તેરી મેહેરબાનીસે એક નઝર મલેકાકો દેખલું તો બડી બાત હએ. બારે દાઇને કુબુલ કીયા; મંને કહા મૈં રાતકો ફલાને મકાનપર ખડા રહુંગા. બોલી અચ્છા. મૈં યે કેહકર સરામેં આયા; સંદુક બીછોને ઉઠાકર જહાઝમેં લાયા. ઓર નાખુદાકો સોંપકર કહા, કલ ફજરકો અપની કનીઝકો લેકર આઉંગા; નાખુદા બોલા જલ્દ આઇયો; સુબ્હો હમ લંગર ઉઠાવેંગે. મૈંને કહા બહોત ખુબ જબ રાત હુઇ તો ઉસી મકાનપર જહાં દાઇશે વાયદા કીયાથા વહાં જાકર ખડા રહા. પહેર રાત ગએ મહેલકા દરવાઝા ખોલા. ઓર મલેકા મૈલે કપડે પેહેનકર એક પેટી જ-

વાહીરકી લીએ હુએ બાહેર આઇ. વો પેટી મેરે હવાલે કી; ઓર સાથ ચલી. ઇન્હોકે હોતેહી હમ કીનારે દરયાકે પોહચે. એક બામબોટપર સવાર હોકર જહાઝમેં જા ઉતરે; યે કુત્તાભી સાથ થા, જબ સુબ્હા રોશન હૂઈ લગર ઉઠાકર રવાના હુએ. બ ખાતીરજમા ચલે જાતે થે; એક બંદરસે આવાઝ તોપોંકી આઇ। સબ હયેરાન ઓર ફીકરમંદ હુએ. જહાઝકો લંગર કીયા; ઓર આપસમેં ચરમા હોને લગા કે કયા શાહબંદર કુછ દગા કરેગા; તોપ છોડનેકા કયા સબબ હયે. ઇત્તેફાકન સબ સોદાગરોંકે પાસ ખુબસુરત લોંડીયાં થી. શાહબંદરકે ખોફશે કે મુબાદા છીનલે સબને કનીઝોંકો સદુકમેં બંદ કીયા; મેંનેભી અયસાહી કીયા કે અપની શાહઝાદીકો સંદુકમેં બીઠાકર કુફલ લગા ઇસ અરસેમેં શાહબંદર એક ગુરાબપર બમઅા નોકર ચાકર બેઠા હુવા નઝર આયા. આતે આતે જહાઝપર ચડ આયા. શાયદ ઉસકે સબબ યે થા કે પાદશાહકો દાઇક મરનેકી ઓર મલેકાકે ગાયબ હોનેકી જબ ખબર મઅલુમ હુઈ તો મારે ગેરતકે ઉસકા તો નામ ન લીયા, મગર શાહબંદરકો હુકમ કીયા; મેંને સુના હયે કે અજમી સોદાગરોકે પાસ લોડીયાં ખુબસુગ્ત હયે; મેં શાહઝાદીકે વાસ્તે લીયા ચાહતા હું તુમ ઉનકો રોકકર જીતની લોંડીયાં જહાઝામેંહો હુઝુરમેં હાઝીર કરો. ઉન્હે દેખકર જો પસંદ આવેંગી ઉનકી કીમત દી જાયેગી નહીં તો વાપસ કરેંગે. બ મુજબ હુકમ પાદશાહકે શાહબંદર ઇસ લીએ આપ જહાઝપર આયા. મેરે નઝદીક એક ઓર શખ્સ થાં ઉસકે પાસભી એક બાંદી ખુબશુરત સંદુકમેં બંદથી, શાહબંદર ઉસી સંદુકપર આકર બેઠા, ઓર લોંડીયોંકો નીકલવાને લગા મેંને ખુદાકાં શુકર કીયા ભલા બાદશાહઝાદીકા મઝકુર નહી.

ગરઝ જીતની લોંડીયાં મીલી ઉનકુ શાહબંદરકે આદમીયોંને નાવપર ચડાઇ; ઓર ખુદ શાહ બંદર જીસ સંદુકપર બેઠાથા ઉસકે માલીકસેભી હંસતે હંસને પુછા કે તેર પાસભી લોંડી થી? ઉસ અહમકને કહા આપકે કદમોંકી સોગંદ મેંનેહી યે કામ નહીં કીયા; સભોંને તુમ્હારે ડરશે લોંડીયાં સંદુકોમેં છુપાઇ હયે। શાહબદરને યે બાત સુનકર સબ સંદુકોંકા જહાડા લેના શુરૂ કીયા. મેરાભી સંદુક ખોલા ઓર મલેકાકો નીકાલકર સબકે સાથ લે ગયા. અજબ તરેહકી માયુસી હુઇ કે કભી અયસી હરકત પેશ ન આઇ કે તેરી જાન તો મુફ્તમે ગઇ; ઓર મલેકાશે દેખીએ કયા શુલુક કરે. ઉસકી ફીકરમેં અપનીભી જાનકા ડર ભુલ ગયા. સારા દીન ઓર રાત ખુદાશે દોઆ માંગતા રહા. જબ ફજર હુઇ તો સબ લોંડીઓંકો સવાર કરકે ફેર લાએ સોદાગર ખુશ હુએ; અપની અપની કનીઝોંકો લીં. સબ આઇ મગર એક મલેકા ઉસમેં નથી. મેને પુછા કે મેરી લોંડી નહી આઇ ઇસકા કયા સબબ હયે? ઉન્હોંને જવાબ દીયા કે હમ વાકીફ નહીં; શાયદ પાદશાહને પસંદ કી હોગી। સબ સોદાગર મુઝે તસલ્લી ઓર દીલાસા દેને લગે કે ખેર જો હુવા શો હુવા; અબ ગમગીન મત હો; ઉસકી કીંમત હમ સબ મીલકર તુજે ભરદેગે. મેરે હવાસ બાખતા હોગએ—મેને કહા અબ મેં અજમ નહીં જાનેકા. કીશતીવાલોંશે કહા; યારો! મુજેભી અપને સાથ લેચલો; કીનારેપર ઉતાર દીજો. વય રાઝી હુએ; મેં જહાજશે ઉતરકર ગુરાબમેં આ બેઠા. યે કુત્તાભી મેરે સાથ ચલા આયા; જબ બંદરમેં આયા તો એક સંદુકચ્યા જવાહીરકા જો મલેકાને અપને સાથ લાઇથી ઉશે તો રખ લીયા; ઓર સબ અસબાબ શાહબંદરકે નોકરોંકો દીયા ઓર મેં જાશુસીમેં હર કહીં ફીરને લગા; શાયદ ખબર મલેકાકી પાઉં; લેકીન હરગીઝ શુરાગ ન મીલા; ઓર ન ઇસ બાતકા પતા પાયા; એક રાતકો કીસી મકરશે પાદશાહકે મહેલમેં ગયા, ઓર ઢુંડા પર કુછ ખબર ન મીલી, કરીબ એક મહાનેકે શહેરકે કુચે ઓર મોહલ્લે છાનમારે; ઓર ઉસ ગમશે કરીબ મરનેકે પોહંચા; ઓર સોદાઇસા ફીરને લગા. આ

ખીર અપને ખ્યાલ કીયા કે ગાલીબ હયે, શાહબંદરકે ઘરમેં મેરી શાહઝાદી હોવે, નહી ઔર કહીં નહીં શાહબંદરકી હવેલી કે ગીરદોપેશ દેખતા ફીરતાથાં કે કહીંસેબી જાનેકી રા પાઉંતો અંદર જાઉં એક બદરવ નઝરપડી કે મવાફીક આંમદોરફત આદમી કે હયે, મગર જાલી લોહેકી ઉસમેં જડી હયે યે કઝદ કીયા કે ઇસિ બદરવકી રાહસે ચલું કપડે બદનસે ઉતારે ઓ ઉસ નજીસ કીચડમેં ઉતરા હઝાર મેહનતસે ઉસ જાલીકો તોડા, ઓર સંડાસકી રાહસે ચો મહેલમેં ગયા; ઓર ઓરતોંકા લીબાસ બનાકર હરતરફ દેખને ભાગને લગા. એક મકાન શે આવાઝ મેરે કાનમેં પડી, જયશે કોઇ મુનાજાત કર રહા હયે; આગે જાકર દેખા તો મલેકા હયે કે અજબ હાલતશે રોતી હયે, ઓર નફ ઘીસની કર રહી હયે ઓર ખુદાશે દોઆ માંગતી હયે કે સદકેશે અપને રસુલકે ઓર ઉસકી આલેપાકકે મુજે ઇસ કુદરસતાનશે નજાત દે ઓર જીસને મુજે ઇસલામકી રાહ બતાઇ હયે ઉસ્શે એકબાર ખરીયતશે તીલાઓ. મેં દેખનેહી દોડ કર પાંતપર ગીર પડા. મલેકાને મુજે ગલે લગાયા. હમ દોનોપર એકદમ બેહોશીકા આલમ હોગયા, જબ હવાસ બજા હુએ; તબ મેંને કેફીયત મલેકાશે પુછી? વો બોલી શાહબંદર જબ લોંડીયોંકો કીનારેપર લેગયા મે ખુદાશે યહી દોઆ માગનીથી કે કહીં મેરા રાઝફાશ નહો; ઓર મેં પેહછાની ન જાઉં, ઓર તેરી જાનપર આફત ન આવે, વો અયસા સત્તાર હય કે હરગીઝ કીસુને ન દરયાફ્ત કીયા કે યે મલેકા હયે શાહબંદર હરએકકો બનઝરે ખરીદારી દેખતાથા, જબ મેરી બાઇ હુઇ મુજે પસંદ કરકે ચુપચુપ અપને ઘર ભેજ દીયા, ઓર દુસરોંકે પાદશાહકી હુઝુરમેં ગુઝરાના. મેરે બાપને જબ ઉનમેં મુજે ન દેખા. સબકો રૂખસત કીયા યે સબ ફરેબ મેરે વાસ્તે કીયાથા, અબ યું મશહુર કીયા હયે કે પાદશાહઝાદી બહોત બીમાર હયે, અગર મયે ઝાહીર ન હુઇ તો કોઇ દીન મેરે મરનેકી ખબર સારે મુલકમેં ઉડેગી તો બદનામી પાદશાહકી ન હોવે લેકીન મયે અબ ઇસ અઝાબમેં હું કે શાહબંદર મુજસે ઓર ઇરાદા દીલમેં રખતા હયે ઓર હમેશા સાથ શોનેકુ બુલાતા હય- મંય રાઝી નહી હોતી અઝબસકે ચાહતા હય. અબતક મેરી રઝામંદી મંઝુર હયે. લીહાઝા ચુપ હો રેહતા હય. પર હયેરાન હું કે ઇસ તરેહ કહાંતક નીભેગા સો મંયનેબી જીમે યે ઠેરાયા હયે કે જબ મુજસે કુછ ઓર કસ્દ કરેગા તો મંયે અપની જાન દુગીં, ઓર મરરહુંગી લેકીન તેરે મીલનેશે એક ઓર તદબીર દીલમેં સુજહી હયે ખુદા ચાહે તો સીવા ઇસ ફીકરકે દુસરી કોઇ તરેહ મુખલેસીકી નઝર નહીં આતી હયેં મેંને કહા મયે ફરમાબરદાર હું, અગર હુકમ કરો તો જલતી આગમેં કુદ પડું, ઓર સીઢી પાઉં તો તુમ્હારી ખાતીર આસમાનપર ચલા જાઉં જો કુચ ફરમાવો શો બજા લાઉં. મલેકાને કહા તુ બડે બુતકે બતખાનેમે જા ઓર જીસ જગા જુતીયાં ઉતારતે હયે વહાં એક કાલા તાટ પડા રહેતા હય, ઇસ મુલકકી રસમ યે હય કે જો કોઇ મુફ્લીસ ઓર મોહતાજ હો જાતા હય ઉસ જગા વો ટાટ ઓઢકર બેઠતા હય; યહાંકે લોગ જો ઝીયારત કો જાતે હયે મવાફીક અપને મકદુરકે ઉશે દેતે હંય, જબ દો ચાર દીનમેં માલ જમા હોના હય તબ પુજારી એક ખીલઅત બડે બુતકી સરકારશે દેકર ઉસે રૂખસત કરતે હયે વો તવંગર હોકર ચલા જાતા હયે, કોઇ નહીં માલુમ કરતા કે યે કોન થા. તુભી જાકર ઉસ પલાશકે નીચે બેઠ ઓર હાથ મુંહ અપના ખુબ તરહ છુપા લે ઓર કીસુસે ન બોલ; બઅ્દ તીન દીનકે બરાહમન ઓર બુત પરસ્ત હરચંદ તુજે ખીલઅત દેકર રૂખસત કરેં તો તુ યહાંસે હરગીઝ ન ઉઠ જબ નેહાયત મીનત કરે તબ તુ બોલયો કે મુજે રૂપીયા પૈસા કુછ દરકાર નહીં મૈ માલકા ભુખા નહીં મૈ માલકા ભુખા નહીં પૈ ગઝલુમ હુ ફરીયાદકો આયા હું; અગર બગહમનોંકી આપ તેરે પાસ ન

આવે બહોતેરા કોઇ તુજકો મનાવે લેકીન તુ રાઝી ન હુજીયો. રઆખીર લાચાર હોકર વે ખુદ તેરે નઝદીક આવેગી, વો બહોત બડી હયે દોસો ચાલીસ બરસકી ઉમર હયે, ઓર છત્તીસ બેટે ઉસકે જને હુવે બુતખાનેકે સરદાર હય ઓર ઉસકા બડેબુતકે પાસ બડા દરજા હયે; ઇસ સબબસે ઉસકા ઇતના બડા હુકમ હય કે જીતને છોટે બડે ઇસ મુલ્કકે હયે ઉસકે કેહનેકો અપની સઆદત જાનતે હંય જો વો ફરમાતી હય. બ સરો ચશ્મ માનતે હંયે ઉસ્કા દામન પકડકર કહીયો કે અય માઇ અગર મુજ મઝલુમ મુસાફીરકા ઇનસાફ ન કરેગી તો મેં બડે બુતકી ખીદમતમેં ટકરેં મારૂંગા આખી વો રહમ ખાકર તુજસે મેરી શીફારસ કરેગી. જબ વો તેરા અહવાલ પુછે તો કહીયેકો કે મૈં અજમકા રેહનેવાલા હું. બડે બુતકી ઝીયારતકી ખાતીર ઓર તુમ્હારી અદાલત સુનકર કાલે કોસોંસે યહાં આયા હુ કઇ દીનો આરામસે રહા. મેરી બીબીભી મેરે સાથ આઇ થી; વો જવાન હય ઓર સુરત શીકલભી અચ્છી હયે, ઓર આંખ નાકસે દુરસ્ત હૈં મઅલુમ નહીં કે ઉસે શાહબંદરને કયુંકર દેખા, બઝઓર મુજસે છીનકર અપને ઘરમેં ડાલ દીયા, ઓર હમ મુસલમાનોંકા યે કાએદા હયે કે જો નામહરમ ઓરતકો દેખે યા છીનલે તો વાજીબ હયે કે ઉસકો જીસતરહ બને મારડાલેં ઓર અપની જોરૂકો લેં, નહીં તો ખાના પીના છોડદેં, કયું કે જબતલકવો જીતા રહે વો ઓરત ખાવંદપર હરામ હયે. અબ યહાં લાચાર હોકર આયાહું; દેખું તુમ કયા ઇનસાફ કરતીહો જબ મલેકાને મુજે યે સબ સીખા પડા દીયા. મેં રૂખસ્તહો, ઉસી તાબદાનકી રાહસે નીકલા ઓર વો સોહેકી જાલી ફેર લગાદી.

સુબ્હો હોતેહી બુતખાનેમેં ગયા, ઓર સીયાહ પલાસ ઓડકર બેઠા. તીન રોઝમેં ઇતના રૂપીયા, ઓર અશરફી કપડા મેરે પાસ જમઅ હુવા કે ઢેર લગ ગયા! ચોથે દીન બરાહમન ભજન કરતે હુએ ગાતે બજાતે ખીલઅત મેરે પાસ લે આએ; ઓર રૂખસત કરને લગે મેં રાઝી ન હુવા, ઓર દોહાઇ બડે બુતકી દી કે "મૈં કુછ ગદાઇ કરને નહીં આયા મગર ઇનસાફકે લીએ બડે બુત ઓર બરાહમનોંકી માતાકે પાસ આયા હું. જબ તલક અપની દાદકો ન પાઉંગા, યહાંસે ન જાઉંગા" વો સુનકર ઉસ બુઢીકે પાસ ગએ, ઓર મેરા અહવાલ બયાન કીયા, બઅદ ઉસકે એક બુતપરસ્ત આયા; ઓર મેરેતંઇ કહા કે ચલ તુજે માતા બુલાતી હયે. મેં વહી કાલાટાટ સરસે પાંવતક ઓડે હુએ ડેરેમેં ગયા; દેખા એક જડાઉ સીંગાસનપર જીસમેં લાલ અલમાસ મોતી મુંગા લગા હુવા હયે. બડા બુત બેઠા હયે ઓર એક કુરસી ઝરીનપર ફરશ મઅકુલ બીછાએ ઉસપર એક બુઢીયા સીયાહપોશ મસનદ તકએ લગાએ, ઓર દો લડકે દસબારા બરસકે બડીશાનો શૌકતસે ઉસકે પાસ બેઠે હએ. મુજે આગે બુલાયા મેં આગે ગયા, ઓર અદબસે ઉસકે તખ્તકે પાએકો બોસા દીયા; ફીર ઉસકા દામન પકડ લીયા; ઉસને મેરા અહવાલ પુછા! મેંને ઉંસી તરેહ જીસતરેહ મલેકાને કહાથા ઝાહીર કીયા.

સુનકર બોલી કે કયા મુસલમાન અપની ઓરતોંકો પરદેમેં રખતા હયે! મેંને કહા હાં, તુમ્હારે બચ્ચોંકી ખેર હો; યહી રસમ કદીમસે હમારેમે ચલી આતી હય. બોલી કે તેરા અચ્છા મઝહબ હય મંય અભી હુકમ કરતી હું કે શાહબંદર ઓર તેરી જોરૂ આકર હાઝીર હોતે હએ. ઓર ઉસ હરામખોરકો અપસી સઝા દેતી હું કે બારે દીગર અપસી હરકત ન કરે; ઓર સબકો નસીહત હો; ઓર ડરેં. અપને લોગોંસે પુછને લગી કે શાહબંદર કોન હયે; ઉસકી કયા મજાલ હય કે બીગાની ઓરતકો બઝોર છીન લેતા હએ? લોગોંને કહા ફલાના શખ્શ હય. યે સુનકર ઉન દોનોં લડકોંકો જો પાસ બેઠેથે ઉશે ફરમાયા કે જલદી ઇસ શખ્સકો સાથ લેકર

પાદશાહકે પાસ લે જાઓ. ઓર કહો કે માતા ફરમાતી હય કે હુકમ બડેબુતકા યે હય કે શાહ બંદર આદમીયોંપર ઝોરો ઝબરદસ્તી કરતા હયે. ચુનાચે ઇસ ગરીબકી ઓરતોકો છીન લીયા હએ; ઉસકી તકસીર બડી સાબીત હુઇ જલ્દ ઉસ ગુમરાહકા માલો અસબાબ ઝબ્ત કરકર ઇસ તુરકકે હમારે મન્જુર હએ. હવાલે કર, નહીં તો આજ રાતકો તેરી ખાનાખરાબી હોગી, ઓર હમારે ગઝબમેં પડેગા. વો દોનોં લડકે ઉઠકર દેવલસે બાહેર આએ ઓર સવાર હુએ. સબ પંડે સંખ બજાતે; ઓર આરતી ગાતે જુલેમેં હો લીએ. ગરઝ વહાંકે બડે છોટે જહાં ઉન લડકોંકા પાંવ પડતા વહાંકી મીટ્ટી તબર્રૂક જાનકર ઉઠા લેતે, ઓર આંખોંશે લગાતે; ઇસી તરેહ પાદશાકે કીલ્લેતક ગએ. પાદશાહકો ખબર હુઇ, તબ નગે પાંવ ઇસતીકબાલકે ખાતોર નીકલ આયા, ઓર ઉનકો બડી તોકીરો તાઝીમશે લેજાકર અપને પાસ તખ્તપર બીઠાયા, ઓર પુછા કે આજ ક્યું તશરીફ ફરમાના હુવા ? ઉન દોનોં બરામન બચ્ચોંને માંકી તરફશે જો કુછ સુન આએથે સો કહા, ઓર બડે બુતકી ખફગીસે દરાયા પાદશાહને સુનતેહી ફરમાયા કે બહોત ખુબ ઓર અપને નોકરોંકો હુકમ કીયા કે ચંદ સીપાહી જાવે ઓર શાહબંદરકો ઓર ઉસ અવરતકો જલ્દ હુઝુરમેં હાઝીર કરેં; મેં તકસીર ઉસકી તજવીજ કરકે સઝાદુ.

યે સુનકર મંએ અપને દીલમેં ઘબરાયા કે યે બાત તો અચ્છી હુઇ, અગર શાહબંદરકે મલેકાકોભી લાવેં તો પરદાફાશ હોગા; ઓર મેરા કયા અહવાલ હેગા ! દીલમેં નીહાયત ખોફ-ઝદા હોકર ખુદાકી તરફ રૂજુઅકી, લેકીન મેરે મુંહપર હવાઇયાં ઉડને લગીં, ઓર બદન કાંપને લગા. લડકોંને મેરા રંગ દેખકર દરયાફત કીયા કે યે હુકમ ઇસકી મરઝીકે મવાફીક ન હુવા વહી ખફા ઓર બરહમ હોકર ઉઠે; ઓર પાદશાહકો ગુસ્સેસે કહા; અય મરદક તુ દીવાના હુવા હયે, જો હરમાબદારીશે બડે બુતકે નીકલા ઓર હમારે બચનકો જુઠ સમજા ? જો દોનોંકો બુલાકર તહકીક કીયા ચાહતા હયે ? અબ ખબરદાર તુ ગઝબમેં બડે બુતકે પડા હમને તુજે હુકમ પો-હંચા દીયા અબ તુ જાન; ઓર બડા બુત જાને. ઈસિ કેહનેસે પાદશાહકી અજબ હાલત હુઇ કે હાથ જોડકર ખડા હોગયા. આર સરશે પાંવતક રાશા હોગયા મીન્નત કરકે મનાને લગા. વો દોનોં હરગીઝ ન બેઠે, લેકીન ખડે રહે. ઈસિમેં જીતને અમીર ઉમરાવ હાઝીર થે સબ એક મુંહ હોકર બદગોઇ શાહબંદરકી કરને લગે કે વો અયસાહી હરામઝાદા બદકાર હયે ઓર પાપી હયે અયસી હરકતેં કરતા હએ કે હુઝુરમેં પાદશાહકે કયા અરઝ કરેં જો કુછ બરાહમનોંકી માતાને કેહેતા ભેજા હયે દુરસ્ત હયે; ઉસ વાસ્તે કે હુકમ બડે બુત્તકા હયે દરોગ કયું કર હોગા. પાદશાહને જબ સબકી ઝબાકી એકહી બાત સુની અપને કેહનેસે બહોત ખીઝલ ઓર નાદીમ હુવા. જલ્દ એક ખીલઅત પાકીઝા મુજેદી; ઓર હુકમનામા અપને હાથશે લીખ ઉસપર મોહોર કરકે મેરે હવાલે કીયા; ઓર એક રૂકકા બરાહમનોંકી માતાકો લીખ્ખા. ઓર જવાહીર; ઓર અશરફીયાંકે ખ્વાન લડકોંકો રૂબરૂ રખકર રૂકસત કીયા; મેં ખુશીબખુશી બુત ખાનેમેં આયા, ઓર ઉસ બુઢીયા કે પાસ ગયા પાદશાહકા ખત જો આયાથા ઉસકા મઝમુન યે થા; અલકાબ કે મઅદ બંદગી ઇજજો નીયાઝ લીખકર લીખ્ખા થા કે મવાફીક હકમ હુઝુરકે ઇસ મરદે મુસ-લમાનકો ખીદમત શાહબંદરકી મુકરર હુઇ, ઓર ખીલઅત દી ગઇ, અબ યે ઉસકે કતલ કર-નેકા મુખતાર હયે ઓર સારા માલો અસબાબ ઉસકા ઇસ તુરકકા હુવા જો ચાહેશો કરે; ઉમ્મીદવાર હું કે મેરી તકસીર મઆફ હો બરાહમનોંકી માતાને ખુશ હોકર ફરમાયા નૌબત-ખાનેમેં બુતખાનેકી નૌબત બજે ઓર પાંચસો સીપાહી બરકદાંઝ જો નીહાયત; ચલાક; ઓર હોશીયાર થે મેરે સાથ કર દીએ; ઓર હુકમ કીયા બંદરમેં જાકર શાહબંદરકો ગીરતાર કરકે

ઇસ મુસલમાનકે હવાલે કરો. જીસ તરેહકે અઝાબસે ઇસકા જી ચાહે ઉસે મારે; ઓર ખબરદાર સીવા ઇસ અઝીઝકે કોઇ મહેલસરામેં દાખીલ ન હોવે ઓર ઇસકે માલો ખઝાનેકો અમાનત ઇસકે સીપુરદ કરેં. જબ યે બખુશી રૂખ્સત કરે રસીદ, ઓર સાફીનામા લેકર ફીર આવે; ઓર એક પોશાક બડે બુતકી સરકારશે મેરે તઈ દેકર, સવારી કરવાકર વીદાય કીયા.

જબ મૈં બંદરમેં પોહંચા એક આદમીને જાકર શાહબંદરકો ખબર કી વો હૈરાન બેઠા થા કે મયેં જા પોહંચા ગુસ્સાતો દીલમેં ભરહી રહાથા, દેખતેહી શાહબંદરકો તલવાર ખીંચકર અપસી ગરદનમેં લગાઇ કે ઉચકા સર અલગ બુઢાસા ઉડ ગયા, ઓર વહાંકે ગુમાસ્તે ખઝાનચી, મુશરફ, દારોગોંકો પકડવાકર સબ દફતર ઝબ્ત કીએ, ઓર મંયે મહેલમે દાખીલ હુવા. મલેકાસે મુલાકાતકી. આપસમેં ગલે લગકર રોએ, ઓર શુકર ખુદાકા કીયા. મંયેને ઉસકે, ઉસને મેરે આંસુ પોછે, ફીર બાહેર મસનદપર બયેઠકર અહેલકારોંકો ખલઅતે દેકર અપની અપની ખીદમતોંપર સબકો બહાલ કીયા. નોકર ઓર ગુલામોંકો સરફરાઝીદી. વો લોગ જો દેવલસે મેરે સાથ આએથે, ઉન્હોંકો ઇનામો બખશીશ દેકર, ઓર ઉનકે જમાદાર રીસાલેદારકો જોડે પેહનાકર રૂખસ્ત કીયા, ઓર જવાહીર બેશકીમત, ઓર નકદ બહોતસા પાદશાહકી નઝરકી ખાતીર ઓર થાન હેરબાફી ઓર શાલબાફી ઓર ઝરદોઝી ઓર જીનસ તોફે હરએકકો ઓર મવાફીક હરએકરઉમરાવકે દરજે ઓર સબ બરાહમન ઓર પુજારીકી ખાતીર તકસીમ કરનેકે લીએ, બદરજે અપને સાથ લેકર બઅદ એક હફતેકે મંયે બુત કદેમેં આયા, ઓર ઉસ માતાકે આગે બતરીક ભેટકે રખ્ખા, ઉસને એક ઓર ખીલઅત સરફરાઝીકી મુજે બખશા; ઓર ખીતાબ દીયા. ફીર પાદશાહકી દરબારમેં જાકર પેશકશ ગુઝરાની, ઓર જો જો ઝુલ્મો ફશાદ શાહબંદરને ઇજાદ કીયાથા ઉસકે મૌકુફ કરનેકી ખાતીર અરઝકી. ઇસ સબબ બાદશાહ ઓર અમીર. સૌદાગર સબ મુજસે રાઝી હુવે. બહોત નવાઝીશ મુજપર ફરમાઇ ઓર ખીલઅત, ઓર ઘોડા દેકર બનસબ જાગીર ઇનાયત કી, ઓર આબરૂ હુરમત બખશી. જબ પાદશાહકે હુઝુરસે બાહેર આયા. શાગીરદ પેસોંકો, ઓર અહેલકારોંકો ઇતના કુછ દેકર રાઝી કીયા કે સબ મેરા કલમા પડને લગે. ગરઝ મંયે બહોત ખુશહાલ હોગયા, ઓર નીહાયત ચૈનો આરામસે ઉસ મુલ્કમેં મલેકાસે અકદ બાંધકર રહને લગા, ઓર ખુદાકી બંદગી કરને લગા. મેરે ઇનસાફકે બાઇસ રઇયત પરજા સબ ખુશીથી. મહીનેમેં એકબાર બુત ખાનેમેં ઓર પાદશાહકે હુઝુરમેં આતાજા પાદશાહ રોઝબરોઝ ઝીયાદા સરફરાઝી ફરમાતા આખીર મુસાહેબતમેં મુજે દાખીલ કીયા. મેરી બે સલાહ કોઈ કામ ન કરતાથા; નીહાયત બેફીકરીસે મેરી ઝીંદગી ગુઝરને લગી, મગર ખુદાહી જાનતા હયે, અકસર અંદેશા ઇન દોનોં ભાઇયોંકા દીલમેં આતા કે વો કહાં હોવેંગે, ઓર કીસતરહ હોવેંગે, બઅદ મુદ્દત દોબરસકે એક કાફલા સૌદાગરોંકા મુલ્ક ઝેરબાદસે ઉસ બંદરમેં આયા. વોહ સબ કસ્દ અજમકા રખતેથે, ઉન્હોંને યે ચાહા કે દરીયાકી રાહસે અપને મુલ્કકો જાવેં વહાંકા કાયદા યે થા કે જો કાફેલા આતા ઉસકા સરદાર સોગાત, ઓર તોહફા હરએક મુલકકા મેરે પાસ લાતા ઓર નઝર ગુઝરાન કરતા. દુસરે રોઝ મૈં ઉનકે મકાનપર જાતા, ઓર એક હીસ્સા બતરીક મહસુલકે ઉસકે માલસે લેતા ઓર પરવાનગી કુચકી દેતા. ઇસીતરેહ વો સૌદાગર ઝરબાદ કેભી મેરી મુલાકાતકો આએ, ઓર બેબહા તોહફા મેરે પશકશ કીયા. દુસરેદીન મૈં ઉનકે ખેમેમેં ગયા, દેખાતો દો આદમી ફટે પુરાને કપડે પેહને હુએ ગઠડી બુકચા સરપર ઉઠાકર મેરે રૂબરૂ લાતે રયેં. બલીદ દેખનેકે ફીર ઉઠા લેજાને હયેં, ઓર બડી મેહનત, ઓર ખીદમત કર રહે હયેં. મૈંને ખુબ પેહછાન કર જો દેખા તો મેરે વેહી દોનોં ભાઇ હયે. ! ઉસ

વકત ગેરત, ઓર હમીયતને ન ચાહા કે ઉનકો ઇસતરેહ 'ખીદમતગારીમેં' દેખું જબ મૈં અપને ઘરકો ચલા; આદમીયોંકો કહા કે ઉન દોનોં શખ્સોંકો લેતે આવ. જબ ઉનકો લેઆએ ફીર મૈંને લીબાસ, ઓર પોશાક બનવાદી, ઓર અપને પાસ રખ્ખા. ઇન બદઝાતોંને ફીર મેરે મારનેકા મનસુબા કરકર "એકરોઝ" આધીરાતમેં સબકો ગાફીલપાકર ચોરોંકી તરેહ મેરે સરપર આન પોહચે. મૈંને અપની જાનકે ડરસે ચૌકીદારોંકો દરવાઝેપર રખ્ખા થા ઓર યે કુત્તા વફાદાર મેરી ચારપાઈ કે નીચે સોતાથા જુંહી ઉન્નોને મીયાનસે તલવારેં ખીંચી. કે પેહલે કુત્તેને ભોંકકર ઉનપર હમલા કીયા, ઉસકી આવાઝસે સબ જાગપડે; મૈંનેભી ઘબરાકર ચોંકા. આદમીયોંને ઉનકો પકડા, મઅલુમ હુવા કે આપહી ઝાતેં શરીફ હયેં. સબ લઅનતીયાં દેનેલગે કે બાવજુદ ઇસ ખાતીરદારીકે યે કયા હરકત ઉનસે ઝહુરમેં આઇ

પાદશાહ સલામત તબતો મૈંભી ડરા, મસલ મશહુર હયે કે એક ખાતા દો ખતા, તીસરી ખતા, માદરબખ્તા દીલમેં યહી સલાહ ઠહેરી કે અબ ઇનકો કેદ કરૂં, લેકીન અગર બંદીખાનેમેં રખ્ખું તો ઇનકા કોન ખબરગીરાં રહેગા, ભુખ પીયાસસે મરજાએંગે, યા કોઇ ઓર સોંગ લાયેંગે ઇસવાસ્તે પીંજરેમેં રખ્ખા હયે કે હમેશા મેરી નઝરોંકે તલે રહેં. તો મરી ખાતીર જમા રહે; સુબાદા આંખોંસે બચાકર કુછ ઓર મકર કરેં. ઓર ઇસ કુત્તેકી આબરૂ, ઓર આલી દરજેકા બાએસ ઇસકી વફાદારી ઓર નમકહલાલી હયે. સુબહાનતઅલ્લાહ આદમી એવફાબરતર, હયેવાને બાવફાસે હયે, મેરી યેસરગુઝીસ્તથી જો હુઝુરમેં અરઝકી, અબખ્વાહ કતલ કીજીએ. યા જાન-બખશી કીજીએ. મૈંને સુનકર ઉસ જવાન બાઇમાનપર આફરીનકી, ઓર કહા કે તેરી મુરવ્વતમેં કુછ ખલલ નહીં, ઓર ઇનકી બેહયાઇ, ઓર હરામઝાદગીમેં હરગીઝ કુસુર નહીં સચ હયે કુત્તેકી દુમકો બારા બરસ ગાડો તોભી તેડીકી તેડી ઉસકે બઅદ મૈંને હકીકત ઉન બારા લાલકી કે ઉસ કુત્તેકેપટટેમેંથે પુછી ? ખ્વાજા બોલા કે પાદશાહકી સદોબીસ્ત સાલકી ઉમરહો, ઉસી બંદરમેં જહાં મૈં હાકીમથા, બઅદ તીનચાર સાલકે એક રોઝ બાલા ખાનેપર મહેલકે વાસ્તે સૈર તમાશે દરીયા વ સેહરકે જા બેઠાથા, ઓર હરતરફ દેખતાથા. નાગાહ એક તરફ જંગલમેં કે વહાં શાહ રાહ ન થી. દો આદમીકી તસવીરસી નઝર આઇ કે ચલેજાતે હયેં, દુરબીનસે દેખા તો અજબ તરહકે ઇનસાન દીખાઇ દેએ. ચોબદારોંકો ઉનકે બુલાનેકે વાસ્તે દોડાયા. જબ વો આએ તો મઅલુમ હુવા કે એક અવરત, ઓર એક મરદ તયે; અવરતકો મહેલસરામે અપે કાકે પાસ ભેજ દીયા, ઓર મરદકો રૂબરૂ બુલાયા; દેખા તો એક જવાન બરસ બીસ યા બાવીસકા, દાહાડી મુછ આગાઝ હયે. લેકીન ધુપકી ગરમીસે ઉસકે ચેહરેકા રંગ તવેકાસા કાલા હોરહા હયે, સરકે બાલ, ઓર હાથોંકે નાખુન બડકર બન માનુસકી સુરત બન રહા હયે, ઓર એક લડકા બરસ ચારકા કાંધેપર ઓર દો અસતીન કુડનેકી ભરી હુઈ હરએકલી તરેહ ગલેમેં ડાલે, અજબ સુરંત ઓર અજબ વઝા ઉસકી દેખી. મૈંને નીહાયત હયેરાન હોકર પુછા અય અઝીઝ, તુ કોન હએ, કોનસે મુલકકા બાશીંદા હએ, ઓર યે કયા તેરી હાલત હએ ? વો જવાન બેઇખતીઆર રોને લગા, ઓર વો હમીઆની ખોલકર મેરે રૂબરૂ ઝમીનપર રખ્ખદી ઓર બોલા અલજુ અલજુ ખુદાકે વાસ્તે કુછ ખાનેકો દો, મુદદતસે ઘાંસ ઓર બનાસ-પતીયાં ખાતા ચલા આતાહું એક ઝરા કુવત મુજમેં બાકી નહીં રહી. મૈંને વહીં નાન, શરાબ કબાબમંગવા દીયા વો ખાને લગા ઇતનેમે ખ્વાજાસરા મહેલસે કઇ થએલીયાં ઉસકે કબીલીકે પાસસે લે આયા. મૈંને ઉન સબકો ખુલવાયા હરએક કીસમકે જવાહીર દેખે કે એક એક દાના ઉનકા ખીરાજ સલતનતકા કહા ચાહીએ ! એકસે એક અન મોલ ડોલમેં ઓર તોલમેં ઓર

ઉનકી જોત પડનેસે સારા મકાન રોશન હોગયા! જબ ઉસને કુકડા ખાયા, ઓર જામ દારૂકા પીયા, ઓર દમ લીયા હવાસ બજા હુએ તબ મૈંને પુછા કે યે પથ્થર તુજે કહાં હાથ લગે! જબ દીયા કે મેરા વતન વીલાયત આઝરબાયજાન હયે, લડકપનમેં ઘરબાર માં બાપસે જુદા હોકર બહોત સખતીયાં. ખેંચી ઓર એક મુદ્દત તલક ઝીંદા દર ગોરથા, ઓર કીરબાર મલે કુલ મૌતકે પંજેસે બચાહુ. મૈંને કહા અય મરદે આદમી મુફસ્સીલ કહે તો મઅલુમહો. તબ વો અપના અહવાલ બયાન કરને લગા કે.—

મેરા બાપકા સૌદાગર પેશાથા, હમેશા સફર હીંદુસ્તાન, રૂમોશામ, ચીનો ખુતન ફરંગ કા કરતા. જબ મેં દસ બરસકા હુવા, તો બાપ હીંદુસ્તાન ચલા, મુજે અપને સાથ લે જાનેકો ચાહા. હરચંદ વાલેદાને, ખાલાને ઓર ફુપીને કહા કે અભીયે લડકા હએ, લાયક સફરકે નહીં હુવા, વાલીદને ન માના ઓર માના ઓર કહાકે મૈ બુઢા હુવા હું. અગર યે મેરે રૂબરૂ તરબીયત ન હોગા તો યે હરમત ગોરમેં લેજાઉંગા; મરદ બચ્ચા હએ; અબ ન સીખેગા તો કબ સીખેગા? યે કેહકર મુજે ખ્વાહમખ્વાહ સાથ લીયા; ઓર રવાના હુવા ખૈરો આફીયતસે રાહ કટી—જબ હીંદુસ્તાનમેં પોહચે; તો કુછ જીનસ વહાં બેચી; ઓર વહાંકી સૌગાત લેકર ઓર બાદકે મુલ્કકો ગએ; યેભી સફર બખુબી હુવા; વહાંભી ખરીદો ફરોખ્ત કરકે ઝહાઝપર સવાર હુએ કે જલદી વતન કો પોહચે; બાદ એક મહીનેકે એક રોઝ આંધી ચલી તુફાન આયા; ઓર મેહ મુસલાધાર બરસને લગા. સારા ઝમીનો આસમાન ધુંવાધાર હોગયા. ઓર પટવાડ ઝહાઝકી ટુટગઇ મોઅલ્લમ ના ખુદા સર પીટને લગે, દસ દીન તલક હુવા ઓર મૌજ જીધર ચાહતીથી વહાં લેજાતીથી. ગયારવેં રોઝ એક પહાડસે ટકર ખાકર જહાઝ પુરઝે પુરઝે હોગયા નહીં મઅલુમ હુવા કે બાપ ઓર અસબાબ કહાં ગયા. મંએને અપને તઇં એક તખ્તેપર દેખા તીન દીન રાત વો બેડા બે ઇખ્તીયાર ચલા ગયા, ચૌથે દીન કીનારેપર જા લગા મુજમેં ફક્ત જાન બાકીથી; ઉસપરસે ઉતરકર હઝાર મેહનતો મશકકત ઉઠાકર બારે ઝમીનપર પોહંચા. દુરસે ખેત નઝર આએ, ઓર બહોતસે આદમી વહાં જમાથે, લેકીન સબ સીયાહફામ ઓર નંગે માદરઝાદ મુજસે કુછ બોલે. લેકીન મૈંને ઉનકી ઝબાન મુતલક ન સમઝી—વો ખેત ચનોંકા થા. વો આદમી આગકા અલાવા જલાકર બુટોંકો હોલે કરતેથે, ઓર ખાતેથે ઓર કઈ એક ઘરભી વહાં નઝર આએ, શાયદ ઉનકી ખુરાક યહીથે, ઓર વહાં બસ તેથે, મુજેભી ઇશારા કરને લગે કે તુભી ખા. મૈંનેભી એક મુઠી ઉખાડકર ભુને. ઓર ખાયા થોડાસા પાની પીકર સો રહા.

બઅદ થોડી દેરકે જબ જાગા તો ઉનમેંસે એક શખ્સ મેરે નઝદીક આયા આર રાહ દીખાને લગા મેંઅને થોડેસે ચને આર ઉંખેડ લીયે ઓર ઉંસ રાહપર ચલા એક કફેદસ્ત મૈદાનથા, ગોયા સેહરાએ કીયામતકા નમુના કહા ચાહીએ; વહી ચને ખાતા હુવા ચલા જોતાથા. અદ ચાર દીનકે એક કીલ્લા નઝર આયા, જબ પાસ ગયા તો એક કોટ દેખા બહોત બુલંદ તમામ. પથ્થર કા ઓર હરએક અલંગ ઉસકી દો દો કોસકી, ઓર દરવાઝા એક સંગકા તરાશા હુવા એક એક કુફલ બડાસા જડાથા, લેકીન વહાં ઇનસાનકા નશાન નઝર ન પડા. વહાંસે આગે ચલા, એક ટીલા દેખા કે ઉસકી ખાક સુરમેકે રંગ સીયાહ થી.

જબ ઉસ ટેલેસે પાર હુવા તો એક શહેર નઝર પડા તો બહોત બડા આસપાસ શહેરપનાહ ઓર જા બજા બુરજ, એક તરફ શહેરકે દરીયાથા ઉસકા બડા પાટથા. જાતે જાતે દરવાઝેપર ગયા; બીસમીલ્લાહ કહેકર કદમ અંદર રખ્ખા. એક ચખ્સકો દેખા. પોશાક આલે ફરંગકીસી પેહને હુએ કુરસીપર બેઠા હએ. જુંહી ઉસને મુજે અજનબી મુસાફરી દેખા, ઓર

મેરે મુહસે બીસંહમીલ્લા સુની; પુકારા કે આગે આવ. મૈંને જાકર સલામ કીયા; નેહાયત મેહેરબાનીસે સલામકા જવાબ દીયા. તુરત મેઝપર પાઉં રોટી; મસકા; ઓર મુરગકા કબાબ ઓર શરાબ રખકર કહા પેટભરકર ખાઓ. મૈંને થોડાસા ખાયા; ઓર પીયા ઓર ઃબે ખબર હોકર સોયા. જબ રાત હોગઇ તબ આંખ ખુલી હા. મુંહ ધોયા ફીર મુજે ખાના ખીલાયા ઓર કહા અય બેટા; અપના અહવાલ કહો ? જો કુછ મુજપર ગુઝરાથા સો કેહ સુનાથા તબ બોલા કે યહાં તું કયું આયા મઅેને દીકહોકર કહા, શાયદ તુ દીવાના હયે, મૈંને કઅદ મુદ્દત બડી મહેનત છે મહીનીકે અબ બસતીકી ૨૨૧ દેખી હએ, ખુદાને યહાં તલક પોહંચાયા ઓર તુ કેહતા હએ કયું આયા! કેહને લગા અબ તો આરામ કર, કલ જો કેહના હોગા સો કહુંગા.

જબ સુબ્હો હુઇ તબ તો બોલા કે કોટડીમેં ફાવડા ચલની ઓર તોબરા હય બાહેર લે આ. મેંને દીલમેં કહા ખુદા જાને રોટી ખીલાકર મુજસે કયા મેહેનત કરવાએગા. લાચાર વો સબ નીકાલકર ઉસકે રૂબરૂ લાયા તબ ઉસને ફરમાયા કે ઉસ ટીલેપર જા ઓર એક ગઝકે મવાફીક ગડા ખોદ વહાંસે જો કુછ નીકલે ઇસ ચલનીસે છાન જો ન છન સકે ઉસે તોબરેમેં ભરકર મેરે પાસ લા. મંએ વો સબ ચીઝેં લેકર વહાં ગયા ઓર ઉતનાહી ખોદકર છાન છુનકર તોબરેમેં ડાલા, દેખો તો સબ જવાહીર રંગ બેરંગકે હએ. ઉનકી જોતસે આંખે ચુંધીયાં ગઇ ઉસી તરહ તોબરેકો મુંહલગ લબા લબ ભરકર ઉસ અઝીઝકે પાસ લેકર ગયા. દેખકર બોલા કે જો ઇસમેં ભરા હએ તુ લે ઓર યહાંસે જા, કે ઇસ શેહેરમેં તેરા રેહના ખુબ નહીં. જવાબ દીયા કે સાહેબને અપને જાનીબમેં બડી મેહેરબાની કી કે ઇતના ખુબ નહીં. જવાબ દીયા કે સાહેબને અપને જાનીબમેં બડી મેહેરબાની કી કે ઇતના કુછ કંકર પથર દીયા લેકીન મેરે કીસ કામકા જબ ભુખા હોઉંગા તો ઇનકો ચબા સકુંગા: ન પેટ ભરેગા પસ અગર ઓરભી દો તો મેરે કીસ કામ આવેંગે ! વો મરદ હંસા ઓર કેહને લગા કે મુજકો તુજપર અફસોસ આતા હયે કે તુભી હમારે માનીંદ મુલ્કે અજમકા રેહનેવાલા હએ, ઇસલીએ મંયે મના કરતા હું, નહીં તો તુ જાન. અગર ખ્વાહન ખ્વાહ તેરા યે કસ્દ હય કે શેહરમેં જાઉં તો મેરી અંગુઠી લેતાજા; જબ બાઝારકે ચૌકમેં જાવે તો એક શખ્સ સુફીદ રેશ વહાં બેઠા હોગા, ઓર ઉસકી સુરત શકલ મુજશે બહોંત મીલતી હય; વો મેરા બડા ભાઇ હયે ઉંસકો યે અંગુઠી દીજયો તો વો તેરી ખબરગીરી કરેગા; ઓર જો કુછ વો કહે ઉસી મવાફીક કામ કીજયો નહીં તો મુફત મારા જાએગા; ઓર મેરા હુકમ યહીં તલક હય; શેહરમેં મેરા દખલ નહીં.

મેંને વો અંગુઠી ઉશે લેલી; ઓર સલામ કરકે રૂખસ્ત હુવા—શેહરમેં ગયા. તો બહોત ખાસા શહેર દેખા કુચા ઓર બાઝાર સાફ. ઓરત વ મર્દ બેહીજાબ આપસમેં ખરીદો ફરોખ્ત કરતે, સબ ખુશ લીબાસ હએ. મંયે સૈર કરતા હુવા જબ ચોકકે ચોરાહેપર પોહંચા; વહાં અયસા ઇઝદેહામ થા કે થાલી ફેંકી યે તો આદમીયોંકે સરપર ચલી જાએ ખલકતકી યે ભીડથી કે રાહ ચલના મુશકીલ થા જબ કુછ ભીડ કમ હુઇ મંએ ધકકમ ધકકા કરતા હુવા આગે ગયા બારે ઉસ અઝીઝકો દેખા કે એક ચોકીપર બેઠા હયે. ઓર એક જડાવ કુરસી ઝરનીગાર સામને ધરી હયે; મેંને જાકર સલામ કીયા ઓર વો મોહર દી. ગુસ્સેકી નઝરસે મેરી તરફ દેખા ઓર બોલા; કયું તું ઇધર આયા ઓર અપને તઇ બલામેં ડાલા? મેરે બેવકુફ ભાઇને તુજે મના નહીં કીયા થા ! મેંને કહા ઉન્હોં તો કહા લેકીન મેંને નહીં માના ઓર તમામ કયેફીયત અપની ઇબતેદાસે ઇનતેહાતક કેહ સુનાઇ. વો શખ્સ ઉઠા ઓર મુજે સાથ લેકર અપને ઘરકી તરફ ચલા ઉસકા મકાન પાદશાહોંકે મકાનસા દેખનેમે આયા ઓર બહોતસે નોકર

આકર ઉસકે થે. જબ ખીલવતમેં જાકર બેઠા તો બ મુલાગીયત બોલા કે અય ફરઝંદ યે ક્યા તુને નાહાની કી કે અપને પાંવસે ગોરમેં આયા; કોઇબી કમબખત ઇસ તીલસમાતી શેહેરમેં આતા હય ? મેંને કહા; અપના અહવાલ પેશતર કેહ ચુકાહું; અબ તો કીસમત લે આઇ; લેકીન શફકકત ફરમાકર યહાંકે રસમો રાહશે આગાહ કીજયે તો મઅલુમ કરૂં કે ઇસ વાસ્તે તુમને ઓર તુમ્હારે ભાઇને મુજે મના કીયા.

તબ વો જવાં મરદ બોલા કે પાદશાહ ઓર તમામ રઇસ ઇસ શેહરકે રાંદે હુએ હુએ. અજબ તરહકા ઉનકા દીન ઓર મઝહબ હયે યહાં બુતખાનેમેં એક બુત હય કે શેતાન ઉસકે પેટમેંશે નામ ઓર ઝાત, ઓર દીન હરકીસીકા બયાન કરતા હય; પસ જો કોઈ ગરીબ મુસાફીર આતા હય પાદશાહકો ખબર હોતી હએ ઉશે તો ઉસે દેવલમે લે જાતા હય ઓર બુતકો સીજદા કરવાતા હયં; અગર સીજદા કીયા તો બેહતર નહી તો બેચારેકો દરયામેં ડુબો દેતા હય અગર વો ચાહેકે દરયાસે નીકલકર ભાગે તો આલત ઓર ખુસીએ ઉસકે લંબે હોજાતે હયે અયસે કે ઝમીનમે લગજાતે હંય; મારે બોજકે વો હરગીઝ ચલ નહીં સકતા ! અયસા કુછ તીલસ્મુમ ઇસ શેહરમે બનાયા હએ મુજકો તેરી જવાનીપર રહમ આતા હયે; મગર તેરી ખાતીર એય તદબીર કરતા હું કે ભલા કોઇ દીન તો તુ જીતા રહે; ઓર ઉસ અઝાબસે બચે. મેંને પુછાયો કયા સુરત તજવીઝ કી હયે ઇરશાદ હો ! કેહને લગા, તુજેહ કદ ખુદા કરદુ ઓર વઝીરકી લડકીસે તેરી શાદી કરવા દુંગા મેંને કહા વઝીર અપની લડકી મુજ મુફલીસકો કયું કર દેગા ? મગર જબ ઇનકા દીન કુબુલ કરૂં. સો યે મુજસે ન હો સકેગા. કેહને લગા ઈસ શેહરકી યે રસમ હયે કે જો કોઇ ઇસ બુતકો સીજદા કરે અગર ફકીર હો ઓર પાદશાહકી બેટી માંગે તો ઉસકી ખુશીકી ખાતીર હવાલે કરેં ઓર ઉસે રંજીદા ન કરે ઓર મેરાબી પાદશાહકે નઝદીક એતબાર હયે ઓર અઝીઝ રખતા હયે ઓ સબ અરકાન અકાબીર યહાંસે મેરી કદર કરતે હંય ઓર દરમીઆન એક હફતેકે દો દીન બુતખાનેમેં ઝીયારતકો જાતે હંય; ઓર ઇબાદત બજા લાતે હયે; ચુનાચે કલ સબ જમઅ હોવેગે મૈ તુજે લેજાઉંગા; યે કેહકર ખીલા પીલાકર સુલાયા.

જબ સુબ્હોહુઇ તો મુજે સાથલેકર બુતખાનેકી તરફ ચલા, વહાં જાકર જો દેખાતો આદમી આતે જાતે હંયે, ઓર પરસ્તીશ કરતે હંયે પાદશાહ ઓર અમીર બુતકે સામને પંડીતોંકે પાસ સર નંગે કીએ અદબસે દોઝાનું બેઠે થે ઓર નાબાલીગ લડકીયાં, ઓર લડકે ખુબ સુરત જયસે હુરોગીલમાં ચારોં તરફ સફ બાંધકર ખડેથે તબ વો અઝીઝ મુજસે હમ કલામ હુવા કે અબ મંયે જો કહું સો કર મેંને કુબુલ કીયા કે જો ફરમાવોસો બજાલાઉં. બોલા કે પેહલે પાદશાહકે હાથ પાંવકો બોસા દે બાદ ઉસકે વઝીરકા દામન પકડ મેને વયસાહી કીયા. પાદશાહને પુછા યે કોન હય ઓર કયા કેહતા હય ? ઉસ મરદને કહા યે જવાન મેરે રીસ્તેમેં હય પાદશાહકી કદમબોસીકી આરઝુમે દુરસે આયા હયે ઇસ તવકકાપર કે વઝીર ઇસકો અપની ગુલામીમેં સરબુલંદ કરે અગર હુકમ બુત કલાંકા ઓર મરઝી હુઝુરકી હોવે. પાદશાહને કહા કે હમારા મઝહબ ઓર દીનો આઇન કુબુલ કરેગા તો મુબારક હય. વહી બુતખાનેકા નકકાર ખાના બજને લગા મુજે એક ખીલઅત ભારી પેહનાઇ ઓર એક રસ્સી સીયાહ મેરે ગલેમેં ડાલકર ખીંચતે હુએ બુતકે સીંગાસનકે પાસ લેજાકર હીજદા કરવાકર ખડા કીયા. બુતસે આવાઝ નીકલી કે અય ખ્વાજાઝાદે ખુબ હુવા કે તુ હમારી બંદગીમેં આયા. અબ હમારી રહમત ઓર ઇનાયતકા ઉમ્મેદવાર રહે યે સુનકર સબ ખલકતને સીજદા કીયા; ઓર ઝમીનપર

લોટને લગે ઓર પુકારે ધન હયે કયું ન હો; તુમ અયસેહી ઠાકર હો જબ શામ હુઇ; પાદશાહ ઓર વઝીરકી ટાકો અપને તોરકી રીતરસમ કરકે મેરે હવાલે કીયા ઓર બહોતસા દાન દેકેઝ દીયા ઓર બહોત મીનત કરને લગે દે બમુજીબ હુકમ બડેઅુતકે ઉસે તુમ્હારી ખીદમતમેં દીયા હયે. એક મકાનમેં હમ દોનોંકો રખ્ખા. ઉસ નાઝનીકો મેંને દેખા તો ઉસકા હુસ્નો જમાલ માનીંદ પરીકે થા. જો જો ખુબીયાં પદમનીકી સુની જાતી હય સો સબ ઉસમેં મોજુદથી. બ હસગત તમામ મેને સોહબતકી ઓર મઝા ઉડાયા. સુબ્હોકો ગુશલ કરકે પાદશાહકે મુજરેકો ગયા. પાદશાહને ખીલઅત દામાદી ઇનાયત કી ઓર હુકમ ફરમાયા કે હમેશા દરબારમે હાઝીર રહા કરે. આખીરકો બઅદ ચંદરોઝકે પાદશાહકી મુશાએહતમે દાખીલ હુવા પાદશાહ મેરી સોહ-તબસે નેહાયત ખુશ હોતે; ઓર અકશર ખીલઅત; ઓર ઇનામ ઇનાયત કરતે, અગરચે દુની-યાકે માલસે મેં ગનાથા; ઇશ વાસ્તેકે મેરે કબીલેકે પાશ ઇતના નકદો જીનશ; ઓર જવાહીરથા કે જીશકી હદ ન થી. ઈઝ શાલતક બહોત અએશો આરામશે ગુઝરી; ઇત્તેફાકન વઝીરઝાદીકો પેટ રહા; જબ શતવાશા હુતા, ઓર અંગના મહીના ગુઝરકર દીન પુરે હુએ. દાઇ જનાને આઇ તો મરા હુવા લડકા પેટમેંસે નીકલા. ઉશકા ઝહેર વઝીરજાદીકો ચડા, વોભી મર ગઇ! મેં મારે ગમકે દીવાના હો ગયા કે યે આફત કયા મુજપર ટુટી; ઉસકે શીરાને બેઠા રોતાથા.

એક બારગી રોનેકી આવાઝ સારે મેહેલમે બુલંદ હુઇ, ઓર ચારોં તરફસે ઓરતેં આને લગી. જો આતીથી શો એક ધપા મેરે સરપર મારતીથી ઓર અપની કુસ ઓર કુનકો નંગા કરકે મેરે મુકાબીલ ખડી રહેતી, ઓર રોના શુરૂઅ કરતી! ઇતની રંડીયાં જમઅ હુઇ કે મેં ઉનકી છુતડોમેં છુપ ગયા, નજદીક થા કે જાન જાવે.

ઇતનેમેં કીસીને પીછેસે આકર ગીરેબાન મેરા ખીંચકર ઘસીટા દેખા તો વહી મરદે અ-જમી હયે કે જીસને મેરી શાદી કરવા દીથી સો કેહેને લગા અય અહમક, તુ કીસ લીએ રોતા હયે મેંને કહા મેરી પાદશાહત ગઇ; આરામ ખાનાદારીકા ગયા; ઓર તુ કેહતા હએ કયું ગમ કરતા હયે ? વો અજીઝહંસકર બોલા; અબ તુ અપની મૌતકી ખાતીર ગે; મેને પેહલેહી તુજે કહાથા કે શાયદ ઇસ શહેરમે તેરી અજલ તુજકો લે આઇ હયે; વયસાહી હુવા; અબ સીવા મરનેકે તેરી રેરાઇ નહીં. આખીર લોગ મુજકો પકડકર બુતખાનેમેં લે ગએ. દેખા તો પાદશાહ ઓર અમીર છત્તીસ ધારકે રઇયત પરજા ઓર વઝીરઝાદીકા માલો અસબાબ સબ ધરા હયે; જો ચીઝ જીસકા જી ચાહતા હયે સો લેતા હગે; ઓર ઉસકી કીમતકા રૂપીયા ધર દેતા હયે. ગરઝ શબ અશબાબકે રૂપીએ હુએ; ઉન રૂપીયોંકા જવાહીર ખરીદા ગયા; ઓર એક શંદુકચેમે બંદ કીયા; ઓર એક શદુકમે નાન હલવા ઓર ગોસ્તકે કબાબ ઓર મેવે ખુશકોતર ઓર બહોતશી ખાનેકી ચીઝેં લેકર ભરી; ઓર ઉસ બીબીકી લાશકો એક શંદુકમેં રખકર વો શંદુક સદુક એક ઉંટપર લદવા દીયા ઓર મુજે સવાર કીયા; ઓર સંદુકચા જવાહીરકા મેરી બ-ગલમેં દીયા ઓર બરાહમન આગે આગે ભજનક કરતે; ઓર સંખ બજાતે ચલે; ઓર પીછે એક ખલકત મુબારકબાદી કેહતી હુઇ સાથ હુઇ. ઈસીતઓરસે ઉસી દરવાઝેસે કે મંએ પેહલે રોઝ આયાથા શહેરકે બાહેર નીકલા.

જબ ઉસ દારોગકી નઝર મુજપર પડી રોનેલગા, ઓર બોલા કે અય કમબખ્ત; અજલ ગીરફતા મેરી બાત ન સુની ઓર ઉસ શહેરમેં જાકર મુફત અપની જાનદી. ,ઇસમે કુછ મેરી તકસીર નહીં; મૈંને મનઅ કીયાથા. ઉસને યે બાત કહી; લેકીન મૈં તો હકકા બકકા હોરહાથા ન ઝબાન યારી દેતીથી કે જવાબદું; ન ઓસાન બજાથે કે અંજામ કયા હોતા

હયે...આખીર ઉસ કીલ્લેકે પાસ જીસ[illegible] મૈને પેહલે રોઝ દરવાઝા બંદ દેખાથા વહાં લેગએ ઓર બહોતસે આદમીયોંને મીલકર કુફલકો ખોલા. ઓર તાબુત સંદુક અંદર લેચલે. એક પં-ડીત [illegible]રે પાસ આયા; ઓર સમજહાને લગા કે આદમી એકદીન જનમ પાતા હયે; એક રોઝ મરજાતા હયે; દુનીયાકી યહી બુરાઇ હયે; અબ યેહ તેરી અવરત, ઓર લડકા ઓર ચાલીસ દીનકી ખુરાક ખાનેકો મજુદ હયે. ઇસકો લે, ઓર યહાં રહે, જબતલક બડા બુત તુજપર મેહે-રબાન હોવે. મૈંને ગુસ્સેમેં ચાહા કે ઉસ બુતપર, ઓર વહાંકે રેહનેવાલોંપર ઓર ઉસ રીત રસમપર લઅનત કરું. ઓર ઉસ બરાહમનકો ધબ્બોવ ચકડ મારકર નીકાલદું; ઇતનેમેં વહી મરદે અજમી અપની ઝબાનમેં મુજે મના કીયા કે ખબરદાર હરગીઝ દમ મત માર અગર કુછભી બોલા તો ઇસી વકત તુજે જલાવેંગે ઔર જો તેરી કીસમતમેંથા સો હુવા; અબ ખુદાકે કરમકા ઉમ્મીદવાર રહે, શાયદ અલ્લાહ તુજે યહાંસે જીતા નીકાલે.

આખીર સબ મુજે તનહા છોડકર ઉસ હીસારસે બાહેર નીકલે ઓર; દરવાઝા ફીર બંધ કર દીયા ઉસ વકત મેં અપની તનહાઈ, ઓર બેકસીપર બે ઇખતીયાર રોયા, ઓર ઉસ અવ-રતકી લાશપર લાતેં મારને લગા કે અય મુરદાર, અગર તુજે જનતેહી મરજાનાથા તો શાદી કીસલીએ કી, ઓર પેટસે કયું રહીથી, માર મુરકર ચુપહો રહા; ઇસમેં દીન ચડા, ઓર ધુમ ગરમ હુઇ, સરકા ભેજા પકને લગા, ઓર બદબુકે મારે રૂહ તનસે નીકલને લગી; જીધર દેખા-તાથા, તો મુરદોંકી હડીયાં, ઓર સંદુક જવાહીરકે બહોતસે પડેથે ! તબ કંઇ સંદુક પુરાને લેકર નીચે ઉપર રખ્ખે કે દીનકો ધુપસે ઓર રાતકો શબનમસે બચાવ હો. ફીર પાનીકી તલાશ કરને લગા, એક તરફ ઝરા નઝર આયા કે કીલ્લેકે દીવારમેં પથ્થરકા તરાશા હુવા ધંડેકે મુહકે મવાફીક હયે. બારે કઇદીન ઉસ પાની, ઓર ખાનેસે ઝીંદગી હુઇ, આખીર અઝાકા તમામ હુવા મૈં ઘબરાયા, ઓર ખુદાકી જનાબમે ફરીયાદકી, વો અયસા કરીમ હયે કે દરવાઝા કીલ્લેકા ખુલા ઓર એક મુરદેકો લાએ ઉસકે સાથ એક પીર મરદ આયા, જબ ઉસેભી છોડકર ગએ. યે દીલમેં આયા કે ઉસ બુઢેકો મારકર ઉસકે ખાનેકા સંદુક સબકાસબ લેલું. સંદુકકો પાયા હાથ મેં લેકર ઉસકે પાસ ગયા; વો બેચારા સર ઝાનુપર ધરે હયેરાન બેઠાથા—મૈ ને પીછેસે આકર ઉસકે સરમેં અયસા મારા કે મગઝકા ગુદા નીકલગયા, ઓર મર ગયા તમામ ખુરાક લેકર મૈં ખાને લગા. મુદ્દત તક યહી મેરા કામથા, કે જો ઝીંદા મુરદેકે સાથ આતા ઉસે મૈં માર ડાલ-તા, ઓર ખાનેકા અસબાબ લેકર બફરાગત ખાતા, બઅદ કીતની મુદ્દતકે એક મરતબા એક લડકી તાબુતકે હમરાહ આઇ. ને હાયત ખુબુસુરતથી, મેરે દીલને ચાહા કે ઉસે મારૂં. ઉસને મુજે દેખા ઓર મારે ડરકે બેહોશ હોગઇ, ઉસકાભી સામાન ઉઠાકર અપને પાસ લેઆયા, લે-કીન અકેલા ન ખાતા; જબ ભુખ લગતી ખાના ઉસકે પાસ લેજાતા, ઓર સાથ મીલકર ખાતા જબ ઉસ અવરતને દેખા કે મુજે યે શખસ નહીં સતાતા; દીન બદીન દહશત ઉસકી કમ હુઇ ઓર રામ હોતી ચલી મેરે મકાનમેં આને જાને લગી—એક રોઝ ઉસકા અહવાલ પુછા કે તુ કોન હયે ? ઉસને જવાબ દીયા કે મૈં પાદશાહકે ખાસ વઝીરકી બેટીહું, અપને ચચાકે બેટેસે મેરી શાદી હુઇથી. શબે ઉરૂસીકે દીન ઉસે કુવાંજકી બીમારી હુઇ, અયસા દરદસે તડપને લગા કે એક આનકી આનમેં મરગયા. મુજે ઉંસકે તાબુતકે સાથ લાકર યહાં છોડગએ ફીર ઉસને મેરા અહવાલ પૂછા ? મૈંનેભી તમામો કમાલ બયાન કીયા. ઓર કહા ખુદાને તુજે યહાં મેરી ખાતીર ભેજા હયે. વો મુસકુરાકર ચુપકી હો રહી—ઇસી તરેહ કઇ દીનમેં આપસમેં મહોબત ઝીયાદા હુઇ મૈંને ઉસ અરકાન મુસલમાની કે શીખાકર કલમા પડવા ઓર રજુ કરકે સોહબત

કી; વોભી હામેલા હુય, એક બેટા પૈદા હુવા; કરીબ તીન બરસકે ઉસી સુરતસે ગુઝરે. જબ લડકેકા દુદ બડાયા, એક રોઝ બીબીસે કહાકે યહાં કબતક રહેગે. ઓર કીસ તરેહ યહાંસે નીકલેંગે ! વો બોલી ખુદા નીકાલે, તો નીકલે નહીંતો એકરોઝ યુંહી મરજાએગે; મુઝે ઉસકે કહેનેસે ઓર અપને રહેનેસે કમાલ રીકકત આઇ, રોતે રોતે સો ગયા. એક શખ્સકો ખ્વાબમેં દેખા કે કહેતા હયે પરનાલેકી રાહસે નીકલના હયે તો નીકલ મૈં મારે ખુશીકે ચોંક પડા, ઓર ઉસ અવરતકો કહા કે લોહેકી ચાખેં, ઓર મેખેં જો પુરાની સંદુકોમેં હયે સો જમએ કરકે લેઆવો તો ઉસકો કુશાદા કરૂં.

ગરઝ મૈં ઉસ મોરીકે મુંહપર મેખ રખકર પથ્થરોંસે અયસા ઠોકતાથા કે થક જાતા. એક બરસથી મેહનતમેં વો સુરાખ ઇતના બડા હુવા કે આદમી નીકલ સકે બઅદ ઉસકે મુરદોંકી આસતી નોંમોંસે અચ્છે જવાહીર ચુનકર ભરે, ઓર સાથ લેકર ઉસી રાહસે હમતીનોં બાહેર નીકલે. ખુદાકા શુકર કીયા ઓર બેટેકો કાંધેપર બીઠલાયા. એક મહીના હુવા હય કે સરે રાહ છોડકર મારે ડરકે જંગલ પહાડોંકી રાહ ચલા આતાહું; જબ ભુખ લગતી હયે તબ ગાસ ખાતાહું. તાકત બાત કરનેકી મુજમેં નહી હયે. યે મેરી હકીકત હય જો તુમને સુની. પાદશાહ સલામત મેને ઉસકે હાલપર તરસ ખાયા, ઓર હમ્મામ કરમુાકર અચ્છા લીબાસ પહેનવાયા ઓર નાયબ બનાયા ઓર મેરે ઘરમેં મલેકાસે કઇ લડકે પૈદા હુએ લેકીન છોટપનમેં મરગએ એક બેટા પાંચ બરસકા હોકર જાન બરહમ તસલીમ હુવા ઉસકે ગમમેં મલેકાનેભી વફાત પાઇ મુઝે કમાલ હુવા. વો મુલ્ક ગૈર ઉસને કાટને લગા, દીલ ઉદાસ હોગયા, ઇરાદા હજમકા કીયા...પાદશાહસે અરજ કરકે ખીદમત શાહબંદરકી ઉસ જવાનકો દીલવાદી; ઉસ અરસેમેં પાદશાહભી મરગયા. ઇસ વફાદાર કુત્તેકો ઓર સબ માલ ખજાના લેકર નએશાપુરમેં આરહા; ઇસ બાસ્તે કે મેરે ભાઇઓંકે અહવાલસે કોઇ વાકીફ ન હોવે. મંયે ખ્વાજા સગપરસ્ત મશહુર હુવા ઓર ઇસ બદનામીમેં દુગના મહસુલ આજતક પાદશાહ ઇરાનકી સરકારમેં ભરતાહું.

ઇત્તેફાકન યે સૌદાગર બચ્ચા નહીં આય ઉસકે વસીલેસે જહાંપનાહકા કદમબોસ હુવા. મેંને પુછા કે યે તુમ્હારા ફરઝંદ નહીં ? ખ્વાજાને જવાબ દીયા, કીબલએ આલમ યે મેરા બેકા નહીં. આપહીકી રઇયત હયે, લેકીન અબ મેરે માલીક ઓર વારસ જો કુછ કહીએ સો યે હય ! યે સુનકર મેંને સૌદાગર બચ્ચેસે પુછા કે તુ કીસ તાજરકા લડકા હયે ઓર તેરે માં બાપ કહાં રેહતે હયે ? ઉસ લડકેને ઝમીન ચુમી ઓર જાનકી અમાન માંગી, ઓર બોલાકે યે લોંડી સરકારકે વઝીરકી બેટી હયે, મેરા બાપ હુઝુરકે અતાબમેં બસબબ ઉસ ખ્વાજાકે લાલોંકો પડા ઓર હુકમ યું હુવા કે, અગર એક સાલતક ઉસકી બાત કુરસીનશીન ન હોગી તો જાનસે મારા જાએગા. મેને યે સુનકર યે ભેસ બનાયા ઓર અપને તઇ નએશાપુરમેં પોહંચાયા. ખુદાને ખ્વાજાકો મએ કુત્તા ઓર લાલોંકે હુઝુરમેં હાઝીર કીયા. આપને તમામ અહવાલ સુન લીયા ઉમેદવાર હું કે મેરે બુઢે બાપકી મુખલસી હો. યે બયાન વઝીરઝાદીશે સુનકર ખ્વાજાને એક આહકી, ઓર બોલા કે હાય કમબખતી ઇતની દુરસે યે રંજો મેહનત ખીંચકર મંયે ઇસ આરઝુસે આયાથા કે ઇસ સૌદાગર બચ્ચેકો અપના ફરઝંદ કરૂંગા ઓર અપને માલો મતાકા ઉસકો હીબ્બા નામા લીખ દુંગા તો મેરા નામ રહેગા. ઓર સારા આલમ ઇસે ખ્વાજાઝાદા કહેગા, શો મેરા ખીયાલ ખામ હુવા. ઇસને ઓરત હોકર મુજ મરદેપીરકો ખરાબ કીયા, મંયે રંડીકે ફરેબમેં પડા, અબ મેરી વોકહવત હુઇ, ઘરમેં રહે ન તીરથ ગએ, મુંડ મુડા ફઝીહત બયે.. અલકીસ્સા મુઝે ઉસકી બેકરારી, ઓર નાલા ઝારીપર રહમ આયા ખ્વાજાકો નઝદીક બુ-

લાયા ઓર કાનમે મુઝદા ઉસ્કે વસલકા સુનાયા કે ગમગીન મત હો ઇસીસે તેરી શાદી કર દેંગે ખુદા ચાહે તો તેરી અવલાદ હોગી. ઇસ ખુશ ખબરીકે સુનનેસે ઝરા ઉસકે તસલ્લી હુઇ. તબ મેને કહા કે વઝીરઝાદીકો મહેલમેં લેજાઓ, ઓર વઝીરકોં કેદખાનેમેસે લેઆઓ ઓર હમ્માંમમેં ન્હીલાઓ ઓર ખીલઅત સરફરાઝીકી પેહનાવો, ઓર જલદી મેરે પાસ લાઓ.

જીસ વકત વઝીર આયા, લબે ફરશતક ઉસકા ઇસતબાલ ફરમાયા, ઓર બુઝુરગ જાનકર ગલે લગાયા. ઓર નએ સરસે કલમદાન વીઝારતકા ઇનાયત ફરમાયા, ઓર ખ્વાજાકોભી જાગીર મનસબ દીયા, ઓર સાઅત નેક દેખકર વઝીરઝાદીશે નીકાહ પડવાકર મનસુબ કીયા. કઇ સાલમેં દો બેટે. ઓર એક બેટી ઉસકે ઘરમેં પૈદા હુઇ...ચુનાચે બડા બેટા મલેકુતતુજાર હએ, ઓર છોટા હમારી સરકારકા મુખતાર હયે, અય દરવેશો મેંને ઇસ લીએ યે નકલ તુમ્હારે સામને બયાનકી કે કલકી રાત દો ફકીરોંકી સરગુઝસ્ત મેને સુની થી, અબ તુમ દોનોંભી જો બાકી રહે હો યે સમજો કે હમ ઉસી મકાનમેં બેઠે હએ, મુજે અપના ખાદીમ, ઓર ચંદરોઝ મેરે પાસ રહો. જબ ફકીરોંને પાદશાહકી તરફસે બહોત ખાતીરદારી દેખી તો કેહને લગે કે ખેર, જબ તુમને ગદાઓંસે ઉલફત કી, તો હમ દોનોંભી અપના માજરા બયાન કરતે હએ, સુનીએ.

સૈર તીસરે દુરવેશકી.

તીસરા દુરવેશ લંગોટ બાંધકર બેઠા, ઓર અપની સૈરકા બયાન ઇસતરહ કરને લગા.

રૂબાઇ.

અહવાલ ઇસ ફકીરકા અય દોસ્તાં સુનો,
યઅને જો મુજપર બીતી હયે વો દાસ્તાં સુનો,
જો કુછ કે શાહે ઇશ્કને મુજસે કીયા સુલુક,
તફસીલવાર કેહતા હું ઉસકા બયાં સુનો.

કે યે કમતરીન પાદશાહઝાદા, અજમકા હએ, મેરે વલીયુલનયામત વહાંકે પાદશાહ થે, ઓર સીવા મેરે કોઇ ફરઝંદ નહીં રખતે થે. મૈં જવાનીકે આલમમેં મુસાહેબોંકે સાથ ચવપડ, ગંજીફા, શતરંજ, તખતા, નરદ ખેલા કરતા, ઓર સવાર હોકર શેરો શીકારમેં મશગુલ રેહતા એક દીનકા યે માજરા હએ કે, સવારી તઇયાર કરવાકર, ઓર સબ આશનાયોંકો લેકર મૈદાનકી તરફ નીકલા. બાઝ, બેહરી જરરા બાસા સુરખાબ, તીતરોંપર ઉડાતા હુવા દુર નીકલ ગયા; અજબ તરહકા એક કતા બહારકા નઝર આયા કે જીધર નીગાહ જાતીથી કોસોં તલક સબઝા. ઓર ફુલોંસે ઝમીન લાલ નઝર આતીથી. યે કેફીયત દેખકર ઘોડોંકી બાગે ડાલ દીયા ઓર કદમ બકદમ સૈર કરતે હુએ ચલે જાતે થે, નાગાહ ઉસ સહેરામેં દેખા કે એક કાલા હરન ઉસપર ઝરબફતકી જુલ ઓર ઘુંગરૂ શોનેકે ઝરદોઝી પટટેમે લટકે હુવે ગલેમેં પડે ખાતીર જમાસે ઉસ મૈદાનમેં કે જહાં ઇનસાનકા દખલ નહીં, પરીંદા પર નહીં મારતા, વો ફીરતાથા. હમારે ઘોડોંકી આ હટ પાકર ચોંકા હુવા; સર ઉઠાકર દેખા, ઓર આહેસ્તા ચલા. મુજે ઉસકે દેખનેસે યે શોક હુવા કે રફીકોંશે કહા, તુમ યહીં ખડે રહો, મૈં ઉશે જીતા પકડુંગા. ખબરદાર તુમ કદમ

આગેં ન બડાઇઓ, ઓર મેરે પીછે ન આઇયો મેરા ઘોડા નેહાયત ચુસ્તો ચાલાક થા કે કઇ બાર હરનોંકે ઉપર દોડાકર ઉનકી ચોકડી ભુલાકર હાથોંશે પકડ પકડ લીએ થે, ઉસકે પીછે દો-ડાયા. વો દેખકર છલાંગે ભરને લગા, ઓર હવા હુવા, ઓર ઘોડાભી હવાશે બાતેં કરતા થા, લેકીન ઉસકી ગરદકો ન પોહંચા વો ઘોડાભી પસીના પસીના હો ગયા, ઓર મેરાભી જીબ મારે પીયાસકે ચટખને લગી, પર કુછ બસ ન ચલા; શામ હોને લગી ઓર મેં કયા જાનું કહાંશે કહાં નીકલ આયા લાચાર હોકર ઉશે ભુલવા દીયા, તરકશમેંશે તીર નીકાલકર ઓર કુરબાનશે કયા ન સંભાલકર ચીલ્લેમેં જોડકર સીસ બાંધી, ઓર અલ્લાહોઅકબર કેહકર મારા. બારે પેહ-લાહી તીર ઉસકે પાંવમેં લગા. તબ વો લંગડતા હુવા પહાડકે દામનકી તરફ ચલાં ફકીરભી ઘોડે પરશે ઉતર પડા, ઓર પીયાદા ઉસકે પીછે લગા ઉસને કોહકા ઇરાદા કીયા મેંનેભી ઉસકા સાથ દીયા; કઇ ઉતાર ચડાવકે બાદ, એક ગુંબજ નઝર આયા, જબ પાસ પોહંચાતો એકબાગ ઓર ચશમા દેખા વો હરનતો નઝરોસેં ગાયબ હો ગયાથા. મેંભી બહોત થક ગયા, હાથ પાંવ ઘોનેલગા. એક બારગી આવાઝ રોનેકી ઉસ ગુમબઝકે અંદરસે મેરે કાનમેં આઇ, જયસે કે કોઇ કેહતા હયે કે અય બચ્ચે, જીસને તુજે તીર મારા, મેરી આહકા તીર ઉસકે કલેજેમેં લગીયો, વો અપની જવાનીસે ફલ ન પાવે મૈં યે સુનકર વહાં ગયા' દેખાતો એક બુઝરગ સુરીદરેશ પોશાક પેહને એક મસનદપર બેઠા હેયે, ઓર હરન ઉસકે આગે લેટા હયે ઉસકી ટાંગસે યે તીર ખીંચતા હયે, ઓર બદ દોઆ દેતા હયે મૈંને સલાંમ કીયા. ઓર હાથ જોડકર કહા કે હઝરત સલામત યે તકસીર નાદામીસ્તા ઇસ ગુલામસે હુઇ, મૈં યે ન જાનતાથા, ખુદાકે વાસ્તે મઆફ કરો વો બોલા કે બેઝબાનકો તુને સતાયા હયે અગર અનજાન યે હરકત તુજસે હુઇ. અલ્લાહ મઆફ કરેગા.

મૈં પાસ જાકર બેઠા, ઓર તીર નીકાલને લગા, બહોત દેરકે બાદ વો તીર નીકલા ઓર ઝખમમેં મરહમ ભરકાર બાંડ દીયા. હાથ ઘો ધાકર ઉસ પીર મરદને કુછ ખાના જો ઉસ વકત મૌજુદ થા મુજે ખીલાયા મૈંને ખાપીકર એક ચાર પાઇપર લંબીતાની, માંદગી કે સબબ ખુબ પેટભરકર સોયા; ઉસ નીંદમે આવાઝ આહો ઝારીકી કાનમેં આઇ આંખે મલકર જો દેખતાહું તો ઉસ મકાનમેં નવો બુઢા હયે, ન કોઇ ઓર હયે, અકેલા મૈ પલપર લેટાહું, ઓર વો દાલાન ખાલી પડા હયે—ચારોં તરફ હયેરાન હોકર દેખને લગા એક કોનેમે પરદા પડા નઝર આયા; વહાં જાકર ઉસે ઉઠાકર દેખા તો એક તખ્ત બીછા હયે, ઓર ઉસપર એક પરી-ઝાદ ઓરત બરસ ચૌદા એકેકી માહતાબકીસી સુરત, ઓર ગુલ્ફે દોનાં તરફ છુટીં હુઇ હંસતા ચેહરા ફરંગી લીબાસ પેહને હુએ, અજબ અદાસે દેખતી હયે ઓર વો બુઝરગ અપના સર ઉસકે પાંવપર ધરે બેઇખતીયાર રો રહા હયે, ઓર હોશો હવાસ ખો રહા હયે; મૈ ઉસ પીર મરદકા યે અહવાલ ઉસ નાઝ ગયા નીનકા હુસ્નો જમાલ દેખકર મુરજા ગયા, ઓર સુરદેકી તરહ બેજાન હોકર ગીર ગયા. વો પીર મરદ મેરા યે વાલ દેખકર શીશા ગુલાબકા લેઆયા ઓર મુજપર ચીડકને લગા. જબ મૈં હોશમેં આયા તો ઉઠકર ઉસ મઅશુકકે મુકાબીલ જાકર સલામ કીય. ઉસને હરગીઝ હાથ ન ઉઠાયા, ઓર ન હોંટ હીલાયા? મૈને કહા અય ગુલબદન, પકના ગુરૂર કરના, ઓર જવાબ સલામકા ન દેના કીસ મઝહબમેં દુરસ્ત હયે.

બૈત.

કમ બોલના અદા હયે, હરચંદ પર ન ઇતના;
મુંદજાએ ચશ્મે આશક, તોભી તુ મુહ ન ખોલે,

બાસ્તે ઉસ ખુદા કે જીસને તુજે બનાયા હયે. કુછતો મુંહસે બોલ હમભી એક સબબસે યહાં આનીકલે હયેં, મેહેમાનકી ખાતીર ઝુરૂર હયે । મેંને લહોતસી બાતેં કી, પર વો બુતકી તરહ ચુપકી સુનાકી તબ તો મૈનેભી આગે બડકર હાથ પાંવપર ચલાયા—જબ પાંવકો છોડા તો સખ્ત મઅલુમ હુવા કે પથ્થરંસે ઇસલાલકો તરાશા હયે, ઓર આરઝને ઇસબુતકો બનાયા હયે. તબ ઉસ પીરમરદ બુતપરસ્તસે પુછા કે મૈંને તેરે હરનકે પાંવમેં તીર મારા, ઓર તુને ઇસકે ઇશ્કકે નાવકસે મેરા કલેજા છેદકર વાર પાર કીયા, તેરી દોઆ કુબુલ હુઇ, અબ ઉસકી કયફીયત મુફસ્સીલ બયાન કર કે યે તીલસ્સુમ કયું બના હયે, ઓર બસતીકો છોડકર જંગલ પહાડ કયું બસાયા હયે તુજપર જો કુછ બીતા હયે મુજશુ કહે. જબ ઉસકા બહોત પીછા લીયા, તબ ઉસને જવાબ દીયા કે ઇસ બુતને મુજે ખરાબ કીયા, કયા તુભી સુનકર ખરાબ હુવા ચાહતા હયે? મૈંને કહા લો અબ બહોત બાતેં નબનાઓ, મતલબકી બાત કહો; નહીતો માર ડાલુંગા. બુજે નેહાયત દરપએ દેખકર બોલા અય જવાન હરકતઆલા હરએક ઇનસાનકો ઇશ્કકી આંચશે મહફુઝ રખે દેખ તો ઇસ ઇશ્કને કયા કયા આફતેં બરપા કી હયે, ઇશ્કહીકે મારે ઓરત ખાવંદકે સાથ સતી હોતી હયે, ઓર અપની જાત ખોતી હયે. ફરહાદ, મજનુંકા કીસ્સા સબકો મઅલુમ હયે, તુ ઇસકે સુનનેશે કયા ફલ પાવેગા, મૈને જવાબ દીયા બસ અબ અપની દોસ્તી તહેકર રખ્ખો. કસ વકત મુજે તુમ અપના દુશમન સમજો અગર જાન અઝીઝ હયે તો સાફ સાફ કહો. લાચાર હોકર આંસુ ભરલાયા, ઓર કેહને લગા મુજ ખાના ખરાબકી યે હકીકત હય કે બંદેકા નામ નેમાન સઇઆહ હય, મૈં બડા સૌદાગર થા. ઇસ સીરેમેં તીજારતકે સબબ હફતઅકલીમકી સૈર કી, ઓર સબ પાદશાહોંકી ખીદમતમેં રસાઇ હુઇ...એકબાર યે ખ્યાલ જીમે આયા હય કે તમામ મુલક તો ફીરા, લેકીન જઝીરએ ફરંગકે તરફ ન ગયા, ઓર વહાંકે પાદશાહ ઓર રઇયત સીપાહીકો ન દેખા ઓર રાહો રસમ વહાંકી કુછ દરયાફત ન હુઇ એક વકત વહાંભી જાના ચાહીએ ઓર રફીકોંશે સલાહ લેકર ઇરાદા પકકા કીયા, ઓર જો કુછ તોહફા સવગાત વહાંકે લાયક થા લીયા, ફીર એક કાફલા સૌદાગરોંકા જમાકર જહાઝપર સવાર હોકર રવ,ના હુવા હવા જો મુવાફીક પાઇ તો કઇ મહીનોમેં ઉસ શહેરમેં જા દાખીલ હુવા, શહેરમે ડેરા લગાયા 'અજબ શહેર દેખા કે કોઇ શહેર ઉસકી ખુબીકો ન પોહંચતાથા હરએક બાઝાર કુચેમે પુખતા સડકે બની હુઇ, છીડકાવ કીયા હુવા, સફાઇ અયસી કે કહીં એક તીનકા નઝર ન આયા, ઓર મકાન રંગ બેરંગકે ઓર રાતકો રસ્તોંપર કદમબકદમ રોશની ઓર શહેરકે બાહેર બાગ થે કે જીનમેં અજાયબ ગુલબુટે ઓર મેવે નઝર આએ કે શાયદ બહેસ્તકે ઓર કહીં ન હોગે જો વહાંકી તઅરીફ કરૂં શો બેજા હયે ગરઝ સૌદાગરોંકે આનેકા ચરચા હુવા. તો એક ખ્વાજા સરા મોતેબર સવાર હોકર, ઓર કઇ ખીદમતગાર સાથ લેકર કાફલેમેં આયા ઓર બેપારીયોંસે પુછા કે તુમ્હારા સરદાર કોનસા હય? સબોંને મેરે તરફ ઇશારા કીયા. વો મહેલી મેરે મકાનમેં આયા...મેં તાઝીમ બજાલાયા, બાહમ સલામ અલેકુમ હુઇ ઉસકો મસનદપર બીઠાકર તકીયા પીઠસે લગાયા. બઅદ ઉસકે મેંને પુછા કે સાહેબકે તશરીફ લાનેકા કયા બાઇસ હયે ફરમાઇએ? જવાબ દીયા કે શાહઝાદીને સુના હયે કે સૌદાગર આએ હુયે ઓર બહોત જીનસ લાએ હયે ઇસ લીયે મુજકો હુકમ કીયા કે જાકર ઇસકો હુઝુરમેં લેઆઓ; પર તુમ જો કુછ અસબાબ લાયક પાદશાહોકી સરકાર કે હો સાથ લેકર ચલો, ઓર સઆદત આસતાના બોસીકી હાસીલ કરો. મેંને જવાબ દીયા કે આજ તો માંદગીકે બાઇસ કાસીર હું. કલ જાનો માલસે હાઝીર હું. જો કુછ ઇસ આઝીઝકે પાસ મોજુદ હયે સો નઝર ગુઝરાનુંગા જો

પસંદ આવે માલ સરકારકા હયે; યે વાયદા કરકે ઈતર પાન દેકર રૂખસ્ત કીયા, ઓર સબ સોદાગરોંકો અપને બુલાકર જો જો તોહફા જીસકે પાસ થા સો લે લીયા ઓર જો મેરે ઘરમે થા વોભી લીયા ઓર સુબ્હેકે વકત દરવાઝેપર પાદશાહી મહેલકે હાઝીર હુવા. ખબરદારોંને મેરી ખબર હુઝુરમેં અરઝ કી. હુકમ હુવા કે હુઝુરમેં લાઓ—વહી ખ્વાજાસરા નીકલા ઓર મેરા હાથ હાથમેં લેકર દોસ્તીકી રાહસે બાતે કરતા હુવા લે ચલા. પેહલે એક મકાન આલીશાનમેં લે ગયા. અય અઝીઝ; તુ બાવર ન કરેગા; વો આલમ નઝર આયાં કે ગોયા પર કાટકર પરીયોંકો છોડ દીયા હયે. જીસ તરફ દેખતાથા નઝર ગડ જાતીથી. પાંવ ઝમીનસે ઉખડે જાતેથે બઝોર અપને તઈ સંભાલતા હુવા રૂબરૂ પોહંચા જુંહી પાદશાહઝાદીપર નઝર ડેડી તો ગશકી નવબત હુઈ; ઓર હાથ પાવમેં રાશા હોગયા બહર સુરત સલામ કીયા. દોનોં તરફ દસ્તરાસ્ત ઓર દસ્તચપ સફ બસફ નાઝનોનાંને પરી ચેહરા દસ્તબરતા ખડીથી. મેં જો કુછ કીશમ જવાહીર ઓર પાસ્ચા પોશાકી ઓર તોહફા અપને સાથ લે ગયાથા પેશ કીયા. જબ કઈ કીશતીયા હુઝુરમેં ચુની ગઈ; અઝબસકે સુબ જીનસ લાયક પસંદકે થી; ખુશ હોકર ખાનસામાનકે હવાલેકી ઓર ફરમાયા કે કીમત દસકી બ મુજીબ ફરદકે કલ દીજાવેંગી મૈં તસલીમાત બજાલાયા ઓર દીલમેં ખુશ હુવા કે ઈસબહાનેસે કલભી આના હોગા.

જબ રૂખસત હોકર બાહેર આયા તો સૈદાઈકી તરેહ કહેતા કુછતા ઓર મુંહસે કુચ નીકલતા થા. ઈસી તરેહ સરાહમેં આયા; લેકીન હવાસ બજા નથે સબ આશના દોસ્ત પુછને લગે કે તુમ્હારી ક્યા હાલત હયે ? મેંને કહા, ઈતની આમદોરફતસે ગરમી દીમાગમેં ચડ ગઈ હયે; ગરઝ વો રાત તરપતે કટી. ફજરકો ફીર જાકર હાજીર હુવા; ઓર ઉસી ખ્વાજાસરાકે સાથ મહેલમેં પોહંચા વહીં આલમ જો કલ દેખાથા નઝર આયા. પાદશાહઝાદીને મુઝે દેખા ઓર હરએકકો અપને અપને કામપર રૂખસત કીયા; જબ કોઈ ન રહા તબ ખીલવતમેં ગઈ; ઓર મુઝે તલબ કીયા. જબ મેં વહાં ગયા; તબ બેઠનેકા હુકમ કીયા. મેં આદાબ બજાલાકર બેઠા. ઉસને ફરમાયા કે યહાં જો તુ આયા; ઓર યે અસબાબ લાયા, ઉસમે નફા કીતના મંઝુર હય ! મેંને અરઝ કી કે આપકે કદમ દેખનેકી બડી ખ્વાહીશથી સો ખુદાને મયસ્સર કી. અબ મેંને સબ કુછ પાયા; ઓર દોનોં જહાનકી સઆદત હાસીલ હુઈ; ઓર કીમત જો કુછ ફેહરીસ્તમેં હયે, નીસ્ફકી ખરીદ હયે ઓર નીસફ નફા હયે. ફરમાયા જો કીમત તુને ફેહરીસ્તમેં લીખી હયે સો ઈનાયત હોગી બલકે ઓરભી ઈનામ દીયા જાએગા. બશરતે કે એક કામ તુજસે હો સકે તો હુકમ કરૂં. મેંને કહા કે ગુલામકા જાનોમાલ અગર સરકારકે કામ આવે તો મેં અપની કીસમતકી ખુબી સમજુ; ઓર આંખોંસે કરૂં; યે સુનકર કલમદાન યાદ ફરમાયા એક રૂકકા લીખા ઓર મોતયોંકે દરમીયાનમેં રખકર એક રૂમાલ રેશમકા ઉપર લપેટકર મેરે હવાલે કીયા; ઓર એક અંગુઠી નશાનીકે વાસ્તે ઉંગલીસે ઉતારી દી ઓર કહા કે ઈસ તરફકો એક બડા બાગ હયે દીલકુશા ઉસકા નામ હયે; વહાં તુ જાકર એક શખ્સકે ખુસરવ નામ દારોગા હયે; ઉસકે હાથમેં યે અંગુશતરી દીજયો ઓર હમારે તરફસે સલામ કહીયો; ઓર ઈસ રૂકકેકા જવાબ માંગીયો; લેકીન જલ્દ આઈયો; અગર ખાના વહાં ખાઈયો તો પાની યહાં પીજયો; ઈસકા ઈનામ તુઝે અયસા દુંગી કે તું દેખેગા.

મૈં રૂખસ્ત હુવા ઓર પુછતા પુછતા ચલા; કરીબ દો કોસકે જબ ગયા વો બાગ નઝર પડા; જબ પાસ પોહંચા તો એક અઝીઝ મુજકો પકડકે દરવાજેમેં બાગકે લેગયા. દેખા તો એક જવાન શેરકીસી સુરત સોનેકી કુરસીપર ઝરહે દાઉદી પેહને; ચાર આઈના બાંધે ફોલાદી ખુદ

સરપર ધરે નેહાયત શાનોશૌખતસે બેઠા હયે; ઓર પાંચશો જવાન તઇયાર હાથ તલવાર હાથમેં લીયે ઓર તરકશ કમાન બાંધે મુશતયદ ખડે હુએ મેંને સલામ કીયા તો મુજે નઝદીક બુલાયા; મેંને વો અંગુઠી દી ઓર ખુશામદકી રાહશે મીઠી મીઠી બાતેં કરને લગા ઓર વો રૂમાલ દીખાયા; ઓર રૂકકેભી લાનેકા અહવાલ કહા ઉસને સુનતેહી ઉંગલી દાંતોશે કાટી ઓર સર ધુનકર બોલા, શાયદ તેરી મૌત તુજકો લેઆઇ હયે; ખેર બાગકે અંદર જા સરૂકે દરખ્તમેં એક પીંજરા આહની લટકા હય, ઉસમેં એક જવાન કેદ હયે, ઉસકો યે ખતર દેકર જવાબ જલદ લેકર ફીરઆ. મેં શીતાબ બાગમેં ઘુસ ગયા બાગ કયાથી ગોયા જીતેજી બેહીસ્તમેં ગયા! હર એક ચમન રંગબેરંગકા ફુલ રહાથા, ઓર ફવ્વારે છુટ રહે થેં; જાનવર ચહ ચહે માર રહે થે; મેં સીધા ચલા ગયા; ઓર ઉંસ દરખતમેં કફસ દેખા ઉસમે એક જવાન હસીન નઝર આયા. મેંને અદબશે સર જુકાયા; ઓર સલામ કીયા ઓર ખત પીંજરેમેં જાલીકી રાહશે દીયા. વો અઝીઝ રૂકકો ખોલકર પડને લગા ઓર મુજશે મુશતાકવાર અહવાલ મલેકાકા પુછને લગા અભી બાતેં તમામ ન હુઇ થી. કે એક ફોજ જગીયોંકી નમુદ હુઇ ઓર ચારોં તરફસે મુજપર આ ટુટી ઓર બેનહાશા બરછી તલવાર મારને લગે. એક આદમીકી બીસાત કયા એક દમમેં મુજકો ઝખમી કર દીયા! મુજે કુછ અપની સુધબુધ ન રહી. ફીર જો હોશ આયા તો અપનેં તઈ ચાર પાઇપર પાયા દો પીયાદે ઉઠાકર લીયે જાતે હયે ઓર આપસમેં કેહતે હયે કે ઇસ આદમીકી લાશકો મેદાનમેં ફેંક દો કુત્તે કવ્વે ખાયેંગે. દુસરા બોલા અગર પાદશાહ તહકીક કરે ઓર યે ખબર પોંહચે તો જીતા ગડવાવે ઓર બાલ બચ્ચોકો કોલુમેં પીસવા દે કયા હમે અપની જાન ભારી પડી હયે જો અયસી નામાકુલ હરકત કરેં. મેને યે ગફતગો સુનકર દોનો યાજુજ માજુજશે કહા કે વાસ્તે ખુદાકે મુજપર રહમ કરો. અભી મુજમેં એક રમક જાન બાકી હયે જબ મરજાઉંગા તબ જો તુમ્હારા જી ચાહેસો કીજયો મુરદા બદસ્તે ઝીંદા લેકીન યે તો કહોકે મુજપર યે કયા હકીકત બીતી મુજે કયું મારા ઓર તુમ કોન હો! ભલા ઇતના કહે સુનાઓ તબ ઉન્હોંને રહમ ખાકર કહા વો જવાન જો કફસમેં બંદ હય સો યહાંકે પાદશાહકા ભતીજા હય. ઓર પેહલે ઉસકા બાપ તખ્તનશીન થા. રેહલતકે વકત યે વસીઅત અપને ભાઇકો કીકે અભી મેરા બેટા જો વારીસ ઇસ સલતનતકા વય લડકા ઓર બેશઉર હયે કારબાર પાદશાહહેકા ખેરખવાહી ઓર હોશીઆરીશે તુમ કીયા કીજયો જબ યે બાલીગ હો તબ અપની બેટીસે શાદી ઇસકી કર દીજયો ઓર મુખતાર તમામ મુલક ઓર ખઝાનેકા કીજયોયે કેહકર ઉન્હોંને વફાત પાઇ ઓર સલતનતકી નવબત છોટે ભાઈ પર આઈ. ઉસને વસીયતપર અમલ ન કીયા બલકે દીવના ઓર સોદાઇ મસહુર કરકે પીંજરેમેં ડાલ દીયા ઓર ચોકી પેહરા ચારોં તરફ બાગકે રખી હયે કે પરીંદા પર નહીં માર સકતા. કઇ મરતબે ઝહેર હલાહલ દીયા હયે. લેકીન ઝીંદગી ઝબરદસ્ત હય અસર નહી કીયા અબ વો શાહઝાદી ઓર યે શાહઝાદા આશક ઓર મઅશુક બન રહે હયેં, વો ઘરમેં બેકરાર, ઓર યે કફસમેં તડપતા હયે; જબ તેરે હાથશે સોકકા નામા ઉસને ભેજા, યે ખબર હરકારોંને પાદશાહકો પોહંચાઇ. હબશીયોંકી ફોજ ભેજા, ઓર તેરા યે હાલ કીયા, ઓર ઉસ જવાન કેદી કે કતલકી વઝીરસે તદબીર પુછી? ઉંસ નમકહરામને મલેકાકો રાઝી કીયા હયે કે ઉસ બેગુનાહકો બાદશાહકે હુઝુર અપને હાથશે શાહઝાદી માર ડાલે? મેંને કહા ચલો મરતે મરતે યેભી તમાશા દેખ લેં. આખીર રાઝી હોકર વો દોનાં, ઓર મેં એ ઝખમી ચુપકે એક ગોશેમેં જાકર ખડે હુએ, દેખા તો તખતપર પાદશાહ બેઠા હયે ઓર મલેકાકે હાથમેં નંગી તલવાર હયે. ઓર શાહઝાદેકો પીંજ-

ફેસે બાહેર નીકાલકર ખડા કીયા. મલેકા જલાદ બનકર શમશીર બરાહના લીએ હુએ અપને આશકકો કતલ કરનેકો આઇ, જબ નઝદીક પોહંચી, તલવાર ફેંક દી; ઓર ગલેમેં ચીમટ ગઇ; તબ વો આશક બોલા કે અયશી મરનેપર રાઝી હું યહાંભી તેરી આરઝુ હયે, ઓર વહાંભી તેરી તમન્ના રેહેગી. મલેકા બોલી કે મૈં ઇસ બહાનેસે તેરે દેખનેકો આઇથી. પાદશાહ યે હરકત દેખકર સખત બરહમ હુવા, ઓર વઝીરકો ડાંટા કે તુ મુઝે યે તમાશા દીખલાનેકો લાયા થા ! મહેલી મલેકાકો જુદા કરકે મહેલમેં લે ગએ. વઝીરને ખફા હોકર તલવાર ઉઠાઇ, ઓર પાદશાહઝાદેકે ઉપર દૌડા કે એકહી વારમેં કામ ઉસ બેચારેકા તમામ કરે. ચાહા કે તેગા ચલાવે, ગૈબશે એક તીર નાગહાની ઉસકી પેશાનીપર લગા. આરપાર હો ગયા, ઓર વો ગીર પડા ! પાદશાહ યે વારેદાત દેખકર મહેલમેં ઘુશ ગયા, જવાનકો ફીર પીંજરેમેં બંદ કરકર બાગમેં લે ગએ. મૈંભી વહાંશે નીકલા. રાહમેંશે એક આદમી મુઝે બુલાકર હુઝુર લે ગયા, મુઝે ઘાયલ દેખકર એક જરરાહકો બુલાયા. ઓર નેહયત તાકીદસે ફરમાયા કે ઇસ જવાનકો જલદ ચંગા કરકર ગુસલ શફાકાદે, યહી તેરી મેહનત હયે; ઉસકે અછા કરનેમેં જીતની કોશીશ કરેગા વયસાહી ઇનામ, ઓર સરફરાઝી પાએગા.

ગરઝ વો જરરાહ બમુજબ ઇરશાદ મલેકાકે મેહેનત કરકે એક ચીલ્લેમેં ન્હીલા ધુલાકર મુઝે હુઝુરમેં લેગયા. મલેકાને પુછા, અબતો કુછ કસર બાકી નહીં? મેને કહાકે "આપકી તવજજાસે અબ તનદુરસ્ત હું. તબ મલેકાને એક ખીલઅત, ઓર બહોતશે રૂપીએ રૂપીએ જો ફરમાએ થે, બલકે ઉસસે દોચંદ અતા કીએ ઓર રુખસ્ત કીયા. મેંને વહાંસે સબ રફીક ઓર નૌકર ચાકરોંકો લેકર કુચ કીયા.

જબ ઇસ મુકામપર પોહંચા, તબ સબકો કહા તુમ અપને વતનકો જાઓ, ઓર મેંને ઇસ પહાડપર યે મકાન, ઓર ઉસકી સુરત બનવાકર અપના રહેના મુકરર કીયા ઓર નોકરોં ઓર ગુલામોંકો મવાફીક હરએકકી કદરકે રૂપએ દેકર આઝાદ કીયા, ઓર યે કેહદીયા કે જબતલક મેં જીતા રહું, મેરે ખાને પીનેકી ખબરગીરી તુમ્હેં ઝરર હયે; આગે મુખતારહો... અબ વહી અપની નમક હલાલીશે મેરે ખાનેકી ખબર લેતે હયેં, ઓર મેં બખાતીરજમાં ઇસ બુતકી પરસ્તીશ કરતાહું. જબ તલક જીતાહું, મેરા યહી કામ હયે, યે મેરી શરગુઝસ્ત હયે, જો તુને સુની.

યા પુકરા મેંને જબ યે કીસ્સા સુનતેહી કફની ગલેમેં ડાલી, ઓર ઇશતીયાકમેં મુલકે ફરંગકે દેખનેકો રવાના હુવા કીતને એક અરશેમેં જંગલ પહાડોંકી શેર કરતા હુવા મજનું ઓર ફરહાદકી સુરત બન ગયા, આખીર મેરે શૌકને ઉસ શહેર તલક પોહંચાયા હરગલી કુચેમેં દીવાનાસા ફીરને લગા. અકસર મલેકાકે મહેલકે આસપાસ રહા કરતા, લેકીન કોઇ બાત અયસી ન બની જો વહાં તલક રસાઇ હો. અજબ હયેરાની થી કે જીસ વાસ્તે યે મહેનત કશી કરકે ગયા, વો મતલબ હાથ ન આગા. એક દીન બાઝારમેં ખડા થા કે એક બારગી આદમી ભાગને લગે ઓર દુકાનદાર દુકાને બંદ કરકે ચલે ગએ. યા વો રવનક થી યા સુનસાન હોગયા એક તરફશે એક જવાન રૂસ્તમકાસા કલ્લા શેરકાસા જબડા, ગુંજતા હુલા તલવાર દો દોસ્તી જાડતા ઝરેહબખતર ગલેમેં, ટોપા સરપર ઓર તમચેકી જોડી કમરમેં લગી હુઇ, ફેરીકી તરહ જુમતા ચલા આતા થા, ઓર ઉસકે પીછે દો ગુલામ બન્નાતકા પોશાક પેહને એક તાબુત મખમલી કશાનેશે મડા હુવા સરપર લીએ ચલે આતે હયે ? તમાશા દેખકર સાથ ચલનેકા કસદ કીયા. જો કોઇ આદમી મેરે નઝર પડતા, મુઝે મના કરતા લેકીન મૈં કબ સુનતા

થા રફતા રફતા વો જવાં મરદ એક આલીશાન મકાનમેં ચલા, મૈંભી સાથ હુવા, ઉસને શીર-
તેહી ચાહાકે એક હાથ મારે, ઓર મુજે દો ટુકડે કરે. મૈંને ઉસે કસમ દી કે મેભી યહી
ચાહતા હુ મેં અપના ખુન મચાફ કીયા, કીસી તરેહ મુજે ઇસ ઝીંદગી કે અઝાબસે છુડા દે કે
નેહાયત તંગ આયાહુ, મેં જાનબુજકર તેરે સામને આયા હું દેર મતકર; મુજે મરનેપર સાબીત
કદમ દેખકર ખુદાને ઉસકે દીલમેં રહમ ડાલા, ઓર ગુસ્સાભી કમ હુવા. બહોત તવજ્જા ઓર
મહેરબાનીસે પુછા કે તુ કોન હયે, ઓર કયુ અપની ઝીંદગીસે બેઝાર હુવા હયે ! મેને કહા
ઝરા બયઠો તો કહુ, મેર કીસ્સા બહોત દુર દરાઝ હયે, ઓર ઇશ્કકે પંજેમેં ગીરફતા રહુ, ઈસ
સબબસે લાચાર હું. યે સુનકર ઉસને અપની કમર ખોલી. ઓર હાથ મુહ ધોધાકર કુછ નાશતા
કીયા, ઓર મુજેભી ઇનાયત હુવા. જબ ફરાગત કરકે બેઇઠા, તબ બોલા કહે તુજપર કયા ગુ-
જરી ? મેંને સબ વારેદાત ઉસ પીર મરદકી, ઓર અપને વહાં જાનેકી કહે સુનાઇ પેહલે સુ-
નકર રોયા, ઓર યે કહા કે ઇસ કમબખ્તને કીસ કીસકા ઘરઘાલા, લેકીન ખેર તેરા ઇલાજ
મેરે હાથમેં હયે, અગલબ હયે કે ઇસ આસી કે સબબસે તુ અપની મુરાદકો પોહંચે ઓર તું
અંદેશા ન કર, ખાતીર જમારખ, ઓર હજ્જામકો ફરમાયા કે ઇસકી હજામત કરકે હમ્મામ
કરાવાવે એક જોડા કપડેકા ગુલામને લાકર પેહનાયા તબ મુજસે કહેને લગા કે યે તાબુત જો
તુને દેખા ઉસી શાહઝાદે મરહુમકા હયે, જો પીંજરેમે કેદ થા, ઉસકો દુસરે રોઝ વઝીરને આ-
ખીર મકરસે મારા, ઇસકી તો નજાત હુઇ કે મઝલુમ મારા ગયા; મૈં ઉસકા કોકા હું, મૈંનેભી
ઉસ વઝીરકો શમશીરશે મારા, ઓર પાદશાહકોભી મારનેકા કસ્દ કીયા, પાદશાહ થરથર કાંપને
લગા, ઓર કસમ ખાઇ કે મૈં બેગુનાહ હું, મૈને ઉસે નામરદ જાન કર છોડ દીયા. જબસે મે-
રા યહી કામ હયે કે હર મહીનેકી નવચંદી જુમેરાતકો મેં ઉસ તાબુતકો ઇસી તરહ શેહરમેં
લેકર ફીરતાહું, ઓર ઉસકા માતમ કરતા હું.

ઉસકી ઝબાની યે અહવાલ સુનનેસે મુજે તસલ્લી હુઇ, કે અગર યે ચાહેગા તો મેરા મ
કસદ બર આવેગા. ખુદાને બડા એહશાન કીયા; જો અયસે જુનુનીકો મુજપર મેહેરબાન કીયા;
સચ હયે ખુદાને મેહેરબાં હોતે કુલ મેહેરબાં જબ શામ હુઇ ઓર આફતાબ ગુરૂબ હુવા ઉસ
જવાનને તાબુતકો નીકાલા ઓર ગુલામ કો ઇનઝવો તાબુત મેરે સરપર ધરા, ઓર અપને સાથ
લેકર ચલા...ફરમાને લગા કે મલેકાકે નઝદીક જાતા હું તેરી સીફારસ તાબમકદુર કરૂંગા તુ
હરગીઝ દમ ન મારો, ચુપકા સુના કીજયો મેંને કહા જો કુછ સાહેબ ફરમાતે હયેં સોહી ક-
રૂંગા ખુદા તુમકો સલામત રખ્ખે, જો મેરે હાલપર તરસ ખાતે હો. ઉસ જવાનને ઇરાદા બાદ-
શાહી બાગકા કીયા, જબ અંદર દાખીલ હુવા; એક ચબુતરા સંગે મરમરકા હસ્ત પેહલુ બાગ
કે સહેનમેં થા ઓર ઉસપર એક નમગીરા સુફેદ બાદલેકા મોતયોંકી જાલર લગી હુઈ અલમાસકે
ઇસતાદો પર ખડા થા, ઓર એક મસનદ પાકીઝા બીછીથી. ગાવ તકીયા, ઓર બગલી તકીએ
ઝરબફતકે લગે હુએ વો તાબુત વહાં રખવાયા ઓર હમ દોનોકો ફરમાયા કે ઉસ દરખ્તકે પાસ
જાકર બયઠો.

બઅદ એક સાઅતકે મશાલકી રોશની નઝર આઇ મલેકા આપ કઇ ખવાસે પસોપેશ
હાઝરથી, તશરીફ લાઇ, લેકીન ચેહરેપર ઉદાસી ઓર ખફગી ઝાહીરથી આકર મસનદપર બેઠી
વો જવાં મરદ અદબસે દસ્ત બસ્તા ખડા રહા, ફીર અદબસે દુર ફરશકે કીનારે બા અદબ બેઠા
ફાતેહા પડી ઓર કુછ બાતેં કરને લગા મંય કાન લગાએ સુન રહાથા; આખીર ઉસ જવાનને
કહા કે મલેકા જહાં સલામત મુલકે અજમકા શાહઝાદા આપકી ખુબ્બા ઓર મહબુબ્બાં સાથ

બાન સુનકર અપની સલતનતકો બરબાદ કરકે ફકીર બન આનીંદ ઇબરાહીમ અદહમકે તબાહ હો ઓર બડી મહેનત ખીંચકર યહાં તલક આ પોહંચા હયે (બીસરા) સાઈ તેરે કારને છોડા. શેહર બલખ, ઓર ઇસ શેહરમેં બહોત દીનોંસે હેરાન ફીરતા હયે આખીર વો ઇરાદા મારનેકા કરકે મેરે સાથ લગ ચલા. મેંને તરવારસે ડરાયા, ઉસને ગરદન આગે ધર દી, ઓર કસમદી કે અબ મેં યહી ચાહતા હું દેર મતકર.

ગરઝ વો તુમ્હારે ઇસ્કમેં સાબીત કદમ હયે, મેને ખુબ અઝમાયા, સબ તરેહ પુરા પાયા, ઇસ સબબસે ઉસ્કા મઝકુર દરમીયાન લાયા, અગર હુઝુર ઉસકે અહવાલપર મુસાફર જાનકર તવજ્જા હો, તો ખુદા તરસી, ઓર હક શનાશીસે દુર નહીં, યે ઝીકર મલેકાને સુનકર ફરમાયા વો કહા હયે ? અગર શાહજાદા હયે તો કયા મુઝાયકા રૂબરૂ આવે કોકા વહાસે ઉઠકર આયા ઓર મુજે સાથ લેકર ચલા. મેં મલેકાકે દેખનેસે નેહાયત શાદ હુવા લેકીન અકલો હોશ બરબાદ હુએ. આલમ સુકુતકા હો ગયા, મેંને ચાહા કે કુછ કહું મલેકા હીધારી ઓર કોકા અપને મકાનકો ચલા. મકાનપર આકર બોલા કે મેંને તેરી સબ હકીકત આવલસે આખીર તક મલેકાકો કેહ સુનાઈ, ઓર સીફારસ બીકી. અબ તુ હમેશા રાતકો બીલાનાગાહ જાયા કર. ઓર એશો ખુશી મનાયા કર, મંયે ઉસકે કદમપર ગીર પડા, ઉસને ગલે લગાલીયા તમામદીન ઘડી યા ગીનતા રહા, કે કબ શામ હોવે જો મંય જાઉં. જબ રાત હુઇ, મંય ઉસ જવાનસે રૂખસત હોકર ચલા. ઓર પાઇનેબાગ મે મલેકાકે ચબુતરેપર તકીયા લગાકર જા બઇઠા.

બઅદ એક ઘડીકે મલેકા તને તનહા એક ખ્વાસકો સાથ લેકર આહેસ્તા આહેસ્તા આકર મસનદપર બઇઠી, મુજે ખુશ નસીબીસે યે દીન મયસ્સર હુવા, મેંને કદમબોસી કીયા, ઉન્હોંને સરમેરા ઉઠા લીયા, ઓર બોલી કે ઇસ ફુરસતકો ગનીમત જાન. ઓર મેરા કહા માનકે મુજહે યહાંસે લે નીકલ કીસી ઓર મુલ્કમેં ચલ મૈને કહા ચલીએ, કહેકર હમદોનોં બાગકે બાહર તો આએ, પર મારે ખુશીકે હાથ પાંવ ફુલ ગએ. ઓર રાહ ભુલ ગએ ઓર એક તરફકો ચલે જાતેથે, પર કુછ ઠીકાના નહીં પાતેથે. મલેકા બરહમ હોકર બોલી કે અબ મેંગે થક ગઇ, તેરા મકાન કહાં હયે જલ્દ ચલકર પોહચ, નહી તો તુ કયા કીયા ચાહતા હયે, મેરે પાવમેં ફફોલ પડ ગએ હયેં, રસ્તેમેં કહીં બઇઠ જાઉંગી. મંયેને કહાકે મેરે ગુલામકી હવેલી નઝદીક હયે, અબ આ પોહંચે ખાતીર જમા રખો, ઓર કદમ ઉઠાવો, જહુઠ તો બોલાપર દીલમેં હરાનથા કે કહાં લે જાઉં, એન રાહપર દરવાજા નઝર પડા, જલદીશે કુફલકો તોડકર મકાન કે ભીતર ગયા ! અચ્છી હવેલી, ફરશ બીછા હુવા, શરાબ કે શીશે ભરે હુવે કરીનેસે તાકોંમેં ધરે ઓર બાવરચી ખાનેમેં નાન કબાબ તઇયારથે, માંદગી કમાલ હો રહીથી, એક ગુલાબી શરાબ અરગવાની ઉસ ગઝકકે સાથરી, ઓર સારી રાત બાહમ ખુશી કી; જબ ઉસ ચૈનસે સુબ્હો હુઇ, શહેરમેં ગુલ મચા કે શાહઝાદી ગાયબ હુઇ, મોહલ્લે મોહલ્લે, કુચા કુચા, મુનાદી ફીર ન લગે ઓર કુટનીયાં, ઓર હરકારે છુટે કે જહાં વો હાથ આવે પૈદા કરે ઓર સબ દરવાઝોંપર શહેરકે પાદશાહી ગુલામોંકી ચોકીયાં આ બઇઠી—દરબાનોકો હુકર હુવાકે બગેર પરવાની કે એક ચુંટી બાહેર શહેરકે ન નીકલસકે જો કોઇ નશાન મલેકાકા લાવેગા, હઝાર અશરફી ઓર ખીલઅત ઇનઆમ પાવેગા, તમામ શહેરમેં કુટનીયાં ફીરને લગી, ઓર ઘરઘર ઘુસને લગી, મુજે જો કમબખ્તી લગી દરવાઝા બંધ ન કીયા એક બુઢીઆ શૈતાનકી ખાલા ઉસકા ખુદા કરે મુહ કાલા, હાતમે તસબીહ લટકાએ બુરકા ઓઢે દરવાઝા ખુલા પાકર બેધડક ચલીઆઇ, ઓર સા.

અને મલેકાકે ખડી હોકર હાથ ઉઠાકર દોઆ દેને લગી કે તેરી નથ ચુડી સોહાગ સલામત રહે ઓર કમાઉકી પગડી કાયમ રહે મયે ગરીબ રંડીઆ ફકીરની હું એક બેટી મેરી હયે કવે દોજીસે પુરદીનોં જઇઝહેરે મરતી હયે, ઓર મુજકો ઇતની તાકત નહીં કે દમડીકા તેલ ચીરાગમેં જલાઉં, ખાને પીનેકો તો કહાંસે લાઉં, ઓર જની તો દાપકો કયા દુ, ઓર બચ્ચાકો ખુરાક કહાંસે ખીલાઉં, આજ દો દીન હુવે કે ભુખી પીયાસી પડી હયે, અયે શાહઝાદી અપની ઓર કુછ તુકડા પારચા દોતો ઉસકો પાની પીનેકા આધાર હો. મલેકાને તરસ ખાકર અપને નજદીન બુલાકર ચાર નાન, ઓર એક અંગુઠી ઉંગલીસે ઉતારકર હવાલે કી કે ઉસકો બેચબાચકર ગેહના પાતા બના દીજ્યો, ઓર ખાતીર જમાસે ગુજરાન કીજયો ઓર કભી કભી આયા કીજયો તેરા ઘર હયે, ઉસને અપને દીલકા ઇરાદા જીસકી તલાશમે આઇ થી બ જીનસ પાયા ખુશીસે દોઆ દેતી, ઓર બલાએ લેતી ચલી. દેવડી મેં નાનો કબાબ ફેંક દીએ, મગર અંગુઠીકો મુઠ્ઠીમેં લે લીયા કે પતા મલેકાકા મેરે હાથ આયા ખુદા ઉસ આફતસે બચાયા ચાહે તો ઉસ મકાનકા માલીક જવાં મરદ સીપાહી તાઝે ઘોડેપર ચડા હુવા નેઝા હાથમે લીએ શીકાર બંદસે એક હરન લટકાએ આ પોંહચા. અપની હનેલીકા કુફલ ટુટા ઓર દરવાઝા ખુલા પાયા ઉસ દલ્લાલાકો નીકલતે દેખા મારે ગુસ્સેકે એક હાથસે ઉસકી ચોટી પકડકર લટકા લીયા, ઓર ઘરમેં આયા ઓર ઉસકે દોનો પાંઉમે રસીમેં બાંધકર એક દરખ્તકી ડાલીસે લટકાયા સરે નીચે ઓર પાંવ ઉપર કીએ એકદમમેં તડપ તડપકર મર ગઇ ઉસ મરદકી સુરત દેખકર યે હયબત ગાલીબ હુઇ કે હવાઇયાં મુંહપર ઉડને લગી, ઓર ડરકે કલેજા કાંપને લગા, ઉસ અઝીઝને હમ દોનોંકો બદહવાસ દેખકર તસલ્લીં દીકે બડી નાદાની તુમને કી અયસા કામ કીયા ઓર દરવાઝા ખોલ દીયા, મલેકાને હંસકર ફરમાયા કે શાહઝાદા અપને ગુલામકી હવેલી કેહકર લે આયા ઓર મુજકો ફુસલાયા, ઉસ ઇલતીમાસ કીયા કે શાહઝાદેને જો કહા બજા હય જીતની ખલકુલ્લાહ હય, પાદશાહોંકે લોંડી ગુલામ હંય ઇન્હીંકી બરકત, ઓર ફએઝસે સબકી પરવરીશ ઓર નીબા હયે, યે ગુલામ બેદામો દીરમ ઝરખરીદા તુમ્હારા ઓર મલેકાકા ઇસ ગરીબ ખાનેમેં તશરીફ લાના મેરી સઆદત દોનોં જહાન કી હયે, ઓર અપને ફીદવીકો સરફરાઝ કીયા, મૈં નીસાર હોનેકો તઇયાર હું. કીસી સુરતસે જાનો માલસે દરેગ નહીં કરુંગા આપ શોકસે આરામ ફરમાઇએ અબ કીસી બાતકા ખતરા નહી; યે મુરદાર કુટની અગર સલામત જાતી તો આફત લાતી અબ જબતલક મીઝાજે શરીફ ચાહે બયેઠે રહીએ ઓર જો કુછ દરકાર હો ઇસ ખાના ઝાદકો કહીએ સબ હાઝીર કરેગા. ઓર પાદશાહ તો કયા ચીઝ હય, તુમ્હારી ખબર ફરીશ્તોંકો ભી ન હોગી ઉસ જવાં મરદને અયસી બાતેં તસલ્લીકી કહીં કે ટુક ખાતીર જમા હુઇ તબ મયેંને કહા શાબાશ તુમ બડે મરદ હો, ઇસ મુરવ્વતકા બદલા હમસેભી જબ હો સકેગા તબ હુઝુરમેં આવેગા, તુમ્હારા નામ કયા હયે ! ઉસને કહા પેલામકા નામ બહેઝાદખાં હયે, ગરઝ છે મહીને તક જીતની શરત ખીદમતકી થી બજાનો દીલ બજાલાયા, ખુશ આરામસે ગુઝરી.

એક દીન મુજે અપના મુલ્ક, ઓર માંબાપ યાદ આએ ઇસ લીએ નેહાયત ફીકરમંદ બયેઠાથા, મેરા ચેહરા ગમગીન દેખકર બહેઝાદખાં રૂબરૂ હાથ જોડકર ખડા હુવા ઓર કેહને લગા કીદવીશે અગર કુછ તકશીર ખીદમત ગુઝારીમે હુઇ તો ઇરશાદ કીજીએ મયેંને કહા, બરાએ ખુદા યે કયા મઝકુર હયે, તુમને તો અયસા સુલુક કીયા કે ઇસ શેહરમેં અયસે આરામસે રહે જયસે અપની માંકે પેટમેં કોઇ રેહતા હયે; નહીં તો યે અયસી હરકત હમસે હુઇથી કે તીનકા હમારા દુશમન થા, અયસા દોસ્ત કોનથા જો ઉસકે વહાં ઝરા દમ લેતે, ખુદા તુમ્હેં ખુશ રખે

બડે મરદ હો તબ ઉસને કહા કે અગર યહાં દીલ નહીં લગતા હવે તો જહાં હુકમ હો ઐસે આ રીયતસે પોહંચા દુફકીર બોલા કે અગર અપને વતનતક પોહંચુ તો માંબાપકો દેખું મેરી તો યે સુરત હુઇ, ખુદા જાને ઉનકી કયા હાલત હુઇ હોગી. મયેં જીસ વાસ્તે વતનસે રર હુવા થા મેરી તો આરઝુ બર આઇ અબ ઇનકી કદમબોસી વાજીબ હયે...મેરી ખબર ઉનકો કુછ નહીં કે મરગયા યા જીતા હયે. ઉનકે દીલપર કયા ગમ ગુઝરતા હોગા જવા મરદ બોલા કે, બહોત મુબારક હયે ચલીયે. યે કેહ કર એક ઘોડા તુરની સૌ કોસ ચલનેવાલા. ઔર એક ઘોડા તેઝ રફતાર જીસકેપર નહીં કટેથે સો મલેકાકે વાસ્તે જલ્દ લા હાઝીર કીયા, ઔર હમ દોનોંકો સવાર કરવા કર ઝરેહ બખતર પેહન હથિઆર બંધ વો અપને ઘોડેપર ચડ બેઠા, ઔર કહા કે ગુલામ આગે હોલા હયે. સાહેબ ખાતીર જમાસે ઘોડા દબાએ હુએ ચલીએ, જબ શહેરકે દરવાઝેપર આયા એક નઅરા મારા ઔર તબરસે કુફલકો તોડા, ઔર નીગાહબાનોંકો ધમકાકર લલકારા કે હરામઝાદોં અપને પાદશાહકો જાકર કહો કે બહેઝાદખા મલેકા ગહેરનીગાર, ઔર શાહઝાદએ આલી વીકારકો જો તુમ્હારા દામાદ હૈ રાજોંકે સામને લે જાતા હયે અગર કુછ મર દુમીકા નશાં હો તો બાહેર નીકાલો, ઔર મલેકાકો છીનલો; ગે મત કેહના કે ચુપકે લે ગયા, બયેઠે બયેઠે આરામ કીયા કરો.

યે ખબર પાદશાહકો જલ્દ જા પોંહચી વઝીર ઔર મીરબખશીકો હુકમ કીઆ કે ઉન તીનો બદઝાત નમકહરામકો બાંધકર લાઓ, યા ઉનકે સર કાટકર હુઝુરમેં પોહંચાઓ. એક દમકે બઅદ ફૌઝ જમા હુઇ ઔર તમામ ઝમીનો આસમાન કાંપને લગા બહેઝાદખાને મલેકાકો, ઔર ઇસ ફકીરકો એક પુલકે દરમેં કે બારા પુલે, ઔર જોનપુરકે પુલકે બરાબર થા ખડા કીયા, ઔર આપ ઘોડેકો ભગાકર ફૌજકી તરફ ફીરા, ઔર શેરકે માનીંદ ગુંજકર ઘોડેકો ડાપટકર ફૌજકે દરમીઆન ઘુસા તમામ લશકર કાઇઆ ફટ ગયા, ઔર યે દોનો સરદારો તક જા પોંહોચા ઔર દોનોંકે સર કાટ લીએ, જબ સરદાર મારે ગએ. લશકર તર બતર હો ગયા, ફીર તો પાદશાહ આપ કઇ ફૌજ બખતર પોશોંકી અપને સાથ લેકર કુમકકો આયા; વો લડાઇની ઉસ જવાં મરદને માર દી, શીકસ્ત ફાશખાઇ; પાદશાહ પસપા હુએ સચ હએ કે ફતેહ દાદે ઇલાહી હએ લેકીન બહેઝાદખાંને અયસી બહાદુરી કી કે રૂસતમસેભી ન હો સકે...જબ બહેઝાદખાંને દેખા કે અબ કોઇ દુશમન બાકી નહીં રહા જો હમારા પીછા કરેગા, બેખૌફ હોકર જહાં હમ ખડે થે આયા, ઔર મુજકો સાથ લેકર ચલા. સફરકી ઉમર કોતા હોતી હએ, થોડે અરસેમેં અપને મુલકકી સરહદમેં પોહંચે એક અરઝી સહી સલામત અનેકી પાદશાહકે હઝુરમેં જો કીબલેગાહ મુજ ફકીરકે થે લીખકર રવાના કી જહાંપનાહ પઢકર શાદ હુએ, દોગાના શુકરકા અદા કીયા. જયસે સુખે ધાનમે પાની પડા. ખુશ હોકર સબ અમીરોંકો જુલુમેં લેકર ઇસ આજીઝકે ઇસતીકબાલકે ખાતીર લબે દરીઆ આકર ખડે હુએ ઔર નાવકે વાસ્તે નાખુદાકો હુકમ કીયા. મૈંને દુસરે કીનારેપર સવારી પાદશાહકી ખડી દેખી કદમબોસીકી આરઝુમેં ઘોડેકો દરયામેં ડાલ દીયા, મારે ઇસ્તીઆકકે કલેજેસે લગા લીયા.

અબ એક ઔર આફત નાગહાની પેશ આઇ કે જીસ ઘોડેપર મેં સવાર થશાયદ વો બચ્ચા, ઉસી માદયાનકા થા, જીસપર મલેકા સવાર થી, યા હમ જીનસીયતકે બાઇસ મેરે ઘોડેકો દેખકર ઘોડીનેભી જલદી કરકે અપને તઇ મલેકા સમેત મેરે પીછે દરયામેં ગીરાયા ઔર તીરને લગી મલેકાને ઘબરાકે બાગ ખીંચી વો મુંહકી નરમ થી ઉલટ ગઇ મલેકા ગોતે ખાટર મંએ ઘોડી દરયામેં ડુબ ગઇ કે ફીર દોનોંકા નશાન નઝર ન આયા બહેઝાદખાંને યે હાલત દેખકર

અપને તઈ ઘોડે સમેત મલેકાકી મદદકી ખાતીર પોહચાયા, વોભી ઉસ ભંવરમેં આ ગયા ફીર નીકલ ન સકા; બહોતેરે હાથ પાવ મારે, કુછ બસ ન ચલા ડુબ ગયા. જહાંપનાહને યે વારદાત દેખકર જાલ મંગવાકર ફીટવાયા ઓર મલ્લાહોં, ઓર ગેતા ખોરોંકો ફરમાયા—ઇન્હોંને સારા દરયા છાન મારા, તલેકી મટી લે લે આએ, પર વો દોનોં હાથ ન આએ.

યા ફકરા યે હાદેસા અયસા હુવા કે મેં સોદાઇ ઓર દીવાના હો ગયા; ઓર ફકીર બનકર યહી કેહતા થા કે ઇન નૈનોંકા યહી બીસેખ ચેભી દેખા વોભી દેખા અગર મલેકા કહી ગાયબ હો જાતી યા મર જાતી તો દીલકો તસલ્લી આતી; ફીર તલાશકો નીકલતા યા સબર કરતા. લેકીન જબ નઝરોંકે રૂબરૂ ગરક હો ગઇ તો કુછ બસ ન ચલા આખીર જીમેં યહી લહેર આઇ કે દરયામેં ડુબ જાઊં; શાયદ અપને મઅશુકકો મરકર પાઊં. એક રોઝ રાતકો ઉસી દરયામેં ઉતરા ઓર ડુબનેકા ઇરાદા કરકર ગલે તક પાનીપેં ગયા, ચાહતા હું કે આગે પાંવ રખ્ખું, ઓર ગોતા ખાઉં. વહી સવાર બુરકાપોશ જીન્હોંને તુમકો બશારત દી હએ આ પોહચે, મેરા હાથ પકડ લીયા ઓર દીલાસા દીયા કે ખાતીર જમા રખ મલેકા ઓર બહેઝાદખાં જીતે હએ, તુ અપની જાન નાહક કયું ખોતા હએ; દુન્યામે અયસાભી હોતા હએ; ખુદાકી વરગાસે માયુસ મતહો અગર જીતા રહેગા તો તેરી મુલાકાત ઉન દોનોંસે એક રોઝહો રહેગી. અબ તુ રૂમકી તરફ જા ઓર ભી દો દુરવેશ દીલરેશ વહાં ગએ હએ; ઉનસે તુ જબ મીલેગા તબ અપની મુરાદકો પોહચેગા યા ફકરા બમુજીબ હુકમ અપને હાદીકે મૈંભી ખીદમત શરીફમેં આકર હાઝીર હુવાહું, ઉમ્મેદ હએ કે હરએક અપને મતલબકો પોહચે. ઇસ તુકડ ગદેકી યે વારદાતથી જો તમામોકમાલ કેહ સુનાઇ.

સૈર ચૌથે દુરવેશકી.

ચૌથા દુરવેશ અપની સૈરકી હકીકત રોરોકે ઇસ તરહ કેહને લગા.

રૂબાઇ.

કીસ્સા હમારી બેસરો પાઇકા અબ સુનો,
ટુક જાપના ધ્યાન રખકે મેરા હાલ અબ સુનો,
કંસ વાસ્તે મૈં આયાહું યહાં તક તબાહ હુવા;
સારા બયાન કરતા હું ઉસકા સબબ સુનો.

યા મુરશદ અલ્લાહ ઝરા મુતવજ્જા હો. યે ફકીર જો ઇસ હાલતમેં ગીરફતાર હએ; ચીનકે પાદશાહકા બેટા હએ, નાઝો ન્યામતસે પરવીશ પાઇ ઓર બખુબી તરબીઅત હુવા—ઝમાનેકે ભલે બુરેસે કુછ વાકીફ ન થા જાનતા થા કે યુંહી હમેશા નીભેગી અન બેફીકરીમેં યે હાદેસા રૂબકાર હુવા કે કીબલએ આલમ જો વાલીદ ઇસ યતીમકે થે ઉન્હોંને રેહલતકે જાન કંદનીકે વકત અપને છોટે ભાઇકો જો મેરે ચાચા હએં બુલાયા, ઓર ફરમાયા કે હમને તો સબ માલો મુલક છોડકર ઇરાદા કુચકા કીયા, લેકીન યે વસીઅત મેરી બજા લાંઇઓ, ઓર બુઝરગીંકા કામ ફરમાઇઓ, જબ તલક શાહઝાદા જો માલીક ઇસિ તાજો છતરકા હએ જવાન હો ઓર શઉર સંભાલે, ઓર અપના ઘર દેખે ભાલે તુમ ઇસરી હીફાઝત કીજીયો,

ઓર શીપા હો રઇયતકો ખરાબ ન હોને દીજ્યો જબ વો બાલીગ હો ઉસકો સબ કુછ સોંપ-જાકર છપ્ત હવાલે કરના, ઓર રોશન અખતર જા તુમ્હારી બેટી હુએ, ઉસસે શાદી કરદેના ઓર તુમને ; સલતનતસે કીનારા પકડના. ઇસ સુલુકસે પાદશાહત હમારે ખાનદાનમેં કાયમ રહેગી, કુછ ખલલ ન આએગા યે કેહકર આપતો જાન બહક તસલીમ હુએ અબ ચચા પાદ-શાહ હુવા, ઓર બંદોબસ્ત મુલકકા કરને લગા. મુજે હુકમ કીયા કે ઝનાને મહેલમાં રહા કરો; જબતલક જવાન હો બાહેર ન નીકલો યે ફકીર ચોદા બરસકી ઉમર તક બેગમે ઓર ખ્વ. સોમેં પલા કીયા. ચચાકી બેટીસે શાદી ખબર સુનકર શાદ થા, ઓર ઉસ ઉમેદપર બેઠીકર રેહતા, ઓર દીલમેં કેહના કે અબ કોઇ દીનમેં પાદશાહતભી હાથ લગેગી, ઓર શાદીભી હોજાએગી...દુનેયા બઉમ્મેદ કાયમ હએ એક હબશી કે જીસકા નામ મુબારક થા વો વાલીદકી ખીદીમતમેં તરબીયત હુવા થા, ઉસકા બડા એતેબાર થા, ઓર સાહેબ કુંશઉર નમકહલાલથા મૈં અકસર ઉસકે પાસ બેઠાતા; વોભી મેરી બહોત પ્યાર કરતા; ઓર મેરી જવાની દેખકર ખુશ હોતા ઓર કેહતા અલહમદોલીલ્લાહ અય શાહઝાદે અબ તુમ જવાન હુએ, ઇનશાઅ-લ્લાહોતઆલા યકીન હએ કે તુમહારા ચચા અપને ભાઇકી વસીઅતપર અમલ કરેંગે ઓર અપની બેટી, ઓર તાજો તખ્ત જો તુમકો મીલને વાલા હએ મીલેગા.

એક રોઝ યે ઇત્તેફાક હુવા કે એક અદના સહેલીને બેગુનાહા મેરે તઇ તમાચા અયસા ખીંચકર મારા કે મેરે ગાલપર પાંચો ઉંગલીયોંકા નશાન ઉભર આયા ! મૈં રોતા હુવા મુબાર-કકે પાસ ગયા. ઉસને મુજે ગલે લગ લીયા, ઓર આંસુ આસતીનસે પોછકર, કહા કે ચલો આજ તુમ્હેં પાદશાહકે પાસ લેચલું, શાયદ મેહેરબાનહો, ઓર લાયક સમજકર તુમ્હારા હક તુમ્હેં દે...ઉસીવકત ચચાકે પાસ લેગયા. ચચાને દરબારમેં નેહાયત શફકકત કી, ઓર પુછા કે કયું દીલગીરહો, ઓર આજ યહાંતક કયુ આએ મુબારક બોલાકે કુછ અરઝ કરને આએ હુયે યે સુનકર ખુદબખુદ કેહને લગા કે અબ શાહઝાદેકા બીયાહ કરદેતે હંયે, મુબારકને કહા બહોત મુબારક હયે...વહી નજુમી ઓર રમાલોંકો રૂબરૂ કીયા, ઓર ઉપરકે દીલસે પુછા કે ઇસસાલમેં કોનસા દીન ઘડી મહુરત મુબારક હય કે સરંજામ શાદીકાં કરૂં ? ઉનહોંને મરઝી પાકર ગીન ગીનાકર અરઝ કી કે કીબલએ આલમ, યે બરસ તમામ નેહેસ હયે કીસી ચાંદમે કોઇ તારીખ નેક નહી, અગર યે સાલ તમામ બખૈરો ખુબી કટે, આઇંદા કારે ખૈરકે લીએ બેહતર હયે પાદશાહનો મુબારકકી તરફ દેખકર કહા શાહઝાદેકો મેહેલમેં લેજાઓ ખુદા ચાહે તો બઅદ ઈસ સાલકે ઇસકી અમાનત ઇસકે હવાલે કરૂંગા ખાતીર જમા રખે, ઓર પડના લીખકર કાબીલ હો મુબારકને સલામ કીયા ઓર મુજે સાથ લે મેહેલમેં પોહંચા દીયા. દોતીન દીનકે બઅદ મૈં મુબારકકે પાસ ગયા, મુજે દેખતેહી રોને લગા ! મંએ હએરાન હોકર પુછા કે દાદા ખૈરતો હયે તુમહારે રોનેકા કયા બાયસ હયે ? તબ વો ખેરખ્વાહ કે મુજે જાનો દીલ-સે ચાહતાથા બોલા મેંને ઉસ રોઝ જો તુમહેં ઉસ ઝાલીમકે પાસ લેગયાથા. કાશકે અયસા જાનતા તો ન લે જાતા મેંને ઘબરાકર કહા, મેરે જાનેમેં કયા અયસી કબાહત હુઈ, કહોતો સહી, તબ ઉસને કહાકે સબ અમીર વઝીર અરકાને દોલત છોટે બડે તુમહારે બાપકે વકતકે તુમ્હેં દેખકર ખુશ હુએ ઓર ખુદાકા શુકર કરને લગે કે અબ હમારા સાહેબઝાદા જવાન હુવા; ઓર સલતનતકે કાબીલ હુવા, અબ કોઇ દીનમે હક હકદારકો મીલેગા, તબ હમારી કદરદાની કરેગા, ઓર કદીમ નૈકોરોંકી કદર સમજેગા. યે ખબર ઉસ બેઇમાનકો પોહંચી તો ઉસકી છાતીપર સાંપ લોટને લગા, મુજે ખીલવતમેં બુલાકર કહા કે અય મુબારક; અબ

અયસા કામ કરકે શાહઝાદેકો કીસી ફરેબસે મારડાલ ઓર ઉસકા ખોફ મેરે દીલસે નીકાલ, જો મેરી ખાતીર જમાહો ! તબમેં મૈં બેહવાસ હો રહાહું કે મેરા ચચા તેરી જાનકા દુશમન હુવા જુઠી મુબારકસે યે ખબર નામુનાસેબ મેંને સુની, બગેર મારે મરગયાં ઓર જાનકે ડરસે ઉસકે પાંવપર ગીરપડ્યા કે વાસ્તે ખુદાકે મુજે સલતનતસે કુછ કામ નહીં કીસી તરહ મેરાજી બચે ઉસ ગુલામ બાવફાને મેરા સર ઉઠાકર છાતીસે લગાકર જવાબ દીયા કે કુછ ખતરા નહીં, એક તદબીર મુજે સુજહી હયે અગર રાસ્ત આઇ તો કુછ પરવા નહીં જીંદગી હય સો સબ કુછ હયે; અગલબ હયે કે ઇસ ફીકરસે તેરી જાનભી બચે ઓર અપને મતલબસે કામ યાબ હો...યે ભનોસા મુજે દેકર સાથ લેકર ઉસ જગા ગયા. જહાં વાલીદ ઇસ ફકીરકે સોતે બેઠતે, ઓર મેરી બહોત ખાતીર જથાકી. વહાં એક કુરસી બીછીથી એક તરફ મુજે કહા ઓર એક તરફ આપ સંદલીકો પકડકર સરકાયા, ઓર કુરસીકે તલેકા ફરશ ઉઠાયા ઓર ઝમીનકો ખોદને લગા. એક બારગી એક ખીડકી નમુદ હુઇ કે ઝંજીર ઓર કુફલ ઉસમેં લગા હયે મુજે બુલાયા; મંયે મુકરરૂ અપને દીલમેં યે સમજા કે મુજકો મારકર ઇસ ગડેમેં ગાડ દેનેકો યે ગડા ખોદા હયે, મોત આંખોંકે આગે ફીર ગઇ, લાચાર ચુપકે ચુપકે કલમા પડતા હુવા નઝદીક ગયા દેખતા હું તો ઉસ દરીચેકે અંદર ઈમારત હયે ઓર ચાર મકાન હયે હરએક દાલાનમેં દસદસ દેગે સોનેકી ઝંજીરોંસે જકડી હુઇ લટકતી હયે ઓર હરએક દેગકે મુંહપર એક એક સોનેકી ઈંટ ઓર એક એક બંદર જડાવકા બના હુવા બેઠા હયે એકુનચાલીસ દેગે ચારોં મકાનમેંથી ઓર દેગકો દેખા કે લબાલબ અશરફીયોંસે ભરી હએ ઉસપર ન તો બંદર હયે ન તો ઈંટ હયે ઓર એક ચેઝ જવાહીરસે મુંહતક ભરા હુવા દેખા. મેંને મુબારકસે પુછા કે અય દાદ યે કયા તીલસ્સમ હયે ઓર યે કીસ કામકે હયે ! બોલા કે યે બંદર જો દેખતે હો ઇનકા યે મા જરા હયે કે તુમારે બાપને જવાની વકતસે મલેક સાદીક જો જીન્નોકા પાદશાહ હએ ઉસકે સાથ દોસ્તી ઓર આમદો રફત પૈદા કી થી ચુનાચે હર બરસમેં એક દફા કઇ તરહકે તોહફે ઓર ખુશબોઇ સવગાત કીસમ કીસમકે ઇસ મુલકકે લે જાતે મહીનેકે કરીબ ઉસકે પાસ રહેતે, જબ રૂખસત હોતે મલેક સાદીક એક બંદર ઝમરૂદકા દેતા. પાદશાહ ઉસે લાકર ઇસ તહેખાનેમે રખતા. ઇસ બ તસે સીવા મેરે દુસરા કોઇ આગાહ ન થા ગુલામને એક મરતબા અરઝ કી કે છહાં પનાહ લખોં રૂપીયેકે તોહફે લે જાતે હએ ઓર વહાંસે એક બંદર પાર કા લે આતે હએ આખીર આપકો ઉસસે ફાયદા કયા હયે ? મેરી બાતકા જવાબ હંબકર ફરમાયા ખબરદાર કહીં ઝાહેર ન કીજયો યે બંદર જો તુ બેજાન દેખતા હએ હરએકકે હઝાર દેવ તાબે ઓર ફરમાબરદાર હયે લેકીન જબ તલક મેરે પાસ ચાલીસો બંદર પુરે ન હોવેં તો કુછ કામકે નહીં સો એક બંદરકી કમી થી કે ઉસી બરસમેં પાદશાહને વફાઇ પાઇ ઇતના મેહનત કુછ ટામ ન આઇ ઉસકા ફાયદા ઝાહીર ન હુવા. અય સાહઝાદે તેરી બેકસીકી હાલત દેખકર મુજે યાદ આયા ઓર યે જીમેં ઠહેરાયા કે કીસી તરહ તુજકો મલેક સાદીકકે પાસ લે ચલું ઓર તેરે ચચાકા ઝુલમ બયાન કરૂં; યકીન હએ કે વો દોસ્તી તુમારે બાપકી મુલક તેરે હાથ આવે ઓર ચીન માહચીનકી સલતનત તુ બખાતીર જમઅ કરે ઓર ફીલ હાલ ઇસ તજવીઝસે તેરી જાન બચતી હએ અગર ઓર કુછ ન હુવા તો ઇસ ઝાલીમકે હાથસે સીવા ઇસ તદબીરકે ઓર કોઇ ગરત મુખલેસીકી નઝર નહીં આતી. મૈંને ઉસકી ઝબાનસે યે કેફીયત સુનકર કહા કે દાદા જાન તુ મેરી જાનકા મુખતાર હયે જો મેરે હકમેં ભલા હો સો કર તબ તો મેરી તસલ્લી કરકે આપ ઇતર ઓર ઉદ અબીર વગેરા ખુશબોઇ લે

કુછ બહા બેજાનેકે ખાતીર મુનાસીબ જાનકર ખરીદ કરને બાઝારમેં ગયા, દુસરે દીન મેરે ઉસ કાફીર ચચાકે પાસ (જો બજાએ અબુ જેહલકે થા) ગયા ઓર કહા કે જહાંપનાહ શાહઝાદેકે માર ડાલનેકી એક સુરત મૈંને દીલમેં ઠેરાઇ હએ અગર હુકમ હો તો અરઝ કરૂં વો કમબખ્ત ખુશ હોકર બોલા વો કયા તદબીર હએ ! તબ મુબારક બોલા કે ઉસકે મારડાલનેમેં સબ તરહ આપકી બદનામી હએ મગર મૈ ઉસે બાહેર જંગલમેં લે જાકર ઠીકાને લગાઉ ઓર ગાડ દાબ કર ચલા આઉ તો હરગીઝ કોઇ આગહ ન હોગા કે કયા હુવા ! યે બંદીશ મુબારકશે સુનકર બોલા અચ્છા હએ મંએ ભીયહી ચાહતા હું કે વો સલામત નરહે ઉસકા ડર મેરે દીલમેં હએ અગર મુજે તું ફીકરસે છુડાવેગા તો ઇસ ખીદમતકે એવઝ બહોત પાવેગા; જહાં તેરા જી ચાહે વહા લે જાકર મારડાલ. ઓર મુજે એહ ખુશ ખબર લાદે મુબારકને પાદશાહકે તરફસે દીલ જમઇ કરકે મુજે સાથ લીયા ઓર વો તોહફે લેકર આધ્હી રાતકો શેહરમેં કુચકીયા ઓર ઉ-તરકે તરફ ચલા... એક મહીને તલક પેહમ ચલા ગયા.

એક રોઝ રાતકો ચલે જાતેથે—મુબારક બોલા કે શુકર ખુદાંકા અબ મંઝીલે મકસુદકો પોહંચે. મૈને સુનકર કહા કે દાદા યે તુને કયા કહા ! કહેને લગા અય શાહજાદા જીન્નોંકો કયા નહીં દેખતા ? મૈને કહા મુજે તેરે સીવા ઓર કોઇ નઝર નહીં આતા. મુબારકને સુરમા-દાની નીકાલકર સુલેમાની સુરમેકી સલાઈ મેરી દોનોં આંખોંમેં ફેરદી, વહીં જીન્નોંકી ખલકત, ઓર લશકરકે તંબુ કન્નાત નઝર આને લગે લેકીન અબ ખુશરવ ઓર ખુશ લીબાસ મુબારકકો પહેછાનકર હરએક આશનાઇકી રાહસે ગલે મીલકર મઝાખેં કરતા આખીર જાને જાને પાદશાહી મકાનોંકે નઝદીક ગએ, ઓર બારગાહમેં દાખીલ હએ હરએકકે હઝાર દેવ તાબે ઓર ફરમાબ-રદાર હએ લેકીન જબ તલક મેરે પાસ ચાલીસોં બંદર પુરે ન હોવેં તો કુછ કામકે નહીં સો એક બંદરકી કેમી થી કે ઉસી બરસમે પાદશાહને વફાત પાઇ ઇતના મેહનત કુછ કામ ન આ ઇ ઉસકા ફાયદા ઝાહીર ન હુવા. અબ શાહઝાદે તેરી બેકસીકી હાલત દેખકર મુજે યાદ આયા ઓર યે જીમેં ઠહેરાયા કે કીસી તરહ તુજકો મલેક સાદીકકે પાસ લે ચલુ ઓર તેરે ચચાકા ઝુલમ બયાન કરૂં; યકીન હએ કે વો દોસ્તી તુમ્હારે બાપકી યાદ કરકે એક બંદર જો બાકી હએ સો તુજને દે તબ ઉનકી મદદસે તેરા માલો મુલ્ક તેરે હાથ આવે ઓર ચીન માહાચીનકી સલતનત તુ બખાતીર જમઅ કરે ઓર ફીલ હાલ ઇસ તજવીજસે તેરી જાન બચતી હએ અ ગર ઓર કુછ ન હુવા તો ઇસ ઝાલીમકે હાથસે સીવા ઇસ તદબીરકે ઓર કોઇ સુરત મુખલે સીકી નઝર નહીં આતી મૈને ઉસકી ઝબાનસે યે સબ કઈફીયત સુનકર કહા કે દાદા જાન તુ મેરી જાનકા મુખતાર હએ જો મેરે હકમેં ભલા હો સો કર તબ તો મેરી તસલ્લી અરકે આ-પ ઇતર ઓર ઉદ અબીર વગેરા ખુશબોઇ જો કુછ વહાં લે જાને કે ખાતીર મુનાસીબ જાન કર ખરીદ કરને બાઝારમે ગયા. દુસરે દીન મેરે ઉસ કાફીર ચચાકે પાસ (જો બજાએ અબુ જે હલકે થા) ગયા ઓર કહા કે જહાં પનાહ શાહઝાદેકે માર ડાલનેકે એક સુરત મૈને દીલમેં ઠેરાઇ હએ અગર હુકમ હો તો અરઝ પાદશાહ મગફુરકે હમારે ઉપર બહોત થા ઓર યે બેચારા તબાહ હોકર અપની સલતનત છોડકર જાન બચાનેકે વાસતે યહાંતક આયા હયે, ઓર હમારે દામને દોલતમેં પનાહ લી હએ તા બમકદુર કીસુ તરહ હમસે કમી ન હોગી ઓર દરગુઝર ન કરૂંગા લેકીન એક કામ હમારા હએ, અગર વો ઇસસે હોસકા ઓર ખીયા નત ન કી. બખુબી અંજામ દીયા ઓર ઇસ ઇમતેહાનમેં પુરા ઉતરા તો મૈં કોલ ઇકરાર

કરતા હુ કે [illegible] પાદશાહસે મુલુક કરૂંગા [illegible] જો ચાહેગા સો દુંગા મૈંને [illegible]
ઇલતીમાસ કીયા કે ઇસ રીદવીસે તા બમકદુરત જો ખીદમત સરકારકી હોગ્ર કેગી બસ
બજા લાવેગા ઓર ઉસકો બખુબી દીયાનતદારી ઓર હોંસીયારીસે કરેગા, ઓર દોનોં જ[illegible]
સઆદત અપને લીએ સમજેગા. તબ ફરમાયા કે તુ અભી લડકા હએ ઇસ વાસ્તે બસબબ ત[illegible]
કીદ કરતા હું મુબાદા ખીયાનત કરે, ઓર આફતમેં પડે. મેંને કહા ખુદા પાદશાહકે ઇકબાલ[illegible]
આસાન કરેગા ઓર મૈં જાનો દીલસે કોશીશ કરૂંગા, ઓર અમાનત હુઝુરતક લે આઉંગા. યે
સુનકે મલેક સાદીકને મુજકો કરીબ બુલાયા. ઓર એક કાગઝ જેબસે નીકાલ કર મેરે તઇ દી[illegible]
ખલાકર કહા કે જીસ શખ્સકી શબી હએ ઉસે જહાનમે તલાશ કરકે મેરે વાસ્તે પૈદા કરકે [illegible]
ઓર જીસ ઘડી તું ઉસકા નામો નશાન પાવે ઓર સામને જાવે તો મેરે તરફસે બહોત ઇશ[illegible]
તીયાક ઝાહીર કીજયો અગર યે ખીદમત તુજસે સરંજામ હુઇ તો જીતની તવકકા તુજે મનઝુર
હુએ ઉસસેભી ઝીયાદા હાસીલ હોગી નહી તો જયસા કરેગા વઇશાહી પાએગા, મૈંને ઉસ કાગ[illegible]
ઝકો જો દેખા તો એક તસવીર નઝર પડી. દેખતેહી ગશ આને લગા, બઝોર મારે ડરકે અપને
તઇ સંભાલકર કહા બહોત ખુબ મૈ રૂખસત હોતા હુ અગર ખુદાકો મેરા ભલા કરના હએ
તો બમુજીબ હુકમ હુઝુરકે મુજસે અમલ મેં આવેગા યે કેહ કર સુબારકકો હમરાહ લેકર જંગ
લકી રાહલી ગાંવ ગાંવ બસ્તી બસતી શહેર શહેર મુલ્ક મુલ્ક ફીરને લગા ઓર હરએકસે ઉસકે
નામોનશાન પુછને લગા, મગર કીસીને ન કહાકે હાં મૈં જાનતા હું યા કીસીસે ઝીકર સુના
હએ, સાત બરસ તક ઇસી આલમમેં હૈરાની ઓર પરેશાની સહેતા હુવા એક નગર મેં વારી
ર હુવા...ઇમારત આલી ઓર આબાદ લેકીન વહાંકા હરએક આદમી ઇસમે આઝમ પડતા થા,
ઓર ખુદાકી ઇબાદત બંદગી કરતા થા એક અંધા હીંદુસ્તાની ફકીર ભીક માગતા નઝર આ-
યા નીવાલા ન દીયા. મુજે તઅજ્જુબ આયા ઓર ઉસકે ઉપર રહમ આયા જેબમેંસે એક
અશરફી નીકાલકર ઉસકો દીયો લેકર બોલા કે અએ દાતા ખુદા તેરા ભલા કરે શાયદ તુ મુસા
ફીર હએ ઇસ શહેરકા બાશીંદા નહીં ! મૈંને કહા સચ હએ, સાત બરસસે મૈં તબાહ હુવા હું
જીસ કામકો નીકલા હું ઉસકા પતા નહીં મીલતા; આજ ઇસ શેહર મેં પોહંચા હું વો ખુદકા
દોઆએં દેતા ચલા; મેભી ઉસકે પીછે ચલા બાહેર સહેરકે એક મકાન આલીશાન નઝર આયા
વો ઉસકે અંદર ગયા. તો મૈંભી ગયા. દેખા તો જાબજા ઇમારત ગીર પડી હએ, ઓર બે
મરમ્મત હો રહી...મૈંને દીલમેં કહા કે યે મહેલ પાદશાહાકે લાયક હએ જીસ વકત તય્યારી
ઇસ મકાનકી હુઇ હોગી તો કયાહી દીલપસંદ યે મકાન બના હોગા ઓર અબ તો વીરાનીસે
કયા સુરત બન રહી હએ પર મઅલુમ નહીં કે ઉજડ કયું પડા હએ. ઓર એ નાબીના ઇસ
મહેલ મે કયુ રેહતા હગે. વો અંધા લકડી ટેકતા હુવા ચલા જાતાથા કે એક અવાઝ જયસે
આઇ કોઇ કેહતા હૈ કે અય બાપ ખેરતો હગે, આજ જલદી કયું ફીરે આતે હો ! પીર મર
દને સુનકર જવાબ દીયા કે બેટી ખુદાને દી, બહોત દીનોંસે પેટ ભરકર અચ્છા ખાના નહી ખા
યા થા સો ગોસ્ત મસાલા આટા ઘી, તેલ નુન મોલ લીયા, ઓર તેરે વાસ્તે કપડા જો ઝુરૂર
થા ખરીદ કીયા અસકે પેહન ઓર ખાના પકા તો ખા પીકર ઉસકે હકમેં દોઆએ દે, અગર
એ અતલબ ઉસકે દીલકા મઅલુમ નહીં, પર ખુદા દાના ઓર બીના હએ; હમતીયાર જીમે આ
યા કે બીસ અશરફીયાં ઓર ઉસકો દું, લેકીન અવાઝકે તરફ ધ્યાન જો ગયા તો એક ઓરત
દેખી કે વો તસવીર ઉસ મઅશુકકી થી. તસવીરકો નીકાલકર મુકાબીલ કીયા સરે મુ તફાવત
ન દેખા, એક આહ દીલસે નીકાલી ઓર બેહોશ હુવા સુબારક મેરે તઇ બગલમેં લેકર બયઠ[illegible]

.રને લગા મુજે જરાસા હોશ .., ઉસીકી તરફતાક રહા થા. જો મુબારકને પુ .કા કયા હો ગયા ? અભી મુહસે જ (નહી નીકલા થા કે વો નાઝનીન બોલી .જબાન ખુદાસે ડર, ઓર બેગાની ઓરતપર નીગાહ મતકર, હયા ઓર શરમ સબકો ઝુરૂર ૧. ઇસ લીયાકતસે ગુફતોગોકી કે મે ઉસકી સુરત ઓર સીરતપર ફીદા હો ગયા, મુબારક મેરી ખાતીરદારી બહોતસી કરને લગા, લેકીન દીલકી ઉસકો કયા ખબર થી લાચાર હોકર મેં પુકારા કે અય ખુદાકે બંદા, ઓર ઇસ મકાનકે રેહનેવાલો, મેં ગરીબ મુશાફીર હું, અગર અપને પાસ મુજે બુલાયા, ઓર રેહનેકો જગા દો તો બડી બાત હયે. ઉસ નાબીનાને નઝદીક બુલાયા ઓર આવાજ પેછાનકર ગલે લગાયા, ઓર જહાં વો ગુલબદન બયઠીથી ઉસ મકાનમેં લે ગયા...વો એક કાનમેં છુપ ગઇ. ઉસ બુઢેને મુજકો પુછા કે અપના માજરા કહે કે કયું ઘબરાકર અકેલા પડા ફીરતા હયે, ઓર તુજેહ કીસીકી તલાશ હયે ? મેંને મલેક સાદીકકા નામ ન લીયા ઓર વહાંકા કુછ ઝીકરો મઝકુર ન કીયા, ઇસ તોરસે કહા કે યે બેકસ શાહઝાદા ચીનો માહચીનકા હયે, ચુનાચે મેરે વાલી ન્યામત હનોઝ પાદશાહ હયેં; એક સૌદાગરસે લાખોં રૂપએ દેકર એ તસવીર મોલલીથી, ઉસકે દેખનેસે સબ હોશો આરામ જાતા રહા, ઓર ફકીર બનકર તમામ જહાન છાન મારા, અબ યહાં મેરા મતલબ હાથ આયા સો તુમ્હારા ઇખતીયાર હયે. યે સુનકર બુઢેને એક આહ મારી ઓર બોલા અય અઝીઝ, મેરી લડકી બડી મુસીબતમેં ગીરફતાર હયે કીસી બશરકી મજાલ નહી કે ઇસસે નીકાહ કરે, ઓર ફલ પાવે, મેને કહા હ ઉમ્મેદવાર હું મુફસ્સીલ બયાન કરો તબ ઉસ પીરમરદને માજરા નમામો કમાલ ઇસ તોરસે ઝાહીર કીયા.

કે સુન અય શાહઝાદે મેં રેહનેવાલા ઇસી કમબખ્ત શહેરકા હું, મેરે બુઝરગ નામ આવર આલી ખાનદાનસે , હકતઆલાને યે બેટી મુજે ઇનાયતકી; જબ બાલીગ હુઇ તો ઉસકી ખુબસુરતી ઓર નઝાકત, ઓર સલીકેકા શોર હુવા, ઓર સારે મુલકમે મશહુર હુવા કે ફલાનેકા ઘરમેં અયસી લડકી હયે કે ઉસકે હુસ્નકે મુકાબીલ હુરપરી શરમીંદા હયે, ઇનસાનકા તો કયા મુંહ હયે કે બરાબરી કરે, યે તઅરીફ ઇસ શહેરકે શાહઝાદેને સુની, ગાયબાના બગેર દેખે ભાલે આશક હુવા ખાના પીના છોડ દીયા. આખોર પાદશાહકો યે બાત મઅલુમ હુઇ રાતકો ખીલવતમેં બુલાયા ઓર યે મઝકુર દરમીયાનમેં લાયા, ઓર મુજે બાતોંમેં ફુસલાયા હત્તાકે તીસબત નાતા કરનેમેં રાઝી કીયા. મેભી સમજા કે જબ બેટી ઘરમેં પેદા હુઇ તો કીસીસે શાદી કરના પડેગી, પસ ઇસમેં પાદશાહભી મીન્નતવાર હોતા હયે. મેંયે કુબુલ કરકે રૂખસ્ત હુવા, ઉસી દીનસે દોનો તરફ બીયાહકી તઇયારી હોને લગી. એક રોઝ અચ્છી સાઅતમેં કાઝી મુફતી આલીમ ફાઝીલ અકાબર સબ જમા હુએ નીકાહ બાંધા ગયા, ઓર મહેર મુકર્રર હુવા. દુલહનકો બડી ધુમધામસે લે ગએ સબ રસમ રૂસુમાત કરકે ફારેગ હુએ. નોશાહને જબ રાતકો ઇરાદા સોનેકા કીયા. ઉસ મકાન મેં શોરો ગુલ અયસા હુવા કે જો બાહેર લોગ પેહરા દેરહે થે હયરાન હુએ, દરવાઝા કોઠડીકા ખોલકર ચાહ કે દેખેં કે યે કયા આફત હયે ! અંદરસ અયસા બંધ થા કે ખુલ ન સકા. એક દમમેં વો રોનેકી આવાઝભી કમ હુઇ ? દરવાઝા તોડકર દેખા તો દુલા સરકટા પડા હયે ઓર દુલહનકે મુંહસે કફચલા જાતા હયે ઓર ઉસી ખાકો ખુમેં બેહવાસ પડી લોટતી હયે ! યે કયામત દેખકર સબકે હોશ જાતે રહે અયસી ખુશીમેં યે ગમ તો ખફગીમેં પડોગે. યે બદબો કયસી હએ ? અબ દેખો તુમ્હારા કયા હાલ કરતા હું ! મુબારકને મારે ડરકે અપના ઇઝારબંદ ખોલકર દીખા દીયા કે પાદશાહ સલામત જબ હુઝુરકે હુકમ·

સેં ઇસ કામપર હમ કાયમ હુએથે ગુલામને [illegible]ડી અપની અલામત કાંટકર કે [illegible]
કરકર મોહોર લગાકર ખઝાનચીકે હવાલે કરદીથી, ઓર મરહમ સુલેમાની લગાકર રે[illegible]
થા ! મુબારકસે યે જવાબ સુનકર મેરી તરફ આંખે નીકાલકર ધુરા, ઓર કેહને લગા [illegible]
હામ તેરા હુએ, ઓર ખફા હોકર મુંહસે ભલા બુરા બકને લગા. ઉસવકત એયસા મઅલુમ
હોતાથા કે શાયદ જાનમે માર ડાલેંગા, જબ મૈને ઉસકે ચેહરેસે યે દરયાફત કીયા અપને જીસે
હાથ ધોકર, ઓર જાન ખોકર એક ખંજર મુબારકકી કમરસે નીકાલકર મલેક સાદીકકે પેટમેં
માર છુરીકે લગતેંહી વો ફીરા, મૈને જાના કે વો મુકરર મર ગયા. ફીર અપને દીલમેં ખીયાલ
કીયા કે ઝખ્મ તો અયસા કારી નહીં લગા, યે કયા સબબ હુવા ? મૈં ખડા દેખતાથા કે વો
ઝમીનપર લોટલાટકર ગેંદકી સુરત બનકર આસમાન કે તરફ ઉડ ચલા; અયસા બુલંદ હુવા કે
આખીર નઝરોસે ગાયબ હો ગયા, ફીર એક પલકે બઅદ બીજલીકી તરેહ કડકતા, ઓર ગુસ્સે
મેં કુછ બકતા હુવા નીચે આયા; ઓર મુજે એક લાત મારી કે મૈં ચરોં થાને ચીત ગીર
પડા; ઓર જી ડુબ ગયા; ખુદા જાને કીતની દેરમેં હોશ આયા ! આંખે ખોલકર જો દેખા તો
એક અયસે જંગમેં પડા હું કે જહાં સીવા કંકર, ઓર પથ્થર ઓર જાડ બેરીકે દરખ્તકે કુછ
નજર નહીં આતા થા, ઉસ ઘડી અકલ કુછ કામ નહીં કરતીથી કે કયા કરૂં, ઓર કહાં જાઉં
ના ઉમેદીસે એક આહ ભરકર એક તરફકી રાહલી. અગર કહીં કોઇ આદમીકી સુરત નઝર પડ
તી તો મલેક સાદીકકા નામ પુછતા ! વો દીવાના જાનકર જવાબ દેના કે હમને તો ઉસકા નાં-
મભી નહી સુના.

એક રોઝ પહાડપર જાકર મૈને યે ઇરાદા કીયા કે અપને તઇ ગીરાકર મર જાઉં, જું
ગીરનેકા કસદ કીયા, વહી સવાર સાહેબે ઝુલફેકાર બુરકા પોશ આ પોહંચા ઓર બોલા કે કયું
તુ અપની જાન ખોતા હુએ આદમીપર દુખ દરદ સબ હોતા હુએ, અબ તેરે બુરે દીન ગએ,
ઓર ભલે દીન આએ જલદ રૂમકો જા; તીન શખ્સ અયસેહી આગે ગએ હુએં, ઉનસે મુલાકાત
કર ઓર વહાંકે સુલતાનસે મીલ. તુમ પાંચોંકા મતલબ એકહી જગા મીલેગા, ઇસ ફકીરકી સ
ઓરકા યે માજરા હુએ, જો અરઝ કીયા. બારે બશારતસે અપને મૌલા મુસ્કીલ કુશા કી પુર
શદોંકી હુઝુરમેં આ પોહંચા હું, ઓર પાદશાહ સલામતકીભી મુલાકાત હુઇ, યકીન હુએ કે અ-
બ સબકી ખાતીર જમા હોવે, યે બાતં ચાર દુરવેશ, ઓર પાદશાહ આઝાદબખ્તમેં હોરહીથી
કે ઇતનેમેં એક મહેલી પાદશાહકે મહેલમેંસે દોડા હુવા આયા, ઓર મુબારક બાદીકી તસલીમેં
પાદશાહકે હુઝુરમેં બજાલાયા, ઓર અરઝકી કે ઇસ વકત શાહઝાદા પૈદા હુવા કે આફતાહ મા-
હતાબ ઉસકે રૂબરૂ શરમીંદ હુએં. પાદશાહને મુતઅજજીબ હોકર પુછા કે ઝાહીરમેં તો કીસીકો
હમલ ન થા, યે આફતાબ કીસ બુરજે હમલસે નમુદ હુવા ? ઉસને ઇલતીમાસ કીયા કે મા-
હરૂ ખ્વાસ જો બહોત દીનોસે ગઝબે પાદશાહીમેં પડીથી, ઓર બેકસોંકે માનીંદ એક કોનેમેં
રેહતીથી ઓર મારે ડરકે ઉસકે નજદીક કોઇ ન જાતાથા, ન અહવાલ પુછતા થા, ઉસપર યે;
ફઝલે ઇલાહી હુવા કે ચાંદસા બેટા ઉસકે પેડસે પેદા હુવા ! પાદશાહકો અયહી ખુશી હાસીલ
હુઇ કે શાદીએ મર્ગ હો જાવે. ચારોં ફકીરનેભી દોઆ દી કે ભલા બાબા તેરા ફરઝંદ આબાદ
રહે, ઓર ઉસકા કદમ મુબારક હોવે, તેરે સાએકે તલે પરવરીશ પાવે, ઓર બુઢા હોવે. પાદ-
શાહને કહા યે તુમ્હારે કદમકી બરકત હયે, વ ઇલ્લા ન અપને તોશાન ગુમાનમેંભી યે બાત
ન થી ઇજાઝત હો તો જાકર દેખું. દુરવેશોંને કહા કે બીસમીલ્લાહ જાઇએ. પાદશાહ મહેલમેં
તશરીફ લે ગએ, શાહઝાદેકો ગોદમેં લીયા, ઓર શુકર પરવરદી ગારકા કીયા, કલેજા ઠંડા હુવા

...ગા લીયા, ઓર લાકર ફકીરોંકે કદમોંપર ડાલા. દુરવેશોંને દોઆએં પઢકર ઝાડ
...ઉસકી ઉંમરકી ઝીયાદતી ચાહી. ફીર પાદશાહને જશ્નકી તઇયારી કી, દો તરફા
...જડને લગીં, ખઝાનેકા મુંહ ખોલદીયા દાદો દહેશસે કોડી કે મોહતાજકો લખપતી કર
...ા. અરકાને દોલત જીતનેથે સબકો દોચંદ મનસબ, ઓર જાગીરકે ફરમાન હો ગએ. જીતના
...થકર થા ઉન્હે પાંચ બરસકી તલબ ઇનામ હુઇ. મશાયખ, ઓર અકાબીરકો મદદે મઆશ દી
ઓર તીન બરસકા ખીરાજ રઇઅતકો મઆફ કીયા. તમામ શહેરમે જહા દેખે વહાં રંગો રંગ
કી ધુમધામથી, મારે ખુશીકે અદના ઓર આલા પાદશાહકે વક્ત બન ગએથા. એન સાદીમેં એક
બારગી મહેલમેં રોને પીટનેકા ગુલ ઉઠા, ખ્વાસે, ઓર તુરકાનીઆ ઓર ઉરદા બેગનીયા ઓર
મહેલી ખ્વાજે સરપર ખાક ડાલતે હુએ બાહેર નીકલ આએ, ઓર પાદશાહસે કહા કે જીસ વ-
ક્ત શાહઝાદેકો ન્હીલા ધુલાકર દાઇકી ગોદમેં દીયા એક અબરકા તુકડા આયા, ઓર દાઇકો ઘેર
લીયા; બઆદ એક દમકે દેખા તો દાઇ બેહોશ પડી હયે, ઓર શાહઝાદા ગાયબ હો ગયા. યે
ક્યા કયામત તુટી પાદશાહ યે સુનકર હયેરત મે રેહગએ ઓર તમામ મુલ્કમેં વાવેલા પડી
દો તીન તલક કીસીકે ઘર હાંડી ન ચડી, શાહઝાદેકા ગમ ખાતે, ઓર અપના લહુ પીતે.

ગરઝ ઝીંદગીસે લાચાર થે, જો ઇસ તરહ જીતેથે. જબ તીસરા દીન હુવા વહી બાદલ ફીર આયા ઓર એક જડાવ જડવ મોતીયોંકી ચાદર પડી હુઇ લાયા, ઉસે મહેલને રખકર આપ હવા હુવા; લોગોં ને શાહઝાદેકો ઉસમેં અંગુઠા ચુસ્તે હુએ પાયા પાદશાહ બેગમને જલ્દી બુ-લાએં લેકર હાથોમે ઉઠાકર છાતીસે લગા લીયા. ઓર દેખા તો પૈરહન આબે રવાંકા કર દામન ટંકા હુવા ગલેમેં હયે, ઉસપર શલુકા તમામીકા પેહનાયા હયે, ઓર હાથ પાવમેં ઘુંઘરૂ મુર-સ્સાકે ઓર ગલેમેં હયેકલ નૌરતનકી પડી હયે. યે દેખકર સબ મારે ખુશીકે દોઆએં દેને ઓર બલાએં લેને લગી કે તેરે માકા પેટ થંડા રહે, ઓર તેરી ઉમર દરાઝ હો.

પાદશાહને એક બડા મહેલ તઇયાર કરવાકર ઓર ફરશ બીછવાકર ઉસમે દુરવેશોંકો ર-ખ્ખા. જબ સલતનતકે કામસે ફરાગત હોતી તો આકર બયેઠતે ઓર સબ તરહસે ખબરગીરી કરતે, લેકીન હર ચાંદકી નૌચંદી જુમે રાતકો વહી તુકડા અબરકા આતા ઓર શાહઝાદેકો લે જાતા બઆદ દો દીનકે કીસમ કીસમકે તોહફે ખીલોને ઓર સૌગાત હરએક મુલ્કકે શાહઝાદેકે સાથ લે આતા, જીસકે દેખનેસે અકલ આદમીકી હયેરાન હો જાતી ઇસી કાયદેસે પાદશાહઝાદેને ખેરીયતસે સાતવે બરસમેં પાંવ દીયા ઐન સાલગીરાકે રોઝ પાદશાહ આઝાદ બખ્તને ફકીરોંસે કહા કે સાંઇ અલ્લાહ કુછ મઅલુમ નહીં હોતા કે શાહઝાદેકો કોન લે જાતા હયે, ઓર ફીર દે જાતા હયે, બડા તઅજ્જુબ હયે ? દેખીએ અંજામ ઇસકા ક્યા હોતા હયે ? દુરવેશોંને કહા એક કામ કરો, એક રૂકકા શૌકીયા ઇસ મઝમુનકા લીખકર શાહઝાદેકે જુલેશે રખદો કે તુમ્હારી મેહેરબાની ઓર મોહબત દેખકર અપના દીલભી મુશતાક મુલાકાતકા હુવા હયે, અગર દોસ્તીકી રાહસે અપને અહવાલસે આગાહ કીજયે તો ખાતીર જમા હો. ઓર હયેરાની બીલકુલ દફા હો પાદશાહ મવાફીક સલાહ દુરવેશોંકે અફશાની કાગઝપર એક રૂકકા ઇસી ઇબારતકા તરકીમ કીયા ઓર જુલેમે રખ દીયા શાહઝાદા બમુજીબ કાયદે કદીમકે ગયેબ હુવા. જબ વેહ આઝાદ બખ્ત દુરવેશોંકે બીસતરોંહ આકર બેઠે ઓર કલમાં કલામ હોને લગા એક કાગજ લપેટા હુવા પાદશાહકે પાસ પડા, ખોલકર દેખા તો જવાબ ઉસી રૂકકે કાથા યહી દો સતરે લીખ્ખીથી કે હમેંભી અપના મુશતાક જાનીએ સવારીકે લીએ નખ્ત જાતા હયે ઉસ વક્ત તશરીફ લાએ તો બેહતર હયે બાહમ મુલાકાત હો સબ અસબાબ એશો તરબકા તઇયાર હયે સાહેબજાદીકી

જગા ખાલી હયે. પાદશાહ આઝાદબખ્ત દુર[illegible]કે હમરાહ લેકર તખ્તપર બયેઠ[illegible] ઝરત સુલેમાનકે માનીંદ હવાપર ચલા, રફતા રફતા અપાસે મકાનપર જા ઉતરે કે [illegible] લીશાન, ઓર તઇયારીકા સામાન નઝર આતા હયે લેકીન યે મઅલુમ નહી હોતા કે [illegible] હયે યા નહીં. ઇતનેમેં કીરીને એક એક સલાઇ સુરમેકી ઉન પાંચોંકી આંખોંમેં ફેર દી; દો[illegible] બુંદ આંસુયોંકી ટપક પડી પરયોંકા અખાડા દેખા કે ઇસતી કમાલકે ખાતીર ગુલાબ પાસ [illegible] હુએ, ઓર રંગ બેરંગકી જોડે પેહને હુએ ખડા હયેં આઝાદબખ્ત આગે ચલે તો [illegible] તરફ[illegible] હઝારો પરી ઝાદ મોઅદબ ખડે હયેં, ઓર બીચમેં એક તખ્ત ઝમરરુદકા ધરા હયે, ઉસપર મલેક શહેપાલ શાહરૂખકા બેટા તકીએ લગાએ બડી શાનો શવકતસે બયેઠા હયે માલેક શહેપાલ પાદશાહકો દેખતેહી તાઝીમકે વાસ્તે ઉઠ ખડા હુવા, ઓર તખ્તસે ઉતરકર બગલગીર હુવા, ઓર હાથમેં હાથ પકડ અપને બરાબર તખ્તપર લા બીઠાયા, ઓર બડે તપાક. ઓર ગરમ જોશીસે બાહમ ગુફતેગો હોને લગી તમામ રોઝ હંસી ખુશી ખાનેમેં ગુઝરા ઓર નાચ ગાના સુનાકીએ

દુસરે દીન જબ ફીર દોનોં પાદશાહ જમા હુએ, શહેપાલને પાદશાહસે દુરવેશોંકા સાથ લાનેકી કેફીયત પુછી પાદશાહને ચારોં એ નવાંયોંકા જો માજરા સુના થા સો મુફસ્સીલ બયાન કીયા. ઓર સીપારશ કરકે મદદ ચાહી, ઇન્હોંને ઇતની મેહનત ઓર મુસીબત ખેંચી હયે અબ આપકી મેહેરબાનીસે અગર અપને અપને મકસદકો પોહંચે ઓર યે કમતરીભી તમામ ઉમર શુકર ગુઝાર રહેગા, આપકી નઝરે તવજ્જાસે ઇન સબકા બેડા પાર હોગા મલેક શહેપાલને સુનકર કહા બાસરો ચશ્મ હયેં તુમ્હારે ફરમાનેસે કાસર નહીં, યે કેહકર નીગાહ ગરમસે દેઓં ઓર પરીયોંકી તરફ દેખા ઓર બડે બડે જીન્હ જો જહાં સરદાર થે ઉનકે નામે લીખે કે ઇસ ફરમાનકે દેખતેહી અપને તઇ હુઝુર પુરનુરમેં હાંઝીર કરો અગર કીસીમેં દેર હોગી તો સઝા પાવેગા ઓર અદમઝાદ ખવાહ આરત ખવાહ મરદ જીસકે પાસ હો ઉસે અપને સાથ લે કર આવે અગર કોઇ છુપા રખેગા ઓર ઉસકા અહવાલ મઅલુમ હોગા તો ઉસકે ઝન ઓર બચ્ચે કોલ્હુંમેં પીલે જાએંગે, ઓર ઉસકા નામોનશાન બાકી ન રહેગા.

યે હુકમ નામા લેકર દેવ ચારોં તરફ રવડે, ઓર તલાશ કરને લગે. યહોં દોનોં પાદશાહોં મેં મોહબ્બત ગરમ હુઇ, ઓર બાતેં ઇખતીલાતકી હોને લગી. ઉસમેં મલેક શહેપાલ દુરવેશોંસે મુખાતીબ હોકર બોલને લગા કે અપની તબીભી બડી આરઝુ ફરઝંદ હોનેકી થી, ઓર દીલમેં યે અહેદ કીયાથા કે અગર ખુદા બેટા દીયા બેટી, તો ઉસકી સાદી બની આદમકે પાદશાહકે વહાં જો લડકા પેદા હો તો ઉસકે સાથ કરૂગા ઇસ નીયોત કરનેકે બઅદ મઅલુમ હુવા કે પાદશાહકી બેગમ પેટસે હયે, બારે દીન ઓર ઘડયાં ઓર મહીને ગીનતે પુરા દીન હુએ ઓર યે લડકી પેદા હુઇ. મવારીક ઇરદેકે તલાશ કરનેકે વાસ્તે જીન્નોકો મેને હુકમ કીયા કે તમામ દુનયા જુસતોજું કરો, જીસ પાદશાહ યા શહીનશાહ કે વહા ફરઝંદ પેદા હુવા હો ઉસકો સાથ હીફાઝતસે જલ્દ ઉડાકર લે આવો. વહી બ મુજબ ફરમાનેકે પરીઝાદ ચારોં સીમત પરાગંદા હુએ. બઅદ થોડી દેરકે ઇસ શાહઝાદેકો મેરેપાસ લે આએ. મેંને શુકર ખુદાકા કીયા, ઓર અગની ગોદીમેં લે લીયા, અપની બેટીસે ઝીયાદા મોહબત મેરે દીલેમેં પૈદા હુઇ જી નહી ચાહતાથા કે એકદમ નઝરોંસે જુદા કરૂં, લેકીન ઇસ વાસ્તે ભેજ દેતા હું કે અગર ઉસકે માબાપ ન દેખેગે તો ઉનકા કયા હાલ હોગા, ઇસ લીએ હર મહીનેમેં એક બાર મંગા લેતા હું કઇ દીન અપને નજદીક રખકર ફીર ભેજા દેતા હું. ઇનશા અલ્લા હોત અલ્લા અબ હમારી તુમ્હારી મુલાકાત હુઇ, ઇસકી શાદી કર દેતા હું. મૈત હયાત સબકો લગી હયે, ભલા જીતેજી ઉનકા [illegible]

શાહ આગનદબખ્ત યે બાતેં મલેકા શાહપાલકી સુનકર ઓર ઉસકી ખુબીઆ દેખ ખુશ હુએ, ઓર બોલે કે પેહલે હમકો શાહજાદેકે ગાયબ હો જાને, ઓર ફીર આ ... તરહકે અંદેશે દીલમેં આતે થે લેકીન અબ સાહેબકી ગુફતગોસે તસલ્લી હુઇ યે બેટા ... હુવા. પાદશાહકો ખબર હુઇ સર પીટતા હુવા દોડા તમામ અરકાન સલતનતકે જમા હુએ ... ર કીસીકી અકલ કામ નહી કરતીથી કે ઇસ અહવાલકો દરયાફત કરે. આખીર ઉસ હાલતમે હુકમ દીયા કે ઇસ કમબખ્ત દુલહનકાભી સર કાટડાલો. યે બાત પાદશાહકી ઝબાનસે જો નીકલી ફીર વયસાહી શોરોગુલ હુવા. પાદશાહ ડરા ઓર અપની જાનકે ખોફસે નીકલકર ભાગા ઓર ફરમાયા કે ઉસે મહેલસે બાહેર નીકાલ દો ખ્વાંસોંને ઉસ લડકીકો મેરે ઘરમેં પોહચા દીયા. યે ચરચા દુનયામેં મશહુર હુવા; જીસને સુના હયરાન હુવા, ઓર શાહઝાદેકે મારે જાનેકે સબબસે ખુદ પાદશાહ, ઓર જીતને બાશીંદે ઉસ શહેરકે હય મેરે દુશમને જાની હુએ, જબ માતમદારીસે ફરાગત હુઇ ઓર ચેહલુમ હો ચુકા પાદશાહને અરકાને દોલતસે સલ્લાહ પુછી કે અબ કયા કરના ચાહીએ સબોંને કહા, ઓર તો કુછ હો નહી સકતા, પર ઝાહીરમે દીલકી તસલ્લી, ઓર સબરકે વાસ્તે ઉસ લડકી કો ઉસકે બાપ સમેત મારડાલીએ, ઓર ઘરબાર ઝબ્ત કર લીજએ જબ મેરી યે સઝા મુકરર હુઇ. કોતવાલકો હુકમ હુવા, સબોને આકર ચારોં તરફસે મેરી હવેલીકો ઘેર લીયા ઓર નરસીંગા દરવાઝેપર બજાયા, ઓર ચાહા કે અંદર ઘુસે, ઓર પાદશાહકો હુકમ બજાલાવેં ગેબસે ઇંટ ઓર પથર બરસને લગે કે તમામ ફોજ તાબ ન લાસકી; અપના સર મુહ બચાકર ઇધર ઉધર હો ભાગ ગઇ, ઓર એક આવાઝ હોલનાક પાદશાહને કાનોંસે સુની કે કયું કમબખ્તી આઇ હય, કયા શેતાન લગા હયે અગર ભલા ચાહતા હયે તો ઇસિતનાઝનીનકે સાથ બદસુલુકી નકર નહીં તો જો કુછ તેરે બેટેને ઉસસે શાદી કરકર દેખા તુભી ઉસકી દુશમનીસે દેખેગા અબ ઉનકો સતાવેગા તો મઝા ન પાવેગા ! પાદશાહકા મારે દહશતકે તમામ બદન કાપને લગા, ઓર તપ ચડ ગઇ. વહી હુકમ કીયા કે ઇન બદબખ્તોંસે કોઇ મઝામ ન હોવે, કુછ કહો ન સુનો હવેલીમેં પડે રેહને દો. ઉસ દીનસે આમીલ સીયાને તઅવીઝ પલીતે જંતર મંતર કરતે હયે. ઓર બાશીંદો ઇસ શહેરકે ઇસમે આઝમ ઓર કુરઆને શરીફ પડતે હયેં. મુદ્દતસે યે તમાશા હો રહા હયે, લેકીન અબતક ઇસરાર મઅલુમ નહીં હોતા, ઓર મુજેભી હરગીઝ ખબર નહીં, મગર ઇસ લડકીસે એક બાર પુછા કે તુમને અપની આંખોસે કયા દેખા થા ! યે બોલી કે ઓર તો કુછ મેં નહી જાનતી, લેકીન યે નઝર આયા કે જીસ વકત મેરે ખાવીંદને કસ્દ મુબાસેરતકા કીયા, છત ફટકર એક તખ્ત નીકલા, ઉસપર એક જવાન ખુબ સુરત શાહના લીબાસ પેહને બઇઠા થા, ઓર સાથ ઉસકે બહોતસે આદમી એહ તમામ કરતે હુએ, ઉસ મકાનમેં આએ ઓર શાહઝાદે કે કતલસે મુસતઇદ હુએ, વો સખ્સ સરદાર મેરે નઝદીક આયા ઓર બોલા કયું જાની, અબ હમસે કયાં ભાગોગી ! ઉતકી સુનતેં તો આદમીકીથી, લેકીન પાંવ બકરીયોંકેસે નઝર આએ ! મેરા કલેજા ધડકને લગા ઓર ખોફસે ગશમેં આઇ. ફીર મુજે કુછ ખબર નહીં કે આખીર કયા હુવા ! તબસે મેરા યે અહવાલ હયે કે ઇસ ટુટે મકાનમેં હમ દોનોંજી પડે રહેતે હયે પાદશાહકે ગુસ્સે કે બાઇસ અપને રફીક સબ જુદા હો ગએ. ઓર મેં જો ગદાઇ કરને નીકલતા હું તો કોઇ કવડી નહીં દેતા બલકે દુકાનપર ખડે રેહનેકે રવાદાર નહીં, ઇસ કમબખ્ત લડકી કે બદનપર કપડા નહીં કે શરમ છુપાવે, ઓર ખાનેકા મયસ્સર નહી જો પેટભર ખાવે. ખુદાસે યહી ચાહતા હું કે મોત આવે યા ઝમી ફટે, ઓર યે બદનસીબ ઉસમેં સમા જાવે; ઇસ જીનેસે મરના ભલા હયે, ખુદા

ને તુજે આપર હમારેઢી વાસ્તે ભેજા હયે, ... તુને રહમ ખાકર એક મોહર ...
દાર પકડકર ખાયા. ઓર બેટીકી ખાતીર ... ડાબી બનાયા. ખુદાકી દરગાહમેં શુ...
દોઆ દી, અગર ઇસપર આસેબ જીન યા પરીકા ન હોતા તો તેરી ખીદમતમેં લોંડી
હોતા, ઓર અપની સઆદત જાનતા; યે અહવાલ ઇસ આજીઝકા હયે, તુ ઇસકે દરપએ
ઓર ઇસ કસ્દસે દર ગુઝર કર.

યે સબ માજરા સુનકર મેંને બહોત મીન્નતોઝારી કી કે મુજે અપની ફરઝદીમેં કુબુલ
કર, જો મેરી કીસમતમેં લીખા હોગ. વો પીરમરદ હરગીઝ રાઝી ન હુવા—જબ શામ હુઇ
તો ઉસસે રૂખસત હોકર સરામેં આયા. મુબારકને કહા, લો શાહઝાદે મુબારક હો, ખુદાને અબ
બાબ દુરસ્ત કીયા હયે, બારે યે મેહનત અકારત ન ગઇ, મેંને કહા આજ કીતની ખુશામદકી,
પર વો અંધા રાઝી નહીં હોતા, ખુદા જાને દેવેગા યા નહી પર મેરે દીલકી યે હાલતથી કે
રાત કાટની મુશકીલ હુઇ કે કબ સુબહો હો તો ફીર જાકર હાઝીર હોઉં; કભી યે ખીયાલ આ
તાથા કે અગર વો મેહેરબાન હુવા, ઓર મેરી બાત કુબુલ કીયા તો મુબારક મલેક સાદીકકે
વાસ્તે લે જાવેગા, ફીર કહેતા કે ભલા હાથ તો આવે; મુબારકકો સમજાકર મૈં એશ કરુંગા,
ફીર જીમેં યે ખતરા આતા કે અગર મુબારકભી કુબુલ કરે તો જીન્નાતકે હાથસે વહી નૌબત
મેરી હોગી જો પાદશાહ ઝાદેકી હુઇ, ઓર ઇસ શહેરકા પાદશાહ કબ ચાહેગા કે ઉસકા બેટા
મારા જાએ, ઓર દુસરા ખુશી મનાએ તમામ રાત નીંદ ઉચાટ હો ગઇ. ઓર ઇસી મનસુબે
કે ઉલજેડેમેં કટી.

જબ રોઝ રોશન હુવા તો મેં ચલા. ચોકમેંસે અચ્છે અચ્છે થાન પોશાકકી, ઓર ઓઢા
કીનારી, ઓર મેવા ખુસ્ક ઓર તર ખરીદકર ઇસ બુઝરગકી ખીદમતમેં હાઝીર હુવા નેહાયત
ખુશ હોકર બોલા કે સબકા અપની જાનસે ઝીયાદા કુછ અઝીઝ નહીં, પર મેરી જાનભી તેરે
કામ આવે તો દરેગ ન કરૂંગા, ઓર અપની બેટીભી તેરે હવાલે કરૂં, લેકીન યેહી ખોફ આતા
હયે કે ઇસ હરકતસે મેરી જાનકા ખતરા ન હો, યે દાગ લઅનતકા મેરે ઉપર તા કીયામત
રહે. મેંને કહા અબ ઇસ બસતીમેં બેકસ, ઓર મઝલુમ હું ઓર તુમ મેરે દીનો દુનયાકે બા
પ હો; મૈં ઇસ આરઝુમેં મુદદતસે કયા કયા પરેશાની, ઓર તબાહી ખીંચતા હુવા, યહાંતક
આયા ઓર મતલબકાભી નશાન પાયા, ખુદાને તુમ્હેભી મેહેરબાન કીયા જો શાદી કરદેનેપર રઝામંદ
હુએ, લેકીન મેરે વાસ્તે આગે પીછે કરતો હો, ઝરા મુનસીફ હોકર ગોર ફરમાઓ તો
ઇસકી તલવારસે સર બચાના. ઓર અપની જાનકો છુપાના કીસ મઝહબમેં દુરૂસ્ત હએ ! હ
રચે બાદા બાદ મૈને સબ તરેહ અપનેતઇ બરબાદ કીયા હું. ઓર મઅશુકકે વાસાલકો મૈ અપ
ની ઝીંદગી સમજતા હું, અપને મરને જીનેકી મુજે કુછ પરવા નહીં, બલકે ના ઉમેદ હોઉંગા
તો બીન અજલ મરજાઉંગા, ઓર તુમારા કીયામતમેં દામનગીર હોઉંગા ગરઝ ઇસ ગુફતોગો
સુની, ઓર હાં ના મે, કરીબ એક મહીનેકે ખોફ ઓર અંદેશેમેં ગુઝરા, હરરોઝ ઉસ બુઝર
ગકી ખીદમતમેં દોડા જાતા, ઓર ખુશામદ બરામદ કરતા.

ઇત્તેફાકન વો બુઢા બીમાર હુવા, ઉસકી બીમારદારીમેં હાઝીર રહાં, હમેશા કારૂરા હકીમકે
પાસ લે જાતા, જો નુસકા લીખ દેતા ઉસી તરતીબસે બનાકર પીલાતા, ઓર કુછ ખાનેકે વા
સ્તે ખુરાક અપને હાથસે પકા કર ખીલાતા. એકદીન મેહેરબાન હોકર કેહને લગા કે અય જ
વાન, તુ બડા ઝીદદી હએ, મૈને હરચંદ સારી કબાહતેં કહે સુનાઇ, ઓર મનઅ કરતા હું કે
ઇસ કામસે બાઝ આ, જી હએ તો જહાન હએ, પર ખ્વાહ ન ખ્વાહ કુએમેં ગીરતા હએ,

અપની લડકીમેં તેરા ઝીકર કરંગા, સુંનું વો કયા કહેતી હય્એ, યા ફુકેરા અસ્લા
ની સુનકર મેં અયસા ફુલા કે કપડોંમેં ન સમાયા, આદાબ બજાલાયા, ઓર કહા
આપને મેરે જીનેકી ફકીરકી રૂખસત હોકર મકાનપર આયા, ઓર તમામ રાત મુબાર
યહી ગુફતગો રહી; કહાંકી નીંદ ઓર કહાંકી ભુખ...સુબ્હા કે નુરકે વકત પીર જાકર મૌ-
જુદ હુવા, સલાગ કીયા તો ફરમાને લગા કે લો અપની બેટી હમને તુમકો દી, ખુદા મુબારક
કરે, દોનોંકા ખુદા કે તઈ સોપા, જબ તલક મેરે દમમેં દમ હયે, મેરી આંખોંકે શામને રહો,
જબ મેં મર જાઉં જો તુમારે જીમે આવે સો કીજીયો, તુમ મુખતાર હો.

કીતને દીન પીછે વો પીરમરદ જાનબહક તસલીમ હુવા, રો પીટકર તજહીઝ ઓર તક-
ફીન કીયા, બઅદ તીજેકે ઉસ નાઝનીનકો મુબારકને ડોલી કરકર કારવાં સરામેં લે આયા, ઓર
મુજસે કહા કે એ અનામત મલેક શાદીકકી હય્એ, ખબરદાર ખીયાનત ન કીજીઓ ઓર યે
મેહનત ઓર મશકકત બરબાદ ન દીજીઓ મૈને કહા અય મુબારક, મલેક સાદીક યહાં કહાં
હય્એ દીલ નહી માનતા મૈ કયુ કર સબર કરૂં જો કુછ હોસોહો, જીતા રહું યા મરજાઉં અબ
તો એશ કરૂં. મુબારકને બહોતસા મનઅ કીયા કે લડકપન ન કરો. અભી એક દમમેં કુછકા-
કુછ હો જાતા હય્એ. કયા મલેક સાદીકકો દૂર જાનતે હો જો ઉસકા ફરમાના નહીં માનતે હો
ઉસને પેહલેહી તુમકો હરએક બાતમે આગાહ કરદીયાં થા, અગર ઉસકે કહેનેપર રહોગે ઓર
સહી સલામત ઈસકો વહાંતક લે ચલોગે તો વોભી પાદશાહ હય્એ, શાયદ તુમ્હારી મેહનતપર ન
ઝર કરકે તુમ્હીકો બખશદે તો કયા અચ્છી બાત હોવે પીતકી પીત રહે, ઓર મીતકા મીત
હાથ લગે બારે ઉસકે ડરાને. ઓર સમજાનેસે મૈં હયેરાન હોકર ચુપકા હો રહા. દો ઉંટ ખ-
રીદ કીએ, ઉસપર સવાર હોકર મલેક સાદીકકે મુલકકી રાહ લી, ચલતે ચલતે એક મેદાનમેં
આવાઝ શોરોગુલકી આને લગી.

મુબારકને કહા શુકર ખુદાકા, હમારી મહેનત નેક લગી, યે લશકર જીન્નોંકા આ પોહંચા
બારે મુબારકને ઉનસે મીલ જુલકર પુછા કે કહાંકા ઈરાદા કીયા હય્એ? બોલે પાદશાહકે તુમ્હારે
ફરમાબરદાર હય્એ, અગર કહો તો એક દમમેં રૂબરૂ લેચલેં. મુબારકને કહા કે દેખો કીસ મેહન
તોંસે પાદશાહકે હુઝુરમેં સુરખરૂ કીયા, અબ જલદી કયા ઝુરૂર હય્એ, અગર ખુદા નખ્વાસ્તા કુછ
ખલલ હો જાવે તો હમારી મેહનત અકારત જાવે, ઓર જહાંપનાહકે ગઝબમેં પડે સબોંને
કહા તુમ મુખતા રહો, જીસ તરેહ જી ચાહે ચલો; અગરચે સબ તરેહકા આરામથા પર રાત
દીન ચલનેસે કામથા, જબ નઝદીક જા પોહંચે, મૈં મુબારકકો સોતા દેખકર ઉસ નાઝનીનકે
પાંવપર સર રખકર અપને દીલકી બેકરારી ઓર મલેક સાદીકકા અદેશા હય્એ, ફરમાને લગી કે
મેરા દીલભી તુમ્હારે તરફ માઇલ હય્એ કે તુમને મેરે વાસ્તે કૈસે રંજો અલમ ઉઠાએ. ઓર કીસ
કીસ મશકકતોંસે લે આએહો, ખુદાકા યાદ કરો ઓર મુજે ભુલ ન જાઇઓ દેખોતો પરદએ
ગૈબસે કયા ઝાહીર હોતા હય્એ—યે કેહકર અયસી બેઈખતીયાર રોઇ કેહીચકી લગ ગઇ ! ઇધર
મેરા હાલ ઉધર ઉસકા વો હાલ; ઇતનેમેં મુબારકકી નીંદ તુટ ગઇ, તો વો હમ દોનોં મુશતા-
કોંકા રોના દેખકર રોને લગા ઓર બોલા કે ખાતીરજમઅ રખ્ખો. એક રોગન મેરે પાસ હય્એ
અગર વો ઉસ ગુલબદનકે બદનમેં મલદુંગા તો ઉસકી બદબોસે. મલેક સાદીકકા જી હટ જાએ-
ગા યકીન હય્એ કે તુમ્હીંકો બખશદેગા મુબારકસે યે તદબીર સુનકર દીલકો તસલ્લી હુઇ. ઉસ
નાઝનીનકો ગલેસે લગાકર ખુબ પીયાર કીયા, ઓર કહા અય મુબારક, અબ તુ મેરે બાપકી જ
ગા હય્એ, તેરે બાએસ મેરી જાન બચી, અબભી અયસા કામ કરકે જીસમેં મેરી ઝીંદગીસો, નહી

અબ તુમારા હયે જીસમેં તુમારી ખુશી હો સો કીજીયે ગરઝ [illegible] સેર ઓ સીરો શકરમેં રેહતી, ઓર એશ કરતે. પાંચ દસ દીનકે અરસેમેં બડે બડે [illegible] ઇરમકે કોહીસ્તાનકે ઓર જઝીરોંકે જીનકી તલબકે ખાતીર લોગ ગએ થે, સો સબ આકર હુઝુરમેં હાઝીર હુએ. પેહલે મલીક સાદીકસે ફરમાયા કે તેરે પાસ જો આદમઝાદ હયે ઉસે હાઝીર કર. ઉસને બહોત ગમ ઓર ગુસ્સા ખાકર લાચાર ગુલઇઝારકો હાઝીર કર ઓર [illegible] ઝમાનકે પાદશાહસે શાહઝાદી જીનકી જીસકે વાસ્તે શાહઝાદા મુલ્કે નીમરોઝકા ગમ સહાર [illegible] ગાઇબ બનાયા થાંગી ઉસનેભી બહોતસી ઉઝર માઝેરત કરકે હાઝીર કી. જબ [illegible] બેટી ઓર બેહેઝાદખાંકો તલબ કીયા. તો સબને કાનોંપર હાથ ધરે ઓર હઝરત [illegible] કસમ ખાને લગે.

આખીર દરીયાએ કુલઝુમકે પાદશાહસે જબ પુછનેકી નવબત આઇ તો વો [illegible] ચુપ હો રહા. મલેક શહેપાલને ઉસકી ખાતીર કી, ઓર કસમ દેકર ઉમ્મેદવાર સરફરાઝીકા ઉમ્મેદવાર સરફરાઝીકા કીયા, ઓર કુછ ડરાયા ધમકાયા, તબ વોભી હાથ જોડકર અરઝ કરને લગા કે પાદશાહ સલામત યે હુએ કે જબ પાદશાહ અપને બેટેકે ઇસ્તીકબાલકી ખાતીર [illegible] પર આયા, ઓર શાહઝાદેને મારે જલદી કે ઘોડા દરીયામેં ડાલા, મેં ઉસરોઝ સેરો શીકારકે ખાતીર નીકલા થા, ઉસ જગા મેરા ગુઝર હુવા, સવારી ખડી કરકે યે તમાશા દેખ રહાથા. ઇતનેમેં શાહઝાદીકી ઘોડીભી દરયામેં કુદ પડી. મેરી નીગાહ જો ઉસપર પડી, દીલ બેઇખતીયાર હુવા, પરીઝાદોંકો હુકમ કીયા કે શાહઝાદીકો ઘોડી સમેત લેઆઓ. ઉસકે પીછે બેહેઝાદખાંને ઘોડા ફેંકા જબ વોભી ગોતે ખાને લગા, ઓર ઉસકી દીલાવરી ઓર મરદાનગી પસંદ આઇ ઉસકોભી હાથો હાથ પકડ લીયા. ઉન દોનોંકો લેકર મેંને સવારી ફેરી, સો વો દોનો સહી સલામત મેરે પાસ મોજુદ હએ. યે અહવાલ કેહકર દોનોંકો રૂબરૂ બુલાયા. ફીર સુલતાને [illegible] શાહેઝાદીકી બહોત તલાશ કી ઓર સભોંસે મલેક શહેપાલને કહા, લેકીન કીસુને હામી ન ભરી, ઓર ન નામો નશાન બતાયા. તબ મલેક શહેપાલને ફરમાયા કે કોઇ પાદશાહ યા સરદાર ગેર હાઝીર હએ યા સબ આચુકે જીનોંને અરઝ કી કે જહાંપનાહ સબ હુઝુરમેં આએ, મગર એક મુસલસીલ જાદુગર જીસને કોહકાફકે પરદેમેં એક કીલ્લા જાદુકે ઇલમસે બનાયા હએ. વો અપને ગુરૂરસે નહીં આયા, ઓર હમ ગુલામોંકો તાકત નહીં જો બઝોર પકડ લાવે; વો બડી સખત જગા હએ, ઓર ખુદભી બડા શૈતાન હએ. યે સુનકર મલેક શહેપાલકો બડા તેશ આયા, ઓર ફોજ જીન્નોંકી, ઓર અફરીતીયોંકી. ઓર પરીઝાદોંકી ભેજી ઓર ફરમાયા કે અગર ખુશીસે ઉસ શાહઝાદીકો સાથ લેકર હાઝીર હુવા તો મુઝાકા નહીં. વઇલ્લા ન આવેતો ઉસકો ઝેર ઝબર કરકે મુશકેં બાંધકર લેઆઓ ઓર ઉસકે કીલ્લેકો ઓર ઉસકે કીલ્લેકો ઓર મુલકકો નાબુદ કરકર હલ ફીરવા દો. યે હુકમ હોતેહી સબ ફોજ રવાના હુઇ, ઓર એક આધે દીનમેં વૈસે જોરાવર ખરાબ વાલે સરકશકો હલકા બગોશ કરકે પકડ લાએ ઓર હુઝુરમેં દસ્ત બસ્તા ખડાકીયા. મલેક શહેપાલને હરચંદ સર ઝનીશ કરકર પુછા લેકીન ઉસ મગરૂરને સીવા નહીં કે હાં ન કી. નેહાયત ગુસ્સેસે ફરમાયા કે ઇસ મરદુદકે બંદ બંદ જુદા કરો ઓર ખાલ ખીંચકર મારડાલો ઓર પરીઝાદોંકો હુકમ કીયા કે કોહકાફમેં જાકર જુસ્તોજુ કરકર પેદા કરો, યે સુનતેહી વો લશકર શાહઝાદીકોભી તલાસ કરકે લેઆયા ઓર હુઝુરમેં પોહંચાયા. ઉન સબ અસીરોંને ઓર યારોં રફીકોંને મલેક શહેપાલકા હુસ્ન ઓર ઇનસાફ દેખકર દોઆએં દી, ઓર શાદ હુએ પાદશાહ આઝાદબખ્તભી બહોત ખુશ હુવા.

હેપાલને ફરમાયા કે મરદોકો દીવાને ખાસમેં ઓર ઓરતોંકો પાદશાહી મહેલમેં આપ ઓર શહેરમેં આઇના બંદીકા હુકમ કરો ઓર સાદીકી તઇયારી જલ્દ હો; ગોયા વહી દેરથી સબ સામાન મૌજુદ હુવા.

એક રોઝ નેક સાઆત, ઓર મુબારક મહુરત દેખકરે સાહજાદાએ બખતયારકા નીકાહ અપની બેટી રૌસન અખતરશે બાંધા, ઓર ખવાજાદએ યમનકો દમીશ્કકી સાહજાદીશે સાદી કરદી, ઓર મુલ્કે ફારસકે સાહજાદેકા નીકાહ બસરેકી સાહજાદીસે કરદીયા. ઓર અજમકે પાદસાહજાદેકે ફરંગકી મલેકાશે મનસુબ કીયા, ઓર સાહજાદએ નીમરોજકો જીન્નોકી સાહજાદી જવાલેદી ઓર ચીનકે સાહજાદેકો ઉસ પીરમરદ નાબીનાકી બેટીશે જો મલેક સાદીકકે કબજેમેં થી અકદ બાંધ દીયા. હરએક નામુરાદ બ દૌલત મલેક સહેપાલકે અપને અપને મકસદ ઓર મુરાદકો પોહંચે બઅદ ઉસકે ચાલીસ દીનતલક જસન ફરમાયા, ઓર અએશો ઇસરતમેં રાત દીન મસગુલ રહે.

આખીર મલેક સાહપાલને હરએક પારસાહજાદેકો તોહફે, ઓર સૌગાત; ઓર માલો અસબાબ દેકર અપને વતનકો રૂખસત કીયા. સબ ખુશી વ ખાતીર જમઇસે રવાના હુએ. ઓર બખેરો આફીયત જા પોહંચે; ઓર પાદસાહત કરને લગે. મગર અક બહેજાદખાં ઓર ખવાજાઝાદા યમનકા અપની ખુશીશે પાદસાહ આજાદ બખ્તકી રીફાકતમેં રહે. આખીર યમનકે સાહજાદેકો ખાનસામાન, ઓર બહેજાદખાંકો મીર બખશી યઅને સાવજાદએ બખતઆર આલી વીકારકી ફોજકા મુખતાર કીયા...જબતલક જીતે રહે એસ કરતે રહે.

ઇલાહી જીસ તરેહ યે ચારો દુરવેસ ઓર પાંગવા આજાદાબખ્ત અપની મુરાદકો પોહોંચે ઉસી તરહ હરયેક નામુરાદકા મકસદ દીલી અપને કરમ ફજલશે બરલા બતુફેલ સાહેબ પંજતન પાક વ દોઆજકે ઇમામ ચાહારદે માસુમ અલેહીસ્સલાત વસ્સાલામકે આમીન યા રબ્બુલ આલમીન.

